

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN KAMU
EKONOMİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Birgöl ALICI

**Enstitü Anabilim Dalı : Maliye
Enstitü Bilim Dalı : Maliye**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Habib YILDIZ

OCAK-2013

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN KAMU
EKONOMİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Birgül ALICI

Enstitü Anabilim Dalı : Maliye
Enstitü Bilim Dalı : Maliye

“Bu tez 29/01/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Birgöl ALICI

29.01.2013

ÖNSÖZ

“Küresel Kamusal Malların Kamu Ekonomisi Açısından Değerlendirilmesi” adlı tez çalışmasının hazırlanmasında, bilgisini, tecrübesini ve yardımlarını esirgemeyen çok kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Habib YILDIZ’a, büyük emeği ve katkılarından dolayı değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Nurullah ALTUN’a, değerli yardımlarından dolayı Doç. Dr. Hakan AY, Doç. Dr. İbrahim Güran YUMUŞAK, Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN, Yrd. Doç. Dr. Ali Şahin ÖRNEK, Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARA, Arş. Gör. Ali YURDAKUL, Can ŞEN, Fethiye ÇOLAK, M. Faysal GÖKALP, Arş. Gör. Kadriye İZGİ, Arş. Gör. Gonca GÜNGÖR’e, ayrıca bugünlere getirip emeğini esirgemeyen sevgili aileme ve değerli arkadaşım Fatma Değirmenci’ye sonsuz şükranlarımı sunarım.

Birgül ALICI

29.01.2013

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY.....	ix
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1. KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN KAMU EKONOMİSİ İÇİNDEKİ YERİ.....	4
1.1. Küresel Kamusal Mal Kavramı ve Özellikleri	4
1.2. Küresel Kamusal Malların Hizmet Alanlarına Göre Değerlendirilmesi.....	11
1.2.1. Genel Hizmetler.....	16
1.2.1.1. Savunma Hizmetleri Açısından: Küresel Barış ve Güvenlik.....	16
1.2.1.2. Yönetim Hizmeti Açısından: Küresel Yönetişim.....	18
1.2.2. Ekonomik Hizmetler.....	20
1.2.2.1. Küresel Finansal İstikrar.....	21
1.2.3. Sosyal Hizmetler.....	24
1.2.3.1. Sağlık.....	24
1.2.3.2. Çevreyi Koruma.....	26
1.2.3.3. Bilgi.....	28
1.3. Küresel Kamusal Malların Sunumunda Pazar Oluşturma ve Kyoto Protokolü.....	30
1.4. Küresel Kamusal Malların Kamu Ekonomisi İçindeki Yeri.....	36
1.4.1. Fiyatlandırılmaz Nitelikte Olanlar.....	37
1.4.1.1. Tam Kamusal Mallar.....	37
1.4.2. Fiyatlandırılabilir Nitelikte Olanlar.....	39
1.4.2.1. Yarı Kamusal Mallar.....	39
1.4.2.2. Kulüp Mallar	40
1.4.2.3. Erdemli-Erdemsiz Mallar.....	41
BÖLÜM 2: KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMANINDA KAMU HARCAMALARI VE KAMU GELİRLERİ ETKİSİ.....	44
2.1. Küresel Kamusal Malların Kamu Harcamaları İle İlişkisi.....	44

2.1.1. Küresel Kamusal Malların Finansman Kaynakları.....	44
2.1.1.1. Özel Kesim Kaynakları.....	45
2.1.1.2. Kamu Kesimi Kaynakları.....	47
2.1.1.3. Ortaklık Kaynakları.....	52
2.1.2. Küresel Kamusal Malların Finansmanında Resmi Kalkınma Yardımları ve Uluslararası İşbirliği.....	53
2.1.2.1. Resmi Kalkınma Yardımları.....	53
2.1.2.2. Uluslararası İşbirliği.....	64
2.1.3. Küresel Kamusal Malların Kamusalılık Türüne ve Toplama Teknolojilerine Göre Finansmanı.....	69
2.1.3.1. Kamusalılık Türüne Göre Finansman.....	69
2.1.3.2. Toplama Teknolojilerine Göre Finansman.....	73
2.2. Küresel Kamusal Malların Kamu Gelirleri İle İlişkisi.....	79
2.2.1. Küresel Vergileme.....	80
2.2.1.1. Tobin Vergisi.....	82
2.2.1.2. Bit Vergisi.....	86
2.2.1.3. Karbon Vergisi.....	89
2.2.1.4. Diğer Küresel Vergi Önerileri.....	93
BÖLÜM 3: KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMAN SORUNLARINA KAMU ODAKLI ÇÖZÜMLER VE ÖNERİLER.....	97
3.1. Pazar Oluşturma.....	97
3.2. Küresel Vergileme.....	98
3.3. Kaynakların Katkısı.....	102
3.4. Resmi Kalkınma Yardımları.....	104
3.5. Ulusal Düzeyde Uluslararası İşbirliği Faaliyetlerine Destek.....	105
3.6. Uluslararası İşbirliği Faaliyetleri.....	106
3.7. Kamusalılık Türü ve Toplama Teknolojilerine Göre Finansman.....	110
3.8. Sunum.....	112
3.8.1. Bedavacılık Sorunu.....	113
3.8.2. Tutuklunun İkilemi Sorunu.....	113
3.8.3. Samuelson Koşulu.....	114
3.8.4. Mali Denklik İlkesi.....	115

3.8.5. Arz - Tüketim Yanlı Sorunlar.....	116
3.9. Diğer Finansman Sorunları.....	122
3.9.1. Eşit Yararlanma.....	123
3.9.2. Adalet.....	123
3.9.3. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının ve Çevre Dostu Ürünlerin Teşviki.....	124
3.9.4. Gelecek Nesillere Yük Aktarmama.....	126
3.9.5. Doğrudan Yatırımlar.....	126
SONUÇ.....	129
KAYNAKÇA.....	134
EKLER.....	155
Ek 1: 2008-2009 Yılları Arasında Küresel Karbon Piyasalarında Gerçekleşen İşlemler ve CO₂ Azaltım Miktarları.....	155
Ek 2: Küresel Kamusal Malların Sunumu ve Finansmanında İş Bölümü.....	156
Ek 3: 2010 Yılı Kıtalarda Sektörel ODA Yardımlarının Dağılımı.....	157
Ek 4: 2009 Yılı İtibariyle Tahmini Yıllık Küresel Kamusal Malı Fonları İçin Katkı Ve / Veya Harcamalar.....	158
Ek 5: 2011 Yılı Donör Ülkelerin ODA/GSMH Oranları.....	159
Ek 6: 2002-2011 Yılı Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları (Milyon Dolar/ Cari Fiyatlarla).....	160
Ek 7: 2004-2011 Yılları Arası Net Resmî Kalkınma Yardımlarının Dağılımı (Milyon \$ / 2012 Yılı Döviz Kuru ve Güncel Fiyatlarda Net Harcamalar).....	161
Ek 8: Türkiye'den En Fazla Yardım Alan Ülkeler (2011 Yılı / Milyon Dolar).....	163
Ek 9: 2011 Yılı Türkiye'nin Uluslararası Kuruluşlara Yaptığı Çok Taraflı Resmi Kalkınma Yardımları (Cari Fiyatlarla Milyon Dolar).....	164
Ek 10: (2008-2012) G 20 Gündemi ve Başlıca Uluslararası Örgütlerin İlgi/Faaliyet Alanları.....	165
Ek 11: Ulusal Düzeyden Uluslararası Düzeye İşbirliği Türleri.....	166
Ek 12: Küresel Kamusal Malın Türüne Göre Finansman Şekilleri.....	167
Ek 13: Sunum Tekniklerine Göre Küresel Kamusal Malların Finansmanı.....	168
ÖZGEÇMİŞ.....	169

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIDS	: Acquired Immune Deficiency Syndrome
BM	: Birleşmiş Milletler Örgütü
CCS	: Carbon Capture and Storage
CDC	: Centers for Disease Control and Prevention
CDM:	: Clean Development Mechanism
CGIAR	: Formerly the Consultative Group on International Agricultural Research
DAC	: Development Assistance Committee
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ECDPM	: European Centre For Development Policy Management
EITI	: Extractive Industries Transparency Initiative
EMEP	: European Monitoring and Evaluation Programme
ET	: Emissions Trading
ETS:	: European Union –Emission Trading System
FED	: Federal Reserve Bank
GAVI:	: Global Alliance for Vaccines and Immunisation
GEF	: Global Environment Facility
GPEI	: Global Polio Eradication Initiative
GPS	: Global Positioning System
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH:	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HIV	: Human Immunodeficiency Virus
IAVI	: International AIDS Vaccine Initiative
IBRD	: International Bank for Reconstruction and Development
ICGEB	: International Centre for Genetic Engineering and Biotechnology
IDA	: International Development Association
IDCN	: International Union for Conservation of Nature and Natural Resources
IEA	: International Energy Agency
ILO	: International Labour Organization
IMF	: International Money Fund

INTELSAT	: International Telecommunications Satellite Consortium
IPCC	: Intergovernmental Panel on Climate Change
JI	: Joint Implementation-JI
KDV	: Katma Değer Vergisi
MMV	: Medicines for Malaria Venture
NAFTA	: North American Free Trade Agreement
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
OCP	: Onchocerciasis Control Programme
ODA	: Official Development Assistance
OECD	: Organisation for Economic Cooperation and Development
SARS	: Severe Acute Respiratory Syndrome
SDR	: Special Drawing Rights
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
UNAIDS	: United Nations Programme on Hiv Aids
UNCDP	: United Nations Committee for Development Policy
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development
UNDP	: United Nations Development Programme
UNEP	: United Nations Environment Programme
UNFCCC	: United Nations Framework Convention on Climate Change
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund
WHO	: World Health Organization
WTO	: World Trade Organization
WWF	: World Wide Fund for Nature

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Kamusal Malların Üretiminde Özel Sektör ve Kamu Sektörü.....	4
Tablo 2 : Küresel Kamusal Malların Sektörel Sınıflandırılmasına İlişkin Örnekler.....	12
Tablo 3 : Gardiner ve Goulven'in Küresel Kamusal Malları Sektörel Sınıflandırması.....	15
Tablo 4 : Türkiye'nin Gönüllü Karbon Piyasalarında Geliştirdiği Proje Türleri ve Emisyon Azaltımları.....	36
Tablo 5 : Kamusalılık Boyutları Açısından Küresel Kamusal Mallar Sınıflandırması.....	42
Tablo 6 : Sandler'in Kamusalılık Boyutları İtibariyle Küresel Kamusal Mallar Sınıflandırması.....	43
Tablo 7 : Küresel Kamusal Mallarda Yardım ve Finansman Arasındaki Farklılıklar.....	54
Tablo 8 : 1999- 2009 Yılları Yapılan Toplam Resmi Kalkınma Yardımlarının Bölgelere Göre Dağılımı.....	58
Tablo 9 : 2011 Yılı Türkiye'nin Yaptığı Resmi Kalkınma Yardımları.....	63
Tablo 10 : Bölgeler İtibariyle Karbon Emisyonu (Mt)*.....	90
Tablo 11 : Küresel Kamusal Malların Sunumunda Arz ve Tüketim Yanlı Sorunlar.....	117
Tablo 12 : Küresel Kamusal Mal Türlerine Göre Sunum Sorunları.....	118
Tablo 13 : Küresel Kamusal Malların Arz ve Tüketim Yanlı Sorunlarına Örnekler.....	119

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Küreselleşme ve Küresel Kamusal Mallar Arasındaki İlişki.....	6
--	---

Tezin Başlığı: Küresel Kamusal Malların Kamu Ekonomisi Açısından Değerlendirilmesi	
Tezin Yazarı: Birgül ALICI	Danışman: Doç. Dr. Habib YILDIZ
Kabul Tarihi: 29.01.2013	Sayfa Sayısı: ix(ön kısım) +154(tez) +15(ekler)
Anabilim Dalı: Maliye	Bilim Dalı: Maliye
Küresel kamusal mallar, literatürde yeni bir olgu olup, gerek katılım, gerekse sınırlılık alanları net bir şekilde ifade edilemeyen mallardır. Küresel kamusal malların üretimindeki ve finansmanındaki mevcut dağınıklık ve yetersizlik ile vergilendirme açısından bu mallara ilişkin küresel bir vergilemenin ya da düzenli ve sürekli bir finansman kaynağı ya da uygulamasının olmaması, söz konusu malların kamu ekonomisi açısından değerlendirilmesi konusunun önemini ortaya koymaktadır. Çalışmada küresel kamusal malların kamu ekonomisi teorisi açısından incelenirken, küresellik ve kamusalılık sorunsallarını değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde küresel kamusal mal kavramı ve özelliklerine yer verilmiş, daha sonra küresel kamusal malların hizmet alanlarına göre değerlendirilmesi, küresel kamusal malların sunumunda pazar oluşturma ve Kyoto Protokolü ile küresel kamusal malların kamu ekonomisi içindeki yeri alt başlıklarıyla incelenmiştir. İkinci bölümde küresel kamusal malların finansmanında kamu harcamaları ve kamu gelirleri etkisi başlığı altında küresel kamusal malların özel, kamu kesimi ve ortaklık finansman kaynakları, küresel kamusal malların finansmanında resmi kalkınma yardımları ve uluslararası işbirliği, küresel kamusal malların kamusalılık türüne ve toplama teknolojilerine göre finansmanı ile kamu gelirleri açısından küresel vergileme konularına değinilmiştir. Çalışmanın son bölümünde küresel kamusal malların finansman sorunlarına kamu odaklı çözümler ve önerilerden bahsedilmiştir. Bu bölümde ise pazar oluşturma, küresel vergileme, kaynakların katkısı, resmi kalkınma yardımları, ulusal düzeyde uluslararası işbirliği faaliyetlerine destek, uluslararası işbirliği faaliyetleri, kamusalılık türüne ve toplama teknolojilerine göre finansman, sunum ve diğer finansman sorunlarına ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.	
Anahtar kelimeler: Küresel Kamusal Mal, Kamu Ekonomisi, Küresel Vergi	

Title of the Thesis: Evaluation of The Public Economy of Global Public Goods	
Author: Birgül ALICI	Supervisor: Assoc. Prof. Habib YILDIZ
Date: 29.01.2013	No. of Pages: ix(pre text) + 154 (main body) +15(app.)
Department: Public Finance Subfield: Public Finance	
Global public goods, is a new concept in the literature, both contributions, as well as goods that can not be expressed in a clear area with limitations. Due to the current mess and inability of production and financing of global public goods, there is no taxation and the fact that there is no taxation of these goods is a global or a regular and continuous lack of financing source and lack of implementation. Concerning the public economy the goods reveals the importance of the subject of evaluation. The study examined the theory of public economy of global public goods and aimed to evaluate the globalization and the problems of publicity. The study consists of three parts. In the first chapter the concept of global public goods and their characteristics are given, then the evaluation of global public goods due to their service areas, creation a market of global public goods and with help of Kyoto Protocol the place of global public goods in public economy is analyzed with the subheadings. In the second part following themes were discussed; by the financing of global public goods under the effect of public expenditure and public revenue of global public goods and their public sector and partnership funding sources, official development assistance and international cooperation in the financing of global public goods, financing of global public goods due to publicity and concentration technologies, global taxation due to public revenues. In the last part of the study problems of global public goods financing and public oriented solutions and recommendations are discussed. In this section following topics are included: creating a market, global taxation, contribution of resources, official development assistance, support of activities of international cooperation at national level, international cooperation activities, funding according to the type of publicity and collecting technologies, presentations and other financial problems,solution proposals.	
Keywords: Global Public Good, Public Economy, Global Tax.	

GİRİŞ

Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yaşanan küreselleşme ile birlikte devletleri etkileyen gelişmeler yaşanırken bu süreçte, “Sürdürülebilir Kalkınma” ile birlikte daha çok duyulmaya ve tartışılmaya başlanan “Küresel Kamusal Mallar” kavramı ortaya çıkmıştır. Küresel kamusal mal kavramı, son yıllarda ortaya çıkan bir kavram olmakla birlikte, literatürde tam olarak uzlaşmış, net bir tanıma kavuşmuş değildir.

Küresel kamusal mallar, yaymış oldukları faydaları ülke sınırlarını aşarak tüm ülkelere, tüm insanlara ve gelecek nesillere aktarılabilen mallar şeklinde tanımlanmakla birlikte, literatürde yeni bir olgu olup, gerek katılım, gerekse sınırlılık alanları net bir şekilde ifade edilemeyen mallardır. Küresel kamusal malların üretimindeki ve finansmanındaki mevcut dağınıklık ve yetersizlik ile vergilendirilmeleri açısından küresel bir vergilemenin veya düzenli ve sürekli bir finansman kaynağı ya da uygulamasının olmaması, bu malların kamu ekonomisi açısından değerlendirilmesi konusunun önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, küresel kamusal malların kamu ekonomisi teorisi açısından incelenmesinin yapılıp, küresellik ve kamusalılık sorunsallarının değerlendirilmesidir.

Çalışmanın Önemi

Çalışmanın önemi küresel kamusal malların sunumunun ve paylaşımının mevcut ulus devletlerce nasıl gerçekleştiğini ve mali kurallar çerçevesinde bu devletlerin ne gibi etkileşimlere maruz kaldıklarını ortaya çıkarmaktır. Örneğin küresel kamusal mallara ilişkin kamusal harcamaları teşvik politikaları dolayısıyla bu malların finansmanına nasıl katkıda bulunulduğu, bu mal ve hizmetlere yönelik vergilendirme politikalarının tespiti ve değerlendirilmesi çalışmada öne çıkarılmıştır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışma, ilk kez UNDP¹'nin 1999 yılında yayımladığı çalışmasında bahsettiği küresel kamusal mallar kavramının o yıllardan günümüze kadar olan gelişim sürecini farklı görüşler perspektifinde incelemektedir. Bu süreçte ulus devletlerce uygulanan para ve maliye politikalarında özel çekme haklarının (SDR) kullanımı, ulus devletlerin resmi kalkınma yardımlarının GSMH²'larına oranlarını en az % 0.7'si oranına çekme, uluslararası işbirliği gibi çeşitli kamu harcamalarına yönelik uygulamalar ile, kamu gelirlerini arttırma amaçlı teşvik, vergi vb. uygulamaların bahsedildiği çalışmada, bu devletlerin küresel kamusal malları finanse etmede karşılaştığı kamu odaklı sorunlara ve bu sorunların çözümüne yönelik önerilere de yer verilmektedir.

Çalışmanın Metodolojisi

Çalışmada, sosyal bilimlerde teorik araştırmalarda sıklıkla kullanılan bilimsel araştırma yöntemlerinden birisi olan doküman, içerik ve betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Döküman tarama modeli kapsamında, konuya ilişkin genel çerçeve çizilerek, ilgili dökümanların konu başlıklarına göre tasnif edilmesi sağlanmıştır. Bunun ardından içerik tarama yöntemine göre farklı görüşler içeren çalışmalar bir arada verilerek, konunun etrafıca teorisinin ortaya koyulması sağlanmaya çalışılmıştır.

Betimsel tarama modeli ise var olan bir durumun, ilgili kaynaklar ve veriler çerçevesinde aydınlatılmasını ve betimlenmesini önermektedir. Betimsel tarama modeli sayısal verilerle nicel ya da sözel verilerle nitel olarak ele alınabilmektedir. Çalışmada her ne kadar nicel analize de yer verilmek istense de, konunun yeni olması ve ilgili verilerin tam olarak sağlıklı bir şekilde erişiminin mümkün olmaması nedeni ile betimsel tarama modeli nitel olarak ele alınmıştır. Diğer yandan bir veri setinin doğrulanması ve güvenilirliğinin test edilmesi için, hem tam katılımın sağlanması, hem de ilgili verilerin düzgün bir şekilde kayıt altında tutulması gerektiğinden ve “Kyoto

¹ UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), Birleşmiş Milletler'in küresel kalkınma ağı oluşturmak için kurduğu bir programdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelere odaklanarak, insanların daha iyi yaşam standartlarına sahip olmaları için gerekli olan bilgi, deneyim ve kaynakları sağlayan program, bu amaç doğrultusunda hükümetler, sivil toplum kuruluşları, akademi ve iş çevreleri ile işbirliğine girerek kalkınma çalışmaları yapmaktadır (www.wikipedia.org).

² GSMH (Gayri Safi Millî Hasıla), bir ülke vatandaşlarının verilen bir yıl için ürettikleri toplam mal ve hizmetlerin, belli bir para birimi karşılığındaki değerinin toplamıdır (www.uzmanportal.com).

Protokolü” ya da “Karbon Vergisi” örneklerinde de görüldüğü gibi katılımın tam olarak sağlanamaması ve ülkelerin benimsediği herhangi küresel bir politika ve dolayısıyla bu açıdan kayıt altına alınmış verilerin olmaması söz konusu olduğundan çalışmada nicel yönteme yer verilememiş ancak tablolar ve şekiller aracılığıyla elde edilen çeşitli veriler karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Çalışmanın İçeriği

Tez çalışması üç bölümden ibaret olup, her bir bölüm analitik bir akış içerisinde verilmiştir. Birinci bölümde öncelikle küresel kamusal mal kavramı ve özelliklerine yer verilmiş, daha sonra küresel kamusal malların hizmet alanlarına göre değerlendirilmesi, küresel kamusal malların sunumunda pazar oluşturma ve Kyoto Protokolü ile küresel kamusal malların kamu ekonomisi içindeki yeri alt başlıklarıyla incelenmiştir.

İkinci bölümde küresel kamusal malların finansmanında kamu harcamaları ve kamu gelirleri etkisi başlığı altında küresel kamusal malların özel, kamu kesimi ve ortaklık finansman kaynakları, küresel kamusal malların finansmanında resmi kalkınma yardımları ve uluslararası işbirliği, küresel kamusal malların kamusalılık türüne ve toplama teknolojilerine göre finansmanı ile kamu gelirleri açısından küresel vergileme konularına değinilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde küresel kamusal malların finansman sorunlarına kamu odaklı çözümler ve öneriler bulunmaktadır. Bu bölümde ise pazar oluşturma, küresel vergileme, kaynakların katkısı, resmi kalkınma yardımları, ulusal düzeyde uluslararası işbirliği faaliyetlerine destek, uluslararası işbirliği faaliyetleri, kamusalılık türüne ve toplama teknolojilerine göre finansman, sunum ve diğer finansman sorunları başlığı altında; eşit yararlanma, adalet, yenilenebilir enerji kaynaklarının ve çevre dostu ürünlerin teşviki, gelecek nesillere yük aktarmama ve doğrudan yatırımlar konuları ile ilgili finansman sorunlarına ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

BÖLÜM 1: KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN KAMU EKONOMİSİ İÇİNDEKİ YERİ

20. yüzyılın başlarından itibaren ön plana çıkan ve iletişim olanaklarının artmasıyla hızlanan küreselleşme ve bölgeselleşme süreçleri, ulus devletlerin geleneksel olarak sunduğu bir takım kamusal mal ve hizmetlerin ulusal düzeyden daha üst seviyelerde ele alınmasını gerekli kılmıştır. Bu gereklilik ise bazı kamusal mal ve hizmetlerin sadece ulus devletler tarafından değil, ulus-üstü kuruluşlar tarafından sunulmaya başlanması sonucunu doğurmuştur (Çelebi ve Yalçın, 2008: 1). Küresel toplumu ilgilendiren (Dileyici ve Vural, 2006: 37), arzı ve finansmanında ülkelerin tek başlarına yetersiz kalması nedeniyle ortaya çıkan bu mal ve hizmetlerin adı olan küresel kamusal mallar (Başaran, 2007: 89) ile ulusal ve bölgesel düzeyde toplumların hizmetine sunulan ulusal ve bölgesel kamusal malların üretim birimi olan aktörler aşağıda tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1
Kamusal Malların Üretiminde Özel Sektör ve Kamu Sektörü

DÜZEY	ÖZEL SEKTÖR	KAMU SEKTÖRÜ
Ulusal Kamu Malları	Sivil Toplum Kuruluşları	Devlet Devlet İşletmeleri
Bölgesel Kamu Malları	Bireyler, Firmalar Bölgesel Çalışan STK’lar Bölgesel Devletler	Bölgesel Kamu Organizasyonları (NATO, AB)
Küresel Kamu Malları	Devletler Bölgesel Organizasyonlar Bireyler Firmalar Küresel nitelikteki STK’lar	Uluslararası Kamusal Kuruluşlar (BM, DB, IMF, WTO)

Kaynak: (Mendez, 1999 : 398).

Küresel kamusal mallarla ilgili kuramsal açıklamalar ve kamu ekonomisi içindeki yeri bu bölümün konusu olarak aşağıda incelenmektedir.

1.1. Küresel Kamusal Mal Kavramı ve Özellikleri

Kamusal mallar konusuna ilişkin teorik yaklaşımlar, bu malların özelliklerine ilişkin farklı yorumları da beraberinde getirirken, günümüzde kamusal mallara yeni bakış

açıları kazandırılmıştır. Bu duruma neden olan faktörler şu şekilde sıralanmaktadır (Dileyici ve Vural, 2006: 44) :

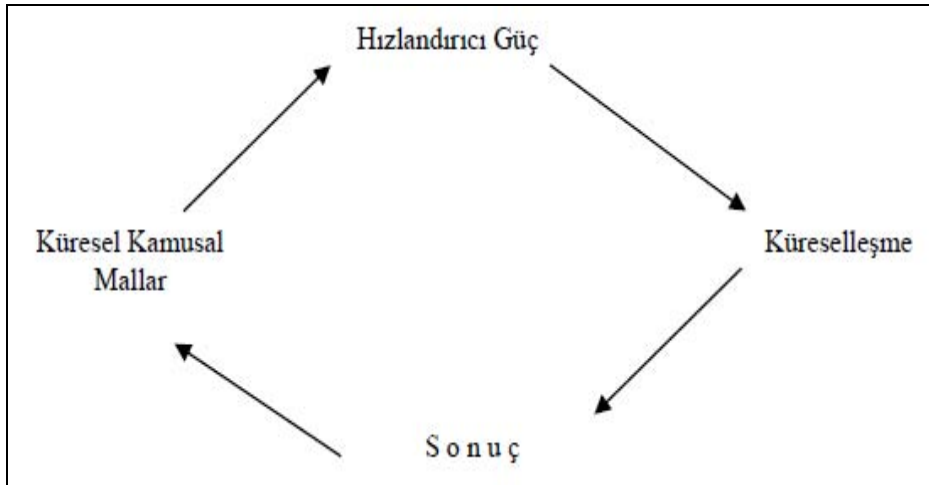
- i. Küreselleşme sürecinin etkisiyle kamusal malların tanımı küresel ölçekte genişlemiştir.
- ii. Politik deneyimler ve yeni politik iktisada ilişkin çalışmalar, kamusal malların sunumunun tarafsız ve politik iktisada ilişkin alanda oluşmadığını göstermiştir.
- iii. Devletin mali ve ekonomik alandaki rol ve işlevlerinde görülen değişimler, kamusal mallar teorisine yansımıştır. Kamusal malların sunumunda devletin rolü değişmiştir.
- iv. Kamusal mallar teorisinde yer alan “kamusal” kavramının, söz konusu mal ve hizmetin sunumunda belirleyici olan faktörlerden biri olan “kamusallığın derecesi” olduğunun farkına varılmıştır.
- v. Kamusal malların finansmanında devletin mali kaynaklarının yetersiz kalması, devlet dışında alternatif mal ve hizmet sunum ve finansman yöntemlerine başvurulmasına yol açmıştır.
- vi. Teknolojik gelişmelerin bazı kamusal malların üretim yapısında değişikliklere neden olması, birleşik mal niteliği taşıyan bazı mal ve hizmetlerin alt birimlerinin, farklı üretim birimleri tarafından sunulmasını mümkün hâle getirmiştir.

Ekonominin liberalleşmesi neticesinde ticaret, yatırım, taşımacılık, seyahat, iletişim gibi ekonomik aktiviteler sınırları aşınca, daha fazla malların ve hizmetlerin pazarlara girmesi mümkün olmuş ve uluslararası pazarların bütünleşmesi küreselleşmeyi beraberinde getirmiştir. Sıklıkla özelleşmenin artmasıyla ilişkilendirilen küreselleşme süreci, küresel ısınma, terörizm gibi olumsuz dışsallıkları olan sorunları da gün yüzüne çıkarmıştır (Kaul vd. 2003a: 2). Küreselleşme sürecinde bu tür olumsuz dışsallıklar, tüm ülkelere ve insanlara büyük zararlar verme potansiyeline sahip olduğundan, bunlara karşı gerçekleştirilen faaliyetler, küresel kamusal mallar olarak nitelendirilmeye başlamıştır (Arslan, 2006: 9). Literatürde uluslararası kamusal mallar olarak da ifade edilen küresel kamusal mallar, birden fazla ülkeyi etkileyen dışsallıkları konu edinen,

aynı zamanda kollektif tüketim faydaları, bağımsız uluslararası paylaşılan mallardır (Arsan, 1992: 403).

Küreselleşme ve küresel kamusal mallar birbirine ayrılmaz bir şekilde bağlıdır ve küresel kamusal mallar, küreselleşmenin dünya için bir fırsat ya da tehdit olup olmadığının belirlenmesini sağlamaktadır (Kaul vd. 2003a: 2). Diğer yandan küresel kamusal mallar, küreselleşme sürecinden etkilendiği gibi, bu süreci etkileyen ve kolaylaştıran birtakım özelliklere de sahiptir. Örneğin, küresel kamu malı olarak kabul edilen uluslararası posta ve sivil havacılık sistemlerindeki gelişmeler, malların, hizmetlerin ve fikirlerin ülkelerarası akışını kolaylaştırmayı sürdürürken, bu durum küreselleşme sürecini hızlandıran bir etken olmaktadır (Arslan, 2006: 9-10).

Aşağıda şekil 1’de de görülebileceği gibi, küreselleşme ile küresel kamusal mallar arasında hızlandırıcı güç ve sonuç ilişkisi vardır. Küreselleşme, küresel kamusal mallar sonucunu getirirken, bir yandan da küresel kamusal mallar, küreselleşme sürecini hızlandırmaktadır. Bir başka ifadeyle küreselleşme kamusal malların küresel boyuta taşınmasında etkili olup, kamusal malların küreselleşmesi de genel olarak küreselleşmeyi destekleyen bir olgudur.

Şekil 1: Küreselleşme ve Küresel Kamusal Mallar Arasındaki İlişki

Kaynak: (UNDP, 2002: 7).

Önceleri büyük ölçüde okyanuslar, atmosfer ve ozon tabakası gibi dünyada var olan mallar, küresel kamusal mal olarak nitelendirilirken, küreselleşme sürecinin de etkisiyle küresel kamusal mallar kapsamında daha çok çevre, sağlık, finansal istikrar, bilgi, barış ve güvenlik gibi konular incelenmiş ve tüm bu küresel kamusal mal grupları,

küreselleşmenin ortaya çıkardığı faydalar ve zararlarla ilişkilendirilmiştir (Yalçın, 2009b: 80-81).

Ülkeler arasında küresel kamusal mallara olan ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçları karşılayabilme kapasitesi farklılık gösterdiği gibi, bir küresel kamusal maldan fayda sağlama derecesi de, ülkelerin mevcut durumlarına ve bu malların özelliğine bağlı olarak değişebilmektedir. Gelir seviyesi, yaşam standardı, coğrafya, kültür ve değerler, bir küresel kamu malının tedariğine katılma ve bu kamu malına ödeme yapma isteği üzerinde önemli etkilere sahiptir. Sözelimi; yaygınlaşmış finansal istikrarsızlık, her yerde hane halkı ve firmalar üzerinde negatif etkiler yaratmakta, fakat bu durum, zengin insanlar ve gelişmiş ülkeler tarafından, gelişmekte olan ülkelere göre daha fazla tolere edilebilmektedir. Benzer şekilde, HIV/AIDS³ gibi bulaşıcı hastalıkların yayılması, Afrika'yı, Kuzey Amerika'dan daha fazla etkilemekte, yine küresel ısınma, ılıman iklime sahip bölgelere nazaran deniz seviyesine yakın karalarda daha yıkıcı bir etkiye sahip olmaktadır. Diğer örnekler olarak da; çölleşmenin yağmur almayan bölgeleri etkilerken, nemli tropikal bölgeleri etkilemediği, biyolojik çeşitliliğin bir yerde yüksek, başka bir yerde daha az olabileceği, uzun süreden beri devam etmekte olan şiddetli çatışmalar ve etnik anlaşmazlıkların, fakir bölgelerde diğer bölgelere nazaran daha fazla görülmesi sayılabilmektedir (Sagasti ve Bezanson, 2001: 10).

Kaçınılması hayli zor olan bu tür küresel etkiler, iyi veya kötü olurken, ulus devletler bu etkiler karşısında tek başlarına çözüm üretememektedir. Dolayısıyla uluslararası ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşlar, küresel kamusal malların arzında ulus devletlerle birlikte yetki paylaşımına giderek, onların faaliyetlerini yönlendirici, kural koyucu, düzenleyici ve bazen de kısıtlayıcı bir rol üstlenmektedir (Başaran, 2007: 90).

Küresel kamusal mallarla ilgili literatürde çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Yapılan tanımlarda küresel kamusal malların iki özelliğinin ön planda tutulduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi kamusalılık, ikincisi ise küresellik özelliğidir. Bu tanımlardan özellikle ilk kez UNDP'nin 1999 yılında yayımlanan "Global Public Goods" adlı çalışmasında yaptığı tanımlama önemli bir yere sahiptir. Buna göre, bir mal veya

³ HIV: (Human Immunodeficiency Virus / İnsan Bağışıklık Yetmezlik Virüsü), AIDS'e yol açan virüsdür. AIDS, HIV etkeni nedeniyle insanlarda bağışıklık sisteminin çökmesine neden olan bulaşıcı bir hastalıktır (www.wikipedia.org).

hizmetin küresel kamusal mal niteliğine sahip olabilmesi için başlıca iki niteliğe sahip olması gerekmektedir. Bunlardan birincisi, bu malların tüketiminde rekabet ve faydadan dışlama söz konusu olmamalıdır (Ferroni ve Mody, 2002: 6). Bilindiği gibi bu özellik, geleneksel tam kamusal malların da temel özelliğidir. Zaten küresel kamusal malların, literatürde yer alan bir çok tanımına bakıldığında, tam kamusal malların özelliklerinden yola çıkıldığı görülmektedir. Farklı olan küresellik boyutunun da bu tanıma ilâve olmasıdır. Dolayısıyla bu malların ikinci niteliği, bu malların faydalarının birden fazla ülkeyi, sosyo-ekonomik grupları ve nesilleri kapsamasıdır (Kaul vd. 1999a: 2-3).

Sandler (1999: 20-21)'e göre küresel kamusal mallar, tam kamusal mallarla ortak özelliği olan tüketiminde rekabetin ve dışlanmanın olmaması özelliğiyle birlikte, nesil ve nesiller arası küresel fayda veya zarar aktarımında da rol oynamaktadır. Örneğin kanser tedavisinde yaşanan gelişmelerin faydası, dünya çapında, mevcut nesile ve nesillerarası kuşaklara uzanırken, biyoçeşitliliğin yok olması, bunun tam tersi olarak, bugüne ve gelecek kuşağa küresel zararları bırakmaktadır. Sonuçta şimdiki nesilin faydasına olan (nükleer enerji gibi) ancak doğal kaynakları tahrip ederek yapılan her türlü faaliyet, gelecek nesile zarar verecek olduğundan (çevre kirliliği, biyoçeşitliliğin azalması vb.) doğal sermayenin korunması, gelecek nesillerin bu imkândan faydalanmayı sürdürmesi adına önemlidir. Dolayısıyla fayda ya da maliyetleri tüm dünya ülkelerine yayıldığından sınırötesi dışsallıklara sahip olan küresel kamusal malların, nesiller arası dışsallık boyutunun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Kaul vd., 2003a:23, Feachem ve Sachs, 2002: 7).

Küresel kamusal malların, kamusal malların yaymış oldukları faydaların ülke sınırlarını aşarak tüm ülkelere, tüm insanlara ve gelecek nesillere aktarılması anlamına gelen tanımında (Kaul ve Mendoza, 2003: 95), küresel kamusal malların üç boyutu söz konusudur. İlk boyutta, küresel kamusal mallar sadece ulus devletleri değil, ticari blokları (NAFTA⁴ gibi), siyasal ve ekonomik birlikleri (Avrupa Birliği gibi) ve diğer yapıları (NATO⁵ gibi) kapsamaktadır. Bu nedenle bir malın küresel kamusal mal

⁴ NAFTA (Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Antlaşması), 1994 yılında yürürlüğe girmiş bir anlaşma olup, Kuzey Amerika ülkeleri yani Kanada, Amerika Birleşik Devletleri ve Meksika arasında imzalanmıştır. Anlaşmanın amacı, bu üç ülke arasındaki ekonomik ilişkileri, iş birliği ve ticari mallar için uygulanan devlet kontrollerini azaltarak geliştirmektir (www.kisaltmalar.net).

⁵ Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)'nü kuran Amerika, Kanada, Fransa, İngiltere, İzlanda, Hollanda, Belçika, İtalya, Danimarka, Norveç ve Portekiz devletleridir. NATO'ya daha sonra 1952 yılında Türkiye, 1954 yılında Yunanistan, 1982 yılında da Batı Almanya ve İspanya katılmıştır. Bugün

olabilmesi için, birden fazla ülkeyi / ülke grubunu veya birden çok örgütlenmeyi kapsamayı gerektirmektedir. İkinci boyut, küresel kamusal malların tüm sosyoekonomik gruplara fayda sağlaması niteliği üzerinde durmaktadır. Burada vurgulanan nokta, günümüzde hem tek bir ülke içinde, hem de ülkeler arasında bilgi, teknoloji ve gelir farklılıklarının bulunmasıdır. Tanımlamadaki üçüncü boyut ise, bu malların etkilerinin gelecek nesillere/kuşaklara yayılmasına dikkat çekmektedir. Çevreye zarar veren etkilerin kuşaklar ötesine yayılması, bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir (Akyol ve Varlık, 2010: 143-144).

Küresel terörizm, milletlerin huzurunu bozan örgütsel oluşumlar, dünyada barışın tesisi, tüm dünya ekonomisinde iktisadi istikrarın sağlanması, insanların bilinçli veya bilinçsiz faaliyetleri sonucunda doğaya verdikleri zararlar, suya, havaya, toprağa ve doğaya zarar veren çevre kirliliğinin doğurduğu ozon tabakasının delinmesi, iklim değişiklikleri, biyolojik çeşitliliğin azalması, asit yağmurları, yağmur ormanlarının tahribi, canlı türlerinin yok olması gibi daha birçok sorun, çözümü herhangi bir devletin yönetim kapasitesini ve finansal imkânlarını aştığı ve tüm dünya düzeyinde engellenmesi mümkün olmayan dışsal etkilerde bulunduğu için, küresel kamu malları olarak bilinmektedir (Meriç, 2006: 145).

Dünya Bankası⁶ (WB) tanımına göre, “küresel kamusal mallar”, kalkınma ve yoksulluğun azaltılması açısından önem teşkil eden ve yalnızca gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler tarafından işbirliği ve kollektif hareket aracılığıyla yeterli miktarda üretilen, önemli sınır ötesi dışsallıkları olan mallar, kaynaklar, hizmetler ve aynı zamanda kurallar veya politik rejimler sistemidir (World Bank, 2001a: 2).

NATO'ya üye 16 ülke vardır. Üye ülkelerden birinin saldırıya uğraması durumunda, diğerleri saldırgan ülkeye karşı işbirliği içinde savaşmayı kabul etmişlerdir. Üye devletler birbirlerini koruyup kollarlar ve bu amaçla işbirliği yaparlar (www.nedir.antoloji.com).

⁶ Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (International Bank for Reconstruction and Development) adıyla 1945 yılında II. Dünya Savaşı'nın bitiminin hemen ardından kurulan bankanın misyonu, o dönemlerde her ne kadar savaş sonrası ülkelerin yeniden ekonomik güçlerini kazanmalarına ve kalkınmalarına yardımcı olmak olsa da, daha sonraki dönemde büyük oranda genişlemiştir. Dünya Bankası (World Bank), günümüzde Birleşmiş Milletler'in bağımsız bir kuruluşu olarak global yoksulluğun ortadan kaldırılması, küresel ölçekte yaşam şartlarının iyileştirilmesi, fakir ülkelerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesi, tüm ülkelerin devamlılığı olan bir büyüme eğrisine sahip olması gibi amaçlar için çalışmakta ve küresel boyutta ekonomik sorunların çözülmesini sağlama misyonunu taşımaktadır (www.merakname.com).

WB, küresel kamusal malları, uygulama açısından, çekirdek mallar ve tamamlayıcı mallar olarak ikiye ayırmaktadır. WB için önemli olan, küresel kamusal malların geniş bir alana fayda sağlaması ve sağlanan bu faydaların çekirdek faaliyetler olmasıdır. Örneğin, salgın hastalıkların önlenmesi, çekirdek niteliğindeki küresel kamusal mal olarak değerlendirilmektedir. Tamamlayıcı nitelikteki faaliyetler de daha çok kalkınma hedefli faaliyetlerdir. Örneğin yoksulluğun önlenmesi, genel sağlık hizmetlerinin artırılması gibi özellikle ulusal düzeydeki hizmetler, tamamlayıcı küresel kamusal mallara örnek teşkil etmektedir (Susam, 2008: 281).

Küresel kamusal malların neler olduğuna ilişkin bu tartışmalar, bu malların potansiyel olarak dünyadaki herkese fayda sağlayıp sağlamadığı noktasına odaklanmaktadır. Küresel kamusal mallara ilişkin olarak bazı düşünürler, kamusal mallar teorisine sıkı sıkıya bağlı kalırken; bazıları kamusal mallar teorisinin konuyu açıklamada yetersiz kaldığını ileri sürmüştür. Onların düşüncesine göre, özellikle dünyadaki fakirlik ve eşitsizlik göz önüne alındığında, bunlarla mücadeleyi öngören küresel çabalar, herkese fayda sağlama potansiyeli bulunmasa dahi küresel kamusal mal olarak kabul edilmelidir. Bu noktada, fakirliğin azaltılması, finansal istikrar, hatta küresel eşitlik ve adalet birer küresel kamusal mal olarak düşünülebilmektedir (Arslan, 2006: 16-17).

Küresel kamusal mallar bağlamında, “kamusal” kavramının kesin anlamı da sorgulanmaktadır. Bu doğrultuda, kamusal kavramı, “özel olmayan faydalar sağlayan, diğer bir ifadeyle taşıma alanı içerisinde herkese ulaşan, faydalar sağlayan” anlamında kullanılmaktadır. Esas itibarıyla, faydalar yalnız bir birey tarafından değil, herkes tarafından paylaşılmaktadır. Kavramı oluşturan kelimelerden yola çıkarak oluşturulan küresel kamusal mal kavramı ise, “dünya üzerindeki bütün bireyler (şu anda yaşayan bireyler ve gelecek kuşaklar) tarafından elde edilebilen, tüketiminde rekabetin ve kısıtlamanın bulunmadığı, herkesin yararlanabildiği ve finansmanının küresel olarak sağlandığı faydalar” şeklinde tanımlanmaktadır (Ortaç, 2004: 14-15). Dolayısıyla küresel kamusal mallarda dört temel özellik söz konusudur. Bu özellikler şunlardır (Yalçın, 2009b: 79):

- i. Kamusalılık
- ii. Faydanın dağılımında uluslararasılık ya da evrensellik

- iii. Finansmanda uluslararasılık ya da evrensellik
- iv. Uluslararası kamusal kuruluşların bu süreçteki etkin rolleri.

Mutlu (2006: 196) ise küresel kamusal malların tanımsal özelliklerini, tam kamusal malların da temel özellikleri olan;

- i. Malların faydalarının bölünememezliği
- ii. Tüketimde rekabetin olmaması
- iii. Hariç tutulamama olarak açıklamıştır.

Küresel kamusal malların, küresel ısınma, diğer çevresel sorunlar gibi çok azı için, faydaların (zararların) dağılımında tam veya tama yakın bir kamusalıktan söz edilebilmektedir. Buna karşın, belki de daha fazla sayıda çevresel sorunlar, bilimsel buluşlar örneğinde de olduğu gibi tüketimde tam bir kamusalılık durumu söz konusu olabilmektedir (Kirmanoğlu vd., 2006: 171).

Bir şeyin küresel kamusal mal olduğunu ifade etmek için, öncelikle o malın karakteri ve etkileri (etki alanı, ulaşılabilirlik, dışlanamazlık, rekabet) hakkındaki bilgiye, ulaşılabilirliğini sağlamak için gerekli baskıyı yaratan kamu bilincinin derecesine ve küresel kamusal mallara biçilen değeri ortaya koyan, uluslararası toplum hareketlerini belirleyen politik karara bakmak gerekmektedir (Turan ve Yurdakul, 2009: 758).

1.2. Küresel Kamusal Malların Hizmet Alanlarına Göre Değerlendirilmesi

Küresel kamusal malların sektörel temelli sınıflandırmasında temel alınan iki sınıflandırma mevcuttur. Bunlardan ilki Morrissey, Welde ve Hewitt'in birlikte yazmış oldukları "Uluslararası Kamu Mallarının Tanımlanması: Kavramsal Konular" isimli makalede küresel kamusal malları çevre, sağlık, bilgi, güvenlik-barış ve yönetim sektörleri olarak ele aldığı sınıflandırmadır. Diğerisi ise, Gardiner ve Goulven tarafından yapılan çevresel, sosyal, ekonomik, kurumsal / altyapıya göre dört grupta incelenen sektörel sınıflandırmadır.

Morrissey, Welde ve Hewitt (2002: 38-39)'in sınıflandırmasında sektörlerin üç tanesi (çevre, sağlık ve güvenlik-barış) risk azaltılmasına yönelik faydalarla, iki tanesi ise (bilgi ve yönetim) kapasite artımına yönelik faydalarla ilişkilendirilmektedir. Ayrıca,

bu sınıflandırmada, daha önce değinilen, WB'nin ortaya koymuş olduğu çekirdek faaliyet-tamamlayıcı faaliyet ayrımı da yapılmıştır. Bu ayrıma göre, küresel kamusal malların üretimine yönelik doğrudan faaliyetler çekirdek faaliyet olarak nitelendirilirken, tamamlayıcı faaliyetler, ülkeleri çekirdek faaliyetlerin ortaya çıkardığı küresel kamusal malları tüketmeye hazır hale getiren veya küresel kamusal malların üretimine katkıda bulunan (çekirdek faaliyetlere katkı sağlayan) faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Tamamlayıcı faaliyetler, ulusal kamu malı olabileceği gibi herhangi bir kamusal nitelik taşımayadabilir (Yalçın, 2009a: 293). Tablo 2'de bahsedilen, Morrissey, Welde ve Hewitt'in sektörel sınıflandırması örnekleriyle yer almaktadır.

Tablo 2

Küresel Kamusal Malların Sektörel Sınıflandırılmasına İlişkin Örnekler

Sektör	Kapsam	Çekirdek (Temel) Faaliyetler	Tamamlayıcı Faaliyetler
Çevre	Küresel	Araştırma ve Emisyonları Azaltma	Regülasyonlar ve Vergisel Teşvikler
	Ulusal	Doğal Kaynakların Korunması	Çevresel Eğitim
Sağlık	Küresel	Hastalıkların Yok Edilmesi	Aşı Dağıtım Sistemleri Oluşturulması
	Ulusal	Koruyucu Sağlık Hizmetleri	Sağlık Sistemi
Bilgi	Küresel	İhtisaslaşmış Araştırma Merkezleri	İnternet Altyapısı
	Ulusal	Eğitim Hizmetleri	Eğitim Altyapısı
Güvenlik Barış	Küresel	Uyuşmazlıkların Önlenmesi	Uyuşmazlıkları Yönetecek Kurumların İnşası
	Ulusal	Suçun Azaltılması	Güvenliğin Sağlanması
Yönetişim	Küresel	Çok Uluslu Kurumlar	Yerel Sivil Toplumun Güçlendirilmesi
	Ulusal	İyi Yönetim	Sivil Hizmetler Reformu

Kaynak: (Morrissey vd., 2002: 41).

Morrissey, Welde ve Hewitt'in yaptığı sektörel sınıflandırmada kesin bir ayırım söz konusu değildir. Çünkü temel faaliyetler, tamamlayıcı faaliyetlerin yerine, tamamlayıcı faaliyetler de temel faaliyetlerin yerine geçebilmektedir. Örneğin, barışın korunması küresel güvenlik açısından tamamlayıcı bir faaliyet olarak düşünülmesinin yanında çatışmaların önlenmesinde ve ulusal ya da bölgesel güvenliğin sağlanmasında temel faaliyet olmaktadır. Yine ihtisaslaşmış araştırma merkezlerinin yaptıkları faaliyetler

küresel kamusal mal olan bilginin üretilmesinde temel faaliyetlerdir. Bunun yanında, ICGEB⁷, bölgesel kamusal malların sunumunda tamamlayıcı bir faaliyet olarak görülmektedir.

Morrisey, Welde ve Hewitt'in yaptığı sektörel sınıflandırmada ele alınan başlıkları kısaca açıklamak gerekirse;

Çevre: Çevreyle ilgili faaliyetler, ifade edildiği gibi risk azaltıcı ve doğrudan fayda sağlayan özellikleri bulunan, ulusal ya da küresel düzeyde olumlu dışsallıklara sahip faaliyetlerdir. Örneğin bir gölde oluşan kirlilikle mücadelede ulusal, okyanustaki kirlilikle mücadelede küresel düzeyde olumlu dışsallık söz konusudur. Bu sınıflandırma doğrultusunda doğal kaynakların korunması, çevre kirliliğini oluşturan emisyonların azaltılması çekirdek faaliyetler olarak değerlendirilirken, bu amaca ulaşmak için yapılan faaliyetler; çevrenin korunmasına yönelik eğitimler, vergisel teşvikler vb. ulusal düzeyde kamusal maldır ve tamamlayıcı bir hizmettir.

Sağlık: Sağlıkla ilgili faaliyetlerde ise, salgın hastalıkların önlenmesi, koruyucu sağlık hizmetlerinin uygulanması gibi temel faaliyetler, ulusal veya küresel düzeyde fayda sağlamaktadır. Bu faaliyetlerin amacına ulaşması için yapılan hastalıkların yok edilmesiyle ilgili araştırmalar, aşı dağıtım sistemlerinin oluşturulması gibi faaliyetler ise küresel kamusal malların üretimiyle ilgili tamamlayıcı küresel kamusal mallardır.

Bilgi: Uluslararası düzeyde araştırma yapan bilimsel kuruluşlar, örneğin BM'ye bağlı olarak toplum sağlığıyla ilgili uluslararası çalışmalar yapan WHO (Dünya Sağlık Örgütü)'ya bağlı Uluslararası Kanser Araştırmaları Merkezi'nin faaliyetleri veya ICGEB'in bilimsel bulguları vb. küresel düzeyde bilgiler sunarak küresel kamusal mal üretimini sağladığından temel faaliyetlere örnektir. Bunun yanında bilginin yayılmasını sağlayan internet ve çeşitli küresel iletişim ağları da tamamlayıcı faaliyetleri oluşturmaktadır.

Güvenlik-Barış: Küresel düzeyde barışın sağlanması, devletler arası çeşitli

⁷ ICGEB (Uluslararası Genetik Mühendisliği ve Biyoteknoloji Merkezi), en yüksek standartlara sahip bilimsel ve eğitsel bir ortam sağlamanın yanında, gelişmekte olan ülkelerin yararına yaşam bilimi araştırmaları yürütmektedir. Üyelerinin araştırma kapasitesini eğitimler, finansman programları ve danışmanlık hizmetleriyle geliştiren merkez, biyoteknolojinin uluslararası alanda yaygınlaştırılması amacıyla kapsayıcı bir yaklaşım benimsemektedir. Kâr amacı gütmeyen bir araştırma kuruluşu olan merkezin İtalya Trieste, Hindistan Yeni Delhi ve Güney Afrika Cape Town'da birimleri ve ICGEB üye ülkelerinde bağlantılı merkezleri yer almaktadır (www.rgp.sabanciuniv.edu.tr).

uyuşmazlıkların ve çatışmaların önlenmesi, suçların azaltılması gibi faaliyetler küresel kamusal bir maldır ve temel faaliyetlerdir. Çünkü faydası itibariyle olumlu sınırötesi dışsallığa sahiptir. Burada çeşitli uyuşmazlıkları yöneten NATO, BM Güvenlik Konseyi gibi kurumların katkıları, barışın korunması ve ulusal düzeyde güvenliği sağlayan kolluk güçlerinin faaliyetleri de yine temel faaliyetlere hizmet eden/ katkı sağlayan tamamlayıcı faaliyetler olmaktadır.

Yönetişim: İyi yönetim ve özellikle küresel kamusal malların sunumuna katkı sağlayacak olan uluslararası kuruluşların oluşturulması temel faaliyetlerdir. Daha önce de bahsedildiği gibi Morrissey, iyi yönetişimi kapasite arttırıcı etkisi ve herkese fayda sağlaması nedeniyle küresel kamusal bir mal olarak değerlendirmektedir. Bu açıdan BM, IDA⁸ gibi kuruluşların sunduğu hizmetler temel faaliyetler olurken, bu faaliyetlerin gerçekleşmesine katkı sağlayan; finansal dengenin sağlanması ve yerel sivil toplumun güçlendirilmesi gibi faaliyetler ise tamamlayıcı faaliyetler olmaktadır.

Görüldüğü gibi küresel kamusal malların gerek tanımında gerek mevcut sınıflandırmalarında net bir birlik bulunmamaktadır. Bunda, düşünürlerin küresel kamusal mallardaki çekirdek faaliyet-tamamlayıcı faaliyet ayrımları ve kamusal mallar teorisine yaklaşım farklılıkları rol oynamaktadır. Örneğin Gardiner ve Le Goulven'in küresel kamusal mallarla ilgili sektörel sınıflandırmasında, Morrissey ve arkadaşlarının çevre, sağlık, bilgi, barış/güvenlik, yönetim diye sıraladığı küresel kamusal mallara bazı ekonomik faaliyetler (finansal istikrar, etkin ticaret gibi) ve sosyal konular (fakirlikten kurtulma, insan hakları gibi) da ilave olmuştur. Ancak Morrissey ve arkadaşları, söz konusu ilavelerde, herkese fayda sağlama durumunun olmadığını belirterek, bu faaliyetleri, diğer mevcut küresel kamusal malları destekleyen tamamlayıcı faaliyetler olarak gördüklerini ifade etmişlerdir (Arslan, 2006: 12-17). Tablo 3'de Gardiner ve Goulven'in küresel kamusal malları sektörel sınıflandırması yer almaktadır.

WB, üzerinde en çok tartışılan küresel kamusal mal olarak altı sektörel alan belirlemiştir. Bunlar: Sağlık, çevre, finansal istikrar, barış, ticaret ve bilgidir. Daha

⁸ IDA (Uluslararası Kalkınma Birliği), kişi başı milli geliri 1.065 ABD Doları'nın altında olan dünyanın en yoksul ülkelerine; yoksulluğu azaltmak, ekonomik kalkınmayı desteklemek, eşitsizlikleri gidermek ve insanların yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla faizsiz krediler ve hibeler sağlayan kuruluştur (www.hazine.gov.tr).

sonra Mascarenhas ve Sandler finansal istikrar ve ticareti yönetim başlığı altında toplayarak ulusal ve küresel kamusal malları çevre, barışı koruma, yönetim, bilgi birikimi ve sağlık olarak belirlemiş ve alt sektörler bazında daha detaylı bir sektörel ayırım sunmuştur (Akdemir ve Şahin, 2006: 129).

Tablo 3

Gardiner ve Goulven'in Küresel Kamusal Malları Sektörel Sınıflandırması

Küresel Kamusal Malın Sınıfı/Türü	Faydalar		Arz Sorunları	İlişkili Küresel Zarar	Maliyetler	
	Dışlama Yok	Rakip Değil			Dışlama Yok	Rakip Değil
Çevresel						
Okyanuslar	Evet	Hayır	Aşırı Kullanım	Topraktan ve atmosferden kaynaklanan kirlenme	Kısmen	Evet
Atmosfer (iklim)	Evet	Hayır	Aşırı kullanım	Küresel ısınma riski	Evet	Evet
Bioçeşitlilik	Evet	Evet	Aşırı kullanım	Ekosistemin, türlerin ve genetik çeşitliliğin azalması / kaybı	Evet	Evet
Sosyal						
Evrensel İnsan Hakları	Kısmen	Evet	Yetersiz kullanım	İnsanlara kötü muamele, ayrımcılık	Kısmen	Evet
Yoksulluktan Kurtulma	Hayır	Hayır	Yetersiz arz	Suç, yolsuzluk, eşitsizlik	Evet	Evet
Sağlık	Evet	Evet	Yetersiz arz	Bulaşıcı hastalıklar; AIDS, sıtma, tüberküloz gibi	Evet	Evet
Barış	Evet	Evet	Yetersiz arz	Savaş ve çatışma	Kısmen	Evet
Ekonomik						
Etkin Ticaret	Kısmen	Evet	Yetersiz arz	Parçalanmış piyasalar	Evet	Evet
Finansal İstikrar	Kısmen	Evet	Yetersiz arz	Finansal krizler, aşırı dalgalanmalar	Evet	Evet
Kurumsal/ Altyapısal						
İnternet (fiziki ve sanal altyapı)	Kısmen	Evet	Yetersiz kullanım	İnternet engelleri (iletişim altyapısı)	Kısmen	Evet
Bilgi	Kısmen	Evet	Yetersiz kullanım	Bilgi engelleri (saydamlığın olmaması)	Kısmen	Evet
İyi Yönetim (hukuk,eşitlik,adale t,demokrasi)	Kısmen	Evet	Yetersiz arz	Yolsuzluk, adaletsizlik	Kısmen	Evet

Kaynak: (Gardiner ve Goulven, 2002: 12).

Genel perspektifte, kamu ekonomisi açısından kamu hizmetlerinin niteliğine göre yapılabilen bu ayırımlarda klasik ve sosyo-ekonomik nitelikteki kamu hizmetleri göz

önünde tutulmaktadır (Gül, 2009). Küresel kamusal malların esasında işlevsel (fonksiyonel) sınıflandırması, çok sayıda iktisatçı tarafından alt gruplar da değerlendirilerek yapılmış olan bir sınıflandırmadır. Çevre, sağlık, bilgi ve enformasyon, barış ve güvenlik gibi fonksiyonları gerçekleştirmeye yönelik bu sınıflandırma, malların hangi sektörlerle yönelik fayda sağladığını öne çıkardığından literatürde sektörel sınıflandırma olarak yerini alırken (Mutlu, 2006: 198; Yalçın, 2009a: 292), çalışmanın aşağıda yer alan bölümünde küresel kamusal mallar, kamu harcamalarında yer alan fonksiyonel sınıflandırmaya göre genel hizmetler, ekonomik hizmetler ve sosyal hizmetler ve ilgili alt başlıkları olmak üzere üç bölümde incelenecektir.

1.2.1. Genel Hizmetler

Devlet tarafından yapılan savunma, yönetim gibi temel hizmetler, genel hizmetler alanına girmektedir. Bu doğrultuda küresel düzeyde barışın sağlanması, devletler arası çeşitli uyuşmazlıkların ve çatışmaların önlenmesi, suçların azaltılması gibi faaliyetler de küresel kamusal bir maldır ve temel faaliyetler olarak değerlendirilmektedir. Çünkü faydası itibariyle olumlu sınırötesi dışsallığa sahiptir. Diğer yandan iyi yönetim ve özellikle küresel kamusal malların sunumuna katkı sağlayacak olan uluslararası kuruluşların oluşturulması temel faaliyetlerdir. Bu açıdan BM, IDA gibi kuruluşların sunduğu hizmetler temel faaliyetler olurken, bu faaliyetlerin gerçekleşmesine katkı sağlayan; finansal dengenin sağlanması ve yerel sivil toplumun güçlendirilmesi gibi faaliyetler ise tamamlayıcı faaliyetler olmaktadır.

1.2.1.1. Savunma Hizmetleri Açısından: Küresel Barış ve Güvenlik

Küresel barış ve güvenlik, rekabetin olmaması, dışlanamama gibi tam kamusal mal nitelikleriyle birlikte faydaları ve sınırötesi etkileri nedeniyle küresel kamusal bir maldır (Sagasti ve Bezanson, 2001: 115-116). Mevcut çatışmalar sadece ilgili ülkeye değil, komşu ülkelere ve ötesine de önemli dışsal zararlar (komşu ülkelere doğru çatışmaların yayılması, mülteci akınları, uyuşturucu kaçakçılığı, yasadışı silah girişi vb.) verirken, küresel barış ve güvenliğin mevcudiyeti, herkesin dış ülkelere rahatlıkla seyahat edebilmesi, uluslararası ticaretin gelişmesini tetiklemesi gibi küresel faydalar sağlamaktadır. Dünya barışının sağlanması ve korunmasına yönelik uluslararası kuruluşlarca üretilen faydalar, uluslar veya bloklar arası anlaşmazlıkların çözümü risk

azaltıcı küresel kamusal mal olarak değerlendirilmektedir. Diğer yandan refah ekonomistleri, barışa bir kamu malından daha fazla önem vererek piyasa mekanizması kurumunu etkinleştirebileceğini düşünmüşlerdir (Saruç, 2007: 146-147; Ortaç, 2004: 25).

Kindleberger (1986:7), barışın korunmasını küresel kamusal malların en önemlilerinden biri olarak görmektedir. Küresel barış ve güvenliğin sağlanmasında BM barış gücü operasyonları, 1948 yılında başladığı yolculuğunda, 50 yıldan daha fazla süredir aktif olarak hizmet vermektedir. Barış gücü operasyonları üç ana aktivite üstlenmektedir. Bunlar; çatışmaları önleme ve barışı sağlama, barışı koruma ve barışı inşa etme olarak bilinmektedir (Saruç, 2007: 147-148). BM, bu doğrultuda, nükleer silahların önlenmesi, biyolojik silahlar ve kimyasal silahların kullanımı için çeşitli sözleşmeler de imzalamıştır (Susam, 2008: 289). BM Antlaşması, ülkeler arası barış ve güvenliğin korunması görevinin, BM Güvenlik Konseyi'nde olduğunu belirtmektedir. Antlaşma uyarınca, barış gücü operasyonlarının finansmanı için gereken maliyet, tüm üye ülkeler tarafından paylaşılmakta; bu paylaşımda *güvenlik konseyi* daimi üyeleri daha yüksek bir pay öderken, kalan üye ülkeler *genel kurulun* belirlediği oranlara göre ödeme yapmaktadır (www.unicankara.org.tr).

Barış koruma operasyonları genelde Güvenlik Konseyi'nce ve özel bir ölçüm cetveli ile oluşturulurken, bu ölçüm cetveline uygun olarak yüksek bir meblağ ödeyen, güvenlik konseyinin 5 daimi üyesi olan ABD, Japonya, Almanya, Fransa ve İngiltere, aynı zamanda veto hakkına ve barışı korumada özel sorumluluklara sahiptir. BM' nin yıllık bütçesi 1,9 milyar dolar olarak bağlanmıştır. BM Bütçesi'nin %22' sini ABD, %10.9' unu Japonya, %8,3' ünü Almanya, %6,4' ünü Fransa, %4.9' unu İngiltere ve kalanını öteki ülkeler karşılamaktadır. Barış gücü operasyonları hariç, BM etkinlikleri, personel ve altyapı giderlerini kapsayan bütçe, antlaşma uyarınca üye ülkeler tarafından karşılanırken, her üye ülkenin bütçeye katkısı, o ülkenin dünya ekonomisinden aldığı paya göre hesaplanmaktadır. Bir bütün olarak BM sisteminin yıllık harcama toplamı ise 15 milyar dolar dolayındadır. Bu tutarın yaklaşık üçte ikisi üye ülkelerin gönüllü katkılarından, kalan bölüm ise üye ülkelerin zorunlu katkı paylarından karşılanmaktadır (Atabey, 2010: 430).

4 Nisan 1949 yılında kurulan ve Kuzey Amerika ile Avrupa ülkelerinden oluşan 26 üyeli Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) de, barış ve güvenlik küresel kamusal malının sunumunda, uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl çözüm yolları ile düzeltilmesi için çalışmalarda bulunan en ciddi ve en güçlü kuruluşu temsil etmektedir. NATO; üyelerine günlük ihtiyaçları olan kaynakları ayırarak danışma ve karar verme sürecindeki hizmetleri sağlayan, ortak savunma için gerekli askeri alt yapıyı hazırlayan, aynı zamanda üyeler arasında politik birliktelik sağlayan devletler arası bir organizasyondur (Meriç, 2006: 157).

1.2.1.2. Yönetim Hizmeti Açısından: Küresel Yönetişim

Yeni yönetim anlayışı olarak ifade edilen yönetişim, devlet merkezli yönetim yerine toplum merkezli ve yapabilir kılma stratejisini esas alan, aynı ideolojik temelde kamu-özel ile sivil toplum işbirliğinde yönetime katılmak anlamına gelen ve katılımın mekânsal boyutlarına göre yerel, ulusal ve küresel alanda gerçekleşebilen bir kavramdır (Karaman, 2000: 37-53; akt. Palabıyık, 2004: 1).

Küresel dünya düzeninde yeni aktörlerin ortaya çıkmasında birçok neden vardır. Bu nedenlerden en önemlisi sürecin meydana getirdiği küresel karakterli sorunlardır. Küresel sorunlar, sistemi salt devlet odaklı olmaktan çıkartmakta, aynı zamanda doğası gereği “yönetişim” temeline dayanmaktadır (Saraç, 2006: 15). İlk kez 1989 yılında yayınlanan WB’nin bir raporunda ‘good governance’ olarak yer alan yönetişim kavramı; “Bir toplumsal politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen” olarak tanımlanırken, çok boyutlu bir kavram olarak düşünüldüğünde, çevre sorunlarının aşılmasında, birçok organizasyonu, topluluğu, politika ve karar alma araçlarını, destekleyici finansal mekanizmaları, düzenlemeleri, hukuk kurallarını, devlet ve hükümet-dışı kuruluşları ve kuralları içermektedir (Sipahi, 2010: 335).

Yönetişimin küresel düzlemde açılımı, uluslararası alanda yer alan aktörlerin sistemin karar alma mekanizmasına katılımıyla gerçekleşmiştir (Saraç, 2006: 16). Küreselleşmenin en iyi yanlarını alıp en kötülerinden uzak durabilmenin, dünyada ortak bir yönetişim ile gerçekleştirilebileceği belirtilirken (Meriç, 2006: 149), “Rizzoli (2002: 70-72)’ye göre küresel kamusal mal sunumunda temel yönetişim sorunu, kollektif tercih ve çözümlerle ilgili kesin bilginin eksik olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda

uluslararası organizasyonlar, bilgi biriktirme ve dağıtma, küresel değişimlerle ilgili farkındalık yaratma, ülkeler arasında güveni artırma ve küresel ortak varlıkların korunması çabalarını başlatma gibi bir takım önemli rollere sahiptirler” (Turan ve Yurdakul, 2009: 757). “Hayden (2007: 16753)’in ifadesiyle global yönetim, dünya hükümeti anlamına gelmemekte, uluslararası ilişkilerde artan kurumsallaşmaya ve bu kurumlar aracılığıyla artan devletler arası bağımlılığa dikkat çekmektedir. Mülteciler, çevre sorunları, kalkınma, yoksulluk, su şebekeleri, küresel terörizm gibi konuların gittikçe karmaşılaştığını ifade eden Hayden, bu konulardaki sorunların sadece devletler arası işbirliği ile çözülebileceğini belirtmektedir” (Güngör, 2009: 4-5).

Global yönetişimin sağlanmasında devletler, sivil toplum örgütleri ve çok uluslu şirketlerin ortak hareket etmesi gerekmektedir. Böylesi bir model, demokratik yönetim modeli olarak yorumlansa da, hâlihazırda var olan sistemde devletler daha belirleyici ve etkin konumda bulunmaktadır. İdeal modelde ise bu üç kurumsal yapının yönetim üzerindeki etkilerinin eşit düzeyde olması gerekmektedir. Özellikle WB, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve müzakereler yoluyla ülkeler arasında ticari ilişkileri geliştirmeyi amaçlayan Dünya Ticaret Örgütü⁹ (WTO), global yönetişimin kamu kurumları olarak algılanmaktadır. Bunun nedeni ise, bu üç örgütün dünya vatandaşlarının çıkarlarını temsil ettiği ve global kamu malları üretimini teşvik ettiği inancına bağlanmaktadır (Güngör, 2009: 5,16).

Küresel kamu mallarının sunumunun kimler tarafından sağlanacağı sorusunun cevabı yönetişimde saklıdır. Çünkü küresel çapta ortaya çıkan sorunları çözecek güçleri koordine etmek ve bu amaca yönlendirmek, ancak iyi bir yönetim ile mümkündür. Uluslararası kuruluşlar arasında küresel yönetişimin gelişimine katkıda bulunan birçok yapılanma bulunmaktadır. Bunlardan en önemli katkıyı sağlayan BM, kalkınma programlarında; yasama ve yürütme organları, kamu ve özel sektör yönetimleri, ademi merkeziyetçilik, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları alanlarında, yönetişimin gelişimi için birçok ülkeye destek olmaktadır. Küresel yönetim konusunda WB’nin de önemli faaliyetleri bulunmaktadır. Banka, 1997 yılında yayınladığı kalkınma raporunda, yönetişimi devletlerin rollerinin değişimi sürecinde bir basamak olarak nitelendirmiştir.

⁹ Çok taraflı ticaret sisteminin yasal ve kurumsal organı olan Dünya Ticaret Örgütü (WTO), hükümetlerin iç ticaret yasalarını ve düzenlemelerini nasıl yapacakları hususunda yasal bir çerçeve ortaya koyan ve toplu görüşmeler- müzakereler yoluyla ülkeler arasında ticari ilişkilerin geliştirilmesine öncülük eden bir platformdur (www.wikipedia.org).

Ülkeleri; oluşturdıkları politikalar, kurum kültürleri, hükümetlerin seçilme, izlenme, değişme süreci, politikaları etkin biçimde uygulamaya aktarabilme kapasiteleri, vatandaş haklarına saygılı olma durumları gibi faktörleri kullanarak sınıflandıran WB, yönetim sürecinde bu sınıflandırma ile, ülkelere maddi katkılar sağlamaktadır (Pehlivan, 2010: 56-57).

Yönetişim konusunda bir diğer önemli yapılanma, Avrupa Birliği (AB)'dir. AB Komisyonu, 25 Temmuz 2001 tarihli “Avrupa Yönetişimi: Beyaz Kitap (European Governance: A White Paper)” adlı çalışmada birlik üyesi ülkeler için yönetişimin yol haritasını çıkarmıştır. Söz konusu çalışmada; daha fazla katılım, daha fazla açıklık, daha iyi politikalar ve düzenlemeler önerilmektedir. Yönetişimle ilgili önemli faaliyetleri bulunan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) de, özellikle ülkemizde vergi konusunda Maliye Bakanlığı ile yaptığı çalışmalarla gündemde zaman zaman yer almaktadır. 1993 yılında OECD, T.C. Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve TİKA¹⁰,nın ortaklaşa düzenlediği bir protokol zirvesinde Maliye Bakanlığı'nın ev sahipliğinde kurulan OECD Ankara Çok Taraflı Vergi Merkezi bunun en güzel örneklerindendir (Ay, Şahin ve Soylu, 2010: 274).

1.2.2. Ekonomik Hizmetler

Küreselleşme sürecinin getirmiş olduğu yeni devlet anlayışı ile; devletin üretici rolü sınırlı bir boyutta kalırken, koruyucu ve düzenleyici rolü yeniden şekil bulmuştur. Bu bağlamda, koruyucu ve düzenleyici devletin ulusal savunma, yoksullukla mücadele, çevrenin korunması gibi alanlar yanında üstlendiği yeni görev; piyasadaki aksaklıkları ve bu süreçteki adaletsizlikleri önleyici şekilde gerekli hukuki altyapıyı oluşturmak olarak ifade edilebilmektedir (Dileyici, 2006: 39).

Serbest piyasada, eğitim, sağlık gibi kamu malı niteliğindeki mallara, özel mallara uygulanan değerlendirme kriterlerinin uygulandığı durumlarda, çeşitli olumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Örneğin, eğitim hizmeti sunan bir özel okul, etkinliği arttırıp maliyetleri düşürmek için sınıf başına düşen öğrenci sayısını arttırdığında, bunu ailelerin isteyeceklerini söylemek mümkün değildir. Ek olarak, piyasa ekonomisi,

¹⁰ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı ya da kısaca TİKA, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı'na bağlı olan ve Türkiye'nin dış yardımlarını organize eden kurumdur. TİKA, gelişme yolundaki ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak ve bu ülkelerle ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel iş birliği gerçekleştirebilmek amacıyla kurulmuştur (www.wikipedia.org).

güncel tüketim ile gelecekteki yatırım arasındaki kaynak dağıtımını gerçekleştirmede o kadar etkin çalışmamaktadır. Ayrıca, piyasa, sadece piyasaya girip tercihlerini belirtebilen ve ekonomik gücü olmayanların değil, tercih ettiği mallar için gerekli kaynağa sahip olanların gereksinimleri doğrultusunda mal ve hizmet üretmektedir (Acar ve Gül, 2007: 12). Bu nedenlerle devlet, ekonomik hizmetinin gereği olarak özellikle kamu malı niteliğindeki mallarla ilgili olarak piyasaya katılarak, müdahâlelerde bulunabilmektedir.

Bunun yanında bazı özel mal ve hizmetlerin üretim ve tüketiminden kaynaklanan teknik özellikleri de, devletin piyasa ekonomisi alanına girerek özel mal üretmesini gerekli kılmaktadır. Devlet, özel mal üretme görevini kamu ekonomik kuruluşları ve yerel yönetimlere bağlı ekonomik işletmeler aracılığıyla gerçekleştirirken, bu kuruluşlar aracılığıyla kamu ekonomisinin amaçlarını da yerine getirme olanağına sahip olmuştur. Bugün Kıta Avrupa'sı ülkeleri ve Türkiye'de olduğu gibi birçok devlet hem özel mal üretmekte, hem de piyasa ekonomisini kontrol etmektedir. Ünlü planlamacı Tinbergen'e göre; ekonomik istikrarı sağlamada ve konjonktürel dalgalanmaları önlemede, kamu sektörünün ağırlıklı olduğu ekonomik sistem, piyasa ekonomisi ağırlıklı ekonomilere göre daha başarılıdır. Kıta Avrupası ülkelerinde bu kuruluşlar, genellikle II. Dünya Savaşı sonrası çok sayıdaki özel firmaların devletleştirilmesi biçiminde kurulurken Türkiye'de ise piyasa ekonomisinin gelişmemiş bir konumda olmasına karşın ekonomik ve sosyal koşulların dayatması sonucu oluşmuştur (Şener, 2007: 92).

1.2.2.1. Küresel Finansal İstikrar

Ulus devletlerin ekonomik hizmetlerini küresel boyutta düşündüğümüzde küresel finansal istikrarın sağlanması için ülkelerin ortak çabaları görülmektedir. Genel olarak finansal istikrar kavramı, finansal sistemin istikrarını ve şoklara karşı dayanıklılığını ifade etmede kullanılmaktadır (Saygın, 2009: 36). Wyplosz (1999: 156)'a göre, finansal istikrar, küresel kamusal bir maldır. Çünkü finansal istikrarsızlık durumunda, bir kamu kötüsü (public bad) olarak nitelendirilen ve ülkelerin sınırlarını aşan, olumsuz dışsallık etkileri söz konusudur. Dolayısıyla küreselleşme hareketleri ile birbirine entegre olan piyasalarda yaşanan istikrarsızlık sorununun birçok ülkeyi etkilemesi, finansal istikrar kavramının küresel kamusal mal olarak düşünülmesini sağlamıştır. Diğer yandan, uluslararası finans piyasalarının istikrarlı olması, olumlu dışsallık etkileriyle dünyada

yaşayan herkese bir kamu iyisi (public good) olarak fayda sağladığı için yine küresel kamu malı olarak nitelendirilmektedir (Çaşkurlu ve Ünsal, 2006: 292). Bu çerçevede küresel finansal istikrar ise, ulusal ve uluslararası finansal istikrarın aynı anda sağlanması olarak tanımlanabilmektedir (Saygın, 2009: 42).

Saygın (2009: 139-140), küresel kamu malı perspektifinden bakıldığında, yerel, ulusal veya bölgesel finans piyasasında meydana gelen istikrarsızlıkların nedenlerini şöyle sıralamaktadır: Ulusal ekonomilerdeki yapısal sorunların ve özellikle de yanlış kur politikalarının yol açtığı riskler, küreselleşme süreci ile artan serbestleşme hareketleri ve bunlar sonucunda olağan hale gelen finansal kırılganlıklar, yine serbestleşme hareketleri sonucu hızla artan kısa vadeli sermaye hareketlerinin aşırı hareketliliğinin yarattığı riskler, finansal piyasalarda görülen ters seçim ve ahlaki tehlike problemlerinin neden olduğu asimetrik bilgi problemleri, finansal piyasalardaki sistemik riskler sonucu meydana gelen istikrarsızlıklar ve bunların bulaşma / yayılma etkileri.

Çaşkurlu ve Ünsal (2006: 277)'a göre uluslararası finansal istikrarın neden küresel kamusal mal olduğunun anlaşılabilmesi için uluslararası finansal istikrarsızlıkların (krizlerin) küresel anlamda ortaya çıkarabilecekleri zararlar (kötülüklerin) analiz edilmelidir. Bu bakış açısıyla yazarlar, küresel finansal istikrarsızlıkların ortaya koyduğu zararları; krize maruz kalan ülkeler üzerindeki zararlar, bölge ülkeleri üzerindeki zararlar, özel firmalar üzerindeki zararlar, menkul kıymet sahipleri üzerindeki zararlar ve gelişmiş ülkeler üzerindeki zararlar şeklinde sınıflandırmışlardır.

Finansal sistemin istikrarlı olması için iki koşulun sağlanması gerekmektedir. Bunlardan birincisi, mali kurum ve piyasaların, bir dış destek ya da müdahale olmaksızın sürekli çalışacaklarına ve anlaşma sağladıkları belli bir sözleşmeye bağlı yükümlülüklerini yerine getireceklerine ilişkin güven olması, ikincisi ise temel piyasaların istikrarlı olmasıdır (Ersel, 2010: 16). Finansal piyasaların istikrarlı olması, yatırımcılar ile tasarruf edenlerin uzun vadeli sözleşme yapması için uygun bir ortam oluştururken, finansal aracılık hizmetlerinde de etkinliği artırarak reel kaynakların tahsisini iyileştirmekte, aynı zamanda makroekonomik politikaların uygulanması için de daha iyi bir ortam sağlamaktadır (Göker, 2009: 11).

Uluslararası kurumların küresel kuralları ve standartları şekillendirmesi, kendilerinin sorun çözme mekanizmaları olarak yer almaları, küresel kamusal malların dışsallık

sorunlarını gidermede doğrudan etkili olmalarına yol açarken, ülkelerdeki finansal istikrarın gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Bugün OECD, üye ülkelerde finansal istikrarla birlikte, sürdürülebilir düzeyde en yüksek ekonomik büyüme ve istihdamı sağlamak ve böylece dünya ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Özellikle bu konuya eğilen, WB ve IMF gibi kurumlar, ortaklaşa faaliyetlerde de bulunabilmektedir (Miynat ve Uğur, 2010: 127-130).

En önemli ekonomik işbirliği kuruluşlarından 90.5 milyon ons (2,814.1 metrik ton) kadar altın rezerviyle dünyada en büyük üçüncü altın sahibi olan IMF, normal kredi sağlamanın yanında özel çekme hakları (SDR), altın satışları vb. açık kredi şeklinde uluslararası ek rezerv kaynaklarıyla küresel kamusal mal olan mali istikrarın sağlanmasına destek vermektedir. IMF'ye üye ülkelerin her biri, kota ödemelerinin %25'ini altın veya IMF ile birlikte belirlenen bir para birimi ile, geriye kalan %75'ini ise kendi para birimleriyle ödemektedirler (imf.org, 2012: 1-2). 1969 yılında Bretton Woods Anlaşması'nı¹¹ desteklemek amacıyla IMF tarafından oluşturulan SDR, 1973 yılında bu sistemin çökmesiyle birlikte doların değerinde meydana gelen değişimlerden etkilenmeme adına başlıca uluslararası para birimlerinden oluşan (Euro, Japon Yeni, İngiliz Sterlini, Amerikan Doları) bir döviz sepetidir. IMF'nin artan bakiyesinin tedavüle konmasıyla ilgili uluslararası bir rezerv varlığı olarak, üye ülkelerin mevcut resmi rezervlerine katkıda bulunan ve üye ülkelere IMF kotalarıyla orantılı olarak tahsis edilen SDR ile, küçük bir oranda ya da hiç bir bütçe masrafı yapılmaksızın 75 milyar dolar toplanarak hükümetlere katkı sağlanabilmesi mümkündür. Bu tahsis işlemi, üyelere maliyetsiz bir varlık edinme imkânı vermektedir. Bir üyenin elinde bulunan SDR miktarının kendisine tahsis edilen miktarı aşması halinde, bu üye, elindeki bu aşan kısım üzerinden faiz geliri elde etmektedir. Benzer şekilde, elindeki SDR miktarı tahsis edilen miktarın altında olan üyeler ise, eksik miktar üzerinden faiz ödemektedir

¹¹ Bretton Woods Anlaşması, Temmuz 1944'te ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods beldesinde toplanan BM Para ve Finans Konferansı'nda imzalanan ve "Uluslararası Para Anlaşması" diye anılan bir anlaşmadır. Bu anlaşma ile uluslararası ödemelerde kullanılacak yeni bir sistem geliştirilerek anlaşmaya katılan ülke paraları için sabit kur esası benimsenmiş ve anlaşmaya katılan her ülkenin parasının değerinin, dolar esas alınarak saptanması kabul edilmiştir. Anlaşma ile 1 ons altın = 35 dolar ya da 1 dolar 0,88867 gr. altın olarak belirlenmiştir. Uluslararası para sisteminin kurallarını belirleyen bu anlaşma, daha sonra Dünya Bankası ve IMF'nin kurulmasına karar vermiş, bu kurumlar, 1946 yılında, yeterli sayıda ülke anlaşmayı imzalayınca faaliyete geçmiştir. ABD yaşadığı ekonomik güçlükler nedeniyle daha sonra doların altına dönüşülebilirliğini ortadan kaldırmış ve sistem bu olaydan kısa süre sonra çökmüştür (www.wikipedia.org).

(imf.org, 2009: 1-2; UNDP, 2011: 14).

SDR'nin parasal anlamda bir yeniden dengeleme aracı olarak da çekiciliği bulunmaktadır. IMF üyelerinin serbestçe kullanılabilen para birimlerine talepte bulunmaya veya bir hükümetin, diğerinin merkez bankasından onun ulusal parasını çekmesine olanak veren bir hak olarak da nitelendirilen SDR'nin, bu para birimlerine dönüşümü ise iki şekilde olmaktadır. Birinci yöntem üyeler arasında isteğe bağlı takas işlemleri yapılması, ikinci yöntem IMF'nin dış dengesi güçlü üyelerin dış dengesi zayıf üyelerden SDR satın almasını talep etmesi ile gerçekleştirilmektedir (imf.org, 2009: 1; UNDP, 2011: 14; Erkal, 2012). Örneğin 1947'den beri IMF'ye üye olan Türkiye, dolar rezervine ihtiyacı dolayısıyla SDR'lerini kullanmak istediğinde elindeki SDR'leri Amerikan Merkez Bankası (FED)'na devredecektir. FED devraldığı SDR'nin dolar karşılığını ödemekle yükümlü olurken, işlem nedeniyle dolar elde eden Türkiye'de karşı ülkeye yine IMF aracılığı ile bir faiz ödemesinde bulunacaktır. Üyeler kendilerine devredilen SDR'leri ilk tahsisin 3 katına ulaşınca kadar kabul etmek zorundadır (Erkal, 2012).

Küresel finansal istikrarsızlıkla mücadelede bir başka öneri, bir ülkede yapılacak döviz işlemleri üzerinden "Tobin Vergisi" adıyla vergi alınmasını öngörmektedir. Uluslararası reel ticarete zarar vermeksizin, finansal istikrarın devamını sağlayacak boyutta spekülasyon sermaye hareketlerini azaltabilen bir tobin vergisi elbette ki küresel finansal istikrarsızlıkla mücadelede etkin bir vergi olacaktır (Ergül ve Arslan, 2009: 35).

1.2.3. Sosyal Hizmetler

İhtiyaçların sosyalleşmesi veya yeni sağlık, çevre, bilgi gibi sosyal ihtiyaçların ortaya çıkması dolayısıyla devletin ekonomiye müdahalesinin artması, kamu harcamalarının da artmasına neden olmaktadır (Eroğlu, 1998: 21). Küresel çapta, bu ihtiyaçlarla ilgili ulus devletlerden uluslararasına çözüm arayışları söz konusudur. Bu bölümde sosyal hizmet niteliğindeki küresel kamusal mallardan sağlık, çevre ve bilgi incelenmiştir.

1.2.3.1. Sağlık

Sağlık hizmeti, ulusal (yerel) düzeyde özel faydaları olan ve tüketiminde rekabet olması, hariç tutulabilme özellikleri nedeniyle piyasada da üretilebilen bir hizmettir. Bu nedenle birçok ekonomist sağlığı, sınırötesi dışsallıklarına rağmen özel bir mal olarak

düşünerek, küresel kamusal bir mal olarak görmemektedir (Feachem ve Sachs, 2002: 10). Ancak yerel düzeyde olan faydalarına ilaveten, sınırötesi iki dışsallık etkisinin de bulunması sağlık malına uluslararası kamusal mal niteliği kazandırmaktadır. Bunlardan ilki; bulaşıcı hastalıkların küresel nitelik taşımasıdır; bu durum, başka insanları ve ülkeleri etkisi altına alan bir kamusal kötü “public bad” olarak tehlikelidir. İkinci dışsallık etkisi ise, bir kişiyi ya da ülkeyi (ve hatta kuş gribi örneğinde olduğu gibi hayvanlarıda) bulaşıcı hastalıklardan koruyup, yaratılan dışsal faydalarla diğer insan ve ülkeler için bu riskin azaltılmasını sağlamaktır. Bunun yanında sağlık hizmetlerinin etkilerinin artması, fakirliğin önlenmesi, gıda emniyeti, temiz suya ulaşım imkânlarının artırılması gibi başka küresel kamusal malların üretiminin arttırılmasına bağlıdır (Mutlu, 2006: 198-199).

Küresel sağlığın korunmasında amaç, küresel düzeyde halk sağlığını geliştirmek ve bulaşıcı hastalıkların yok edilmesidir. Bu amaçla bir ülkede karşılaşılan bulaşıcı bir hastalığa karşı çözüm üretmek, yerel hükümetin temel görevi olmakla beraber, böyle bir soruna çözüm bulunması ya da sorunla ilgili çeşitli önlemlerin alınması küresel toplumun tamamına fayda sağlamaktadır (Pehlivan, 2010: 53). Örneğin 2009 yılında küresel düzeyde domuz gribi salgınına neden olan H1N1 virüsünün yayılmasını önlemeye yönelik domuz gribi aşısı geliştirilmiş, başta WHO olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası kuruluş halkı bilgilendirmek, denetimleri arttırmak gibi çeşitli faaliyetlerle salgının etkilerini en aza indirmeyi hedeflemiştir.

Sağlık, uluslararası toplumlarda önemi dolayısıyla, üzerinde evrensel bir uzlaşmanın bulunduğu küresel bir kamu malıdır. Sağlık hizmetleri, yarattığı olumlu dışsallıklar ve yetersiz sunum halinde ortaya çıkan negatif dışsallıklara ilâveten, belirsizlik altında seçim, asimetrik bilgilendirme, hastalık risklerinin ve talebinin önceden belirlenmesinin güçlükleri gibi talep yönlü ve hizmet sunucularının azlığı, piyasaya giriş sınırlamaları gibi arz yönlü sorunları bünyesinde barındırmaktadır. Ulusal ya da uluslararası düzeyde ortaya çıkabilen bu sorunların en önemlilerinden biri olan bulaşıcı hastalıkların sınır tanınamaması, ülkeleri yoksullaştırıp, kalkınmanın karşısında çok büyük bir engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla günümüzde AIDS, tüberküloz ve malarya gibi hastalıklardan kaynaklanan büyük kayıplar temel bir kalkınma meselesi olarak görülmektedir (Yılmaz, 2010: 141; Mutlu, 2006: 199).

Sağlık hizmetlerinde özellikle ifade edilen belirsizliklerin neden olduğu üretim, organizasyon ve finansman sorunlarının çözümü için, öncelikle, yerelden küresele her düzeyde sağlık riskleri ortaya konup, bilgi, enformasyon ve teknoloji ağları oluşturulmalı daha sonra sağlık ve sağlıkla ilgili diğer sektörleri (gıda üretimi, narkotiklerin uluslararası ticareti, tütün piyasaları, farmasotikler gibi) de kapsayan düzenlemeler ve politikalar belirlenmelidir. Ayrıca 1991 yılında Peru’da kolera, 1994 yılında Hindistan ve 1995 yılında Şili’de veba, 1996 yılında Zaire ve Gabon’da ebola, 1998 yılında Hong Kong ve Çin’de asya gribi örneklerinde olduğu gibi çeşitli salgınların çoğunlukla az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkıp yayılması bu tür dışsallıkların azaltılması için uluslararası ölçekte çözüm arayışını ve kaynak tahsisini gerekli kılmaktadır (Mutlu, 2006: 199).

1.2.3.2. Çevreyi Koruma

Çevre en önemli küresel kamusal mallardan biridir. Çevrenin korunması, hava, kara, deniz, bitki ve canlılar olarak doğal kaynakların korunmasıdır. Çevrenin korunması, bütün dünyayı, bütün insanlığı ilgilendirdiğinden, bu alanda yapılan çalışmalardan elde edilen faydalardan da ortaklaşa yararlanılmaktadır (Arsan, 1992: 417). Bunun yanında küresel ısınma, asit yağmurları gibi tüm dünyayı ilgilendiren küresel zararların önlenmeye çalışılması da çevrenin korunması çalışmalarında değerlendirilmektedir (Tanzi, 2004: 58).

1990’larda küreselleşmenin giderek artmaya başlaması üzerine, çevre korunmasında münferit çabalardan sürdürülebilir kalkınma uygulamalarına geçilmiştir (Başaran, 2007: 98). Küresel boyuttaki çevre sorunlarının ancak küresel mücadele ile çözümlenebileceği gerçeğinden yola çıkan 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Zirvesi, çevrenin yanısıra sosyal boyutu da içeren kapsamlı bir “Sürdürülebilir Kalkınma” kavramına öncülük etmiş, zirveden on yıl sonra ise; çevrenin korunmasıyla sosyal gelişme ve ekonomik gelişmenin bağlantılı bir şekilde yürütülüp sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması konusunun değerlendirilebilmesi için 26 Ağustos - 4 Eylül 2002 tarihleri arasında Johannesburg’ta Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Rio+10) düzenlenmiştir. İşte bu tarihsel gelişim süreci içinde 1999 yılında UNDP tarafından bilimsel tanımı yapılan küresel kamusal mallar da sürdürülebilir kalkınma konularını (barış, insan hakları, çevre, sağlık gibi) içermekte ve bunlardan çevre, en önemli küresel kamusal mallardan

biri olarak kimi zaman (Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde vb.) sürdürülebilir kalkınma ile eşleştirilmektedir (Ağca, 2003; Başaran, 2007: 99).

Çevrenin korunması konusunda dünya ülkelerinin ortak, işbirliği yaptıkları uluslararası çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1913 Bern; Birinci Uluslararası Doğal Görünümü Koruma Konferansı'dır. Günümüzde ise 1972'de kurulan özellikle gelişmekte olan ülkelere çevre politikaları ve çevreye duyarlı kalkınma yöntemleri konularında yardımcı olan UNEP (BM Çevre Programı), OECD Çevre Komitesi ve IDCN (Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği) gibi kuruluşlar uluslararası çalışmalarda bulunan önemli kuruluşlardandır (Arsan, 1992: 417). Çevreyle ilgili en önemli uluslararası kuruluşlardan biri de, küresel çevrenin korunması misyonunu üstlenen, küresel çevre problemleriyle ilgili yerel uygulamalar için gelişmekte olan ülkelere hibe yolu ile kaynak sağlayan GEF'dir.

GEF¹², 1991 yılında kurulan ve kendi kaynaklarıyla devlet kalkınma bankaları, sivil toplum kuruluşları, ikili ve çok taraflı organizasyonları bir araya getiren ortak destek mekanizmasıdır. Biyo çeşitlilik, uluslararası sular, iklim değişikliği ve bu alanlarla ilgili toprak bozulması konularında da destek veren GEF, büyük ölçekli projeler için 1 milyon \$ ve üzeri, orta ölçekli projeler için 60000 ile 1 milyon \$ arası ve küçük destek programları için ise 50000 \$ kadar kaynak ayırabilmektedir. Aslında bu fon küresel çevre etkileri olan projelerin artan maliyetini finanse etmek amacıyla düşünülmüş bir düzen olarak faaliyet göstermektedir (Ağca, 2003).

Diğer yandan günümüzde gelişmiş ülkeler, çevre sorunlarının nedeni olarak gelişmekte olan ülkeleri görmektedir. Oysa burada asıl ihmâl edilen tüketimdir. Tüketici sınıfı fosil yakıt kullanımından doğan karbondioksit yayımının üçte ikisine sebep olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde yaşayan sıradan bir kişi azgelişmiş bir ülkede yaşayan üç kat fazla içmesuyu, on kat fazla enerji, ondokuz kat fazla alüminyum tüketmektedir. Ayrıca tehlikeli sanayi atıklarının büyük bir bölümü, dünyadaki nükleer başlıkların % 99'undan ve nükleer santrallerde üretilen radyoaktif atıklardan % 96'sından fazlası bu ülkelerin ürünüdür. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerin tüketimleri dünyanın her yerini daha fazla

¹² GEF (Küresel Çevre Fonu), BM Kalkınma Programı (UNDP), BM Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Bankası tarafından yönetilen, ortak bir çevre programıdır. Dört odak alanda -biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, uluslararası sular ve ozon tabakasının delinmesi- projelere fon sağlayarak küresel çevre faydaları sağlamak amacıyla kurulmuştur (www.gefsgp.net).

etkilediğinden (Kilim ve Kilim, 2006) küresel kamusal malların sunumunda aktif olarak yer almaları gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

1.2.3.3. Bilgi

Bilimsel bilgi küresel kamusal bir maldır. Çünkü bir bilimsel teorem, tüm ülkelerde geçerli olduğu gibi, bu bilgi herkes tarafından bedava elde edilebilen, kullanılarak azalmayan, hatta artabilen bir nitelik göstermektedir. Örneğin Newton'un yerçekimi kanunu keşfetmesi ve bu bilginin yayılmasından sonra insanları söz konusu bilgiyi kullanmaktan dışlamak zordur. Dolayısıyla her ulusun bireyleri, diğer uluslarda geliştirilen bilimsel ve teknolojik bilgiden faydalanabilmekte, ayrıca modern iletişim araçları ile anında dünya çapında iletilebilen bilgi, yenilik sürecine ve ekonomik büyümeye de temel teşkil etmektedir (Turan ve Yurdakul, 2009: 756).

Bilgi, kalkınmanın en temel öğelerinden biri olarak özel ve kamusal sermayenin tamamlayıcısıdır. Bilgi saf hâlde, bölünmezlik ve tüketimde rakip olmama kriteri açısından incelendiğinde, önemli ölçüde tam kamusal mal özellikleri gösterirken, aynı zamanda bilimsel bilgi, internet ve bilgi toplumları küresel kamusal mal özelliğini de taşımaktadır. Teknolojik kilitler, telif hakları, ticari sırlar ve patent uygulamaları gibi mülkiyet hakları, bilginin yarı kamusal veya özel bir niteliğe bürünmesine neden olmaktadır. Bunun yanında küresel kamusal mal olan bilgi, küresel düzeyde kamusal desteği gerektirmekte ve sınır ötesi dışsallıkların varlığı, ülkelerin tek yanlı tedbirlerle bu malları sunmasını engellemektedir. Çünkü küresel bilginin adil (tarafsız) kullanımı ve etkin üretimi, kollektif çabayı gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda GEF, WB, BM içerisinde yer alan ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), WHO gibi kuruluşlar, küresel kamusal malların tedarikinde, bilgi toplulukları olarak hizmet vermektedirler (Turan ve Yurdakul, 2009: 758-759; Yumuşak ve Aydın, 2005: 118).

Küresel kamusal malların tedarikini sağlamak, sorunlarını tanımlamak, nasıl dağıtılacağını keşfedip çeşitli küresel kamusal mallar arasındaki ilişkileri anlamak, bilgi üretmeyi zorunlu hâle getirmektedir. Bilgi aynı zamanda, bedavacılık davranışını ortadan kaldırmada önemli bir role sahiptir. Çünkü bedavacılık, sadece malların tüketimde dışlamanın olmamasından değil, diğer üyeleri tanımamaktan da ortaya çıkabilmektedir. Bu kapsamda uluslararası organizasyonlar devreye girmekte ve küresel kamusal malların sunumu için küresel, bölgesel, yerel düzeyde anlaşmalar ve kompleks

müzakereler düzenlenmektedir. Bu nedenle bu malların sunumunda bilgi yaratılmasına odaklanmak büyük önem taşımaktadır (Turan ve Yurdakul, 2009: 757).

Bilgiye konu olan ve üretilen birçok mala patent konulması ya da kullanımının kısıtlanması, kopyalanmasının yasaklanması gibi durumlarda bilginin küresel anlamda yayılması engellenebilmektedir (Susam ve Yılmaz, 2007: 110). Bilginin uluslararası bir kamusal mal olması dolayısıyla, devletler arasında yayılan dışsalılık etkilerine, bu gibi engeller koyulduğunda, özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında (büyük ilaç tekellerinin bazı yoksul ülkelerin ucuz ilaç üretmesine karşı mücadele etmesi gibi) geniş çaplı çıkar çatışmaları yaşanmaktadır. Bu sorunların çözümü, diğer küresel kamusal mallarda olduğu gibi uluslararası kuruluşların, gerek etkinlik, gerekse adalet kavramlarını gözeterek küresel düzeyde aktif olarak faaliyet göstermeleri ile mümkün olabilecektir (Kirmanoğlu, 2007: 137-138).

Ülkelerin kamu harcamalarında yer alan genel, ekonomik ve sosyal hizmetlerinden herhangi birinde örneğin sağlık alanında sınırötesi sağlayabildiği potansiyel faydaya (küresel kamusal malın sunumuna) karşılık uluslararası kuruluşlar/yapılanmalar sözkonusu ülkelere mali teşvik ve destek sağlamak ve ülke elde ettiği bu teşvik ya da desteği, kamu harcamalarının genel kamu hizmetleri, savunma hizmetleri, kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri, ekonomik işler ve hizmetler, çevre koruma hizmetleri, iskân ve toplum refahı hizmetleri, sağlık hizmetleri, dinlenme, kültür ve din hizmetleri, eğitim hizmetleri, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri olmak üzere herhangi bir sektörel birimine katkı olarak kullanmaktadır. Bu durum aynı zamanda ulusal düzeydeki kamusal mal sunumunun küresel kamusal mal sunumuna dönüşümünün de güzel bir örneğini teşkil etmektedir. Örneğin Türkiye % 70 bor rezervine sahip olduğundan dünyada bor kaynağı bakımından birinci sıradadır. Dünyada işletilen toplam 496 milyon tonluk rezervin 375 milyon tonu Türkiye’de olduğundan, Türkiye kamu iktisadi teşebbüsleri aracılığıyla (Eti Maden) uluslararası pazarda ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Dolayısıyla kazandığı bu haklı konum gereği uluslararası yapılanmalardan elde ettiği teşvik, gelir vb. mevcut sektörlerinin biri veya bir kaçıyla ilgili (eğitim, sağlık hizmetleri vb.) kamu harcamalarını finanse etmede kullanmaktadır.

1.3. Küresel Kamusal Malların Sunumunda Pazar Oluşturma ve Kyoto Protokolü

Bir takım mal ve hizmetlerin ortaya çıkardıkları dışsallıklar dolayısıyla piyasa ekonomisi tarafından etkin bir şekilde sunumu yapılamamaktadır. Genel kural olarak üretiminde ve tüketiminde negatif dışsallık yayan bu malların (bu negatif dışsallıklar belirli mekanizmalar ile içselleştirilmezse), üretim veya tüketimleri optimum düzeylerinin üzerindedir. Devletler, bu negatif dışsallıkları önlemek için çeşitli mali politikalar ile müdahalelerde bulunmaktadır. Bu müdahaleler, hukuksal bazı düzenlemeler, regülasyonlar ve vergiler şeklinde olabilmektedir. Müdahalelerin amacı ise, dışsallıkları bir şekilde fiyatlandırarak ekonomide etkinliği sağlamaktır (Saruç ve Karakaya, 2008: 197). Dolayısıyla küresel kamusal mallarla ilgili fayda ve maliyetler, bu malların üretimi ya da tüketiminden sorumlu kurumlarla sınırlandırıldığı ya da ilişkilendirildiği durumda, meydana gelen dışsallıklar içselleştirilmiş olmaktadır (Kovancılar vd., 2007: 177). Gerek küresel kamu malları ile alakalı olarak, gerekse ulusal düzeyde ortaya çıkan dışsallıkların içselleştirilmesi sonucunda sosyal refaha ulaşılırken, küresel boyutta bunun için marjinal küresel faydanın marjinal küresel maliyete eşit olması gerekmektedir. Bu durum formüle edildiğinde; $MKM = MKF'$ dır (Pehlivan, 2010: 82-83).

Yüksel (2006: 35)'e göre, mal ve hizmetlerin marjinal özel faydasının veya maliyetinin ayarlanması bir dışsallığın içselleştirilmesi durumudur. Bir negatif dışsallık durumunda, dışsallığı içselleştirmek için marjinal dışsal maliyet, marjinal özel maliyete, pozitif bir dışsallıkta ise, marjinal dışsal fayda marjinal özel faydaya eklenmektedir. Diğer yandan bir malın tüm marjinal sosyal maliyetini veya faydasını yansıtmak için dışsallığı içselleştirmek, fiyatlardaki değişimlerle sonuçlandığından içselleştirme, dışsallığın marjinal değerinin fiyatlandırıldığı anlamına da gelmektedir.

Dışsallıkların içselleştirilmesinde kullanılan pazar oluşturmada, küresel kamusal maldan yararlanabilmek için üye olmak, aidat ya da kullanım ücreti ödemek gereklidir. Böylece, kamu malının etkin kullanımının sağlanması da mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla, bu finansman yöntemi, kulüp mallarının finansman yöntemiyle aynı olduğu için, bu yönteme konu olan ilgili küresel kamusal malın kulüp malı niteliğine sahip olması gerekmektedir. Uluslararası haberleşmede kullanılan uydular için devletlerin ödedikleri

aidatlar (Yalçın, 2009a: 297), füze savunma sistemi vb. bu yönetime örnek olarak verilebilmektedir.

Piyasa temelli uygulamalar, küresel kamusal malların üretimiyle ilgilenen özel temsilcileri teşvik ederken aynı zamanda yeniliğin ve etkinliğin sağlanmasına da katkıda bulunmaktadır. Ancak piyasa mekanizmasının uygun bir şekilde çalışması için kamusal finansmanı da gerekli kılan etkin ve şeffaf düzenleyici bir finansal çerçeve gereklidir. Çünkü piyasaların küresel kamusal mal sağlayabildiği ya da sağlamak için oluşturulabildiği yerlerde bile özel piyasa mekanizmalarının iyi çalışmasını garanti altına almak adına kamusal finansmana belli bir miktar gerek duyulabilmektedir. Örneğin; belli kotalar dahilinde atmosfere zehirli gaz salınımı veya kirletme “hakkı” veren ticarete konu edilebilen kirlilik ve emisyon izinlerinin devrinde, emisyonların azaltılmasına yol açacak piyasaların oluşturulmasında bu gereklilik ortaya çıkabilmektedir (Sagasti ve Bezanson, 2001: 41).

Dışsallık sorununa çözümün piyasa içinde ortaya çıkması ve devletin mülkiyet haklarını belirlemek ve muamele maliyetlerini düşürmekten başka herhangi bir rolünün olmaması gerektiği ilk kez Chicago ekolü iktisatçılarından Ronald Coase tarafından önerilmiştir. Dışsallık durumunda devletin müdahalesine gerek olmadığını söyleyen Coase, aralarında anlaşma yapan bireylerin veya firmaların sosyal optimum çözüme ulaşacaklarını ifade etmiştir (Kirmanoğlu, 2007: 161-162).

Coase teorisine göre hak tesis edildikten sonra hak sahibi hangi taraf olursa olsun pazarlık ile aynı denge miktarında üretim yapılmaktadır. Böylelikle negatif dışsallık içselleştirilirken kirlilik optimum düzeye inmekte ve üretim miktarı da sosyal açıdan etkin düzeyde gerçekleştirilmektedir. Teorinin öngörüsünün işlemesi için ise, pazarlık maliyetinin düşük olması ve tarafların uğradıkları zararın kaynağını tespit edebilmesi gerekmektedir (Savaşan, 2012: 260).

Bir başka piyasa çözümü “Tazminat Çözümü” veya “Kayıpları Karşılama ilkesi” olarak da ifade edilen Hicks- Kaldor ölçütüdür. Bu ölçüt, pareto kriterinin uygulanma alanını genişletmek ve belirsizliği ortadan kaldırmak için devlet müdahalesi olmadan bir tazminat ilkesi oluşturmaktadır. Buna göre Pareto optimumundaki bir denge durumundan başka bir duruma geçildiğinde, bu değişiklikten olumlu etkilenenlerin kazançları olumsuz etkilenenlerin zararından büyükse, bu değişiklik toplumsal refahı

artırmaktadır. Bir başka ifadeyle, herhangi bir sosyal durumdan bir başka sosyal duruma geçildiğinde, bu değişiklikten kazançlı çıkanlar zarara uğrayanları tazmin edip, gene de kazançlarını sürdürüyorlarsa, ilk durum ikinciye göre toplumsal açıdan tercih edilebilir. Böylece zarara uğrayanların zararları kazanç elde edenler tarafından tazminle telafi edildiği sürece (kamu müdahalesi olmadan) pareto optimuma ulaşılabilir (Sönmez, 1987: 86; akt. Kargı ve Yüksel, 2010: 198).

Piyasa temelli çözümlerde genel olarak ticari izinler, kirlilik sertifikaları, emisyon ticareti gibi uygulamalar öne çıkmaktadır. Bunlardan ticari izinlerle devlet, izin verilen faaliyetin miktarını belirleyip satışa çıkarmakta, satılan izinlerin fiyatı ise piyasada belirlenmektedir. Örneğin Avustralya hükümeti, aşırı ıstakoz avlanmasını önlemek için yıllık avlanma miktarını belirlemiş ve bu miktar kadar avlanma izin belgelerini satışa çıkarmıştır. Balıkçı firmaları da teklifte bulunarak izin belgelerini satın almış ve izin ticareti sistemi ile sürdürülebilir balık avlanması sağlanmıştır. Diğer bir uygulama olan kirlilik sertifikaları ise, pazarlanabilir mülkiyet hakları olarak ele alınmaktadır. Kirlilik sertifikaları uygulamasıyla, üst sınırı belirlenen bir noktaya kadar kirliliğe izin verilmekte, bu sınırın geçilmesi halinde işletmelerin çalışmasına izin verilmeyip ceza uygulanmaktadır (Turan, 2008: 118). Emisyon ticaretinde ise, piyasa kurallarına göre çalışacak bir karbon piyasası ve ticarete konu olan karbondioksitin bir fiyatının olması, emisyonları azaltmada önemli bir araç olarak görülmektedir. Böylelikle emisyonların azaltılması için mevcut kaynakların en ucuz maliyetle kanallize edilmesi sağlanarak belirlenen limitten fazla emisyon salanlar cezalandırılırken daha az salanlar ödüllendirilmektedir (Saruç ve Karakaya, 2008: 214).

BM önderliğinde dünya ülkelerinin karbondioksit, metan, ozon gibi global ısınmaya sebep olan sera gazlarının emisyonu konusunda anlaşmaya vardıkları UNFCCC¹³ (BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi)'ye bağlı olarak 1997'de imzalanan Kyoto Protokolü, yaptırımlarıyla ve çeşitli mekanizmalarıyla küresel kamusal mal olan çevrenin korunmasında büyük öneme sahiptir. Protokol, en önemli maddesinde sera gazı emisyonunun önemli bir kısmını oluşturan gelişmiş ülkelere, emisyon miktarlarını 2000 yılına kadar 1990 yılı seviyelerine indirmelerini öngörürken (Çikot, 2009: 23),

¹³ Birleşmiş Milletler öncülüğünde imzalanan küresel ısınmaya yönelik hükümetlerarası ilk çevre sözleşmesi olan bu sözleşme; insan kaynaklı çevresel kirliliklerin iklim üzerinde tehlikeli etkileri olduğunu kabul ederek atmosferdeki sera gazı oranlarını düşürmeyi ve bu gazların olumsuz etkilerini en aza indirerek belli bir seviyede tutmayı amaçlamaktadır (wikipedia.org).

2008-2012 yılı bütçe döneminde bu yükümlülüğün, 1990 yılı seviyesinin %5 altına indirilmesi kararlaştırılmıştır (Karakaya ve Özçağ, 2003: 4). Buna ilaveten 1990 yılındaki emisyonların, yeryüzündeki toplam emisyonun %55'ini bulması koşulu, 2005 yılında Rusya'nın katılımıyla gerçekleştiğinden sözleşme aynı yıl yürürlüğe girebilmiştir. Türkiye, Kyoto Protokolü'nün yürürlüğe girmesinden 4 yıl sonra, 26 Ağustos 2009 tarihinde Kyoto Protokolü'ne taraf olduğundan, Protokol'ün 2008-2012 yıllarını kapsayan birinci yükümlülük dönemine ait herhangi bir sayısallaştırılmış salım sınırlama veya azaltım yükümlülüğü bulunmamaktadır (Sevilmiş, 2011: 22). 2012 sonrası yeni dönemde ise dünyada en hızlı emisyon arttıran ülkelerden biri olan Türkiye'nin yükümlülüklerinin artmasıyla birlikte, Kyoto Protokolü ile oluşan esneklik mekanizmalarından da yararlanması söz konusu olabilecektir. Bu doğrultuda, karbon piyasalarının, karbon sözleşmelerinin ve benzer yatırım araçlarının Türkiye'de de devreye girmesi beklenmektedir (Çelikkol ve Özkan, 2011: 217-218).

Anlaşma, ülkeleri Ek-I, Ek-II ve Ek-I Olmayan diye üç kategoriye ayırmaktadır. 1992 yılında OECD üyesi olan sanayileşmiş ülkeler (ABD, Güney Kıbrıs ve Malta hariç AB ülkeleri, Rusya, Türkiye vb.) ile eski *doğu bloğu* ülkeleri (Macaristan, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya vb.) grubu olarak toplam 40 ülke, Ek-I ülkeleri olarak sınıflandırılmıştır. Ek-II ülkeleri ise, Ek-I'e dahil OECD üyesi olan ancak eski *doğu bloğu* üyesi olmayan ülkelere oluşmaktadır. Gelişmiş ülkeleri kapsayan bu grubun, gelişmekte olan ülkelere emisyon azaltımı konusunda finansal kaynak sağlaması beklenmektedir. Bu ülkelerin aynı zamanda çevre dostu teknolojilerini eski *doğu bloğu* ve gelişmekte olan ülkelere aktarması da hedeflenmektedir (Çikot, 2009: 10). Bunun yanında dünyanın şu an ki sera gazı emisyonunun % 22'sinden sorumlu olan ABD'nin bu protokolü imzalamaması ve % 19'luk emisyonundan sorumlu olan Çin'in emisyon azaltım hedefinin dışında bırakılması, protokolün başarısını gölgeleyen en önemli faktörlerden biri durumundadır (Yalçın, 2010: 196).

Kyoto Protokolü'nde, Ek I ülkelerinin seragazı emisyon oranlarını azaltmak için uygulayacakları ulusal politikalar haricinde, "Kyoto Mekanizmaları" olarak bilinen üç mekanizmayı uygulayarak belirlenen hedeflere ulaşabilecekleri de belirtilmektedir. Diğer ülkelerle ortak hareketi gerektiren bu esneklik mekanizmaları (Karakaya ve Özçağ, 2003: 4-5); Ortak Uygulama Mekanizması (JI), Temiz Kalkınma Mekanizması

(CDM) ve Karbon Salım (Emisyon) Ticareti (ET)'dir. Gelişmiş ülkelerce bu mekanizmaların suistimal edilmemesi (kendi ülkesinde ilave salım izni olarak kullanılmaması) ve hakkaniyet ölçüleri içinde işlemesi ise UNFCCC'nin denetimine bırakılmıştır (Zanbak, 2009: 22).

Bunlardan “ortak uygulama mekanizması” ile, emisyon hedefi belirlemiş olan bir ülke, emisyon hedefi belirlemiş diğer bir ülkede, emisyon azaltıcı projelere yatırım yaptığında, emisyon azaltma kredisi kazanırken, kazanılan bu kredileri Kyoto taahhüdündeki toplam emisyon azaltım hedefinden düşebilmektedir. “Temiz kalkınma mekanizması”nda ise, emisyon hedefi belirlemiş bir ülke, emisyon hedefi belirlememiş az gelişmiş bir ülke ile işbirliğine giderek, o ülkede seragazı emisyonlarını azaltmaya yönelik projeler yapıp, “sertifikalandırılmış emisyon azaltma kredisi” elde etmekte ve bunu yine Kyoto taahhüdündeki toplam hedefinden düşebilmektedir (Sevilmiş, 2011: 22). Son olarak “emisyon (karbon salım) ticareti”, ülkeleri ve firmaları, karbon azaltım taahhütlerine yönelik faaliyetleri sonucunda, azalttıkları her bir tona eş değer karbon için, ticareti de yapılabilen, “Karbon Tahsisatı” veya “Karbon Kredisi” olarak adlandırılan karbon haklarını elde etmesidir. Buna göre salım hedefi belirlenmiş bir ülke, salım hedefi belirlenmemiş gelişmekte olan bir ülke ile işbirliğine gidip, o ülkede karbon salımını azaltmaya yönelik projeye dahil olunca, elde edilen karbon azaltımı hakkını Kyoto taahhüdünden düşürebilir. Böylece söz konusu ülke, hem başka ülkede karbon salımını azaltıp kendi salımını karşılamakta, hem de gelişmekte olan ülkelere temiz teknoloji transferinin ve sürdürülebilir kalkınmanın teşviğini sağlamaktadır (Uyar ve Cengiz, 2011: 51).

Kyoto Protokolü'nün 17. maddesinde belirtilen küresel emisyon ticareti ile AB'de uygulanan bölgesel emisyon ticaret sisteminin kapsamı ise biraz farklıdır. Sözgelimi karbon emisyon ticaretini yapmaya Kyoto Protokolü'ne göre sadece hükümetler katılmakta iken, AB Emisyon Ticareti Sistemi (ETS)'nde özel firmalar da katılımcı olabilmektedir. Ayrıca bir firma bir yıl içinde kendine tanınan kotanın daha altında bir miktarda karbon dioksit salımına yol açar ise, artan miktarı ya daha sonra kullanabilecek ya da kendine tanınan salım kotasını aşan başka firmalara satabilecektir. Salım hakkını aşan firmalar için ise iki seçenek söz konusudur: Ya kendilerine tanınan

salım hakkının altında kalan diğer firmalardan salım hakkı satın alırlar ya da aştıkları miktar kadar cezaya tabi olmayı seçerler (Öktem, 2008b: 25).

Karbon piyasalarının geliştirilmesi ve esneklik mekanizmalarının etkin kılınması için WB, kendi bünyesinde Karbon Finans Birimi'ni kurmuştur. Bu birim de, gelişmiş ülkelerde en az maliyet ile emisyon azaltma tekniklerini ve gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen girişimleri desteklemek üzere Prototip Karbon Fonu'nu oluşturmuştur. 2000 yılının Nisan ayında oluşturulan bu fon, küresel düzeyde kurulan ilk karbon fonu olmakla birlikte, Kanada, Finlandiya, Japonya, Hollanda, Norveç, İsveç hükümetleri ile beraber Fransız, Japon, Alman, Norveç ve Birleşik Krallık şirketlerinin sağladığı 180 milyon Dolar'lık bir kaynağa sahiptir (Pamukçu, 2006: 192).

Kyoto Protokolü'ne göre, Sanayi Devrimi'nden bu yana salınan tüm emisyonların %80'inden sanayileşmiş ülkeler sorumlu olduğundan, sera gazı emisyonlarını azaltma yönündeki ilk önemli adımı gelişmiş ülkeler atmalıdır. Bütün sanayileşmiş ülkelerin tüm güçleri ile küresel işbirliğine katkıda bulunmaları diğer ülkeleri cesaretlendireceği gibi tüm insanlığı ortak bir amaç doğrultusunda birleştirecektir. Aksi hâlde esneklik mekanizmalarının ve bunların üzerine inşa edilecek bir iklim rejiminin büyük bir getirisi olacağı düşünülmemektedir (Pamukçu, 2006: 200).

2008 ve 2009 yılları arasında Kyoto Protokolü esneklik mekanizmaları ve gönüllü karbon piyasalarındaki işlem büyüklüğü ile karbon azaltım miktarları Ek 1'de yer almaktadır. Buna göre, 2008 yılında projelerin onaylanması ve emisyon kirlilik haklarının satışı sonrasında 4.836 milyar ton CO_2 gazı emisyonunda azalma sağlanmış, 2009 yılında bu miktar 8.7 milyar tonu bulmuştur. Küresel karbon piyasalarında gerçekleşen işlemlerin büyüklüğü ise 2008 yılında 135.066 milyar dolarken, 2009 yılında 143,735 milyar dolara yükselmiştir (Worldbank, 2010: 1).

Türkiye, mevcut durumda uyum rejiminin ve dolayısıyla zorunlu piyasaların bir parçası olmasa dahi, ülke içerisinde geliştirilen rüzgâr, jeotermal, hidrolik ve katı atık depolama alanlarından elektrik üretim tesisleri gibi önemli sayıda yenilenebilir enerji projesine ek gelir sağlayan ve zorunlu piyasalardan bağımsız olarak faaliyet gösteren gönüllü karbon piyasalarına erişim imkânına sahiptir. Temiz kalkınma mekanizması veya ortak

uygulama projelerinin tersine, gönüllü karbon projelerinin emisyon azaltım kredileri, Kyoto Protokolü kapsamında kurulan uygunluk piyasalarında kullanılamasa da, emisyon bedellerini ödeme amaçlarına yönelik olarak şirketler veya şahıslar tarafından satın alınabilmektedir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011: 88). Tablo 4’de Türkiye’nin gönüllü karbon piyasalarında geliştirdiği proje türleri ve emisyon azaltımları yer almaktadır. Hidroelektrik potansiyeli ve enerji tüketimi yüksek olan ülkemizde gönüllü karbon projelerinin de bu doğrultuda fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 4

Türkiye’nin Gönüllü Karbon Piyasalarında Geliştirdiği Proje Türleri ve Emisyon Azaltımları

Proje Türü	Proje Sayısı	Yıllık Sera Gazı Azaltımı (ton CO2 eşdeğeri)
Hidroelektrik	119	5.367.035
Rüzgar	59	5.267.055
Bio-gaz	2	100.884
Jeotermal	5	285.309
Enerji Verimliliği	3	96.246
Atıktan Enerji Üretimi (Çöp-gaz)	13	2.741.890
TOPLAM	201	13.858.419

Kaynak: (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı,2012: 1).

1.4. Küresel Kamusal Malların Kamu Ekonomisi İçindeki Yeri

Kamusal mallar ancak toplum yararına sunulabilmektedir. Toplumu oluşturan bireyler, bu malların üretimi için gerekli finansmana gönüllü olarak katılsa da katılmasa da bu hizmetlerden eşit şekilde faydalanmaktadır. Dolayısıyla kamusal malların en belirgin özelliklerinden biri olan bölünemezlik özelliği, toplumu oluşturan bireylerin tümünün bu mal ve hizmetlerden eşit bir şekilde faydalanabilmesini sağlamaktadır (Edizdoğan, 1995: 22). Samuelson’un, “Bir malın tüketimine ilave bir başka bireyin katılması bu malın maliyetini etkilemiyorsa ve tüketimde bulunan diğer bireylerin tüketimi negatif olarak etkilenmiyorsa bu mallar kamusal mallardır” tanımlaması tüketimde ortaklığı ifade ederek bu malların bölünemezlik özelliğine işaret etmektedir. Bu özellik bu nedenle literatürde “Samuelson Koşulu-Samuelson Tipi Kamusalılık” olarak bilinmektedir (Holcombe, 1997: 4). Kamusal malların piyasada pazarlanamaması yani fiyatlandırılmaması, kamusal mal ve hizmetlerin bölünemez nitelikte oluşlarının doğal bir sonucudur. Bu özelliğinden dolayı bu mallara karşı kişisel bir talep doğmamakta ve

bu doğrultuda bir piyasa fiyatı da oluşmamaktadır (Yüksel, 2006: 9). Vatandaşlar, bedel ödemedi, bu mal ve hizmetlerden (ulusal savunma, iç güvenlik gibi) yararlanırken kamu ekonomisinde bu durum "bedavacılık" (free rider) sorunu olarak nitelendirilmektedir. Özel mallarda olduğu gibi faydası tespit edilemeyen bu malların fiyatı ve nasıl satılacağı belirlenemediğinden devlet, bu malların finansmanını vergi yoluyla temin etmekte, ancak bazı durumlarda teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak bedel ödemeyenlerin hizmetin kullanımından mahrum bırakılması sağlanabilmektedir. Örneğin, tipik bir kamusal mal özelliği taşıyan televizyon yayıncılığı, kablolu yayın teknolojisinin gelişmesi ile birlikte fiyatlandırılabilir hale gelmiştir (Şenatalar vd. 2003: 53-54). Özel mallarda ise böyle bir durum söz konusu değildir ve birey, tüketim için belli bir bedel ödemek zorundadır (Barış, 2008: 12; Yumuşak ve Aydın, 2005: 113-114).

Küresel kamusal malların kamu ekonomisi içindeki yerini belirlemede bu malların fiyatlandırılabilir ya da fiyatlandırılmaz oluşuna göre ikili bir ayırıma gidilmektedir. Bu ayırıma göre fiyatlandırılmaz nitelikte olan küresel kamusal mallar tam kamusal mal özelliği gösterirken, fiyatlandırılabilir nitelikte olan küresel kamusal mallar; yarı kamusal, kulüp, erdemli-erdemsiz mallar özelliğine sahiptir.

Tam kamusal mallar tanımından da anlaşılacağı üzere kamu kesiminin piyasaya müdahâlesinde gerekli bir kamusal mal türü olup, yarı kamusal mallarda ise bu müdahâle kısıtlıdır. Diğer yandan kulüp mallarda ve erdemli - erdemsiz mallarda dışlanma diğer iki türe göre daha fazladır. Dolayısıyla piyasaya kamu müdahalesini derecelendirmek gerekirse tam kamusal malları yarı kamusal mallar, bunu kulüp malları ve erdemli - erdemsiz mallar izlemektedir.

1.4.1. Fiyatlandırılmaz Nitelikte Olanlar

Fiyatlandırılmaz nitelikte olan küresel kamusal mallar, tam kamusal mal özelliği göstermektedir. Buna göre değişen tek şey ise, bu malların faydasından yararlanmanın sınır ötesi ülkeleri kapsamasıdır.

1.4.1.1. Tam Kamusal Mallar

Toplumun ortak ve eşit kullanımına konu olan mal ve hizmetler tam kamusal mal ve hizmetlerdir. Tam kamusal malların varlığı, kamu kesiminin piyasaya müdahalesi için

geçerli nedenlerden birisini oluşturmaktadır. Tam kamusal mal ve hizmetlerin tipik örneği milli savunma hizmetleridir. Bunun yanında bizzat kamu tarafından yerine getirilen genel güvenlik hizmetleri, trafik hizmetleri, adalet, diplomasi, çevre hizmetleri ve kamu sağlığı araştırmaları da bu mal ve hizmetlere örnek olarak verilebilmektedir (Eker, 2004: 43).

Devletin sosyal ve ekonomik hayata müdahalesini uygun görmeyen liberal görüş bile bu malların devlet tarafından üretilmesi gerektiği konusuna vurgu yapmaktadır. Adam Smith, kamusal mallar listesini; kanun ve düzen, ulusal savunma ve bireylerin üretilmesi için bizzat para ödemedikleri kamusal işler olarak sınırlandırırken daha sonra gelen ekonomistler bu listeye bazı ilaveler yapmışlardır. Bu malların üretimi ve tüketimi aynı zamanda önemli dışsal faydalara sahiptir. Bu mallar devlet üretmediği takdirde üretilmeyecek nitelikte, fiyatlandırılmayan dolayısıyla pazarlanamayan, kollektif nitelikteki mallardır. Bu malların faydası toplumu oluşturan tüm bireyler içindir (Barış, 2008: 14-15). Bu malların özel piyasalarda üretilmeleri durumunda ise eksik üretim ve eksik tüketim gibi piyasa başarısızlıkları ortaya çıkacağından kamuca arz edilmesi uygundur ve finansmanları da vergi yoluyla sağlanmaktadır (Durmuş, 2008: 133).

Tam kamusal mallar, Samuelson'un ifade ettiği, herhangi bir kişinin tüketiminin bir başka kişinin tüketiminde azalmaya neden olmadığı mallar olarak da tanımlanmaktadır. Tam kamusal mallar ile ilgili temelde Samuelson'un çalışmaları esas alınarak yapılan analizler, zaman içerisinde toplumsal tercihlerden etkilenerak değişime uğramış, örneğin kamusal malların tanımı “özeleştirilemeyen, bir başka ifadeyle tüketimleri fiilen kamusal olan mallar” şeklinde değiştirilebilmiştir (Vural, 2007: 14; Durmuş, 2006: 79-83).

Kamusal mallardaki mevcut tam kamusal, yarı kamusal, kulüp, erdemli-erlemsiz ve ortak mallar şeklindeki tür ayrımlarının kamusalılık boyutu itibarıyla küresel kamusal mallarda da yapıldığı görülmektedir. Buna göre bir küresel kamusal mal, evrensel niteliklere sahip olup, tüm ülkelere, tüm insanlara ve tüm nesillere fayda sağlıyorsa “*tam küresel kamusal mal*” adını almaktadır. Tam küresel kamusal mallar, küresel düzeyde tüketiminde rekabetin ve dışlamanın mümkün olmadığı türden faydaları olan mallar olduğundan, atmosfer, okyanuslar gibi tipik örnekleri bulunmaktadır (Anand, 2002: 2; Yılmaz, 2010:139).

1.4.2. Fiyatlandırılabilir Nitelikte Olanlar

Fiyatlandırılabilir nitelikte olan küresel kamusal mallar, yarı kamusal, kulüp, erdemli-erdemsiz veya ortak mal özelliği göstermektedir. Aralarında çok ince bir sınır bulunan bu mallarda, tam kamusal malların tersine bölünebilme özelliği dolayısıyla kısmen tüketiminde rekabet ve dışlama söz konusudur. Ayrıca bu malların faydasından yararlanma da yine sınır ötesi ülkeleri kapsamaktadır.

1.4.2.1. Yarı Kamusal Mallar

Kamusal nitelik taşıdığı halde, içsel faydası birimlere bölünebilen, yani fiyatlandırılabilen mal ve hizmetlere “yarı kamusal mal ve hizmet” denilmektedir (Yüksel, 2006: 11). Sunulduğu kimseye doğrudan fayda sağlarken, toplumun diğer fertlerine dolaylı bir fayda (dış fayda) sağlayan her türlü mal ve hizmetler olarak da tanımlanan yarı kamusal mal ve hizmetlere, eğitim, sağlık ve ulaştırma hizmetlerinin yanında sosyal yardımlar, sosyal güvenlik gibi pek çok örnek verilebilmektedir (Pehlivan, 2008: 43).

Günümüzde birçok ülkede bu tür malların üretiminin büyük bir bölümü devlet tarafından gerçekleştirilmektedir. Çünkü bu tür malların üretiminin yalnızca piyasaya bırakılması, bedel ödeyemeyenleri faydasından mahrum bırakacak ve böylece toplumun bir kesimi sağlık ve eğitim hizmetinden yoksun kalacaktır. Oysa devletin sahip olduğu beşeri sermayenin büyüklüğünü, eğitilmiş ve sağlıklı insan gücü belirlemektedir. İyi eğitilmiş bir kişinin kendisine olduğu kadar topluma da faydası bulunmaktadır. Dolayısıyla eğitim ve sağlık gibi önemli hizmetlerinden toplumun tamamını yararlandırmak isteyen devlet, bu hizmetlerin etkin bir şekilde üretilmesini sağlayacak tedbirler almak zorundadır (Pehlivan, 2008: 43).

Savaşan (2012: 156)’ a göre, yarı kamusal malın faydası tüketici sayısına bağlı olarak azalmaktadır ve azalan faydaya yarı kamusal malın tüm kullanıcıları muhatap olmaktadır. Bu durum, kamusal malın tüketiminde rekabetin olmaması özelliğinin aşınmasıdır. Örneğin İstanbul’da otobanda gece saat üçte yol alan bir sürücünün faydası, otobana yeni katılan araçlara rağmen sabit kalmaktadır. Araçların arasındaki mesafe açık olduğundan, sürücüler birbirlerinin varlığından bile habersizdir. Ancak mesai saatine yaklaştıkça yeni katılımlar artık sıklıkla neden olmaya başlamaktadır.

Sabah saat sekiz civarında trafik kilitlendiğinde sürücüler yürüse daha hızlı gideceklerini düşünerek trafikten çıkmak için ödeme yapmaya razı olmaktadır. Bu mallarda teknolojik gelişmelerin paralelinde dışlanma da söz konusu olabilmektedir. Örneğin uydu yayınlarında günümüzde şifrelenerek veya izle – öde (pay-per-view) şeklinde dışlanabilirlik mümkün hâle gelmiştir.

Küresel düzeyde tüketiminde dışlanma özelliği olmayıp, rekabet özelliği varsa söz konusu olan “*yarı küresel kamusal mallarda*” ise (Anand, 2002: 3) dışlama olmadığından gönüllü finansmanı sağlamak zordur. Asit yağmurlarının azaltılması, okyanus balıkçılığı, organize suçların azaltılması, zararlı böceklerin kontrolü gibi örneklerde bu durum görülmektedir (Binger, 2003: 11).

1.4.2.2. Kulüp Mallar

Kulüp malları az sayıda benzer zevklere sahip kişilerin oluşturdukları, gönüllü kuruluşlar tarafından sunulan mallar olarak tanımlanmaktadır. Bu mallar, maliyetin paylaşılması karşılığında üretilmekte ve üyeler tarafından birlikte ve eşit bir biçimde tüketilmektedirler. Az sayıdaki kişi yönünden tam kamusal mal özelliği gösteren kulüp malları, üyelerin kolayca dışlanabilmesi nedeniyle tam kamusal mal özelliğinden ayrılabilmektedir. Tüketimden dışlanmanın kolaylığı nedeniyle kulüp mallarının tüketimi ve finansmanında, bedava yararlanma güdüsü geçerli olmamaktadır. Şöyle ki, kişilerin sayılarının azlığı, sosyal kontrol mekanizmasının işletilmesine olanak verdiğinden maliyetteki payını ödemeyen üyeler kolayca dışlanabilmektedir. Kulüp mallarına örnek olarak, tenis ve golf kulüpleri, su sporları kulüplerinin sundukları hizmetler, tüketim, üretim ve yapı kooperatifleri sayılabilmektedir (Aydın, 2006: 24).

Corners ve Sandler, kulüp mallarının ayırt edici özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır (Kovancılar vd. 2007: 130-131) :

- i. Gönüllü katılım söz konusudur. Tüketimi sonucunda net pozitif fayda sağlanmaması halinde kulüp malları, tüketicisi tarafından talep edilmeyebilmektedir.
- ii. Kalabalıklaşma maliyeti sıfırdır. Toplam nüfusu oluşturan bütün bireyler birer kulüp üyesidir ve kulüpler arasında hiçbirisi dışarıda kalmamak üzere dağılmışlardır.

- iii. Kulüp mallarında tüketiciyi dışlama mümkündür.
- iv. Kulüp üyeliği, kararlara katılmayı ve her bir kulüp üyesinin alınan kurallara riayet etmesini gerektirmektedir.
- v. Kulüp malları ile tam kamusal mallar arasındaki ayrım, “optimalite” esasına dayanmaktadır. Kulüp malları söz konusu olduğu durumda, kulüpler devlet müdahâlesini gerektirmeksizin pareto-optimal sonuca ulaşabilmektedir.

Uluslararası parklar, kanallar, su yolları, uzay istasyonu, füze savunma sistemi ve INTELSAT¹⁴ uydu yayınları gibi küresel kamusal mallar (Anand, 2002: 3), tüketiminde rekabetin olmadığı, dışlamanın mümkün olduğu mallar olduğundan küresel kulüp mallar kategorisine girmektedir ve bu mallar gönüllü olarak belli bir ücret karşılığında finanse edilmektedir (Binger, 2003: 11).

1.4.2.3. Erdemli-Erdemsiz Mallar

Erdemli mal kavramı, ilk kez Musgrave tarafından kullanılmıştır. Musgrave tanımında, halkın sağlığı açısından gerekli olduğu hâlde, yeterli bilgi ve eğitim düzeyi olmadığı için talebi yetersiz olan mal ve hizmetlere değinmiştir. Bu doğrultuda çocukların aşılmasının zorunlu kılınması ya da okullarda bedava süt dağıtılması erdemli mallara örnek olarak verilebilmektedir. Erdemli mallar asıl itibarıyla, özel mallar niteliğinde olmakla birlikte, toplumsal refahın artmasını ve yaygınlaşmasını sağlayan toplumdaki yaşlı ve kimsesiz kişilerin himayesine ilişkin hizmetler, sosyal konutlar, herkese açık spor tesisleri, öğrencilere yönelik yurt vb. sosyal mal veya hizmetlerdir. Erdemli mallarda devletin zorlayıcı olması, bireylerin bilgi yoksunluğu ve gelir yetersizliği dolayısıyla gerekli talebi oluşturmamalarından kaynaklanmaktadır. Düşük ve orta kalkınmışlık düzeyindeki ülkelerde, özellikle gelir dağılımının adaletsiz ve yoksulluğun yüksek olduğu durumlarda devletin rolü birincil olmaktadır (Kirmanoğlu, 2007: 122; Yüksel, 2006: 12).

Devlet, toplumsal refahın artması ve yaygınlaşmasındaki olumlu katkıları nedeniyle erdemli malların üretimi konusuna gerek kendisi eğilip, gerekse sağladığı teşviklerle

¹⁴ INTELSAT, başlangıcında 11 ülke arasında imzalanan ancak kesin statüsünü 21.05.1971 tarihinde bir hükümetlerarası öteki üye devletlerin ilgili haberleşme kurumları arasında olmak üzere iki anlaşma ile kazanan uluslararası haberleşme ve iletişim örgütlenmesidir (www.uludagsozluk.com).

piyasayı yönlendirmeye çalışırken, toplumsal zararları ya da olumsuz etkileri nedeniyle erdemsiz mallar diye nitelendirilen sigara, içki, uyuşturucu vb. malların üretilmesine de kısıtlamalar ve kontroller getirebilmektedir. Bu durumda, her zaman bireyin sağlıklı karar veremeyeceği, devletin karar vermesinin doğru olacağını savunan paternalist devlet anlayışı devreye girmektedir. Böylece devlet bu malların üretimini ya tamamen üstlenmekte, ya yasaklamakta, ya da ağır vergiler vb. yollarla tüketimini kısıtlamaya çalışmaktadır.

Tablo 5

Kamusallık Boyutları Açısından Küresel Kamusal Mallar Sınıflandırması

	Rekabet Mevcut	Rekabet Yok
Dışlanabilir	Özel Mallar	Yarı Küresel Kamusal Mallar-(Kulüp Mallar) * Uluslararası Parklar * INTEL SAT * Kanallar, su yolları * Uluslararası uzay istasyonu * (Bir takım dışlamalarla) füze savunma sistemi
Dışlanamaz	Yarı Küresel Kamusal Mallar (Kalabalıklaşabilir Mallar) * Asit yağmurlarının azaltılması * Okyanus balıkçılığı * Zararlı böceklerin kontrolü * Organize suçların kontrol altına alınması	Tam Küresel Kamusal Mallar * Küresel ısınmanın engellenmesi * Temel araştırmalar * Salgın hastalıkların yayılmasının sınırlandırılması * Ozon tabakasının güçlendirilmesi * Bazı bilimsel buluşlar ve bilgi

Kaynak: (Anand, 2002: 3).

Erdemli-erdemsiz malların küresel boyutunda yine sınırötesi faydaların gerçekleştiği görülmektedir. Örneğin Türkiye'nin farklı ülkelere cami inşasında veya uyuşturucu, sigara gibi zararlı alışkanlıkları ülkeler bazında durdurmak için harekete geçilen ortak eylemlerde sınırları aşan faydalanma söz konusu olmaktadır.

Yukarıda tablo 5'de Anand'ın kamusallık boyutları açısından küresel kamusal malların sınıflandırması yer almaktadır. Literatürde küresel kamusal malların kamusallık boyutuna göre sınıflandırılmasında Todd Sandler tarafından yapılan sınıflandırma daha çok tercih edilmektedir. Tablo 6'da ise Sandler'in bu sınıflandırması yer almaktadır.

Tablo 6
Sandler'in Kamusalık Boyutları İtibâriyle Küresel Kamusal Mallar
Sınıflandırması

Malın Türü	Örnekler
Küresel Tam Kamusal Mallar	*Küresel ısınmayı önlemek *Temel araştırmalar *Hastalıkların yayılmasını önleme *Ozon tabakasının koruyuculuğunu arttırmak
Küresel Yarı Kamusal Mallar (Rekabet Var Fakat Dışlanma Yok)	*Okyanuslarda balık avlamak *Tarımsal ürünleri haşerelelerden korumak *Organize suçları önlemek *Asit yağmurlarını azaltmak
Küresel Yarı Kamusal Mallar (Kısmen Dışlama Var)	*Füze savunma sistemi *Afetten kurtarma yardımı *Bilgi verme *Genişletilmiş hizmetler
Küresel Kulüp Malları	*Uluslararası parklar *INTELSAT *Uzaktan Kumandalı Hizmetler *Kanallar ve su yolları
Küresel Ortak (Karma) Mallar	*Dış yardım *Tropik ormanlar *Barış *İttifak ülkelerinin savunma harcamaları

Kaynak: (Sandler, 2001: 45).

Tablo 6'da görüldüğü gibi tam küresel kamusal mallar, küresel düzeyde tüketimde rekabetin ve dışarıda bırakılmanın mümkün olmadığı türden faydaları olan, atmosfer, okyanuslar gibi tipik örnekleri olan mallardır. Yarı küresel kamusal mallar, tüketiminde kısmi rakiplilik veya kısmi dışarıda bırakma özelliği gösteren, organize suçların azaltılması, haşere kontrolü gibi mallardır. Küresel kulüp malları, tüketimde rekabetin olmadığı, ancak dışarıda bırakmanın mümkün olduğu mallardır. Bu mallar, bir kere kulübe üye olduktan sonra tam kamusal mal niteliği göstermekte, ancak kulübe üye olmak ücret ödenmesini gerektirmektedir ve gönüllüdür. Küresel ortak mallar ise hem ülkeye hem de küresel topluluğa yarar sağlayan ürünleri üreten mallardır. Örneğin dış yardım yoluyla yoksulluğun azaltılması, gerek yardımı alan ülkeye gerekse tüm dünya ülkelerine bulaşıcı hastalıkların önlenmesinde, barış ve güvenliğin sağlanmasında faydalar sağlamaktadır (Yılmaz, 2010: 139-140).

BÖLÜM 2: KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMANINDA KAMU HARCAMALARI VE KAMU GELİRLERİ ETKİSİ

Küresel kamusal malların finansmanı, kamu harcamaları ve kamu gelirleri açısından düşünüldüğünde toplama, en iyi vuruş, ağırlıklı toplam ve en zayıf halka tekniklerine göre üretilen küresel kamusal mallar özel, kamusal veya ortaklık kaynaklı olurken, bu malların sunumunda ve finansmanında resmi kalkınma yardımları ve uluslararası işbirliği faaliyetleri en büyük payı almaktadır.

2.1. Küresel Kamusal Malların Kamu Harcamaları İle İlişkisi

Küresel kamusal malların finansmanında kamu gelirleri yoluyla finansmanın karşılanması ulusal düzeyle sınırlı olduğu için, kamu harcamalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Kamu harcamaları yoluyla finansmanda özel kaynaklar sınırlı düzeydeyken, resmi kaynaklarla finansmanın yeri büyüktür. Söz konusu malların kamu harcamaları ile ilişkisi açısından finansman kaynakları, resmi kalkınma yardımları ve uluslararası işbirliği faaliyetleri ile kamusal ve toplama teknolojilerine göre finansman yapıları incelenecektir.

2.1.1. Küresel Kamusal Malların Finansman Kaynakları

Küresel kamusal malların kamu harcamaları ile ilgili finansman kaynakları; özel kaynaklar, kamu kaynakları ve ortaklık kaynaklarıdır (Tekin ve Vural, 2004: 326). Özel kaynaklar; kâr amaçlı kuruluşlar, kâr amaçlı olmayan kuruluşlar (hayır kurumları, vakıflar, sivil toplum örgütleri vb.) ve bireylerin çeşitli katkılarından oluşmaktadır. Bireysel katkılar; bireylerin küresel kamusal hizmetlerden yararlanma karşılığında yaptığı ödemeler ve bireyler tarafından yapılan yardım ve bağışlardır. Kamu kaynakları, ulusal ve uluslararası finansman kaynakları olarak iki bölümde incelenebilmektedir. Ulusal kaynaklar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin vergi, kamu sigorta primleri gibi kendi kamusal kaynaklarıdır. Uluslararası finansman kaynakları, IMF, WB gibi uluslararası mali kuruluşlar, gelişmiş ülkelerin ayırdıkları fonlar, BM gibi uluslararası organizasyonlar, WHO ve OECD gibi örgütlerdir. Uluslararası kuruluşlar özellikle gelişmekte olan ülkelere yardım, bağış, borç verme gibi araçlarla finansal katkılarda bulunmaktadır. BM, WB ve WHO gibi kuruluşların temel gelir kaynakları; üye

Ülkelerin ödedikleri aidatlar, abonelik ücretleri, faydalanma karşılığı yaptıkları demeler, bağış ve yardımlardan oluşmaktadır (Mutlu, 2006: 201).

2.1.1.1. Özel Kesim Kaynakları

Çok uluslu şirketler, kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşları (vakıflar, dernekler), ve tek tek bireylerden sağlanan fonlar, küresel kamusal malların finansmanında özel kaynakları oluşturmaktadır (Yalçın, 2009a: 298). Özel kaynak sağlayıcıları, özellikle sağlık ve evre küresel kamusal mallarının finansman arayışlarına yeni düşünce ve alternatifler geliştirerek katkıda bulunmaktadır (Sagasti ve Bezanson, 2001: 43). Özel kaynakları kar amaçlı kuruluşlar ve kar amaçlı olmayan kuruluşlar olmak üzere iki ana başlıkta incelemek mümkündür.

2.1.1.1.1. Kr Amaçlı Kuruluşlar

Kr amaçlı tüzel kişiliklerle ilişkili ortak kurumlar, ortaklaşa verilen programlar ve dhili uygulamalar aracılığıyla elde edilen fonlardan oluşan bu finansman kaynağı, yardımseverlik ve sosyal sorumluluk programlarına yönelik küresel kamusal mallarının finansmanına katkı sağlayabilmektedir. Bulaşıcı hastalıklara karşı mücadelede ilaç ücretlerinde iskonto yapılması, gelişmekte olan ülkelerde koruyucu fonların oluşturulması için yasal önerilerde bulunulması gibi örnekler bu konuda sıralanabilir. Bazı büyük şirketler, küresel kamusal malların sunumuna katkıda bulunmak amacıyla kurum içi uygulamalarını gözden geirmekteirler (Kovancılar vd., 2007: 183). Özel sektörün uluslararası kamu politikalarında daha fazla yer alması, küresel programlara ek finansman sağlanması ve iş çevrelerinin oluşturdukları ağlara erişmeyi sağlaması açısından büyük öneme sahiptir. Bugün, petrol şirketlerinin alternatif ve evre dostu enerji kaynaklarının geliştirilmesine yönelik olarak ayırmış olduğu bir araştırma ve geliştirme bütçesi bulunmaktadır (Pehlivan, 2010: 91-92). Ayrıca Shell ve BP gibi şirketler, toplam sera gazı salınımlarına sınırlama getirme süreci ve dünya çevresindeki yan kuruluşlarının da dahili emisyon ticareti piyasalarına uyum göstermeleri garantisi içerisindedirler (Kovancılar vd., 2007: 183). Ancak kar amaçlı kuruluşların küresel kamusal malların finansmanı için yapmış oldukları bağışların düzeyi oldukça düşüktür (Yıldırım, 2009: 208).

2.1.1.1.2. Kâr Amaçlı Olmayan Kuruluşlar

Kâr amaçlı olmayan kuruluşlar; sendikalar, bağımsız vakıflar, sivil toplum kuruluşları ve akademik kurumlar gibi sosyal hizmet veren kurumlardan oluşmaktadır. Bunlardan Bill ve Melinda Gates Vakfı¹⁵, Rockefeller Vakfı, Kızılay ve Kızılhaç, Uluslararası Af Örgütü ve Sınır Tanımayan Doktorlar Birliği gibi kuruluşlar sağlık ve çevre küresel kamusal malların sunumu başta olmak üzere diğer küresel konularda da oldukça etkili çalışmalar ve yardımlar yapmaktadırlar (Yalçın, 2009a: 298).

Bu kuruluşlar gelirlerini üye aidatlarından, hükümetlerin doğrudan veya vergi muafiyeti şeklindeki yardımlarından, bireylerin, özel vakıf şirketlerinin bağışlarından, mal ve hizmet satışından elde etmektedirler (Jacquet ve Marniesse, 2004: 64; akt. Yıldırım, 2009: 208). Özel sektörün gelişmişliğinin bir sembolü olarak görülen vakıflar, genellikle araştırma, geliştirme, eğitim ve çevresel koruma gibi konulara destek vermektedirler (Pehlivan, 2010: 91). Bununla birlikte küresel amaçların gerçekleştirilmesinde uluslararası kurumların tamamlayıcısı olarak düşünülmesi gereken bu kurumların vergi ve vergi benzeri düzenli gelirler yerine gönüllü yardımlarla faaliyetlerini sürdürmeleri önemli bir sorundur (Güler, 2011: 248).

Özel bağımsız kuruluşlar, salgın hastalıklara karşı aşı geliştirme, biyolojik çeşitliliğin korunması ve şiddetli çatışmaların önlenmesi gibi çeşitli alanlarda öncü rol üstlenmektedirler. Örneğin; Rockefeller Fonu, 1996'da AIDS aşılarının geliştirilmesi ve dağıtımı konusunda hızla ilerleyebilmek için Uluslararası AIDS Aşısı Girişimi (IAVI)'ni başlatmış, Mac Arthur Kurumu ise gelişmekte olan ülkelerde biyolojik çeşitliliğin korunmasına destek olmak amacıyla 1980-1990'lı yıllar boyunca yaklaşık olarak 50 milyon \$ finansman sağlamıştır (Kovancılar vd., 2007: 183).

Son yıllarda bireysel ve toplumsal yaşamı ilgilendiren hemen her alanda yürüttüğü çalışmalarıyla devletleri etkileyecek ve uluslararası ilişkilere yön verecek güce kavuşan sivil toplum kuruluşları ise, birçok alanda devletlerin tek başına yapamayacağı çapta faaliyetler gerçekleştirmektedir. Daha çok çevresel düzenlemelere, kadın haklarının güçlendirilmesine, yoksul çocukların haklarının savunulmasına, silah kontrolü ve

¹⁵ Bill & Melinda Gates Vakfı, Bill Gates ve Melinda Gates tarafından yönetilen sıtma, açlık gibi küresel sorunları çözmeyi amaçlayan kâr amacı gütmeyen bir vakıf olup, 1994 yılında ABD'nin Washington eyaletinde bulunan Seattle şehrinde kurulmuştur (www.wikipedia.org).

silahsızlanma tedbirlerine ön ayak olunmasına katkıda bulunan bu kuruluşlar, bugün itibariyle onlarca ülkede faaliyet yürüten, milyonlarca üyesi bulunan ve ekonomik olarak ulaştıkları güç, bazı devletlerin milli gelirlerini bile aşacak seviyede olan kuruluşlardır. Örnek olarak; 80’i aşkın ülkede faaliyet gösteren ve yaklaşık 100 milyon civarında üyesi ve gönüllüleri bulunan Uluslararası Kızıl Haç Teşkilatı, her yıl gelişmekte olan ülkelere 12-15 milyar \$ civarında kalkınma yardımı yapan OECD, 13 milyar \$ mal varlığına sahip Ford Vakfı ve 35 milyar \$ mal varlığı olan Gates Vakfı gösterilebilir (Danacıoğlu, 2011: 62-63; Kovancılar vd., 2007: 183). Bugün büyük vakıfların rekor düzeyine ulaşan taahhütleri sayesinde uluslararası yardımlar genel yardımlardan daha hızlı büyümüştür (Pehlivan, 2010: 91).

Bunun dışında bireyler tarafından gerçekleştirilen yardım ve bağışlar, genellikle kapasite arttırımına, risk azaltımına ve tamamlayıcı global kamusal malların finansmanına yönelik olarak yapılmaktadır (Ortaç, 2004: 45). Bireylerin BM, GEF, Kızılay gibi örgütlere bizzat yaptığı bağışların veya yardım amaçlı grup / gruplar hâlinde düzenlenen çeşitli konserler ve etkinliklerden elde edilen gelirlerin, AIDS’le mücadele, çevrenin korunması gibi küresel kamusal malların üretimine katkıda bulunacak şekilde kullanılması da bireysel katkı olarak bu kategoride değerlendirilebilmektedir.

2.1.1.2. Kamu Kesimi Kaynakları

Küresel kamusal malların ihtiyaç duyulan miktarda üretiminin sağlanabilmesi, ülkelerin resmi organları tarafından sağlanan finansal kaynakların düzeyiyle doğru orantılıdır. Ülkelerin resmi birimlerinden toplu halde ya da bağımsız bir şekilde ayrı ayrı olarak toplanan bu fonlar çoğunlukla hibe şeklinde verilirken, öncelikli olarak beklenen faydanın elde edilmesine çalışılmaktadır. Bugün faaliyette bulunan kuruluşların hemen hemen hepsi, bu yöntemi bir gelir elde etme metodu olarak kullanmaktadırlar (Meriç, 2006: 148). Günümüzde, küresel kamusal malların finansmanında en yaygın şekilde kullanılan finansman yöntemi olan (Yalçın, 2009a: 297) kamu kesimi kaynakları, ulusal ve uluslararası kamu kaynakları olarak iki bölümde incelenebilmektedir.

Ulusal kaynaklar, ülkelerin herhangi bir küresel kamusal malın üretimini kendi kaynaklarıyla gerçekleştirmesi anlamına gelirken, uluslararası kaynaklar, çok taraflı

küresel anlaşmalar yoluyla oluşturulan uluslararası kuruluşların sağladıkları finansal kaynaklardır (Yalçın, 2009a: 297).

2.1.1.2.1. Ulusal Kamu Kaynakları

Resmi birimlerden sağlanan finansmanın ana hedefi, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin hem yerel, hem de küresel düzeyde fayda sağlayan kalkınma harcamaları aracılığıyla küresel kamu hizmetlerinden yararlanma kapasitelerinin artırılmasını sağlamaktır (Ortaç, 2004: 43). Bu doğrultuda resmi kaynaklar, özellikle ticari bir işletmenin olası beklentisini sunan faaliyetlere yönelik olarak özel finansmanı harekete geçirmek veya "çekmek" üzere stratejik olarak kullanılmalıdır (World Bank, 2001b: 110). 2000 yılının Ocak ayı, *Milenyum Aşı Girişimi* kapsamında Başkan Bill Clinton'un, yeni aşılarda gelişimini hızlandırmak ve gelişmekte olan ülkelere mevcut aşı dağıtımının geliştirilmesine yardımcı olmak için firmalara, 1 milyar \$'ın üzerinde vergi indirimi yapılacağını duyurması, Merck, Sharp & Dome eczacılık şirketinin 5 yıl sonuna kadar hepatit B aşısı için 1 milyon \$'a eşit tutar bağışlayacağını ve AIDS ile diğer hastalıklara karşı aşı geliştirme çabalarını arttıracığını taahhüt etmesi, kamusal mal sunumunu teşvik etmek amacıyla özel şirketleri çekme stratejilerine örnek olarak sıralanabilir (Sagasti ve Bezanson, 2001: 51).

Küresel kamusal malların finansmanına yönelik ulusal kamu kaynakları, gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler açısından iki grupta incelenebilir. Gelişmekte olan ülkeler açısından, bu, olumsuz etkiler yaratan sübvansiyonların kaldırılması veya azaltılması yoluyla olmaktadır (Binger, 2003: 22). Bugün birçok gelişmekte olan ülke için, en büyük potansiyel gelir kaynağını yeni gelir kaynaklarından ziyade, mevcut gelirlerin daha iyi kullanım alanlarına yönlendirilmesinden elde edilen gelirlerin oluşturacağı belirtilmektedir. Gelişmekte olan ülkelere birçok önemli mal ve hizmet, mevcut politikalar doğrultusunda çok düşük olarak fiyatlandırılmaktadır. Dolayısıyla, bu tür bir yanlış fiyatlandırmanın kaynakların aşırı kullanımına, mal ve hizmet üretiminde etkinlikten uzaklaşmaya ve çevre üzerinde olumsuz etkilere yol açmasını önlemek için su, enerji ve belediyeye ait katı atıklar üzerindeki sübvansiyonların kaldırılması gerekmektedir (Yıldırım, 2009: 207).

Gelişmekte olan ülkeler küresel kamusal malların finansmanında ihtiyaç duyulan ulusal ve yerel aktivitelerin (tamamlayıcı aktiviteler) maliyetlerini karşılayacak kaynakları,

ulusal bütçe, eyalet ve yerel yönetim bütçeleri aracılığıyla sağlarken çoğu zaman ülke işbirliği programlarına da doğrudan finansman katkısında bulunmaktadır. Örnek olarak, çevresel programların bir parçası olarak ulusal parklara ayrılan kaynakların biyolojik çeşitliliği korumaya hizmet etmesi; bulaşıcı hastalıkların tedavisi ve aşılama kampanyaları için tahsis edilen kaynakların hastalıkların uluslararası alanda yayılımını önlemeye katkı sağlaması; ulusal düzeyde alternatif enerji programlarına yönelik fonların küresel iklim değişikliğini önlemeye ve karbon emisyonlarını azaltmaya yardımcı olması sıralanabilir. Gelişmiş ülkeler ise küresel kamusal malların finansmanında dört farklı mekanizma kullanmaktadır. Bunlar, resmi kalkınma yardımları (ODA), borç swapları (takasları) ve borç azaltım işlemleri, ODA kapsamı dışındaki bakanlık ve kurumlardan yapılan yardımlar, küresel kamusal mal sunumuna yönlendirmek amacıyla özel şirketlere verilen vergisel teşviklerden oluşmaktadır (Sagasti ve Bezanson, 2001: 49-51).

İlk finansman mekanizması olan resmi kalkınma yardımları, birçok kanaldan sağlanmaktadır. Bugün uluslararası yardımların yaklaşık üçte ikisi, doğrudan ülkeler tarafından sağlanan iki taraflı yardımlardan oluşurken, üçte biri WB, IDA, bölgesel kalkınma bankaları, AIDS, Tüberküloz ve Sıtma ile Mücadele Küresel Fonu ile UNDP gibi küresel mekanizmalar ve kuruluşlara tahsis edilen kaynaklardan sağlanan çok taraflı yardımlardan oluşmaktadır (Altan, 2008: 34).

Gelişmiş ülkelerin ikinci finans mekanizmalarından olan borç takası, küresel kamusal mal sunumu için ayrılan bütçe ödeneklerini, gelişmekte olan ülkelerin resmî ya da ticari kredi veren kuruluşlara olan borçlarına dönüştüren yasal bir finansal araçtır. Bu faaliyet borç azaltımı işlemi ile birleştiğinde, küresel kamusal mal sunumu ile ilgili ulusal ve yerel faaliyetlere yapılan harcamalar başka alanlara yönlendirilmiş olmaktadır. Borç takası çevre ile ilgili (çevresel koruma), sosyal programlar (eğitim, sağlık ve beslenme) ve kalkınma şeklinde olabilmektedir (Turan, 2008: 131).

Son finansman mekanizması olarak ODA kapsamı dışında bakanlık ve kurumlardan yapılan yardımlara örnek olarak; Ulusal Sağlık Enstitüsü'nün öncelikle yoksul ülkelerde yayılma riski daha yüksek olan malarya, tüberküloz, AIDS gibi salgın hastalıklara karşı aşı geliştirmeye yönelik bilimsel araştırmaları finanse etmesi; Fransa'nın çevre korunmasına yönelik kurumu olan Fonds Francais Pour l'Environnement Mondial'a

çevresel küresel kamusal malların sunumunu finanse etmek için kaynak aktarması; Danimarka'nın küresel çevresel amaçlara yönelik GSMH'nin % 0,5'ine kadar ilave miktar ayırması sayılabilir (Sagasti ve Bezanson, 2001: 50).

2.1.1.2.2. Uluslararası Kamu Kaynakları

Uluslararası kamu kaynakları, uluslararası mali kuruluşlar, hükümetlerarası organizasyonlar ve bunların faaliyetlerinden oluşmaktadır (Pehlivan, 2010: 93). Uluslararası finansal kuruluşların en bilinenleri WB ve IMF'dir. Bu kurumların dışında finansal işlemlerle ilgili çok taraflı organizasyonlar (Çok Taraflı Kalkınma Bankaları, BM'ye bağlı bazı kurumlar gibi) da uluslararası finansal kuruluşlar kapsamında yer almaktadır (Kovancılar vd, 2007: 186-187). Ülkeler üstü (hükümetlerarası) organizasyonlar, mali kaynakları, bilgi transferleri, küresel müzakereleri ve kural koyma özellikleri aracılığıyla kamusal malların temininde merkez konumundadır. Ayrıca yaptırım ve hatta direkt güç kullanımı (örneğin NATO) gibi konularda müzakere edip kuralları yönetmektedirler (Binger, 2003: 21).

Küresel kamusal mallara yönelik WB kaynakları, net gelirden, idari bütçelerden, üye katkı paylarından ve çeşitli güvenilir fon yönetimlerinden meydana gelmektedir. WB Grubu'nda, kredi oranları, kredi alacak ülkenin kişi başına gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) değerine bağlıdır; en fakir ülkeler, düşük faizli IDA kredilerine hak kazanırken, daha zengin ülkeler daha yüksek IBRD¹⁶ (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası) oranlarından kredi almak durumundadırlar (Binger, 2003: 20-21). Hem küresel hem de bölgesel düzeyde mali istikrar konusunun ele alınmasından sorumlu ana uluslararası aktör olarak IMF ise, enflasyonla mücadele etme, para kaynağını kontrol altında tutma, merkez bankasının bağımsızlığını güçlendirmeye destek verme, bütçe açığını azaltma, mali tüzüğü geliştirme ve çeşitli yapısal reformlar gerçekleştirme konularında çalışmalar gerçekleştirmektedir (Dabrowski ve Radziwill, 2007: 28).

Uluslararası kuruluşlar hem küresel kamusal malların üretiminde hem de kamusal kötülerin / zararların etkilerini en aza indirmede aktif olarak rol almaktadır (Møller,

¹⁶ 1944 yılında Bretton Woods Anlaşması'nda Uluslararası Para Fonu ile birlikte kurulan IBRD, Dünya Bankası'nın ana borç veren kuruluşudur. Kişi başına geliri nispeten yüksek olan kalkınmakta olan ülkelere borç veren IBRD'nin verdiği krediler; otoyollar, okul, hastane gibi altyapı yatırımlarına ve hükümetlerin ülke ekonomilerinin işleyişini geliştirmek üzere hazırladıkları programlara yöneliktir (www.wikipedia.org).

2004: 17). Genel ilke olarak uluslararası kuruluşlardan kaynak kullanmak kurumların politikalarını bir anlamda ideolojilerini de benimsemeyi gerektirmektedir. Ayrıca bu kurumların karar alma süreçlerindeki politikalarında, hâkim devletlerle olan ilişkileri de oldukça önemlidir (Akyol ve Ulutürk, 2006: 270). Günümüzde uluslararası ve uluslar üstü örgütler ile sivil toplum kuruluşları bizzat küresel kamusal mal olarak kabul edildiğinden bu örgütlerin etkin hâle getirilmesi, küresel kamusal mal düşüncesinin geleceği açısından da büyük önem taşımaktadır (Şahin, 2006: 25). Bu kuruluşların temel işlevlerinden biri, küresel kamusal malların üretimi için faaliyette bulunacak birimleri bir araya getirip, bu malların finansmanı amacıyla uluslararası ortak bir işbirliği platformu oluşturmaya çalışmaktır (Ferroni ve Mody, 2002: 11).

Uluslararası kuruluşlar, küresel stratejik çıkmazları hafifletmek için çeşitli yollara başvurabilmektedirler. Örneğin; uluslararası anlaşmalara katılımdan kaynaklanan ekonomik kayıpların kapsamını değerlendirerek kaybedenlerin tazminata yönelik hak taleplerine ilişkin uzman analizleri sağlayabilen bu kuruluşlar, ayrıca, temin havuzlarına yapılan katkılara ilişkin standartlar belirleyip, ilgili konuda yükümlülüklerinin gerisine düşen devletler hakkındaki bilgileri halka duyurabilmektedirler. Eşitlik ve dağıtım adaleti tartışması bu nedenle, devletlerin pazarlık ve koordinasyon problemlerini çözmeleri durumunda gerekli olabilecek bazı bilgileri açığa çıkarabildiği gibi, uluslararası örgütlerin söz konusu bilginin temin edilmesinde oynayabileceği görevi de vurgulayabilmektedir (Martin, 1999: 58)

Küresel kamusal mallar ve politikalar konusunda gündem oluşturmak, kural koymak ve izlemek, finansman sağlamak gibi görevleri olan uluslararası kuruluşlar arasında en önemlisi BM'dır. 184 ülkenin bir araya gelmesiyle oluşturulan bu teşkilat bünyesinde, çevreden sağlığa uluslararası mülteciler sorunundan uluslararası güvenlik konularına kadar hemen hemen tüm küresel kamusal mallar kapsamına giren alanlara ilişkin fonlar bulunmaktadır. Finansman kaynakları büyük ölçüde üye devletlerden karşılanan bu teşkilata, üye devletlerin yaptıkları ödemeler ise, ödeme gücü ilkesine göre olmaktadır (Kirmanoğlu vd., 2006: 175). Bugün UNDP de, kalkınma için dünyanın en geniş uluslararası fon kuruluşu olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Yıllık 1 milyar \$ olan bütçesi ile dünyada binlerce kalkınma projesine destek vererek 9 milyar doları bulan özel ve kamusal ek yatırımlar doğmasını sağlayan bu kuruluşun bir parçası olan WB ise,

kalkınma için ülkelere yılda 20 milyar dolardan fazla kredi ve borç vermektedir (Atabey, 2010: 427-428).

2.1.1.3. Ortaklık Kaynakları

Küresel kamusal malların finansmanında alternatif yöntemlerden biri de, ülkelerin, uluslararası kuruluşların, özel vakıf ve çok uluslu şirketlerin birlikte oluşturdukları ortaklıklardır ve bu kaynağa günümüzde oldukça sık başvurulmaktadır (Yalçın, 2009a: 298).

Günümüzde küresel kamusal mallara finansman sağlayan bu tip ortaklıklara birkaç örnek vermek gerekirse; Sıtma İlaçları Girişimi (MMV) ve Onkoserkoz (Nehir Körlüğü) Hastalığı Kontrol Programı¹⁷ (OCP), WHO, WB, Rockefeller Fonu ve Ecza Şirketleri Birliği arasındaki birleşik ve özel kamusal ortaklık, yeni ilaçların bulunması şeklindeki en iyi teknolojiyi kullanarak küresel kamu malını sunmak için kurulmuştur. Finansmanı ortaklığa dâhil birimlerce verilen sermaye ve üretilen kamusal malın yararlanıcılara sunumundan elde edilen gelirler ile sağlanmaktadır (Binger, 2003: 24). Bir diğer örnek, gelişmekte olan ülkelerin çevre ile ilgili yatırımlarını finanse etmek amacıyla kurulan GEF ise, WB, UNDP, UNEP ile birlikte birçok özel kuruluş ve sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenmektedir (Binger, 2003: 24). Ayrıca UNAIDS¹⁸ (AIDS’le Mücadele Girişimi), GAVI¹⁹ (Küresel Aşı ve Aşılama Girişimi) ve GPEI²⁰ (Çocuk Felcini Ortadan Kaldırma Küresel Girişimi) gibi çeşitli uluslararası

¹⁷ Nehir Körlüğü hastalığına daha çok Batı ve Orta Afrika ile Amerika’nın merkez ve güney bölgelerinde rastlanmaktadır (www.seyahatsagligi.gov.tr). Programın ortakları; Merck Şirketi, Afrika hükümetleri, yerel topluluklar, iki taraflı ve çok taraflı yardım yapan bağışçılar, kurumlar ve ülkeler üstü kuruluşlardır. Bu hastalıkla mücadele için gerekli yardım fonunu sağlayan ortaklar, en zayıf halka tekniğine göre küresel kamusal mal sunumunun da tipik bir örneğini vermiş olmaktadır (Sandler, 2001:49).

¹⁸ 1996’da AIDS ile savaş için kurulan örgütün en önemli özelliği ise; dünyada bir hastalığa karşı kurulmuş olan en büyük dayanışma örgütü olmasıdır (www.uludagsozluk.com).

¹⁹ GAVI Birliği, “Eski Aşılar ve Bağışıklama için Küresel İttifak” olarak da bilinen, gelişmekte olan ülkelerde aşı erişimini artırarak sürdürülebilir aşılama programları oluşturmak ve şimdi ve gelecekte uygun olarak aşılar erişim sağlamak için hükümetler ile çalışan bir kamu-özel ve küresel sağlık ortaklığıdır (gatesfoundation.org) Yönetim kurulu WHO (Dünya Sağlık Örgütü), UNICEF, WB, devletler, özel sektör ve hükümet dışı örgütlerden oluşmaktadır. Girişim dar bir biçimde aşılamanın çocuk sayısını en çoğa çıkarmak üzerinde odaklandığı, sağlık sistemleri, personel eğitimi ve finanse edilmeyen kamusal sistemler vb. uzun vadeli zor konuları dışarıda bıraktığı için eleştirilmektedir (Topçu, 2007: 373).

²⁰ GPEI (Çocuk Felcini Kaldırma Küresel Girişimi); WHO, BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri, Rotary gibi kuruluşların büyük çaplı kamu-özel ortaklığıyla oluşan girişim olup, çocuk felci hastalığı üzerine yeni aşılar geliştirme, yeni vakaları tespit edip kontrol altına alma ve milyonlarca çocuğu aşılama vb. faaliyetlerde bulunmaktadır (Ma, 2011:22).

yapılanmalar, devletler ve özel girişimlerce oluşturulmuş, küresel kamusal mallar üreten ortaklıklardır (Yalçın, 2009b: 125). Borç hafifletme, gerekli ilaçlara erişim gibi faaliyetleri olan sivil toplum kuruluşlarının ortaklık girişimlerine örnek olarak da; HIV/AIDS ilaçlarının potansiyel fiyatını düşürmeye yönelik Güney Afrika AIDS Tedavi Hareketi Kampanyası'nın başarısı ve uyku hastalığını tedavi etmek için Afrika ülkelerine bedelsiz olarak beş yıllık ilaç sağlamaya yönelik ilaç şirketi Aventis ile WHO arasındaki anlaşma verilebilir (Edwards ve Zadek, 2002: 203).

Ortaklık alanlarıyla ilgili konularda ağırlık merkezinin devlette mi, özel sektörde mi, sivil toplum kuruluşlarında mı olacağı konusu piyasa ve rekabet koşullarında belirlenmektedir. Söz gelimi eğitim konusunda etkili olmak, sivil toplum kuruluşlarınca başarıldığında sivil toplum kuruluşları ağırlık merkezine geçecektir. Aynı bakış açısı ekonomik zenginlik için de söz konusudur. Sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarının ekonomik anlamda güçlenmesiyle gelir dağılımında adalet de sağlanacak ve toplumun kendisi ekonomik olarak güçlenebilecektir. Ek 2' de küresel kamusal malların sunum ve yönetim sürecinde aktörler arasında görev bölüşümü ile ilgili bir sınıflandırma verilmiştir. Uluslararası mali kurumlar ve gelişmekte olan ülkeler küresel kamusal malların dağıtım sisteminde kapasite yaratma, bilgi acentalığı ve kurumsal gelişim gibi tamamlayıcı, bölgesel, ulusal ve yerel faaliyetleri desteklemede önemli roller üstlenebilirler. Küresel kamusal malların dağıtım sistemlerinin temel bileşenlerini desteklemek ise gelişmiş ülkelerin görevi olmalıdır (Akdemir ve Şahin, 2006: 138).

2.1.2. Küresel Kamusal Malların Finansmanında Resmi Kalkınma Yardımları ve Uluslararası İşbirliği

Küresel kamusal malların üretimi, küresel vergilendirme vb. konularda gerekli bilincin oluşması ve söz konusu malların gerek tüketim yanlı, gerekse arz yanlı sorunların azaltılmasında ülkelerin katılımı büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın bu bölümünde küresel kamusal malların finansmanında büyük öneme sahip olan resmi kalkınma yardımları ve uluslararası işbirliği konuları incelenmiştir.

2.1.2.1. Resmi Kalkınma Yardımları

Kalkınma Yardımları; OECD bünyesindeki gelişmiş ülkelerin, kamu ve özel kaynaklı (sivil toplum kuruluşları ve özel sektör yardımları) olarak gelişmekte olan ülkelere

yaptığı yardımlar olurken (Çankaya, 2007: 31), *Resmi Kalkınma Yardımları (Official Development Assistance-ODA)*; donör ülkelerin merkezi ve yerel yönetimlerinin veya bu yönetimlere bağlı icracı kuruluşların, ekonomik kalkınmanın teşviki ve refah seviyesinin yükseltilmesi ana amaçlarına hizmeten, gelişmekte olan ülkelere veya söz konusu ülkelerde bu amaçlar doğrultusunda faaliyet gösteren uluslararası örgütlere yönelik gerçekleştirdiği kamu kaynaklı hibeler veya en az % 25 hibe unsuru içeren uzun vadeli ve düşük faizli kredilerdir (TİKA, 2010:4).

Küresel kamusal mallar için yardım ve finansman alternatifleri arasında farklı kriterlerin ortaya konması gerekmektedir. Tablo 7’de gösterildiği üzere politika odağı ülke olduğunda yardım, küresel kamusal mal söz konusu olduğunda ise finansman öne çıkmaktadır. Yardımda temel net yararlanıcı gelişmekte olan ülke veya ülkeler iken finansmanda potansiyel tüm ülke ve nesiller net yararlanıcı konumuna geçmelidir. Yardım söz konusu olduğunda kaynakların gelişmekte olan ülkelere transferi ve bunların adalet mantığı ile tahsisi, finansmanda ise farklı enstrümanlarla kaynakların etkinlik mantığı ile dağıtımını referans olmalıdır (Akdemir ve Şahin, 2006: 139).

Tablo 7

Küresel Kamusal Mallarda Yardım ve Finansman Arasındaki Farklılıklar

Konu	Yardım	Finansman
Mantık	Adalet/Eşitlik	Etkinlik
Kamu Finansmanı Branşı	Dağıtım	Tahsis
Politika Aracı	Kaynakların Transferi	Enstrümanlarla Kaplama
Politika Odağı	Ülke	Konu (Kamu Malı)
Temel Net Yararlanıcı	Gelişmekte Olan Ülkeler	Potansiyel Tüm Ülkeler ve Nesiller

Kaynak: (UNDP, 2002: 11).

“Reisen, Soto ve Weithöner (2004: 32) de, kalkınma yardımları ile küresel kamusal mal sunumu ve finansmanı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu doğrultuda küresel kamusal malların sunum ve finansmanı tek tek ülkeler düzeyinde ele alındığında; küresel kamusal mal için herhangi bir ülke hükümetinin harcadığı tutarın, bu malların kalkınma yardımları ile finansmanı söz konusu olduğunda azalıp-azalmayacağı sorusu karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu durumda, ülkelerin çoğu yoksul ve küresel kamusal mallara yerel ihtiyacı daha öncelikliyse, o ülke hükümetinin harcayacağı tutar azalmaktadır. Bir başka soru da, herhangi bir ülkedeki küresel kamusal mal için yapılan kalkınma yardımlarının, o ülkedeki küresel olmayan kamusal mallara yapılan harcama tutarını

azaltıp-azaltmayacağı sorusudur. Bu soruya doğrudan cevap vermek zor olsa da yapılan çalışmalar; bilateral donörlerin 1 dolarlık küresel kamusal mal için yaptığı harcamanın, küresel olmayan kamusal mala yaptığı harcamayı 0.25 dolar düzeyinde azalttığını göstermektedir” (Yılmaz ve Yaraşır, 2011: 15).

Kalkınma yardımları 4 ana bölümde incelenmektedir. Bunlar; resmi kalkınma yardımları (devletin yaptığı yardımlar), diğer resmi yardımlar (devletin hibe olarak verdiği yardımlar), pazar şartlarında özel yardımlar (iş adamlarının yaptığı yardımlar) ve sivil toplum kuruluşlarının yardımlarıdır (Çankaya, 2007: 32). Bunlardan sivil toplum kuruluşları (STK) tarafından yapılan dış yardımlar kalkınma yardımları kapsamında ve özel akımlar içinde değerlendirilirken, STK’ların kamu kaynaklarını kullanarak gerçekleştirdikleri veya kamusal işbirliği olan STK’ların faaliyetleri ise resmi kalkınma yardımlarına dahil edilmektedir (Gür, 2007: 49).

OECD’nin Kalkınma Yardımları Komitesi olan DAC²¹, resmî kalkınma yardımlarının odak noktasını oluşturmaktadır. Yardımların %75’i alıcı verici ülkeler arasında çift taraflı anlaşmalarla yapılırken, %25’i WB, Bölgesel Kalkınma Bankaları ve BM kaynakları ile çok taraflı olarak yapılmaktadır (Turan, 2008: 141) ODA kaynaklarından uluslararası kuruluşların ve örgütlerin yaptıkları yardımlar arasında en büyük katkı IDA tarafından yapılmaktadır. IDA tarafından yapılan yardımlar ise daha çok finansal istikrar amaçlı olup gelişmekte olan ülkelere ucuz kredi teminine dayanmaktadır (Kirmanoğlu vd., 2006: 180). ODA: (a) akım türü (özkaynaklar, bağışlar, krediler veya teknik işbirliği), (b) kaynak (bağışçı ülkelerin resmi sektörü), (c) alıcılar (onların DAC listesinde olması gereklidir), (d) bağlantılı işlemlerin kalkınma / refah amacı ve (e) bu amaca yönelik ayrıcalıklı özellik olmak üzere beş unsurdan oluşmaktadır (ECDPM, 2012: 11).

Resmi birimlerden sağlanan finansman, ülkeler tarafından yapılan resmi yardımlar ve uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan resmi yardımlar olmak üzere iki bölümde de incelenebilmektedir. Küresel kamusal malların üretilmeleri ve kullanımlarının yaygınlaştırılması açısından bu ikisi arasında en büyük ağırlığa sahip olan ülkelerin resmi birimleri tarafından sağlanan mali kaynaklardır (Erdoğan, 2006: 276). ODA’nın bir kısmı ulusal kamusal mallara aktarılacak üzere kalkınma amaçlı olarak kullanılırken,

²¹ DAC üyeleri ek 7’deki tabloda görülmektedir.

bir kısmı ise küresel kamusal malların finansmanı için kullanılmaktadır. Böylelikle yardım veren (donör) ülkeler, aktardıkları fonlarla küresel kamusal malların tedarik sürecine katkıda bulunmaktadır (Kirmanoğlu vd., 2006: 181). Kaul ve Le Goulven'in mevcut tahminlerine göre resmi kalkınma yardımlarının %30'u (yılda 16 milyar dolar civarı) küresel kamusal malların sunumu için harcanmaktadır. Üstelik, bu pay giderek artmaktadır. Ancak küresel kamusal mallara daha verimli kaynak ayırımının olacağı veya net faydaların adil dağıtımının elde edilebileceği garantisi bulunmamaktadır (Kaul vd., 2003b: 53).

Günümüzde hızla artan küreselleşme sürecine rağmen küresel kamusal malları asıl sağlayan ulus devletlerdir. Kaul ve Goulven (2003: 340)'in tahminlerine göre bu konuda tam ve kesin veri elde etmek çok zor olsa da dünyada ulusal kamusal mallara harcanan toplam tutar yaklaşık 6 trilyon dolardır. Bunun 5 trilyon dolarını sanayileşmiş ülkeler, 1 trilyon dolarını ise gelişmekte olan ülkeler harcamaktadır. Buna karşılık küresel kamusal mal niteliğinde olan harcamalar ise çok daha düşük seviyededir. Kalkınma amacıyla kullanılan küresel kamusal mallar bir yandan gelişmekte olan ülkelerde refahı artırıcı etkiye bulunurken, bir yandan da negatif dışsalılığı azaltıcı etkilerinden dolayı yardım veren ülkelere de fayda sağlamaktadır. Dolayısıyla küresel kamusal malların faydalı olabilmesi için (veya küresel kamusal zararların ortadan kaldırılabilmesi için) gelişmekte olan ülkelerin temel kalkınma sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Örneğin yoksulluk sorunundan kaynaklanan eğitim, sağlık gibi meseleler sürdüğü sürece küresel kamusal zararları ortadan kaldırmak mümkün olmayacaktır (Kirmanoğlu vd., 2006: 176).

“Guillaumont (2002: 106)'a göre, resmi kalkınma yardımları ile küresel kamusal malların finansmanı birbirlerini iki şekilde etkilemektedir: Birinci durumda her biri diğerinin tamamlayıcısı olabilir veya diğerini takip edebilir. İkinci olarak da küresel kamusal malların sunumu kalkınma yardımlarının etkinliğini artırır ve kalkınma yardımları da küresel kamusal mallardan daha çok fayda elde etmeyi sağlar” (Kirmanoğlu vd., 2006: 177). Günümüzde küresel kamusal malların sunumunda uluslararası örgütler önemli bir aktör olarak ortaya çıkmakla beraber, temel küresel kamusal malların resmi yardım şeklindeki finansman kaynaklarını incelediğimizde ülkeler ön plana çıkmaktadır. Küresel kamusal mallar arasında, ülkelerin ve uluslararası

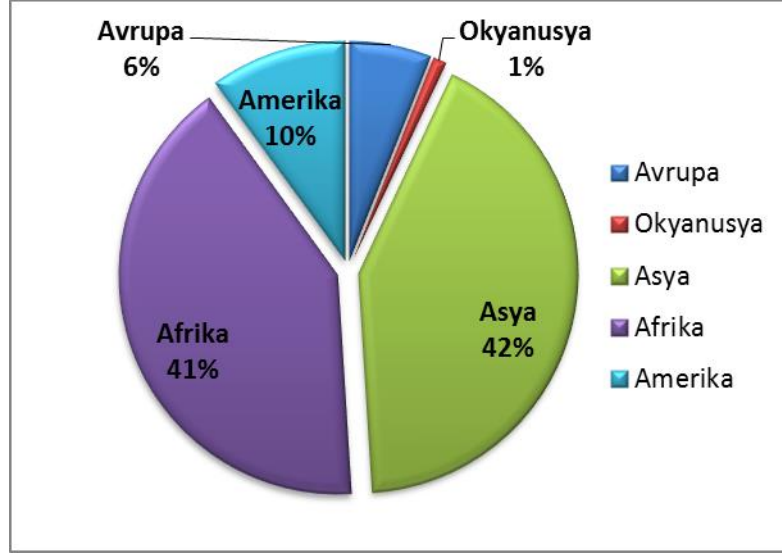
kuruluşların öncelik sıralamasına baktığımızda, ülkeler açısından bu sıralama; çevre, barış ve güvenlik, sağlık ve bilgi, enformasyon şeklinde iken, uluslararası örgütler açısından sağlık, çevre, barış ve güvenlik ve bilgi, enformasyon şeklinde olmaktadır (Kirmanoğlu vd., 2006: 189).

Küresel kamusal malların sunumunda zengin ülkeler yoksul ülkelere maliyet paylaşımı (BM'ye katkı gibi), tazminat (karbon salınımını azaltma konusunda uluslararası topluma yardım amacıyla, orman alanlarını korumak için yapılan ek harcamalar gibi) veya bir ücretin ödenmesi (örneğin karbon piyasasında emisyon izinlerinin değişimi için) gibi konularda ilişki hâlinindedir. Bu arz ve talep (satışlar) düzenlemelerine ilişkin genelde koşullu anlaşmalar geçerli olmaktadır. Buna karşılık yardımlar, ulusal gelişimin teşviği ile ilgilidir ve bu nedenle ülkeye özgüdür. Küresel hedeflerde mutabıklığa ulaşmak ise değişik ülkelere farklı stratejileri gerekli kılmaktadır. Ayrıca, yardım genelde en yoksul ülkelere yönlendirilmektedir. Küresel kamusal mallarla ilgili ödemeler ise (eğer onlar gerekli düzeltici eylemlerin anahtar sağlayıcılarıysa ve onlar tazminat ödemelerinde hak kazanırlarsa) çok yoksul olmayan ülkeler için de yapılabilir. Ancak buradaki yardım ilişkisi gerçekten önemli ve kısıtlı bir hizmeti bir bütün olarak başka bir fakir olmayan ülkeye veya uluslararası topluluğa tahsis etme şeklinde olduğunda hoş karşılanmayabilmektedir (Kaul, 2010: 4).

Küresel kamusal mallar tüm ülkelere eşit olarak dağılsa bile faydalarının ortaya çıkması için ilgili ülkelere bazı temel alt yapı hizmetlerinin mevcut olması gerekir ki bu da kalkınma ile ilgili bir mesele olmaktadır. Dolayısıyla kalkınmışlık düzeyi yüksek olan ülkeler, aynı miktarda bir kamusal maldan daha fazla fayda sağlarken düşük olan ülkeler yeterince fayda sağlayamayacaklardır. Bu nedenle özellikle az gelişmiş ülkelere, gelişmiş ülkelere doğru yayılan dışsal maliyetler söz konusu olduğunda, az gelişmiş ülkelere yönelik kalkınma yardımları daha önemli olmaktadır (Kirmanoğlu, 2007: 133). DAC üyeleri ile uluslararası organizasyonlar ve kuruluşlarca 1999-2009 yılları ortalaması itibarıyla resmi kalkınma yardımlarının dağılımı tablo 8'de görülmektedir. Buna göre yardımların büyük bölümü kalkınma sorunlarını aşmaya çalışan %42' ile Asya, %41' ile Afrika kıtası ülkelere yapılırken, onları % 10'luk payla Amerika ve %6 ile Avrupa kıtası ülkeleri izlemektedir (Yılmaz ve Yaraşır, 2011: 27).

Tablo 8

1999- 2009 Yılları Yapılan Toplam Resmi Kalkınma Yardımlarının Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: (Yılmaz ve Yaraşır, 2011: 26).

Kalkınma desteği için yapılan resmi harcamalar ve iklim değişikliği ile mücadele, düşük karbonlu enerji, su ve sağlık gibi küresel kamusal mallar için gereken yatırımlar arasındaki fark ise bir hayli fazladır. Düşük karbonlu enerji kaynaklarına yapılan harcamalar ihtiyaçlarla ilgili en düşük tahminlerin sadece % 1,6'sına denk gelmekteyken, iklim değişikliğine uyum ve etkilerinin yönetilmesi için yapılan harcamalar en düşük tahmini ihtiyaç düzeyinin %11'i civarındadır. Su ve sağlık için bu miktarlar çok daha küçükken, resmi kalkınma destekleriyle ilgili taahhütler tahmini masraflara daha yakın olmaktadır (UNDP, 2011: 13).

Bu doğrultuda ek 3'de kıtalarda sektörel ODA yardımlarının dağılımı (2010 yılı itibariyle) gösterilmektedir. Burada küresel kamusal malların sunumuna katkı sağlayan tamamlayıcı faaliyetlerden sosyal yardımların dünya geneli ortalamasına bakıldığında (% 39) en büyük payı aldığı görülmektedir. Çünkü bilindiği gibi resmi kalkınma yardımları genellikle ülke odaklıdır ve bu nedenle de kamusal mal üretimine destek vererek küresel kamusal malların sunumuna katkıda bulunmaktadır. Sosyal yardımlar; sağlık, eğitim, nüfusu ve sağlığı iyileştirici politikalar, su kaynaklarının iyileştirilmesi, hükümetleri ve sivil toplumları destekleyici faaliyetler, diğer sosyal altyapı ve hizmetlerden oluşmaktadır. Sosyal yardımlardan sonra dünya genelinde ekonomik

yardımlar (% 19) ve çoklu sektörlere yapılan yardımlar (% 13) gelmektedir. Asya ve Avrupa kıtasında 2010 yılında borç yardımları görülmezken en büyük borç yardımlarının Afrika kıtasına yapıldığı görülmektedir. Bu bölümlerden, *üretim*; tarım, ormancılık, balıkçılık, endüstri, madenler, inşaat, ticaret ve turizm ile ilgili faaliyetleri, *ekonomi*; nakliye ve haberleşme, enerji faaliyetleri, bankacılık, iş dünyası ve diğer hizmetleri (OECD, 2012a: 10-11), *çoklu sektörler*; uluslararası kuruluşlar ve organizasyonlara destek faaliyetlerini, *genel program kredileri*; çeşitli gıda, proje vs. kredi yardımlarını, *borç*; borç indirimleri, borç affı, borç yapılandırmaları vs. durumlarını, *acil durum*; her türlü gıda, deprem vs. acil yardımları, *diğerleri* ise tanıtım faaliyetleri, ekstra maliyetler, sınıflandırılmayan diğer konuları kapsamaktadır. Görüldüğü gibi resmi kalkınma yardımları küresel kamusal malların sunumunda en büyük finansman destek mekanizmalarının başında gelmektedir.

Küresel kamusal malların finansmanında kalkınma yardımlarının kullanılması, küresel kamusal malların sunumu için daha uygun ve güçlü kurumsal finansman mekanizmalarını oluşturacak uluslararası faaliyetleri geciktirmektedir. Aynı zamanda küresel kamusal malların finansmanında kalkınma yardımlarının kullanılması, yoksul ülkeler için daha önemli olan, fakirliği azaltıcı programlara harcanması gereken fonların, başka alanlarda harcanmasına yol açmaktadır ve bu nedenle etik bir uygulama değildir. Küresel kamusal mallar kompleks bir üretim fonksiyonuna sahiptir ve bu nedenle de bu malların üretiminde ve finansmanında birçok aktörün birlikte rol alması gerekmektedir. Kalkınma yardımları ise sadece kaynak transferinden oluşmaktadır. Aynı zamanda yardımlar, kalkınmakta olan ülkelerin ulusal kamusal mal kapasitesini artırıp, negatif sınır ötesi dışsallıkların riskini azalttığından, küresel kamusal zararları kontrol etmek amacıyla uluslararası işbirliğine daha çok ihtiyaç vardır. Dolayısıyla kalkınma yardımları bu nedenlerle ülke odaklı, küresel kamusal malların finansmanı ise ülkeden çok, salgın hastalıkların azaltılması, sera gazının azaltılması gibi sorunların çözümüne yönelik finansman yöntemlerine yöneldiğinden konu odaklıdır (Turan, 2008: 138-139).

Yardımların yanı sıra, küresel kamusal malların üretiminde başka finansman yöntemleri de vardır. Denizaşırı kalkınma yardımından ayrı bir "Küresel Fon" oluşturma, yeşil bir çevre için küresel sosyal hareketler (Deneulin ve Townsend, 2007:6) ve düşük karbonlu

bir kalkınmaya geçişi sağlamak için karbon piyasalarının kullanılmasını öngören “Karbon Fonu” gibi faaliyetler bunlar arasında sayılabilir. Ancak ODA, ulusal kalkınma sorunlarının üstesinden gelebilmek için yardımlara güvenen yoksul ülkeler nazarında ve bir bütün olarak ozon tabakasının korunması veya finansal krizlerin maliyetlerinin karşılanması gibi en temel küresel kamusal malların finansmanını karşılamak için daha çok tercih edilip kullanılmaktadır (Kaul vd.,1999c: 33). Nitekim resmi kalkınma yardımlarıyla karşılaştırıldığında, geliştirilen global programlarla küresel kamusal malları finanse etme faaliyetleri oldukça sınırlıdır. Ancak bazı farklılıklar 2008-2009 yıllarındaki küresel finansal kriz ve gıda fiyatlarının yükselişinde olduğu gibi, gerek küresel pazarlara daha fazla bağımlı olunmasıyla gelen risklerin ve gerek Hindistan’ın ve Çin’in hızlı bir şekilde gelişmesiyle doğal kaynaklara yönelik rekabetin artması sonucunda nispeten yeni olan zorluklar nedeniyle olabilir (Birdsall, 2012: 5). Ek 4’de küresel kamusal malların finansmanında önemli olan küresel programlar/ faaliyetler ve 2009 yılındaki tahmini finansman katkıları yer almaktadır.

Resmi kalkınma yardımlarında, 2000 yılında Birleşmiş Milletler’e üye olan 192 ülkenin katıldığı küresel zirvede kararlaştırılan “Yeni Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Bildirgesi” maddeleriyle uyumluluk esastır. Sekiz maddede özetlenen ve tüm dünyada temel sorun olarak ortaya konulan konuların 2015 yılına kadar önemli ölçüde çözüme kavuşturulmasının hedeflendiği bildirgedeki maddeler ise şöyle sıralanmaktadır (Meriç, 2006: 149, 151):

- i. Fakirlik ve açlığın yeryüzünden silinmesi
- ii. Temel eğitimin evrensel düzeyde yaygınlaştırılması
- iii. Cinsler arası eşitliğin sağlanarak kadınların güçlendirilmesi
- iv. Bebek ölümlerinin azaltılması
- v. Anne sağlığının geliştirilmesi
- vi. HIV, AIDS, Malarya vb. hastalıklarla mücadele edilmesi
- vii. Çevresel sürdürülebilirliğe ulaşılması
- viii. Kalkınma için küresel işbirliğinin geliştirilmesi

18-22 Mart 2002 tarihleri arasında yapılan Birleşmiş Milletler Monterrey Zirvesi, Uluslararası Kalkınma İçin Finans Konferansı kapsamında hem alıcı ülkelere, hem de donör ülkelere bazı yükümlülükler getirilmiştir. Örneğin kalkınma yardımına ihtiyaç duyan ülkeler, kendi kalkınma sorunlarını sahiplenmeyi ve gelişmiş ülkeler de GSMH'lerinin % 0.7'si oranında resmi kalkınma yardımı yapmayı taahhüt etmektedir (Kulaklıkaya, 2008: 14; ECDPM, 2012: 13). Zirvede, 2015 yılına kadar geliri günde 1 Amerikan Dolarının altında olan insanların sayısının yarı yarıya indirilmesi de hedefler arasındadır. IMF ve WB, Yeni Bin Yıl (Milenyum) Kalkınma Hedefleri ile ilgili 2005 yılında hazırladıkları ortak metinde, mutlak yoksulluğun 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi hedefine ulaşmak için, 2005'ten itibaren 5 yıl içerisinde, özellikle düşük gelirli ülkelere ve Alt Sahra Afrikası'na yapılan dış yardımların en az iki katına çıkarılması gerektiğini belirtmişlerdir (Karagöz, 2010: 1-5).

Milenyum kalkınma hedeflerinin 8. maddesi gereği, gelişmiş sanayi ülkelerinin GSMH'lerinin 2015 yılına kadar % 0.7'si oranında kalkınma ve işbirliği çalışmalarına yardımlarda bulunması taahhütünde 2011 yılı itibariyle geline nokta ek 5'de görülmektedir. Buna göre AB ülkeleri içerisinde sadece Danimarka, Lüksemburg, Hollanda ve İsveç mevcut taahhütlerinden fazlasını yerine getirmiştir. AB dışında ham petrol üreticisi olan Norveç de, İsveç'ten sonra % 1.00 oranıyla ikinci sıradadır. Türkiye'nin de resmi kalkınma yardımlarını, Milenyum Kalkınma Hedefleri'nde yer alan % 0.7 seviyesine ulaştırma noktasında Bin Yıl Hedefleri Deklarasyonu'na imzası bulunmaktadır. 2011 yılı Türkiye'nin resmi kalkınma yardımlarının GSMH'ye oranı ise % 0,17'dir. Milenyum kalkınma hedefi olan % 0.7'ye ulaşılabilmesi için Türkiye'nin 2011 yılı oranının 4,12 katına ulaşması gerekmektedir.

2.1.2.1.1. Resmi Kalkınma Yardımlarında Türkiye'nin Yeri

Resmi kalkınma yardımları iki taraflı ve çok taraflı resmi kalkınma yardımları olarak da incelenebilmektedir. Türkiye'nin 2011 yılı cari fiyatlarıyla 1.273,01 milyon dolar olarak gerçekleşen resmi kalkınma yardımlarının tamamı bağış niteliğinde olup, bu yardımlarının 1.226,21 milyon doları ülkelere yapılan iki taraflı yardımları, 46,8 milyon doları ise uluslararası kuruluşlara yapılan çok taraflı yardımları ifade etmektedir (TİKA, 2011: 20).

Türkiye, 2010 yılında 967 milyon dolar olan resmi kalkınma yardımlarını, 2011 yılında dünya genelinde yaptığı yardımları en çok artıran ülke olarak % 38,2 oranına çıkarmış ve (2012 yılı döviz kuru fiyatlarıyla) yaptığı yardımlar 1 milyar 320 milyon \$'ı bulmuştur. Son 14 yıldır dünya genelinde ilk kez azalan resmi kalkınma yardımları ise 2011 yılında % 2,7'lik bir düşüşle, üye ülkelerin GSMH'lerinin toplamının % 0,31'ine tekabül eden 133,526 milyar \$'a gerilemiştir. Ülkemiz tarafından gerçekleştirilen bu yardımların (2011 yılı cari fiyatlarla) 2002 yılından itibaren gelişim seyri ek 6'da, resmi kalkınma yardımlarının DAC üyesi ve DAC üyesi olmayan ülkeler bazında dağılımı ise ek 7'de verilmiştir. Buna göre Türkiye'nin ODA yardımları genel itibariyle yükselen bir seyir izlemektedir. DAC üyesi ülkelerde ise Türkiye'deki gelişim grafiğine nazaran bazı yıllarda istikrarsız inişler ve çıkışlar daha net görülebilmektedir. Bunda yaşanan kriz süreçlerine ve ekonomi şoklarına karşı bu ülkelerde alınan sıkı önlemlerin etkileri olduğu söylenebilir. Dolayısıyla küresel ekonomik kriz nedeniyle bütçelerinde kısıtlamaya giden gelişmiş ülkeler tarafından sıkı bütçe uygulamalarının sürdürülmesi halinde veya yeni ekonomik kriz süreçlerine girildiğinde bu ülkelerin yardımlarındaki düşüşlerin devam edebileceği düşünülmektedir.

2011 yılı ODA bütçelerinde en çok kesintiye giden ülkeler Yunanistan (% 39,3) ve İspanya (%32,7) olurken, bunu Fransa (% 5,6), Japonya (% 10,8), Belçika (%13,3), Avusturya (%14,3), Norveç (% 8,3) ve İzlanda (% 18,2) gibi ülkeler izlemiştir. Türkiye'den sonra kalkınma yardımı bütçesini artıran ülkeler ise İsrail (% 14,9), Yeni Zelanda (% 10,7), İsveç (% 10,5), İsviçre (% 13,2), İtalya (% 33), Almanya (% 5.9) ve Güney Kore (% 5.8) gibi ülkelerdir. 27 AB üyesi, 73,6 milyar dolarlık yardımla en büyük destekçi olmayı sürdürürken, en çok bağış yapan ülke ünvanını koruyan ABD, bir önceki yıla göre % 0,9 düşüşle, 30,745 milyar dolar yardım yapmıştır (www.yenicaggazetesi.com.tr, 2012).

Türkiye'nin 2011 yılında yaptığı resmi kalkınma yardımlarının kategorilerine ayrılmış hâli Tablo 9'da yer almaktadır. 2009 yılından itibaren, OECD/DAC tarafından revize edilen yeni tablolara göre yapılan yardım sınıflandırmasında “barışı yapılandırma yardımları”, proje-program yardımları arasında, ülkemizde eğitime devam eden öğrencilere ilişkin yardımlar ise ayrı bir kategori altında değerlendirilmiştir. Tabloda yer alan iki taraflı resmi kalkınma yardımlarından, teknik işbirliği yardımları, kalkınmakta

olan bir ülkede insan kaynaklarının beceri, bilgi, teknik ve üretkenlik yeteneklerini ve kurumların kapasitelerini geliştirmek amacıyla tasarlanmış proje ve faaliyetler (Güvenç, 2007: 37) olurken, proje-program yardımları; yol, doğal kaynak, köprü gibi ulusal servet değerlerini arttırmaya yönelik faaliyetleri kapsamaktadır.

Tablo 9
2011 Yılı Türkiye'nin Yaptığı Resmi Kalkınma Yardımları

	<i>Milyon Dolar</i>
1.Resmi Kalkınma Yardımları (RKY)	1273,01
1.1. İki Taraflı Resmi Kalkınma Yardımları	1226,21
Bütçe Desteği	0
STK ve Özel Sektöre Öz Kaynak Desteği	1,38
Proje - Program Yardımı	486,92
Teknik İşbirliği	111,91
Acil Yardımlar	264,35
Yurtiçi Öğrenci Yardımları	73,56
Borç Affı	0
Yönetim Giderleri	70,73
Kalkınma Yardımları Tanıtım Çalışmaları	0,94
Sığınmacılar	213,6
1.2. Çok Taraflı Resmi Kalkınma Yardımları	46,8

Kaynak:(TİKA, 2011:23).

2011 yılı resmi kalkınma yardımları, geçen 2010 yılına göre toplamda % - 0,03 düşüşe uğrayarak 598,83 milyon dolar olan proje - program ve teknik işbirliği yardımları ile % -3,15'lik düşüşle 46,8 milyon dolar olan çok taraflı kalkınma yardımları kategorileri dışındaki diğer tüm kategorilerde önemli artışlar kaydedilmiştir. Bu artışların belli sebepleri arasında Suriye'den Türkiye'ye gelen sığınmacıların Hatay ilimizde ağırlanması ve Somali başta olmak üzere ülkemizin acil yardım kapsamında gerçekleştirdiği yardımlar sayılabilir. Proje-program ve teknik işbirliğindeki düşüşün sebebi ise, ülkemizde yabancı öğrencilere yapılan yardımların son iki senedir, bahse konu kategorilerden ayrı hesaplanıyor olmasıdır (TİKA, 2011: 22).

Türkiye'nin 2011 yılında gerçekleşen ikili bazda resmi kalkınma yardımlarında en fazla payı geçen seneye göre %29 artışla Güney ve Orta Asya Bölgesi (572,05 milyon dolar) almıştır. Ardından %31'lik artışla ikinci sırada Orta Doğu Bölgesi (292,64 milyon dolar) gelmektedir. 2010 yılında 38,08 milyon dolar yardımın yapıldığı Afrika kıtasına ise 2011 yılında, %600 oranında artışla 269,78 milyon dolar yardım yapılmıştır.

Balkanlar ve Doğu Avrupa'ya yapılan yardımlar ise 77,18 milyon dolardır. İkili resmi kalkınma yardımlarından ülkesel bazda en büyük payı, geçen sene de olduğu gibi, 204,95 milyon dolar ile Pakistan almıştır. Bunun nedeni 2010 yılında Pakistan'da yaşanan sel felaketinden dolayı gerçekleştirilen acil yardımların 2011 yılında da sürdürülmeye devam etmesidir. Bu doğrultuda evsiz kalanların barınabileceği konutların- sosyal donatıların yapılması ve bu yolla bir şehircilik örneğinin gösterildiği “Pakistan Toplu Konut Projesi”nin maliyetleri Pakistan'a yapılan yardım rakamının yükselmesine neden olmuştur. 2011 yılında yardımlardan en çok faydalanan ikinci ülke Suriye'dir. Suriye'ye yapılan yardımların artmasının sebebi ülkemize gelen Suriye'li sığınmacılardır. Geçmiş yıllarda olduğu gibi, ülkemiz tarafından yeniden yapılmasına destek verilen Afganistan, bu sıralamada 3. ülke konumundayken, kuraklık sorunu yaşayan ve bir çok insanın kıtlıkla karşı karşıya kaldığı Somali, 4. ülke konumuna yükselmiştir. Ayrıca Kırgızistan'da Türk-Kırgız Manas Üniversitesi'ne, Kazakistan'da Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'ne verilen destekler de, söz konusu ülkeleri sıralamalarda ön plana çıkarmıştır (TİKA, 2011: 80, 82). Ek 8'de 2011 yılı itibariyle Türkiye'den en fazla yardım alan ülkeler görülmektedir.

2011 yılında Türkiye'nin resmi kalkınma yardımlarından çok taraflı kalkınma yardımları aynı yıl cari fiyatlarla 46,8 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Ek 9, bu katkıların dağılımının hangi kuruluşlara ait olduğunu göstermektedir. Diğer yandan Dışişleri Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığı, en fazla çok taraflı yardım gerçekleştiren kurumlar olma özelliklerini 2011 yılında da korumuştur (TİKA, 2011: 60).

2.1.2.2. Uluslararası İşbirliği

Uluslararası işbirliğinin finansmanı temelde; uluslararası işbirliği amacını destekleyecek kaynakları toplayıp kanalize ederek (Örneğin BM'in finansmanı üye ülkelerin milli gelir düzeyleriyle orantılı yaptıkları katkılardan sağlanmaktadır) veya doğrudan finansal kaynak tahsis eden ve kaynak sağlayan regülasyon, norm ve standartlar oluşturularak sağlanmaktadır. Özel ve kamusal bağışlar ile çeşitli kaynak transferlerinden kaynaklarını sağlayan uluslararası işbirliğinin finansman mekanizmaları ise; kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, çeşitli yatırım fonları (Prototip Karbon Fonu gibi) ve kendine özgü örgütsel düzenlemeler (onkoserkoz (nehir körlüğü) hastalığının kontrolü için Afrika programı gibi) ile birlikte yardım vakıfları, ikili bağışlar, ilave fon sağlayıcıları

da içeren çeşitli uluslararası mekanizmalardan oluşmaktadır (Kovancılar vd., 2007: 227-229).

1976'da, ABD, Almanya, Japonya, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya ve Kanada tarafından küresel sorunlara karşı ekonomik ve siyasi işbirliğini öngören G-7 Grubu, 1998'de Rusya'nın katılımıyla G-8, 1999'da (Güneydoğu Asya ve Rusya krizlerinin ardından) Arjantin, Avustralya, Brezilya, Çin, Hindistan, Endonezya, Meksika, Suudi Arabistan, Güney Afrika, Kore Cumhuriyeti, Türkiye ve AB ülkelerinin katılımıyla küresel kamusal mallarla ilgili gündem konularıyla önemli bir işbirliği yapılanması olan G-20 grubuna dönüştürülmüştür. Yılın belirli zamanlarında Devlet Başkanlığı düzeyinde toplanan ve küresel ticaret ile küresel kamusal mal ve hizmet üretiminde dünya nüfusu içerisinde çok büyük bir paya sahip olan G-20 ülkelerinin, 2008-2012 dönemi üzerinde çalıştıkları gündem konuları (sütunlar) ile uluslararası örgüt veya platformların temel ilgi alanları arasındaki örtüşmeler, ek 10'da "siyah" taralı alanlarla gösterilmektedir. Tabloda sadece OECD için "nispeten tali" öneme sahip G-20 gündem konuları ise "gri" taralı kutucuklarla gösterilmiştir. G-20 ülkelerinin bu konularda atacakları ortak adımlar, küresel ısınmayla mücadelede, küresel enerji sistemindeki kaçınılmaz dönüşüm sürecinde ve küresel ölçekte yoksulluğun ve açlığın giderilmesinde çok önemli katkılarda bulunabilecektir (Kibritçioğlu, 2012: 1,7,10).

Küresel kamusal mallar uluslararası organizasyonların önderliğinde karşılanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca ulus devletlerin bu yapılanmalara üye olma gibi bir zorunlulukları da bulunmamaktadır. Bu doğrultuda ulusal düzeydeki toplumsal ihtiyaçlar zorunlu olan vergi gelirleri ile finanse edilirken küresel kamusal mallar uluslararası kuruluşlara ödenen aidatlar ve bağışlar vasıtasıyla finanse edilmektedir (Ortaç, 2004: 17). Ulus devletlerde merkezi yönetimler, yerel idarelerine mevcut dışsallıklarla mücadelede, halk sağlığı, çevreyi temiz tutmak vb. konularla ilgili yardımlarda bulunurken farklı yetki mercilerinde önemli bir koordinasyon işlevi gerçekleşmiş olmaktadır. Buradan hareketle Kaul ve Goulven (2003: 383-384), ülkelerin, tüm ülkeye potansiyel faydalar sunan uluslararası işbirliğine yönelik devlet kurumlarını teşvik etmek amacıyla da ulusal fonlar oluşturabileceğini ifade etmektedir. Buna göre uluslararası işbirliği için oluşturulacak ulusal bir fon, devlet kurumlarının yanı sıra çeşitli kurumlar arasında işbirliğini de geliştirebilecek ve böyle bir fon için

hazırlanacak kurul, bütçe önerilerinde, uluslararası işbirliği için mali teşviklerle ilgili maliye bakanlığına tavsiyelerde bulunabilecektir.

Sunumu en zor olan tam küresel kamusal malların uluslararası işbirliğinde, öncelikleri saptamak, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sorumluluklarını belirlemek, bağlayıcı anlaşmalara erişmek, finansman seçeneklerine karar vermek ve uygulama mekanizmalarında uzlaşmaya varabilmek gerektiğine değinen Sankar (2008: 11-12), bu mallarda bile, çoğu kararın uygulanmasının ulusal veya bölgesel düzeyde olmak zorunda olduğunu ifade etmektedir. Örneğin, yatırım kararları, söz konusu yere özeldir. Sera gazlarının azaltılması; ağaçlandırma, enerji üretiminde kömürden doğal gaz geçilmesi, rüzgar enerjisi, güneş enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının tercih edilmesi vb. çeşitli politika seçeneklerini izleyerek başarılabılır. Benzer şekilde biyolojik çeşitliliğin korunmasında yapılan ölçümler, bölgeye/yere özgü olmak mecburiyetindedir.

Küresel kamusal mallarla ilgili özellikle işbirliği sorunlarına getirilen standart çözümleri, kuşaklararası kamusal mallara uygulamanın cazip olduğu düşünülse de, bunun pek gerçekçi olmadığı söylenebilir. Çünkü var olan bir işbirliği, gelecek aleyhine şimdiki nesli yarandıran bir faaliyeti içeriyorsa, böyle büyük bir uluslararası işbirliğini teşvik etmek, kuşaklararası etkinsizliği şiddetlendirebilecektir. Örneğin uluslararası işbirliğine gidilerek nükleer enerji faaliyetlerinin genişletilmesi çağdaşların refahını yükseltirken, gelecek nesiller için “Nükleer Atık Depolama” sorunu yaratabilir. Benzer şekilde yoksulluğu azaltmak ve ülkenin doğal kaynaklarını geliştirmek için planlanan yabancı yardımlar, biyoçeşitlilikte çok büyük kayıplar ve gelecek nesiller için fırsatların sınırlanmasıyla sonuçlanabilir. Dolayısıyla gelecek nesillerin imkânlarını sürdürmek için doğal sermayenin korunması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine bu nesilleri de göz önünde bulundurarak riayet edilmesi gerekmektedir (Sandler, 1999: 20-21).

Birdsall ve Leo (2011: 23-34), küresel kamusal malların finansmanında önemli bir ekonomik işbirliği kuruluşu olan IMF temelli kombinasyonları ise şöyle sıralamaktadır:

- i. Gelişmekte olan ülkelerdeki İklim Değişikliğini Koruma Fonu’ndan ve sınırlı sayıda mevcut SDR’lerden daha etkin yararlanmak için IMF üyeleri arasında anlaşma yolları aramak

- ii. Gelecekteki SDR'lerle ilgili faiz giderlerini karşılamaya yardım etmek için IMF altınlarının onaylanmış satışından fazla kaynakların sınırlı bir miktarını kullanmak

SDR'ler kullanılabilir sermayenin önemli bir havuzunu sunmaktadır. Çeşitli şoklar durumunda küresel ekonomik ve finansal sistemin istikrarına yardımcı olmak için tasarlanmış bir küresel varlıktır. 2011 yılı itibariyle, IMF üyesi hükümetlerin tahsisleri toplamda 204 milyar SDR (307 milyar dolar) civarı iken, gelişmiş ülkelerin yaklaşık 129 milyar SDR (195 milyar dolar) kadardır. Altın hasılatlarından elde edilen gelirler ise, küresel kamusal malların sunumuyla ilgili IMF bütçesinin bir kısmını finanse etmek içindir. Bugün kaynaklarını arttırmak isteyen IMF, altın satışları ve ülkelere gelecek olan kaynaklarla 2014 yılına kadar fakir ülkelere 17 milyar dolar kredi vermeyi hedeflemektedir. Bir küresel işbirliği programını (Cancun Zirvesi'nde gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere 2010-2012 yılları arasında yıllık 30 milyar dolar ve 2020'ye kadar 100 milyar dolar finansman ayırma taahhüdü gibi) sınırlı bir miktarda SDR kullanarak finanse etmek mümkündür. SDR kullanımında, belirsizlik ve risk sonuçlarını minimize etmek küresel kamusal mal olan küresel finansal istikrara katkı sağlayacaktır. Bunun yanında günümüzün uluslararası sisteminde "istikrar", fiyat şokları, insanların kestirilemez ani büyük hareketleri, çeşitli insani krizler gibi riskleri içerecek şekilde kapsamlı tanımlanmalıdır (Birdsall ve Leo, 2011: 34).

Küresel kamusal malların üretiminde ve finansmanında, etkin bir uluslararası işbirliğinin nasıl sağlanılabileceğiyle ilgili görüşler incelendiğinde en yaygın görüşün ulusal düzeyde başlayacak bir işbirliğinin uluslararası boyutu da hedef alacak şekilde örgütlenmesi gerektiği yönünde olduğu görülmektedir. Ulusal düzeyden uluslararası düzeye işbirliği türleri ise ek 12'de görüldüğü gibi; "Dışarıya Doğru İşbirliği", "İçeriye Doğru İşbirliği", "Devletler Arası Üretime Katılma" ve "Şebeke İşbirliği" olmak üzere dört bölümde incelenmektedir. Dışarıya doğru işbirliğinde, ülke, ulusal kamusal malın sunumunda kendi bütün imkânlarını kullandığı hâlde yetersiz kalınca diğer ülkeleri, negatif sınırötesi dışsallıklarla mücadele için (finansal istikrar adına ülkelerin ortak politikalar geliştirmesi gibi) küresel bir işbirliğine davet etmektedir. İçeriye doğru işbirliği, ülkelerin bir ülkedeki yiyecek, güvenlik gibi temel hayat standartlarının sağlanması adına uluslararası anlaşmalarla işbirliğine gitmesidir. Doğal kaynakların

sürdürülebilir yönetimi için yapılan işbirliği buna örnektir. Devletlerarası üretime katılma, küresel meteorolojik bilgi üretimi gibi küresel kamusal malları ülkelerin ortak üretim yoluyla üretmesidir. Şebeke işbirliği ise dışarıya ve içeriye doğru işbirliğinin birleşimidir. Bir şebekeye katılarak ondan faydalanmak için giriş ücreti ödemek ve belli şartları yerine getirmek gerekmektedir (Kaul vd., 2002: 332-334; akt. Turan, 2008: 154). Bu işbirliğine örnek olarak da bir ülkenin WTO'ya üye olması verilebilir.

Küresel kamusal malların resmi kalkınma yardımlarından bağımsız olarak finanse edilmesi gerektiği yönünde (SDR'ler, ulusal düzeyde, uluslararası düzey için işbirliği örgütlenmesi, küresel programlar vb.) bahsetmiş olduğumuz gibi çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunlar daha çok küresel düzeyi hedef alan işbirliğiyle bedavacı yaklaşımları önlemeye yöneliktir. Ancak ülkelerin küresel kamusal malların üretimine ve dolayısıyla bunun için uluslararası anlaşmalara vb. katılmaları kendi iradelerindedir. Bu noktada, Barrett uluslararası bedavacılık probleminin aşılması için uluslararası kuruluşlara katılımın yaygınlaştırılması ve küresel düzeyde işbirliğinin geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiş (Barrett, 2002:50) ve bunun için kendi analizini geliştirmiştir.

Barrett'in analizi, küresel anlaşmalarda imzası bulunmayan taraflara yapılacak transferlerin kapsamını belirlemek için bir temel sağlamaktadır. Barrett'e göre, eğer faydalar geniş ölçüde sınırötesi ülkelere ulaşıyorsa ilave yan ödemelerle pareto etkinliği arttırılabilir. Bunun için uluslararası anlaşmaya iştirak eden gelişmekte olan bir ülke, kendisine özgü elde edeceği faydalar kendisi için önemli bir boyutta ise küresel kamusal malların finansmanına (imzası bulunmayan ülkelere karşılık yan ödemelere) belli bir oranda katılmak zorundadır. Gelişmekte olan ülke, anlaşmanın tarafı değilse, yan ödemeler küresel kamusal malların karşılığı olarak onlar tarafından ortaya çıkan herhangi bir maliyetin karşılanması için gerekli olacağından anlaşmada imzası bulunan diğer ülkelerden temin edilecektir. Bunun yanında gelişmekte olan ülkeler, anlaşma taraflarından olmasına rağmen, ülkelerine özgün faydaları diğer anlaşmayı imzalayan (daha zengin) ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça yetersizse, analiz, anlaşmada imzası bulunmayan diğer ülkeler gibi gelişmekte olan ülkeleri de düşünerek yan ödemelerin kapsamıyla ilgili önemli düzenlemelere gidebilecektir. Günümüzde GEF tarafından çevresel harcamaların finansmanı da Barrett'in analizine uygun şekilde artan maliyet yaklaşımı üzerinde temellendirilmekte (Anand, 2002: 7, 21) ve birçok hükümet bu

kuruma yardım bütçesi dışında katkıda bulunmaktadır. Ayrıca yardım fonları küresel finansal krizleri önlemek ve yönetmek insiyatifleri için de kullanılmaktadır (Kaul vd., 1999c: 33).

2.1.3. Küresel Kamusal Malların Kamusalılık Türü ve Toplama Teknolojilerine Göre Finansmanı

Küresel kamusal malların finansmanı kamusalılık türüne ve toplama teknolojilerine göre de farklılık teşkil etmektedir. Buna göre küresel kamusal mallar kamusalılık türlerine ve toplama teknolojilerine göre iki grupta incelenebilir. Çalışmanın bu bölümünde, kamusalılık türüne ve toplama teknolojilerine göre küresel kamusal malların finansmanına yer verilmiştir.

2.1.3.1. Kamusalılık Türüne Göre Finansman

Kamusalılık türüne göre küresel kamusal malların finansmanı dört ana başlık altında incelenebilir: Tam küresel kamusal malların finansmanı, yarı küresel kamusal malların finansmanı, küresel kulüp mallarının finansmanı ve küresel ortak malların finansmanı.

2.1.3.1.1. Tam Küresel Kamusal Malların Finansmanı

Tam küresel kamusal mallar, tüketiminde her hangi bir rekabetin ve dışlamanın olmadığı, faydası sınırötesi özellikleri nedeniyle tüm ülkelere, insanlara ve nesillere ulaşabilen mallardır. Bu özellikleri nedeniyle de diğer küresel kamusal mal türlerinden finansmanı en zor olanıdır. Çünkü diğer küresel kamusal mallar da kısmen de olsa bir fiyatlandırma söz konusu olabilmektedir.

Tam küresel kamusal mallarda genel sorun aslında işbirliği yetersizliğidir. Bunun nedeni, bir ülkenin bu küresel kamusal malların üretimini gönüllü olarak yapması durumunda, sağlanan bir birim katkının diğer bir ülkenin katkısının tam bir ikâmesi haline gelmesidir. Bu durumda, ülkeler rahatlıkla, bedavacı davranışlar içerisine girebilmektedir (Yalçın, 2009a: 296). Tam küresel kamusal malların finanse edilmesinde uluslararası anlaşmalar ve rejimlerle oluşturulan yeni kurumların geliştirilmesi gerekmektedir. Kısa vadede böyle kurumların kapsam ekonomilerinden ziyâde konu bazlı uzmanlaşmaya yönelmeleri muhtemel olsa da (Anand, 2002: 22) uzun

vadede kapsam ekonomilerinin faydalarından da yararlanarak daha kollektif eylemlere gidilebilecektir.

Tam küresel kamusal malların finansmanına katılan ve katılmayan herkes bu malların faydasından yararlandığı için bu malların finansmanının gönüllü eylemlerle desteklenmesi oldukça zordur. Bu nedenle genel kanı, lider bir ülke ya da uluslararası bir kuruluş önderliğinde bu malları finanse etmek gerektiğidir. ABD Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri²² (CDC)'nin salgın ve hastalıklar konusunda küresel bazda çalışmaları lider bir ülkenin bu tür finansmanı üstlenmesine örnek olarak verilebilir. Yine kükürt emisyonlarını kontrol altına almak için lider bir ülkenin çabaları, ilk önce kendi çevresinde asit yağmurlarını azalttığında bunu takiben bazı gönüllü eylemler gerçekleşebilecektir. Lider bir ülkenin yokluğunda ise, küresel bir topluluk, üyelerinin ödeme güçlerini esas alan uluslarüstü bir yapıya (Örneğin BM) başvurmak zorunda kalacaktır. Şu anda hâlihazırda, küresel kamusal malları finanse etmek için uluslararası ticaretle ilgili öğeler üzerine getirilecek (tobin vergisi gibi) vergiler ve bu vergilerin toplandığı uluslarüstü bir kamu finans sistemi olmadığından, uluslarüstü yapılanmaların bu malların finansmanına yönelik gerekli baskıyı sağlaması gerekmektedir. Diğer bir düşünce, böyle uluslararası bir anlaşmada ya da organizasyonda bulunmak istemeyen ülkeler, kısmi işbirliği yaparak bu malların finansmanına katılmalı ve böylece mevcut denge sağlanmaya çalışılmalıdır (Sandler, 2001: 7-10).

2.1.3.1.2. Yarı Küresel Kamusal Malların Finansmanı

Tüketiminde kısmen rekabet ya da dışlanma bulunan yarı küresel kamusal mallar, bedelini ödemeyenlerin dışlanıp tüketiminden mahrum bırakılabildiği mallardır. Dolayısıyla dışlanmazlık olmadan, bu malları gönüllü temin etmek zordur. Dışlanma kısmen olduğundan bazen optimal düzeyin altında sonuç alınabilmektedir (Binger, 2003: 11).

Füze savunma sistemi, afet yardımları, hizmetlerin arttırılması ve bilgiyi yayma gibi örneklerini verebileceğimiz bu mallarda (Sandler, 2001: 11) sözgelimi füze kalkanı

²² ABD Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri (CDC), ABD'nin Sağlık ve İnsan Hizmetleri Dairesi'nin, kamu sağlığı ve kamu güvenliğinin sağlanması konusunda çalışan ve Çevre Sağlığı Ulusal Merkezi, Bulaşıcı Hastalıklar Ulusal Merkezi gibi birçok kurumu bünyesinde barındıran bir birimdir. Merkezi Georgia eyaletinde bulunan bu merkez, sağlık konusundaki ilerleme ve gelişmeye özellikle enformasyon sağlayarak destek vermektedir (www.wikipedia.org).

projesine katkıda bulunmayan bir ülke, projeden dışlanabilecektir. Benzer durum uydu yayınları açısından da geçerlidir. Uydu alıcısı olmayanlar sunulan hizmetten faydalanamayacaktır. Kısmi dışlanabilirlik özelliği, yarı küresel kamusal mallarda gönüllü finansmanı teşvik etmekte ve fayda sağlayan birimlere maliyet yükleyen kulüp benzeri yapıların oluşmasına olanak vermektedir. Örneğin, okyanuslardaki balık rezervleri ile ilgili herhangi bir dışlama yoktur ancak tüketiminde rekabet vardır. Aşırı tüketim, hem bu nesile hem de gelecek nesillere maliyetler yükleyecektir (Pehlivan, 2010: 61). Tüketiminde rekabetin olması, avlanmanın artması, kalabalıklaşma nedeniyle diğer avcılarının tüketim miktarının azalmasından dolayıdır. Neticede balıkçı gemileri, aynı miktar balık avı için daha fazla çalışmak zorunda bırakılacaktır. Organize suçların azaltılması ve bitki zararlılıklarının kontrol edilmesi gibi faaliyetler ise tüketiminde kısmen rekabet olduğu ve dışlanmanın olmadığı yarı küresel kamusal mallara örnektir. Bu malların gönüllü katkılarla desteklenmesi zor olduğundan finansmanında ulusal ya da uluslararası lider kuruluşların zorlayıcı gücüne gereksinim vardır (Turan, 2008: 158).

2.1.3.1.3. Küresel Kulüp Malların Finansmanı

Küresel kulüp malları, lider ülkeden bir çaba ve uluslararası bir yapılandırmadan herhangi bir rehberlik görmeden kendi finansmanını yine kendisi karşılayan küresel kamu malı sınıfını temsil etmektedir. Dışlama maliyeti yeterince düşük olduğunda ve faydalanma izlenebildiğinde, genellikle kullanıcılar kulüp oluşturup, paylaştığı mal ya da hizmetleri kendi kendilerine finanse edebilmektedirler. Bu mallara üye olanlar her bir kullanım veya sonuçları marjinal dışlama maliyetine eşit ziyaret için bir ücret öderken, üye olmayanlar dışlanmaktadır. Kaynaklar ise en değerli kullanıma yönlendirilmektedir (Binger, 2003: 11).

Kulüp fiyatlaması, ödeme gücü ilkesine uygun düşmektedir. Eğer kulüp, tüm ülkeleri kapsayacak ölçeğe sahip değilse, bir çok kulüp ortaya çıkacak ve her ülke kendi başına optimal kulüp boyutunu belirleyecektir. Bu şekilde ortak pazarlar, kriz yönetimi, kablo şebekesi, ulusal parklar, otoyollar ve enformasyon ağlarını içeren mallar bölgesel kulüp mallarıdır. Buna karşılık dünya çapındaki ülkelere kullanıldığından ve sınırötesi faydaları olduğundan Panama Kanalı, boğazlar, INTELSAT, Uluslararası Parklar (Avustralya'da ki Büyük Bariyer Kayalıkları), hava koridorları, internet, kutup

yörüngelerini içeren mallar, küresel kulüp malları olarak değerlendirilmektedir (Turan, 2008:89, 159).

Küresel kulüp malları, karışık ülkeler üstü yapı ya da vergi makâmları yaratılmasına kurumsal bir alternatif sunmaktadırlar. Bazı ülkeler, kendi egemenliklerinde olan bir takım yetkilerinden/ haklarından vazgeçmek istemedikleri için, küresel kamusal malları finanse etme aracı olan uluslararası vergilendirme, çeşitli yükümlülöklere girme gibi durumlara pek sıcak bakmamaktadır. Küresel kulüp malları, işlem maliyetlerinin ekonomik olması için çalışan, nispeten basit finansman yapısındaki mallardır. Bir gelir ya da satış vergisi küresel kamusal malın finansmanı için kullanıldığında, faydalananlar ile finanse edenler arasında ayrım ortaya çıkıp tahsiste etkinsizlik yaşanabilecekken, küresel kulüp mallarında böyle bir durum söz konusu değildir. Bu tür mallarda, belli bir bedel yükümlölüklerinde faydalar ile finansman arasındaki bu bağlantı sürdürölmektedir. Çünkü bu malların üyelerinin maksimum ödeme isteğine göre hareket edilip onların onayına göre ödemeler şekillendirilmektedir. Küresel kulüp mallarının optimal sunumu için gerekli finansman kararı ise, tıkanıklık durumlarına, ölçek ekonomilerine, üretim süreçlerine ve rekabet faktörlerine göre belirlenmektedir (Sandler, 2001: 11-12).

2.1.3.1.4. Küresel Ortak Malların Finansmanı

Ortak mallar, hem ulusal hem de küresel düzeyde fayda sağlayan mallardır. Tam kamusal, yarı kamusal ve özel mal niteliğine sahip olabilen bu mallarda eğer kulüp çıktısı söz konusu ise, kullanma ücreti alınmaktadır (Turan, 2008: 160). Özelliklerini göz önünde bulundurarak bu mallara örnekler vermek gerekirse; yağmur ormanlarının korunması; yerel düzeyde erozyona karşı bir koruma, sınırlı iklimsel etkiler, ekolojik turizm gelirinin artması gibi faydaları beraberinde getirirken, küresel düzeyde biyolojik çeşitliliğin artması ve karbon seviyesinin kontrol altına alınmasına destek olmaktadır. Benzer şekilde barışın korunması, çatışmalara en yakın ülkelere özgü faydalar sağlarken, aynı zamanda küresel düzeyde politik istikrarın artmasına, ticari aksaklıkların azalmasına ve insanların acılarının dinmesine katkı sağlamaktadır (Binger, 2003: 11-12).

Ulusa özgü özel ve kulüp malların faydaları gibi, ortak malların piyasa ve kulüp düzenlemeleri de bu malların finansmanında çok önemli bir paya sahiptir. Bu

doğrultuda devletin herhangi bir baskıcı gücüne ya da iknâ çabasına da ihtiyaç yoktur. Ortak malları finanse etmek için esas belirleyici unsur, dışlanabilir faydaların (örneğin, ülkeye özgü faydalar ve kulüp faydaları) toplam faydalara oranıdır. Bu oran bire yaklaşırken tüm faydalar dışlanabilir, bu koşulda piyasalar ve kulüpler detaycı ve maliyetli uluslarüstü yapılara başvurmadan, bu malları finanse etmek için kullanılabilir. Oran bire daha da yaklaştıkça, bu malların finansmanında bir fayda prensibine göre hareket edilmesi daha anlamlı olacaktır. Yani dışlanabilir faydaların payı arttıkça yapılacak ödemeler de alınan fayda oranında artacaktır (Sandler, 2001: 14-15). Ek 12’de küresel kamusal malların türlerine göre finansman şekilleri görülebilmektedir.

2.1.3.2. Toplama Teknolojilerine Göre Finansman

Toplama teknolojilerine göre küresel kamusal malların finansmanı dört bölümde incelenebilmektedir: Toplama tekniğine göre, en iyi vuruş tekniğine göre, ağırlıklı toplam tekniğine göre, en zayıf halka tekniğine göre.

2.1.3.2.1. Toplama Tekniğine Göre

Toplama tekniği, Samuelson’un modelinden doğan, farklı üreticilerin katkılarının toplamının kamusal malların üretim miktarını belirlediği bir yöntemdir. Bu yöntem, farklı ülkelerin emisyonlarının toplamına eşit, toplam emisyonlar sonucu oluşan küresel ısınma ile örneklendirilirse, emisyonların 10 biriminin bir ülke veya 10 ülke tarafından üretilmiş olması bir fark yaratmayacaktır (Nordhaus, 2005: 9). Bir gölün temizlenmesi ya da tropik bir ormanın korunması gibi ortak eylemi gerektiren durumlarda her ülkenin benzer ya da ortalama bir katkısı söz konusu olacaksa bu yöntem uygulanabilir (Prada, 2005: 14). Ancak her ülkenin üretiminin diğerinin tam ikamesi olması ülkeleri bedavacı davranışlara yönlendirebilmekte ve üretilen küresel kamusal mallarda, işbirliği sorunu ortaya çıkmaktadır (Pehlivan, 2010: 65).

Toplama yöntemi hükümet ya da yaptırım gücü bulunan bir anlaşma gibi uygulama gücünün olmadığı ortak eylem için karamsar tahminlerde bulunmaktadır (Akdemir ve Şahin, 2006: 122). Dolayısıyla bu yöntemin uygulanabilmesi yaptırım gücü olan bir anlaşmaya bağlıdır, aksi takdirde ülkeleri böyle bir uygulamaya zorlamak pek mümkün değildir (Susam, 2008: 282).

Toplama tekniğiyle finansmanda tutuklunun ikilemi ve korkak tavuk oyunu olmak üzere iki oyun yönteminden bahsedilmektedir. Tutuklunun ikileminde, örneğin bir birim kamu malının 5 potansiyel tedarik edeni olduğunda ve tedarik eden katılımcıların her birine 6 dolar fayda, 8 dolar maliyet getirdiğinde, yani maliyet faydadan büyük olduğu için rasyonel olmayan bir durum ortaya çıktığında bağışçılar, kollektif finansman iştirâkine katılmak istemeyecektir. Küresel kamusal malların finansmanında tutuklunun ikilemi sorunundan kurtulmak için bir ya da daha fazla katılımcının (yani ülkenin) faydasının ortalama faydadan daha fazla olması ve bu malları sunması ya da uluslararası bir kuruluş / organizasyonun bunu üstlenmesi yani uluslararası işbirliği gerekmektedir. Toplama teknolojisinde korkak tavuk oyununda ise bireysel katkıda bulunan açısından yine maliyetin faydadan fazla olması durumunda farklı olarak ya hiç bir şey yapmamak ya da çok az bir şeyler yapmak tercih edilmektedir. Oysa böyle bir sonuçtan herkes zarar görecektir. Ancak bir kirlilik problemi veya bir veba salgını için bir şey yapmamak kötü sonuçlar doğuracağından bir ya da bir kaç ülkenin çabası bu gibi felaketleri önlemek adına teşvik edilebilmektedir. En muhtemel katkı sağlayıcılar, en gelişmiş ülkeler ya da bazı çok yönlü kurumlardır. Toplama teknolojisi, rakip olmayan ve dışlanamayan faydalarla birleşirse, küresel kamusal mallar için finansal kaygılar daha hissedilir hale gelip, küresel kamu sektörü işbirliği ihtiyacı doğacaktır (Sandler, 2001:16-18).

2.1.3.2.2. En İyi Vuruş Tekniğine Göre

Küresel kamusal malların toplam üretim miktarını, bu mala en çok katkı yapan ülkenin yaptığı katkı miktarının belirlediği üretim teknolojisi, en iyi vuruş tekniği olarak adlandırılmaktadır. Toplama tekniğinin aksine, bir ülkenin yaptığı katkı, diğerlerinin yaptığı katkıyı ikame etmemektedir (Turan, 2008: 110). Genellikle bilim ve sağlık alanındaki gelişmeler bu tekniğe uygun üretim yöntemidir. Örneğin kanser hastalığına karşı geliştirilen bir tedaviden herhangi bir kısıtlama olmadığında herkes faydalanmaktadır ve bu konuda yapılan çalışmalar en iyi vuruş teknolojisinin kullanıldığı küresel kamusal mallar olmaktadır. Çünkü konuyla ilgili en fazla araştırmayı yapan ve en geniş finansman olanaklarına sahip bulunan aktör, toplam üretim miktarını da belirlemekte ve genellikle üretimi tek başına üstlenmektedir. Bu

durumda bir kez üretim gerçekleşip ikâme söz konusu olmadığından, diğer ülkelerin katkısının olmadığı ya da çok az olduğu söylenebilmektedir.

En iyi vuruş teknolojisi toplama tekniği ve en zayıf halka tekniğinden farklı olarak üretimin en düşük maliyetli veya en etkin üreticide yoğunlaştırılmasını gerektirdiğinden üretim, diğer yüksek maliyetli veya yetersiz görülen sağlayıcıların üretimi sıfırken, uygun görülen sağlayıcının marjinal özel maliyeti marjinal sosyal faydaya eşit tuttuğu sürece devam etmektedir. Örneğin, güvenlik garantileri, GPS²³, uluslararası güvenlik tehditleriyle mücadele konularında ABD, yapılan harcamaların yarısından fazlasını karşıladığı savunma ve istihbarat harcamalarıyla açıkça baskın sağlayıcılardandır. Böyle baskın kaldıkça da tek sağlayıcı kalması muhtemel görünmektedir (Nordhaus, 2005: 11-12).

Toplama tekniğinin aksine tam ikâme durumu olmadığından küresel kamusal malın sunumunda bir aktörün (bağışçının) katkısı diğerinin yerine aynı katkıyı sağlamamaktadır. Üretim miktarı küresel kamusal malı en iyi sunacak aktör tarafından belirlenmektedir (Akdemir ve Şahin, 2006: 122). En iyi vuruş teknolojisi, iklim değişikliği politikalarında emisyon azaltımı gibi daha küresel katılım gerektiren durumlarda uygulanamamaktadır. Ancak küresel ısınmanın bazı uzmanlık gerektiren durumlarında bu teknoloji uygun olabilmektedir. Örneğin düşük karbonlu yakıtlarla ilgili araştırmaların en etkili araştırma çevrelerinde gerçekleştirilmesi, iklim değişikliklerine karşı jeomühendislik yaklaşımlarının ileri teknoloji ülkelerince üstlenilmesi mümkündür (Nordhaus, 2005: 11). En iyi vuruş teknolojisinde bir malın bir kere üretilmesinden sonra diğer ülkelerin katkısı ya çok az olmakta ya da hiç olmamaktadır. Uygulamada en çok rastlanan ise, bir ülkenin, bir uluslararası kuruluşun veya çok uluslu bir şirketin bu malları tek başına üretmeyi üstlenmeleridir (Pehlivan, 2010: 66). Ancak finansmanı üstlenecek ülke ya da ülkelerin, en azından katlandıkları maliyet kadar bir fayda elde edebilmeleri gerekmektedir. Aksi durumda küresel kamusal

²³ GPS (Küresel Yer Belirleme Sistemi ya da Küresel Konumlandırma Sistemi), düzenli olarak kodlanmış bilgi yollayan bir uydu ağıdır ve uydularla arasındaki mesafeyi ölçerek dünya üzerindeki kesin yeri tespit etmeyi mümkün kılmaktadır. Bu sistem, ABD Savunma Bakanlığı'na ait, yörüngede sürekli olarak dönen 24 uydudan oluşmaktadır. Bu uydular çok düşük güçlü radyo sinyalleri yayarlar ve yeryüzündeki GPS alıcısı, bu sinyalleri alır. Böylece konum belirlenmesi gerçekleşmiş olur (www.bilgiustam.com).

malların finansmanının sürdürülebilirliği tehlikeye girmiş olacaktır (Erdoğan, 2006: 289).

Olson ve Zeckhauser, bu teknikten yola çıkarak büyük ülkeler tarafından daha büyük katkı paylaşımı ile olası orantısız yük paylaşımının konusunu gündeme getirmiştir. Ancak, en az iki nedenden dolayı bu, yoksul ülkelerin zengin ülkeleri kullandığı anlamına gelmez. İlk neden, fikri mülkiyet haklarının²⁴ korunmasında yatar. En iyi vuruş teknolojisi için küresel kamu mallarının büyük bir kısmı patentler veya kullanılabilir tamamlayıcı bilgiler ile korunmaktadır. Küresel kamu mallarının eksik temin konuları mallar özelleştikçe ortaya çıkmaktadır. Bu noktada yoksul ülkelerin tüketimini düşüren, iyi bilinen dağıtım etkinsizliği ve eşitlik kaybına sebebiyet veren *Fikri Mülkiyet Hakları* tanıtılmaktadır. İkinci neden, en iyi vuruş teknolojisiyle temin durumunda, büyük ülkeler tarafından üretilen bilgide olası önyargıların bulunmasıdır (Acocella, 2006: 3-5).

En iyi vuruş tekniğiyle finansmanda koordinasyon oyunu etkin bir yöntemdir. Bu yöntemde küresel kamusal malı sunumu için tek bir sağlayıcının olması ve bunun için potansiyel tüm sağlayıcıların kendi aralarında koordine olarak, en iyi sunum için kimi belirleyeceklerine karar vermesi gerekmektedir. Sunum için çabalar, var olan kaynaklar ve beklentiler açısından başarı şansının en yüksek olduğu yerlere yoğunlaştırılmalıdır. Hizmeti en iyi sunacak olan aktör, genellikle çok gelişmiş ülkelerden seçilmektedir. Birden fazla aktörün aynı hizmeti sunması kaynak israfına yol açacağından ideal olan, hizmeti üstlenen aktöre, özellikle diğer zengin bağışçılar tarafından destek verilmesi ve farklı katılımcılar arasında ortaklık oluşturulmasıdır. Söz gelimi sağlık sektöründe en iyi vuruş seçeneğinde ortaklıklar, ilaç şirketleri, bir ev sahibi ülke, zengin bağışçı ülkeler ve çok taraflı kuruluşlar arasında olabilir. Ancak bu ortaklıkların iyi seçilmesi gerekmektedir. Örneğin ortaklığa üye ilaç şirketleri, kârın azlığı durumunda bir hastalığın tedavisini bulmak için çok çaba göstermeyebilir. Küresel kamusal malın sunumunu en iyi vuruş tekniğiyle finanse etmede aktörün söz konusu küresel kamusal

²⁴ Fikri mülkiyet hakları, günlük hayatımızın hemen her alanında karşılaştığımız marka, patent, endüstriyel tasarım, coğrafi işaret, eser, yapım ve yayın gibi şekillerde ortaya çıkan her türlü fikri ürün üzerindeki haklardır. Bu hakka konu ürünü üreten gerçek veya tüzel kişiye bu emeği karşılığında herkese karşı ileri sürebileceği tekeldi hakları tanınmaktadır. Serbest rekabet sistemine getirilen istisnalar niteliğindeki bu tekeldi hakların tanınmasının nedeni, hakka konu ürünlerden toplumsal fayda sağlanmasıdır (DPT, 2007: 1).

mala ilgisinin olması da önemlidir. Örneğin zengin ülkeler, sıtma hastalığının kendi nüfusları için bir tehdit oluşturmayacağını düşündüğünde onları böyle bir finansmana yönlendirmek olası değildir. Bu gibi durumlarda gelişmekte olan ülkelere sıtma tehlikesine karşı ilaçlar geliştirme vb. çözüm önerileri için WB gibi uluslararası kuruluş ya da organizasyonların önderliğine ve uluslararası işbirliği doğrultusunda finansman desteğine ihtiyaç vardır (Binger, 2003: 13; Sandler, 2001: 20-21).

2.1.3.2.3. Ağırlıklı Toplam Tekniğine Göre

Ağırlıklı toplam tekniğinde, küresel kamusal malın üretim miktarı, her bir ülkenin yaptığı katkının ağırlıklı oranlarının toplamına eşittir (Yalçın, 2009b: 114). Bu teknikte bazı ülkeler için daha belirgin faydalar veya maliyetler söz konusudur. Bu ise malın bölgesel nitelikler göstermesinden kaynaklanmaktadır (Pehlivan, 2010: 65). Toplama tekniğine göre daha esnek olan bu teknikte, bir ülkenin coğrafi konumu, büyüklüğü gibi faktörler gözönünde bulundurulmaktadır. Ülkenin katkı payı, kamu malı katkısı sonuçlarına ülkenin sahipliğini gösterdiğinden onu harekete geçirmeye sevketmektedir (Sagasti ve Bezanson, 2001:166).

Bu teknikte bireysel katkılar, toplam küresel kamusal mal sunumunu elinde bulunduran ülkenin bir birim sunumunun marjinal etkisini yansıtan ağırlıklara sahiptir. Bu üretim tekniği, belli bir bölgedeki birkaç ülkeyi kapsayan bölgesel kamusal malların üretimi için daha uygun olmaktadır (Binger, 2003: 13). Örneğin asit yağmurları için elektrik santralleri ve araçlardan yayılan sülfür emisyonlarının temizlenmesi ile kirletici kaynakların belirlenmesi, rüzgâr yönüne bağlı tortuların dağılımında farklılık yarattığı için ağırlıklı toplam tekniğine dayandırılmaktadır (Sandler, 2001: 21-22). Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarıyla ilgili bu teknolojiye uygun küresel kamusal malların, yetersiz sunum tehlikesine karşı küresel eylemin öncelikli görevi, etkili bir şekilde sunumu sağlayabilecek güçlü aynı zamanda da esnek bölgesel kurumların gelişimine yardımcı olmaktır (Anand, 2002: 22).

Ağırlıklı toplamda küresel kamusal maldan elde edilen ülkeye özgü faydalar arttıkça, ülkenin katkıya teşviği daha da artmaktadır. Dolayısıyla bu teknikle bazı ülkeler, orantısız bir şekilde daha fazla fayda edinip, küresel kamusal malın sunumunun desteklenmesi için büyük teşvikler almaktadır. Ancak gerekli çabaların en büyük marjinal etkiyi sağlamaya yöneltilmesi gerekliliği ortadadır. Bu doğrultuda farklı

Ülkelerin desteğini alabilmek için çok taraflı kuruluşlara ihtiyaç vardır. Burada önemli olan ilgili küresel kamusal malın sunumunda tarafların ağırlıklarının belirlenmesidir. Böylece taraflar gerekli bilgiyi edindiğinde kendi finansman teşviklerini kolaylaştırabilecektir. Bu noktada, BM tarafından finanse edilen Avrupa Gözetleme ve Değerlendirme İşbirliği Programı (EMEP), ülkelerin kükürt emisyonları, nitrojen oksit ve diğer çevreyi kirleticileriyle ilişkilendirilmiş ağırlık matrislerini belirleyip, teşviklerin, gönüllü çalışmaları ve küresel kamusal malların sunumunu destekleyip desteklemediğini saptamaya çalışmaktadır. Finansman mümkün grnmediğinde ise bu gibi teknolojiler, gerekli finansmanı sağlamada bir ülkenin ya da çok uluslu bir yapının liderliğinin oynayabileceği rolü tanımlamaya yardımcı olmaktadır (Sandler, 2001: 22-23).

2.1.3.2.4. En Zayıf Halka Tekniğine Göre

En zayıf halka tekniğinde küresel kamusal mala en az katkı yapan ülkenin üretimi aynı zamanda toplam üretim miktarını belirlemekte ve en az katkı yapan ülke en zayıf halkayı teşkil etmektedir. Ayrıca bu tarz mallar bütün ulusların en küçük katkıyı sağlamalarının özendirilmesi için kullanılabilir (Pehlivan, 2010: 66). Bu teknikte üretilen; hastalıkların önlenmesi, toplu savunma, finansal istikrar, biyo çeşitliliğin korunması, sel ve çölleşmenin kontrolü, uyururucu yayılımı, cinayet ve yolsuzlukla mücadele gibi küresel kamusal mal düzeylerinin en düşük bireysel katkı tarafından belirlenmesi, aynı zamanda yoksul ülkelerin avantajına bir yeniden dağıtımın yapılması lehine güçlü bir argümandır (Acocella, 2006: 3-4). En zayıf halka tekniğinde en iyi strateji; ilgili küresel kamusal mal sunumuna en çok ilgili ancak yetersiz teşvik desteği alan (en zayıf halka olan) lkelerin, hem kendi kaynakları hem de diğer ülkeleri katkıda bulunmaları konusunda teşvik ederek edildiği işbirliği kaynakları ile ilgili küresel kamusal malları finanse etmesidir (Jayaman ve Kanbur, 1999: 427; Prada, 2005: 14).

En zayıf halka tekniğiyle sunuma çeşitli örnekler vermek mümkündür. Örneğin, farklı topluluklar bir baraj inşa ederken, suları geri tutmadaki başarı, farklı parçaların minimum g veya yüksekliğine bağlı olacaktır. Benzer sonuçlar bazen SARS²⁵ gibi bulaşıcı hastalıkların ülkeler arasında yayılmasını önlemede, yasadışı uyururucu ile

²⁵ SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome), ağır akut solunum yolu yetersizliği sendromudur (www.turkcebilgi.org).

mücadelede veya kara para aklamada ortaya çıkabilmektedir. Belki de en korkutucu örnek nükleer yayılmadır, Ülkeler veya gruplar en zayıf güvenlik koruması olan ülkelerden nükleer malzemeleri satın alabilmekte veya çalabilmektedir (Nordhaus, 2005: 10).

En zayıf halka tekniğinde küresel zararlarla başa çıkmada (salgın hastalıkların yayılmasının önlenmesi, orman yangınlarının kontrol altına alınması gibi) ülkelerin her türlü önlemleri almalarına rağmen bir ülke tarafından önlem alınmadığında veya yetersiz önlem alındığında tüm üretim çabaları boşa gideceğinden (Turan, 2008: 164) bedavacılık ihtimali zayıftır. Aynı zamanda bu teknikle ülkeler benzer zevklere ve gelirlere sahip oldukları sürece işbirliği olmadan da etkili sonuçlara ulaşabilmektedir (Nordhaus, 2005: 11-12).

En zayıf halka tekniğinde sigorta oyunu uygulanmaktadır. Buna göre diğer ülkelerin yapacağı katkılar ile her ülkenin çıkarlarının uyuştugu yerde küresel kamusal mal sunulmalıdır. Tutuklunun ikileminde olduğu gibi bu malların sunumunda zorunlu anlaşmaların değil, uluslararası organizasyonlar ve ortaklıkların mevcut durumun daha kötüye gitmesini önlemek adına birlik olmalarının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Hatta bir nevi zorunlu işbirliği gerekliliğinden, fakir ülkelerin daha kabul edilebilir standartlara gelmesi adına zengin ülkelerin bu ülkelerle ortaklıklar kurmaları yönünde teşvik edildiği de görülmektedir (Sandler, 2001: 19). Dolayısıyla en zayıf halka tekniği küresel kamusal malın yetersiz sunumunu dengelemek için resmi kalkınma yardımlarını bir nevi zorunlu kılmaktadır. Bu teknikte ortaklıklar küresel kamusal malların finansmanını teşvik etmek için ikili veya çok taraflı olabilmekte ve WHO, WTO gibi hükümetlerarası organizasyonlar tarafından koordine edilebilmektedirler (Binger, 2003: 12-13). Ek 13’de sunum tekniklerine göre küresel kamusal malların finansmanı yer almaktadır.

2.2. Küresel Kamusal Malların Kamu Gelirleri İle ilişkisi

Küresel kamusal malların finansmanının kamu gelirleri yönünden karşılanması ülkelerin ulusal düzeydeki çabalarının (ulusal karbon vergisi, doğal kaynak vergisi vb.) küresel boyuta taşınamaması yüzünden mevcut durumda tam etkin olarak gerçekleşmemektedir. Bu doğrultuda çeşitli küresel vergileme önerilerinden bahsedilmektedir. Küresel kamusal malların kamu gelirleri açısından finansmanında

küresel vergi önerilerinden tobin, bit, karbon ve diğer önemli vergi önerileri bu bölümde incelenmiştir.

2.2.1. Küresel Vergileme

Vergilendirme düşüncesi, sosyal maliyetler ile özel maliyetler ve sosyal fayda ile özel fayda arasında ortaya çıkan bir farkın giderilmesi gereğinden doğmuştur (Yüksel, 2006: 36). Vergiler ve yükümlülükler, diğer çevresel politika araçları gibi, kişisel aktörler ve onların aktiviteleri büyük maliyetleri karşılamadığından ortaya çıkan piyasa teşviklerindeki sistemik hataların üstesinden gelmek için oluşturulmuş mekanizmalardır. Örneğin; bir ev halkının yıllık hane başına düşen çöp toplama ve imhası, yerel emlak vergileri ile finanse edilmektedir (Repetto vd., 1992: 7).

Vergilendirmenin, dışsallıkları içselleştirmek için kullanılabileceği fikri; ilk olarak Arthur Cecil Pigou tarafından öne sürülmüş ve kaynakların tahsisindeki yetersizliği gidermek için etkili bir araç olduğu görüşü birçok ekonomist tarafından da kabul edilmiştir (Jaeger, 2003: 1). Uluslararası düzenin ve kalkınmanın sürdürülmesi, uluslararası örgütlerin desteklenmesi amacıyla uluslararası vergilerin konulması gerektiği görüşü ise ilk kez, 19 yy'da James Lorimer tarafından ortaya atılmıştır (Arslan, 2007:138). Bugün birçok sivil toplum örgütü milenyum gelişim hedeflerinin finansmanı için yeni küresel vergileri desteklemektedir. Küresel vergilendirme önerilerinin birçoğu sıcak para hareketleri, sınırları aşan kirlilik ya da küresel silah satışları gibi küresel bir kamu zararı üzerine bir vergi uygulamasıyla küresel kamusal malların finansmanın sağlanacağı görüşündedir. Bu önerilerin ardında genellikle “yeni bir vergi yüklemesi, gelir potansiyelini zayıflatmaz “ şeklinde kesin bir kanı vardır (Reisen, 2004: 9).

Küresel vergileme düşüncesinde sınırötesi dışsallıkları meydana getiren çeşitli faaliyetler küresel kamusal malların finansmanında etkin bir gelir kaynağı olarak vergilendirilebilir. Bu çerçevede olumlu dışsallıkları teşvik etmek amacıyla tropik ormanları koruyan ülkelere diğer ülkelerden kaynak aktarımı ve yoksul ülkelere zengin ülkelere olan beyin göçünün vergilendirilmesi gibi öneriler dile getirilmekte, olumsuz dışsallıkların azaltılması için ise düzeltici (corrective) ya da yasaklayıcı vergi (sumptuary tax) önerilerinde bulunmaktadır. Olumsuz dışsallıkların önlenmesine yönelik vergilerde temel amaç ise olumsuz dışsallıklara yol açan faaliyetlerin

azaltılması ve elde edilen gelirin küresel kamusal malların finansmanına ayrılmasıdır. Örneğin, uluslararası silah ticareti vergisi bir yandan silah ticareti hacmini azaltırken, diğer yandan küresel barışı sağlamaya çalışan BM gibi küresel kurumlara mali kaynak temin edebilir (Tekin ve Vural, 2004: 328).

Küresel vergilemeyle ilgili bazı ekonomistler küresel vergilerin düzenleyici özelliğine önem verirken birçoğu olası gelirler boyutuna dikkat çekmektedir. Bu iki amaç arasında ödünleşme (trade off) sözkonusudur. Dışsallıkları düzenlemeyi amaç edinen başarılı bir küresel vergi, kalkınma amacıyla kullanılabilecek bir miktar gelir sağlayabilecek, hatta kimi zaman negatif dışsallıklara yol açan faaliyetleri tamamen ortadan kaldıracaktır. Öte yandan kalkınma amacıyla gelir sağlamayı amaç edinen bir küresel vergi, ekonomik davranışı çok az etkileyecektir (Saruç, 2009: 113-114).

Küresel kamusal malların finansmanında ulus devletlerin vergilendirilmesindeki amaç, küresel düzeyde gelir dağılımındaki eşitsizliği ve yoksulluğu azaltmak ve her türlü küresel kamusal malın finansmanı için ek kaynak sağlamaktır. Ulus devletlerin vergilendirilmesini öneren vergiler, doğrudan ulus devletlerin vergilendirilmesi, küresel ticaretin vergilendirilmesi ve “küresel ortak mallar”ın kullanımının vergilendirilmesi olarak üç grupta incelenebilmektedir (Tekin ve Vural, 2004: 327).

İkinci UNCTAD²⁶ (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)’da dile getirilen ilk öneride, gelişmiş ülkelerin GSMH değerlerinin % 1’ini, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarını finanse etmede bu ülkelere yardım olarak aktarmaları istenmiştir. Brandt Komisyonu²⁷ tarafından 1980 yılında ortaya atılan ikinci öneride, küresel ticaretin (silah ticaretinin vergilendirilmesi, sanayi ürünleri ticareti dengesi fazla veren ülkelerin vergilendirilmesi gibi) 0,05 oranında vergilendirilmesi öngörülmüştür. Son olarak da yörüngedeki uydulardan park yeri ücreti alınması, okyanusların

²⁶ Birleşmiş Milletler Örgütü bünyesinde, az gelişmiş ülkelerin dış ticaret hadlerinin giderek bozulması, dış borç ve dış ödemeler dengesi sorunlarının ağırlaşması üzerine ilk kez 1964 yılında Cenevre’de toplanan UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), bu tarihten sonra konferanslar şeklinde çalışarak çözüm önerilerinin geliştirildiği bir tartışma ortamı olmuştur (www.nedirmedemek.com).

²⁷ 1977’de Dünya Bankası’nın önerisi üzerine az gelişmiş ülkelerin sorunlarını incelemek ve çözüm yolları önermek amacıyla Alman siyaset adamı Willy Brandt’ın başkanlığında kurulan Brandt komisyonu, çalışmalarını 1980 yılında, 'Kuzey-Güney:Yaşam Savaşı İçin Bir Program' adı altında yayınlamıştır. Komisyon hazırladığı raporda, az gelişmiş ülkelerin kalkınma çabalarının başarıya ulaşması, bu ülkelerdeki açlık ve yoksulluğun giderilmesi amacıyla az gelişmiş Güney ile kalkınmış Kuzey arasında bir işbirliği oluşturmaya çalışmıştır (Teknik Terimler Sözlüğü, 2008: 14; www.turkcebilgi.com).

kirletilmesine neden olan gemilerden ve şehirlerden vergi alınması gibi ‘küresel ortak mallar’ın yanlış/aşırı kullanımını ve tamamen tüketilmesini önlemeyi amaçlayan vergilendirme önerisi getirilmiştir (Tekin ve Vural, 2004: 327-328). Ancak bu öneriler gelişmiş ülkelerin karşı çıkmaları, küresel işbirliğinin oluşturulamaması gibi nedenlerle hayata geçirilememiştir.

Günümüzde IMF ve AB gibi önemli yapılanmalar tarafından küresel vergiler hakkında ciddi çalışmalar yapılmaya devam edilmektedir. Küresel vergilemenin uygulanması konusunda en önemli politik engel, gelişmiş ülkelerin böyle bir vergilemeye karşı olmasıdır. Nitekim ‘2006 yılı Birleşmiş Milletler Vergilendirme Yasası’na Karşı Koruma Yasası’, Birleşmiş Milletlerin küresel vergiyi desteklemeyeceklerinin garantisini verene kadar, ABD’nin Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası organizasyonlara karşı yardım yükümlülüklerinin %20’sinin kısıtlanmasını öngörmektedir (Saruç, 2009: 115-116).

Bu bölümde, başlıca küresel vergi önerilerinden tobin, karbon ve bit vergisi üzerinde durulurken, diğer önemli vergi önerilerine de kısaca değinilecektir.

2.2.1.1. Tobin Vergisi

Küresel vergi önerilerinde uluslararası parasal sistemin geleceği üzerindeki tartışmalar büyük ve evrensel plânlardan ziyade gelişen bir takım ekonomilerde sermaye hareketliliğini sınırlamayı hedefleyen mütevazı tasarımlara odaklanmaktadır (Edwards, 1999; 66). Bugün dünyadaki yeni bir yapılanma, nihayetinde mali, parasal ve ekonomik istikrar sağlayacak olursa, Tobin’in birinci en iyi çözümü (20. yüzyılda kendisinin ütöpik olarak nitelendirdiği küresel bir parasal standart), ikinci en iyi öneriyi (vergi) faydasız kılacak ve Tobin’in orijinal amacı kanıtlanmış olacaktır (Caldari ve Masini, 2010: 19).

Ulusal paraların dönüşüm değerini sabitleyen Bretton Woods sisteminin 1970’li yıllarda yıkılmasının ardından uygulamaya giren dalgalı kur sistemiyle birlikte döviz kuru hareketleri, ekonomiler üzerinde etkisini hissettirmeye başlayınca bu konuda çözüm yolları aranması ihtiyacı gündeme gelmeye başlamıştır (Yılmaz, 2002: 1). İlk kez Nobel ödüllü Amerikalı iktisatçı James Tobin, 1978 yılında, dış ticaret ve uzun dönemli yatırımları olumsuz yönde etkilemeden, sadece kısa vadeli spekülâtif sermaye

hareketlerini önlemek amacıyla uluslararası düzeyde tüm döviz işlemlerini kapsayacak genel bir verginin (tobin vergisinin) uygulanmasını önermiştir (Eser, 2012: 46). Aslında ‘Tobin Vergisi’ne adını veren bu ünlü iktisatçıdan çok önce, 1936 yılında Keynes, finansal piyasalarda uygulanacak işlem vergilerinin kısa vadeli spekülasyonu engelleme ve uzun vadeli yatırımları teşvik etme konusundaki potansiyel rolüne dikkat çekmiştir (Saraçoğlu ve Şahan, 2004: 72). Keynes, spekülâtörlerin piyasadaki beklentileri manipüle ederek piyasayı baltalamak amacıyla olduğunu söylemiştir (Ay ve Mangır, 2007: 133).

Tobin vergisi, ulusal para otoritelerine otonomi sağlamak, ulusal para otoritelerini para piyasalarının uluslararasılaştırılmasına karşı korumak, döviz kurlarına istikrar kazandırmak ve devlete gelir sağlamak amacıyla önerilmiştir (Eker, 2009: 14). Verginin başlangıçta ulus devletlerde toplanması kabul edilebilir olsa da, sonraları BM gibi global bir güce devredilmesi plânlanmaya başlamıştır. Yabancı sermaye hareketlerinin vergilendirilmesinde diğer öneriler olarak yabancı ülkelerdeki dolaysız yatırımlar üzerine vergi konulması, karın vergilendirilmesinde aynı oranın uygulanması gibi öneriler sunulsa da (Yıldız, 2005: 155), ‘Tobin vergisi’ (Tobin Tax-TT) ya da diğer adıyla döviz dönüşüm vergisi (currency transaction tax-CTT), özellikle Güney Doğu Asya krizleri sonrasında, sermaye girişlerinin vergilendirilerek spekülâtif sermaye akımlarının önlenmesi konusundaki önerilerden en çok tartışılanı olmuştur (Akdiş, 2004).

‘Tobin Vergisi’ herhangi bir paranın başka bir para birimine dönüştürülmesi işlemlerine oldukça düşük oranda bir vergi uygulanmasıdır. Verginin konusu döviz işlemleridir. Verginin tam ve etkin bir biçimde uygulanabilmesi için tüm dünya ülkelerince benimsenmesi gerekirken, tobin vergisi sadece ulusal düzeyde Fransa, Şili ve Malezya gibi bazı ülkelerde çeşitli biçimlerde uygulanmaktadır. Bunun yanında Kanada, İngiltere, ABD, Belçika, İtalya, Arjantin gibi ülkeler ile WB, IMF, OECD, G-20 gibi uluslararası organizasyonlarda çeşitli tarih ve şekillerde bu vergiyi gündemlerine almışlardır (Saraçoğlu ve Şahan, 2004: 74).

Tobin’in, “fazla yağlanmış olan uluslararası döviz spekülasyonu çarkının dişlileri arasına bir miktar kum serpilmesi” olarak ifade ettiği tobin vergisi, spot döviz alım satım işlemleri üzerine getirilen, sabit fakat düşük oranlı ad valorem bir vergidir. Tobin,

vergi oranını % 1, % 0,2, %0,5 olarak değişik alternatifler şeklinde sunmuştur (Yılmaz, 2002: 1). Tobin vergisiyle, kısa süreli sermaye hareketleri üzerindeki maliyetin artmasıyla birlikte spekülâtif işlemlerin azalacağı ve aynı zamanda böyle düşük oranlı bir verginin uzun süreli sermaye hareketleri üzerinde de negatif bir etki yaratmayacağı düşünülmektedir (Ay ve Mangır, 2007: 131).

‘Tobin Vergisi’nin birçok avantajı ve dezavantajı bulunmaktadır. Öncelikle bu vergi, ekonomiler arasında işleyişlerde mâli bir destek sağlayacaktır. Çünkü döviz kurlarının korunması için kısa dönemli faiz oranlarını yüksek belirleme eğilimindedir. Bu da yabancı sermaye girişi ile sağlanabilecek istihdam ve büyüme etkilerinin zararına olacaktır (Güngör, 2011: 139). Genel olarak spekülâtif amaçlı uluslar arası sermaye hareketlerinin giderek artmasının neden olduğu finansal ve ekonomik dalgalanmaları önlemek, uluslar arası döviz kurlarında istikrar sağlamak, küresel kamusal mallar olan çevre, barış, güvenlik, yoksullukla mücadele gibi sorunların finansmanı için gerekli kaynakları temin etmek ve gerekli işbirliği için zemin oluşturmak, artan gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmak yolu ile iktisadi büyümeyi sağlamak tobin vergisinin avantajları arasında sayılırken, uygulanmasının güçlüğü, finansal serbestleşmeye aykırı olması gibi durumlar da dezavantajları olarak nitelendirilmektedir (Açıkgöz, 2008: 73-74; Vural, 2006b: 92).

Tobin Vergisi’ne gelen ilk eleştiriler, bu verginin tüm dünyada eşanlı olarak başlatılmaması halinde uygulanmayacağı yönündedir. Bu görüşe göre, Tobin Vergisi’ni uygulamayan ülke ekonomilerine aşırı bir sermaye akışı söz konusu olacak ve daha kötüsü, bazı ülkeler aslan payına sahip olabilmek için özellikle Tobin Vergisi’ni uygulamayacaklardır (Taşçı ve Demirbaş, 2011: 99-100). Bu verginin dünya çapında uygulanabilmesi için en azından gelişmiş ülkeler arasında tam bir mutabakatın sağlanması gerekmektedir. Ancak, sermaye sahibi gelişmiş ülkeler, Tobin Vergisi’nin uygulanmasına sıcak bakmamaktadırlar (Keskin, 2009: 163). Ayrıca verginin tüm dünyada aynı biçimde ve oranda uygulanması, oranının belirlenmesi, vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma gibi bazı teknik güçlüklerinin olmasının yanında, ulusal egemenlik ve finans piyasalarına hâkim ülkelerin karşı çıkmaları gibi politik güçlükleri de bulunmaktadır (Saraçoğlu ve Şahan, 2004: 81).

Yar (2008: 91), insanlığın ekonomik refah seviyesinin yükseltilmesini amaçlayan böyle bir verginin uygulanmasının, ülke dışında demokrasiyi güçle eşanlamlı tutan ülkelerin politik tercihlerine bağlı olmasının çelişkili bir yapı meydana getirdiğini ifade etmektedir. Binger (2003:18)’e göre tobin vergisinin önerildiği gibi uygulanamamasının iki temel nedeni bulunmaktadır:

- i. Hiç bir ülke, diğer ülkelerin de dâhil olacağı beklentisi ile böyle bir vergiyi tek yanlı bir şekilde benimseyerek liderlik insiyatifini üzerine almayı kabul etmemektedir. Çünkü verginin olası olumsuz etkilerinden çekinilmektedir.
- ii. Böyle bir küresel vergi, büyük ölçüde gelirleri yükselteceği için tahsisi hususunda anlaşmazlıkların çıkması muhtemeldir. Aynı zamanda vergiye konu teşkil eden işlemleri gerçekleştirenlerin vergi dışı yeni enstrümanlar (özgün türev ürünleri) yaratması ya da vergi cennetlerini kullanarak vergiden kaçınması olasılıkları da bu verginin küresel ölçekte uygulanmasını güçleştirmektedir.

“Spahn (1995: 35), Tobin vergisinin iki aşamalı olarak uygulanmasının önerildiğini ifade etmektedir. Buna göre birinci aşama; döviz piyasasındaki işlemler üzerine uygulanacak çok düşük bir vergi oranından (%0,1), ikinci aşama ise spekülâtif işlemlerin yapıldığı dönemlerde aktif hâle gelerek konjonktürü kırabilme potansiyeline sahip bir işlev üstlenecek olan yüksek oranlı bir vergiden oluşmalıdır. Raffer (1998: 533)’e göre, tobin vergisinin kriz dönemleri haricinde uygulanan birinci aşamasında vergi oranı çok düşük olduğundan piyasadaki likiditeyi azaltıcı etkinin düşük olması beklenirken, finansal kriz dönemlerinde uygulanan ikinci aşamasında, çok yüksek oranlı bir vergi uygulaması, piyasadaki likiditeyi de önemli ölçüde daraltacaktır. Artan vergi yükü ise, bir yandan kısa vadeli faiz arbitrajlarını önemli ölçüde engelleyip döviz kurlarındaki düşük oynaklığın cazibesini azaltırken, bir yandan da kamu bütçesine ek bir gelir sağlayacaktır. Böylece hem finansal istikrarsızlığın azaltılabileceği hem de kamu mali dengesinin korunabileceği iddia edilmektedir” (Şimşek, 2008: 202-203).

Tobin Vergisi’ne yönelik olumlu yaklaşımların temelinde küresel sorunların giderilmesi noktasında büyük tutarlarda vergi geliri elde edilecek olması sebebi yatmaktadır. ABD, İngiltere ve AB’nin böyle bir vergiye sıcak bakması, vergi uygulamasının hayata geçmesine kolaylık sağlayacaktır (Demirbaş, 2008: 125-126). Tobin vergisi yerine sürdürülebilir ekonomik kalkınma ve küresel finansal istikrarsızlıkla mücadele için

IMF'nin altın satışları yapması ve SDR hakları da güncel öneriler arasındadır. Ancak IMF'nin altın ödemelerini kabul etmesi ve satması yerine, SDR ve serbestçe değiştirilebilir üye ülke paraları, likit varlıklar olduğundan daha tercih edilir durumdadır. Çünkü altının nakde çevirilmesi için üye ülkelerin % 85 oy çokluğu gerekmektedir. Üstelik altın fiyatlarındaki iniş çıkışlar SDR'ye nazaran daha tehlikelidir.

2.2.1.2. Bit Vergisi

Bilgisayar üzerinde bilgi depolanan en küçük sayısal birim olan bit kelimesi, ingilizcede sayısal basamak anlamına gelen *Binary Digit* kelimesinin kısaltılmış hâlidir ve ilk kez 1946 yılında ünlü istatistikçi John Tukey tarafından kullanılmıştır. Her türlü dijital iletişimde akan sinyallerin ölçülerek vergiye tabi tutulması olayına genel olarak “BİT Vergisi” denilmektedir (Pehlivan, 2010: 88). BİT vergisi internet üzerinden yapılan alışverişlerin artması sonucunda ülkelerin vergi gelirlerinin azalacağı ve klâsik sistemde ticarete bulunan işletmeler aleyhine haksız rekabet yaratılacağı düşüncesine istinaden ortaya çıkmıştır.

Karbon vergisi ve tobin vergi önerisi gibi diğer vergilere nazaran “bit vergisi” önerisi ilk bakışta olumsuz dışsallıklar temeli üzerinde düşünülmemiştir (Soete ve Kamp, 1996:9). Genel olarak bit vergisi düşüncesi, internetten gönderilen her bir “bit”e vergi uygulanması olup, bu vergi aracılığıyla fiziksel olmayan mallarda oluşan katma değer vergilendirilmesi amaçlanmaktadır. 1999 yılında BM İnsani Gelişme Raporu’nda bit vergisinin yoksul ülkelere ekonomik yardım amacıyla fon sağlayabileceği ifade edilmiştir. Raporda yıl bazında yapılan e-posta işlemleri ve ticari olup olmadığına bakılmaksızın internet üzerinden her türlü veri akışları üzerinden vergi alınmasıyla elde edilecek gelirin, az gelişmiş ülkelerdeki insanlar için telefon ve internete erişim alt yapılarının sağlanmasında kullanılabileceği öngörülmüştür (Gökbunar, 2003: 41; Işık, 2004).

E-ticaretin vergilendirilmesinde, bir dolaylı vergi olarak önerilen “bit vergisi” ile mal veya hizmetlerin vergilendirilmesinden çok, satış anında kullanılan bilgilerin vergilendirilmesi ve vergi matrahının da, gönderilen verilerden oluşması öngörülmektedir. Böyle bir uygulama hem ticari işlemlerin hem de haberleşme amaçlı elektronik işlemlerin vergilendirilmesine yol açacak olsa da, bit vergisi, damga vergisi

yerine kullanılan özel bir e-ticaret vergisi olarak sadece elektronik noterler kanalıyla yapılan işlemlerde uygulanabilecektir (Ceran ve Çiçek, 2007: 297). Diğer yandan Baysan (1999:13) böyle bir vergi uygulanırken eğitim, sağlık, kültürel ve sosyal konuların göz önünde bulundurularak yalnızca internetteki ticaretin vergilendirilmesinin doğru olacağını, eğitim kuruluşları, hastaneler, vakıf hizmetleri gibi sosyal içerikli faaliyetler veren kuruluşların ise vergi dışı bırakılması gerektiğini ifade etmektedir.

İnternetin veya elektronik ticaretin vergilendirilmesi, farklı gerekçelerle kimi zaman destek bulmakta, kimi zaman da karşı çıkılmaktadır. Elektronik işlemlerin vergilendirilmesini savunanların gerekçeleri şu şekilde özetlenebilir (Tekin ve Vural, 2004: 333; Gökbnar, 2003: 43-45) :

- i. Gittikçe artan sayıda tüketici, büyük ölçüde devletin kontrolü dışında olan internet aracılığı ile mal ve hizmet satın aldığından, devletler vergi tabanlarının bir kısmını kaybetme riski ile karşı karşıyadır
- ii. Geleneksel mal ve hizmetlerle aynı özelliklere sahip olan elektronik mal ve hizmetlerin vergi dışı tutulması adil değildir ve sadece gelir kaybına neden olur
- iii. Elektronik ticaret tamamen vergi dışı bırakıldığında ticaret, vergilemenin olmadığı yerlere kayarak yeni vergi cennetlerinin ortaya çıkmasına ve sonuçta gelir kaybına sebep olur
- iv. Vergilendirmemenin olmaması, elektronik ticaret olanağından yoksun olan kesmin vergi ödemesine ve internete erişim olanağı yüksek olan kesimin vergisiz ya da düşük vergi ile mal ve hizmet satın almasına neden olup gelir dağılımının yüksek gelirli lehine bozulmasına yol açacaktır
- v. Elektronik ticaret büyük ölçüde aracıları (toptancı ve perakendeci) ortadan kaldırdığından zaten belli ölçüde maliyet avantajına sahiptir ve vergilendirilmemesi hâlinde hem vergi kaybı ortaya çıkar, hem de devletin vergi alabildiği bu tip araçlar zor durumda kalır
- vi. Elektronik iletişim, gereksiz kırtasiye ve kağıt kullanımı olmadığından çevreye daha duyarlıdır. Aynı mesajı defalarca yazma gereği olmadığı, bir seferde birçok kullanıcıya ulaşabildiği için daha pratik ve tasarrufludur

- vii. Bilgi bolluğundan dolayı, gerekli olan bilginin aranması ve bulunması zaman alabildiğinden, bu tip vergilerin, bilgi kirliliğinin azaltılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir

Bunun yanında bit vergisi önerisinde, bilgi iletiminde ayrım yapmadan ticari olsun olmasın her türlü bilgi aynı oranda vergilendirildiği için, bu vergi bazı kesimlerce eleştirilmekte ve kabul görmemektedir (Gençay, 2005: 151). Nitekim veri aktarımı üzerinden vergi alınması mantığına dayanan bit vergisinin, milyonlarca doları idare edecek bir elektronik mesaj ile herhangi bir internet kullanıcısının arkadaşına gönderdiği e-maili aynı oranda vergilendirecek olması adil bulunmamaktadır. Bit vergisi, özellikle özel sektör ve elektronik ticarete geri kalmayan hükümetler tarafından hoş karşılanmamaktadır (Kaya, 2007: 85).

1997 yılında yayınlanan “Elektronik Ticarete Avrupa Girişimi (A European Initiative in Electronic Commerce)” isimli Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanmış olan rapor, konuyla ilgili AB’nin elektronik ticarete genel yaklaşım ilkelerini göstermesi bakımından önemlidir. Raporda, “bit vergisi” gibi alternatif vergilendirme sistemlerinin birlik tarafından kabul görmeyeceği, ayrıca KDV’nin alanına girdiğinden dolayı da bu tür bir vergilendirme sistemine ihtiyaç duyulmadığı açıkça belirtilmiştir (Ömür, 2006: 111,113).

Bit vergisiyle ilgili iş dünyası da, böyle bir verginin sosyal teori olarak detaylı, ancak gerçekler ve teknoloji açısından incelikli olmadığını; ardından pek çok soru işareti bıraktığını; nasıl uygulanabileceği konusunda hiçbir açık plân bulunmadığını; aktarım üzerinden alınacak verginin, mal ve hizmetin ekonomik değeriyle ilgilenmediğini; ekonomik uygunsuzluğu yüzünden internet kullanımı üzerinde olumsuz etki sağlayacağını ve dünya çapında tam bir oybirliği ile gerçekleşmediği sürece, uygulanmasının olanaksız olduğunu belirtmiş, bunun yanı sıra internet üzerinden dolaşan tüm bilgilerin ticari olmadığını, böyle bir verginin internetin ekonomik olduğu kadar sosyal boyutuna da ağır darbe indireceğini ifade etmiştir. Ayrıca bu tip bir vergi, OECD’nin elektronik ticaret işlemleri üzerine spesifik vergilerin getirilemeyeceği şeklinde daha önce almış olduğu kararlara da aykırılık teşkil etmektedir. Karşılaştığı yoğun tepkilerden dolayı “bit vergisi” önerisi 1998 yılında tümüyle geri çekilmiştir (Şaban ve Yıldız, 2004: 185).

Bugün elektronik ortamda vergilendirmeye ilişkin; internet ortamının bir serbest ticaret alanı olarak kabul edilip her türlü gümrük ve benzeri vergiler ile diğer dolaylı vergilerden arındırılması (İçöz, 2007: 34), elektronik ortamın serbest bölge kabul edilerek, serbest bölge vergilendirme rejimine tabi olması, “bit vergisi” ile vergilendirme gibi önerilerden günümüzde en kabul gören öneri ise, elektronik ticaretin mevcut vergi mevzuatı ile vergilendirilmesi için vergi mevzuatında elektronik ticareti kapsayacak şekilde gerekli düzenlemelerin yapılmasıdır (Ongun, 2006: 120).

2.2.1.3. Karbon Vergisi

Karbon vergisi, CO_2 emisyonunu azaltmak için tüketilen fosil yakıtın karbon içeriğine bağlı olarak alınan bir satış ve emisyon vergisidir (Vural, 2006a: 160). Karbon vergisinin en önemli amacı karbondioksit miktarını çevreye zarar vermeyecek ölçüde tutmak ve bu şekilde üretim ve tüketim sürecinde doğaya bırakılan negatif dışsallıkların (Yerlikaya, 2003: 692-693), dolayısıyla küresel ısınmanın etkilerinin en aza indirilmesini sağlamaktır.

Karbon vergilerinin çevre üzerinde olumlu etkilerde bulunabilmesi, uygulamada bir takım faktörlere bağlıdır. Eğer karbon vergisi gelirleri, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve küresel değişiklikleri önlemek doğrultusunda kullanılır ve vergiler daha çok enerji zincirinin en üstünde yer alan ürünlere uygulanırsa çevresel amaçlara hizmet etme konusunda başarı şansı çok daha yüksek olacaktır. Ayrıca enflasyona endekslenebilen ve emisyon miktarı dikkate alınarak vergilendirme oranları ayarlanabilen bir karbon vergisinin verimi de daha fazla olacaktır (Yıldız, 2006: 109).

Karbon vergilerinden elde edilen gelirlerin, yansız hale getirilerek küresel kamusal malların finansmanında ve vergiden en fazla etkilenen kesimlerin tazmininde kullanılabilmesi mümkündür. Diğer yandan bir ülkenin belirli gazların yayılmasını önleyici düzenlemeyi tek başına uygulamaya koyması, yatırımcıları bu vergilerin uygulanmadığı ve daha düşük standarda sahip ülkelere de yönlendirebilir. Bu sebeple karbon vergilerinin başarısı uluslararası koordinasyona ve her ülkedeki farklı vergi ve harcamaları arasında kesişmelerin dikkate alınmasına bağlıdır (Yıldız, 2005: 170-171).

Tablo 10
Bölgeler İtibariyle Karbon Emisyonu (Mt)*

	1971	1995	2010	2020
OECD	9.031	10.763	13.427	14.476
Geçiş Ekonomileri	3.029	3.135	3.852	4.465
Çin	875	3.051	5.322	7.081
Dünyanın Geri Kalanı	1.436	4.791	8.034	11.163
Dünya	14.372	22.150	31.189	37.848

Kaynak: (Panwar, 2011; akt. Çoban ve Şahbaz, 2012).

*Mt: Milyon ton

Tablo 10, yıllar itibariyle belli bölgelerde gerçekleşen ve gerçekleşebilecek karbon emisyon miktarlarını göstermektedir. Buna göre 1971 yılında 14.372 Mt olan toplam karbon emisyonu yaklaşık %54 artarak 22.150 Mt'ye ulaşmıştır ve 2020 yılında %163 artarak 37.848 Mt'ye ulaşması beklenmektedir. 2020 yılında dünyadaki karbon emisyonlarının yarısının gelişmiş ülkeler tarafından gerçekleşmesi beklenmektedir (Panwar, 2011; akt. Çoban ve Şahbaz, 2012). Diğer yandan WB gibi uluslararası kuruluşlara göre gelecek on yıl içinde, enerji sistemlerine yatırım yapılması (karbon salınımıyla mücadele için) ve bunun içinde çok büyük finansal destek gerekmektedir. 2006 yılında, IEA²⁸ (Uluslararası Enerji Ajansı), bunun için 2030 yılından önce bütün dünyada 20 trilyon dolara ihtiyaç olduğunu ve bunun yarısından fazlasının gelişmekte olan ülkeler için kullanılması gerektiğini öngörmüştür. IEA' nın alternatif senaryosu ise farklı olarak 2030 yılına kadar yıllık emisyonun yüzde 16 oranında azaltılabileceğini ifade etmektedir. Oysa bu oran, iklim değişikliğine karşın istikrarın sağlanmasında yeterli büyüklükte bir oran değildir. Bu da düşük karbon ekonomisine yönelik yatırımlarla iklim değişikliği sorununun doğrudan finanse edilip edilmeyeceği sorusunu akla getirmektedir (Watson ve Wang, 2008:1).

Düşük karbon ekonomisi, en genel ifadeyle, bir ekonomideki üretim- tüketim zincirinde meydana gelen bütün iktisadi faaliyetlerde gerekli enerjinin en düşük seviyede karbon emisyonuna yol açacak şekilde (çevreci araç kullanımı, enerji tasarrufu, yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmak, karbon emisyonunu tutup depolayan teknolojiler geliştirmek gibi) teminini sağlayan bir modeldir. Gerek Kyoto Protokolü'nde yer alan

²⁸ IEA, 15 Kasım 1974 tarihinde OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı)'nın yapısı içinde Finlandiya, Fransa ve İzlanda dışındaki OECD ülkeleri tarafından kurulan, üye ülkelerin enerji, özellikle de petrolle ilgili sorunlarına çözüm getirmeyi amaç edinen bir kuruluştur (www.ekodialog.com).

piyasa temelli üç esneklik mekanizması gerekse de bireylerin, kurumların ve sivil toplum örgütlerinin yenilenebilir enerji, atık yönetimi gibi gönüllü projelerinden oluşan gönüllü karbon piyasaları, düşük karbon ekonomisinin temellerini oluşturmaktadır ve ekonomik faaliyetler sonucu oluşan karbon gazının serbest piyasa koşullarında alınıp satılarak azaltılmasını hedeflemektedir (Yalçın, 2010: 194,196, 201).

Piyasa temelli çözümlere ilaveten karbon vergisinin de uygulamaya konulmasının pek çok gerekçesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlisi fosil yakıtların kullanılması sonucu üretilen ürünlerin maliyetini arttırmak suretiyle ekonomik birimlerin emisyon düzeyini azaltmasıdır. Bu şekilde çevreye yayılan olumsuz dışsallıkların içselleştirilmesini sağlayan karbon vergisi, çevreyi kirletenlerden devlete mülkiyet hakkı aktarmakta ve bireyler de bu kirlenme haklarını geri alabilmek için devlete vergi ödemek zorunda bırakılmaktadır (Yıldız, 2006: 109; Hotunluoğlu ve Tekeli, 2007: 121). İkinci temel gerekçe, çevreye daha az zarar verecek alternatiflerin kullanılmasını teşvik etmesi ve etkin bir biçimde kirlenmeyi kontrol altına almasıdır. Böylece çevrenin kalitesi artmaktadır. Üçüncü olarak verginin uygulanmasında tercih nedeni olan gerekçe ise, tahsili kolay, masrafı düşük ve randımanı yüksek olduğu için devletin kamu gelirlerini arttırarak ek bir gelir sağlaması ve dolaylı olarak istihdamı ve milli geliri arttırmasıdır (Çalışkan, 1999: 99). Ayrıca karbon vergisi, gelir dağılımını düzeltici bir etki sağlamak için de elverişlidir ve bu vergi sayesinde mevcut vergi yükünün bir kısmının emek gelirinden, karbondioksit üzerine kaydırılması da mümkündür (Yıldız, 2005:170).

Emisyon miktarının doğrudan ölçülmesi çok zor olduğundan uygulamada karbon vergisi üç ana kategori altında salınır: Yandığında salınan karbon emisyonu miktarı ile orantılı olarak her bir fosil yakıt başına alınan karbon vergileri; havaya salınan her bir tonluk CO_2 emisyonu için belirlenen CO_2 vergisi ve belirli bir enerji birimi (terajoule, İngiliz Isı Birimi-BTU veya kilowatt-saat) başına salınan enerji vergisi (Vural, 2006a: 160).

Birleşmiş Milletlerin yaptığı bir çalışma, bir ton karbon başına alınacak 21 \$'lık global bir verginin yılda 125 milyar \$ gelir getirebileceğini ortaya koymaktadır (Tekin ve

Vural, 2004: 329). IPCC²⁹ (Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli)'nin yaptığı tahmine göre ise, her ton karbon başına 100 \$ vergi alındığı takdirde, 2020 yılına kadar 5 milyar ton karbon emisyonunda azalma yaşanacaktır. Böylelikle yüksek vergi uygulamasının daha fazla gelir sağlayacağı ve karbon emisyonunu daha fazla düşüreceği tahmin edilmektedir. Danimarka, Finlandiya, Almanya, Hollanda, İsveç ve Norveç ulusal düzeyde karbon vergisini uygulayan ülkelerdir. Küresel bir karbon vergisinin uygulamaya konmamış olması ise teknik nedenlerden ziyade politik nedenlerden dolayıdır. Çünkü çok güçlü uluslararası şirketler böyle bir vergilendirmeye karşı çıkmaktadır (Jha, 2002: 6-7). Diğer yandan bazı ülkeler, karbon vergisi yerine enerji vergileri, motorlu taşıtlar vergileri ile diğer tüketim ve satış vergileri adı altında bu vergiyi uygulamaktadır (Mutlu, 2006: 205).

Her ne kadar karbon vergisinin, karbon salımı ile mücadele etmekte etkin bir mali araç olabileceği savunulsa da bu vergi ile ilgili endişeler de mevcuttur. Öncelikle karbon vergisi hane halklarını da kapsadığından regresif bir yapıya sahiptir. Çünkü hane halklarının evlerde kullanılan enerji için yaptığı harcamalar gelir düzeyleri arttıkça nispi olarak azalmaktadır. Bu nedenle evlerde kullanılan enerji üzerindeki karbon vergisi düşük gelirliiler üzerinde daha fazla bir yük oluşturacaktır. Verginin regresif yapısını hafifletebilmek için yapılması gereken şey ise, hane halkları tarafından kullanılan enerjinin belli bir miktarın üzerine çıktığında etkisini daha fazla hissettirecek şekilde yapılandırılmasıdır (Öktem, 2008a: 355).

“Zhang ve Baranzini (2004: 511)’ye göre karbon vergilerinin gelir dağılımını yoksullar aleyhine bozucu etkisinin azaltılmasında iki farklı yöntem çözüm getirebilir. Birinci yöntemde temel gereksinimler için gerekli olan enerji vergilendirilmeyip bunun dışındaki enerji tüketimi artan oranlı bir biçimde vergilendirilmelidir. İkinci yöntemde ise elde edilen karbon vergisi gelirleri yoksul kesimin ihtiyaçlarına en uygun şekilde yeniden dağıtılmalıdır. Ancak bu yöntem enflasyon ve istihdam gibi makroekonomik değişkenleri olumsuz etkileyebilir” (Erdoğan, 2006: 281).

²⁹ IPCC, Birleşmiş Milletler'in iki örgütü Dünya Meteoroloji Örgütü ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından 1988 yılında insan faaliyetlerinin neden olduğu iklim değişikliğinin risklerini değerlendirmek üzere kurulan bir panel olup, başlıca faaliyetlerinden biri Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin uygulanmasına ilişkin konularda özel raporlar yayımlamaktır. Değerlendirmelerini ise ağırlıklı olarak emsal taramaya ve yayınlanmış bilimsel literatüre dayandırmaktadır (www.wikipedia.org).

Verginin ekonomiye zarar vermemek koşuluyla, hane halklarından ziyade sanayiye hedef alması ve var olan enerji vergileri yerine değil, onlara ilâve olarak konması da çok önemlidir. Çünkü varolan diğer vergilerin yükü, AB tarafından tavsiye edilen CO_2 vergisinin yükünden daha fazladır. Böyle bir verginin varolan diğer vergilerin yerine konması ise tüketiciye yansıyan fiyatta düşüşe yol açarak daha çok enerji kullanımını teşvik edecektir. Böylece verginin konması ile arzu edilen sonuca ters bir durum meydana gelecektir. Dolayısıyla verginin istenen amaca hizmet etmesi için vergi mükelleflerine bir adaptasyon süreci tanınmalıdır. AB, bunun için CO_2 vergisi miktarının, uygulamanın ilk yılında düşük tutulması ve yıllar itibari ile arttırılması gereğini savunmaktadır. Böylece özellikle sanayi kesimine yeni enerji türlerini denemek için bir süre tanınmış olacaktır. Son olarak CO_2 vergisini uygulayan ülkelerin ekonomilerinin zarar görmemesi adına verginin küresel boyutta uygulanıyor olması gerekmektedir (Öktem, 2008a: 355).

2.2.1.4. Diğer Küresel Vergi Önerileri

Genellikle ulusal düzeyde ve Avrupa Birliği ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerde uygulanma örnekleri bulunan ve küresel düzeyde uygulanması yönünde öneriler getirilen başlıca vergi önerilerinden; uluslararası silah ticareti vergisi, global gelir vergisi, global çevre vergisi, global atık vergisi, global enerji vergisi, global taşımacılık vergisi ve global doğal kaynak vergisi bu bölümde incelenmiştir.

2.2.1.4.1. Uluslararası Silah Ticareti Vergisi

Suudi Arabistan hükümeti, BM, Brandt Komisyonu vb. silahsızlanma savunucuları, silahlanma hacmini azaltmak, silahsızlanmayı teşvik edecek gelirleri arttırmak ve diğer barışçıl amaçlar uğruna uzun süre uluslararası silah ticaretinin vergilendirilmesini önermişlerdir. Bu vergi için önerilerde şayet ölçüt olarak “büyük konvansiyonel silahlar” baz alınır, bu ticaret üstündeki %5’lik bir verginin, ticarete vergiye dayalı az da olsa bir düşüşe yol açtığı varsayılsa bile söz konusu vergiden 1.2 milyar dolarlık getiri elde edilebileceği düşünülmektedir (James ve Wahlberg, 2002:19). Buna karşılık, ABD, Rusya, Fransa, Çin ve İngiltere gibi gelişmiş ülkeler silah ticaretinin sınırlandırılması için gereksinim duyulan global bir kurumun veya verginin oluşturulması için gereken çabayı göstermemektedir (Ortaç, 2004: 66).

2.2.1.4.2. Global Gelir Vergisi

UNDP tarafından küresel güvenlik ağı oluşumunun finansmanını sağlamak amacıyla global gelir vergisi uygulanması önerilmektedir. Bu uygulamayla zengin ülkelere elde edilen fonların yoksul ülkelere verilmesi amaçlanmaktadır. Bu tür verginin karşılaştığı en önemli sorun ise, gelişmiş ülkelerin bu tür vergi uygulamasına sıcak bakmamalarıdır. Ayrıca vergilemenin hangi kuruluş tarafından yapılacağı ve ödemeyi gerçekleştirmeyen ülkelere nasıl bir yaptırım uygulanacağı da önem teşkil eden diğer sorunlardır (Ortaç, 2004: 69).

2.2.1.4.3. Global Çevre Vergisi

Küresel kamusal mal olan çevrenin korunması ve buna yönelik faaliyetlere ilişkin küresel bir vergi uygulaması en yaygın vergi önerilerindendir. Küresel vergi önerilerinin uygulamaya geçirilememesinde bahsedildiği gibi en önemli etken, ABD, İngiltere vb. gelişmiş ülkelerin buna karşı çıkmaları ve küresel bir işbirliği sürecine yanaşmamalarıdır. Ulusal düzeyde olan uygulamalar ise küresel bir sorunun çözümü için yeterli olmamaktadır. Günümüzde BM, WB gibi uluslararası kuruluşlar tarafından küresel ısınma, küresel yoksulluk, sürdürülebilir kalkınma vb. konularda öncü çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca çevre vergilerinden atık, enerji, taşımacılık ve doğal kaynak vergilerinin küresel boyutta uygulanması önerileri de bulunmaktadır.

2.2.1.4.4. Global Kirlilik/ Atık Vergisi

Bu vergi, gürültü, emisyonlar, kirli su ile katı atık üzerinden alınabilmektedir (Ferhatoğlu, 2003: 4). Bu vergiler AB ülkeleri başta olmak üzere farklı ülkelerde farklı isimler ve uygulamalar adı altında alınmaktadır. Örnek olarak; ilk defa 1996 yılında İngiltere’de uygulamaya konulan atıklar üzerinden ton başına alınan vergilerden Landfill vergisi ve 1969 yılında Hollanda’da, daha sonra bir çok AB ülkesinde uygulanan su yüzeyi kirlenme vergisi verilebilir (Yıldız, 2005: 171-172). Atıklar, canlıların sağlığına ve çevreye olan zararlı etkileriyle sera gazları emisyonunun artmasına ya da yer altı sularının kirlenmesine neden olmaktadır (Tekin ve Vural, 2004: 330). Günümüzde çevresel zararlı etkileri olan plastik poşetleri (Leicester, 2006: 74) ve TV, bilgisayar, yazıcı ve telefon gibi elektronik atıkları yok etmek amacıyla ulusal düzeyde bazı ülkelerde uygulanan atık vergilerine karşılık küresel e-atık ve geri

dönüşüm pazarlarının hızla artması, küresel atık vergilerinin de uygulanabileceği düşüncesini getirmektedir. Uygulanacak böyle bir vergiyle geri dönüşüme imkân tanıyan materyallerin geliştirilmesi sağlanıp, küresel kamusal mal olan çevrenin korunmasına katkı sağlanacaktır.

2.2.1.4.5. Global Enerji Vergisi

Enerji mamullerinin taşımacılıkta ya da durağan kullanımları sırasında alınmaktadır. Taşımacılıkta kullanılan başlıca mamuller benzin ve motorindir. Durağan olarak tüketilen enerji mamulleri arasında ise fuel oil, doğal gaz, kömür ve elektrik sayılabilmektedir (Ferhatoğlu, 2003: 3). Bu vergiler, taşıtlarda kullanılan yakıtlar üzerinden gelir arttırma ve tüketim alışkanlıklarını etkileyerek çevre kirliliğine neden olmayan yakıtların kullanılması amacıyla alınmaktadır. Bazı OECD ülkelerinin mali kazançlarının belli bir kısmı bu vergilerden oluşmaktadır (Çakmak, 2007: 38-39). Küresel kamusal malların finansmanı için enerji üzerinden vergi almanın önündeki en önemli engel, bu vergi konusunun ülkeler tarafından vergilendiriliyor olmasıdır. Bu alanda uçak yakıtından gaz vergisi ve bahsettiğimiz küresel karbon vergisi gibi öneriler de bulunmaktadır (Ortaç, 2004: 66).

2.2.1.4.6. Global Taşımacılık Vergisi

Motorlu araçları konu edinen taşımacılık vergileri (Ferhatoğlu, 2003: 4), AB ülkelerinin araçlarda yakıt verimliliği konusuna önem atfettiği; çevre dostu yakıt tüketimlerini teşvik etmek için farklı tescil ve sahip olma vergileri uyguladığı vergilerdir (Çakmak, 2007: 40-41). Yakıtların neden olduğu olumsuz dışsallıkları azaltmak için ise sınır aşan ulaşım faaliyetlerinin küresel yakıt vergisine tabi tutulması önerilmektedir (Tekin ve Vural, 2004: 330). Ortaç (2004: 64-65)'a göre, küresel düzeyde uygulandığında hava ve deniz trafiğinden elde edilen vergi gelirleriyle atmosferde ve denizlerde yaşanan çevre sorunlarının çözümünün finansmanı sağlanabilecektir. Ayrıca dünyada barışın sağlanması ve insanların güvenli bir şekilde seyahat etmelerinin global kamu malı olması, deniz ve hava taşımacılığında vergi alınabilmesinin diğer bir nedenidir. Küresel düzeyde uygulanacak taşımacılık vergileri sayesinde kara, hava ve deniz taşımacılığında enerji kullanımlarının fosil yakıt türünden temiz enerji kaynaklarına yönelmesi de sağlanabilecektir. Diğer yandan Eser ve Birinci (2013:186), çevresel açıdan olumlu sonuç doğurabilecek bu vergilerin, insanların yer değiştirmesini

engelleme durumlarından dolayı günümüz ekonomik çevresiyle fazla uyuşmadığını ifade etmektedir.

2.2.1.4.7. Global Doğal Kaynak Vergisi

Daha çok değerli maden ve petrolün çıkartıldığı madenin kira bedeli üzerinden alınmaktadır. Bu nedenle, örneğin, ürünlerin fiyatları üzerine konan ve fiyatları arttırıcı etkisi olan diğer çevre vergileri gibi fiyatları arttırmamaktadır. Doğal kaynak vergileri içinde kaynak sularının ve işlenmiş suların özel kaplara doldurularak satışa sunulması pek çok ülkede vergiye tabidir. Alınan vergiler ise pek çok gelişmekte olan ülkede sadece gelir kaynağı olarak görülmektedir (Küçükkaya, 2008: 43). Doğal kaynakların küresel piyasa fiyatları ile belirlenmekte olduğu, bu yüzden doğal kaynak vergilerinin küresel olması gerektiği yaygın görüşler arasındadır (Özdemir, 2009: 12). Stiglitz (2006: 162-163) de bu doğrultuda küresel deniz yatağı kullanımı, küresel balıkçılığın yönetimi gibi küresel doğal kaynakların yönetiminden potansiyel olarak büyük gelirler elde edilebileceğini ifade etmektedir.

2.2.1.4.8. Diğer Öneriler

Bunlar arasında: uluslararası geliri arttırmayı hedef alan “dünya ticareti vergisi”, internet ve uydu üzerinden gerçekleştirilen haberleşmeler gibi özel sektörde sağlanan haberleşme faaliyetleri üzerinden alınacak “telekomünikasyon vergisi”, deniz kaynaklarının vergilendirilmesi (Ortaç, 2004: 64-65), ticari amaçlı “açık deniz balıkçılığı vergisi (veya ücreti)”; dünyada yörüngeli uydular için “ park ücreti”, “elektronik spektrum (radyo/televizyon/cep telefonları vb) kullanımı vergisi”, “uluslararası ortaklık karları üzerinde bir vergi” ve “uluslararası reklam vergisi” vb. öneriler bulunmaktadır (James ve Wahlberg, 2002: 18, 20). Ayrıca Ay ve Pehlivan (2011: 14), küresel çapta uygulanacak loto ve piyango uygulamalarının küresel kamusal malların finansmanına kaynak oluşturulabilmesi açısından önemli potansiyel teşkil ettiğini, bu uygulamanın hem hayata geçirilmesi kolay, hem de gelir potansiyeli yüksek olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda dünya üzerindeki her bireyden yılda 1 \$ elde edilmesi durumunda bu meblağ yılda 6,5 milyar \$ gibi bir rakama denk gelmektedir ki bu rakam BM’nin yıllık bütçesinin iki katından bile fazladır.

BÖLÜM 3: KÜRESEL KAMUSAL MALLARIN FİNANSMAN SORUNLARINA KAMU ODAKLI ÇÖZÜMLER VE ÖNERİLER

Bu bölümde küresel kamusal malların finansman sorunlarına yönelik kamu odaklı çözümler ve önerileri; pazar oluşturma, küresel vergileme, kaynakların katkısı, resmi kalkınma yardımları, ulusal düzeyde uluslar arası işbirliği faaliyetlerine destek, uluslar arası işbirliği faaliyetleri, kamusalılık türüne ve toplama teknolojilerine göre finansman, sunum ve diğer finansman sorunları başlıkları adı altında incelenecektir.

3.1. Pazar Oluşturma

Dışsallıklar sorununda piyasa çözümlerinin yetersiz kaldığı bazı durumlar bulunmaktadır. Örneğin, Coase teorisi taraflar arttıkça işlem maliyetlerinin yükselmesi, bilginin asimetrik olması, küçük ölçekli dışsallıklarda mülkiyet hakkına sahip kişilerin bu haklarını arama sürecinin uzun ve dışsal zarardan daha maliyetli olması gibi konularda eleştiriye tabi tutulmaktadır. Hicks-Kaldor ölçütü ise çevresel dışsallıklar durumunda kirlilikten olumsuz etkilenenler ile kirliliğe neden olanların birbirlerini tespit edip söz konusu zararın tazmin edilmesi için anlaşmalarının zamansal ve maddi olarak maliyetli olması ve gelir dağılımı sorununu göz ardı etmesi konusunda eleştiri almaktadır. Dolayısıyla tarafların aralarında anlaşarak kamu müdahalelerine gerek olmadan dışsallıkları çözebileceği düşüncesi, uygulanabilirlik konusunda yarattığı şüpheler nedeniyle teorik alanda kalmaktadır (Kargı ve Yüksel, 2010: 198). Ayrıca daha gelişmiş ülkelerdeki sera gazı emisyonlarını önleme çabalarının özellikle enerji yoğun sektörleri emisyon azaltma maliyetleri görece düşük daha az gelişmiş ülkelere yönelterek karbon kaçması (carbon leakage) yaratma olasılığı gibi coğrafik sera gazı salınım kaymaları, global iklim değişikliğine karşı harcanan ortak çabaları olumsuz etkilemektedir (Zanbak, 2009: 24).

Emisyon ticareti, kirlilik sertifikaları gibi uygulamalar gerek ülkeler, gerek firma bazında; yeni ve doğaya duyarlı teknolojiye yönelmenin maliyeti ile karbon türevlerini alarak yasal sorumluluklardan kurtulmanın maliyeti şeklinde karşılaştırılabilir hale gelmiştir (Demirelli ve Hepkorucu, 2010: 46). ETS'deki deneyimlerden yola çıkıldığında sistem, kirletme izinlerinin gerekenden fazla tahsis edilmesine, çok sayıda

emisyon fazlasının izinlerle kapatılmasına neden olduğundan karbonun fiyatı çok fazla düşmüş ve günün sonunda düşük-karbon yatırımlarının gelişmesi sağlanamamıştır (WWF, 2009: 58).

Sorunun çözümünde kamunun desteğiyle alınacak önlemler ve kamusal finansman desteği gerekmektedir. Bunun yanında bu piyasalarda gelir elde etmekten ziyade sorunun çözümüne odaklanılmalıdır. Ayrıca esneklik mekanizmalarının daha iyi işlemesi, karbon kaçması, kirlileme izinlerinde usulsüzlük gibi piyasa temelli uygulamaların amacına uygun kullanılmamasının önüne geçmek için yeni yasal düzenlemelere ve yaptırımlara ihtiyaç vardır. Çünkü mevcut uygulamalar atmosferdeki karbon miktarını ciddi oranda azaltmamaktadır. Parry ve Williams (2011: 22), örneğin yalnızca enerji sektörü üzerine fiyatlandırma politikaları ya da emisyon standartlarının, sınırla-pazarla sisteminden (kirlilik izinleri, emisyon ticareti gibi uygulamalar) daha iyi sonuçlar vereceğini ancak bunun karbon vergisi uygulamasından daha maliyetli olacağını ifade etmektedir. Ay ve Pehlivan (2011:14) ise, 2015 Bin Yıl Kalkınma Hedeflerine ulaşılması için yeni gelir kaynaklarının tesisinin gerekli olduğunu ve bu kapsamda, çevre tahribatına yol açan faaliyetlerin fiyat mekanizması içine yerleştirilecek dolaylı vergiler yoluyla kısıtlanabileceğini ifade etmektedir.

Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) (2009: 58)'na göre karbon pazarları sihirli çözümler değildir ama doğru şekilde işletildikleri takdirde yararlı olabilecektir. Vakıf, emisyon ticaretinin, Kaliforniya'da karbon tutma ve depolama sistemi bulunmayan hiçbir termik santralinin kurulmasına izin vermeyen standartlarına benzer "Emisyon Performansı Standartları" ile birleştirilerek uygulanmasını önermektedir (WWF, 2009: 58).

3.2. Küresel Vergileme

Küresel kamusal malların küresel bir vergilendirmeye finanse edilmesi gerektiği görüşleri bulunduğu gibi böyle bir küresel vergilendirmeye gerek olmadığı yönünde görüşler de mevcuttur. Sözgelimi Turan (2008: 178) küresel kamusal malların esas bileşenini ulusal kamusal mallar oluşturduğundan küresel kamusal malların finansmanının büyük ölçüde ulusal düzeyde gerçekleştiğini belirterek, sadece kaynakları arttırmanın yeterli olmadığını, mevcut kaynakları da verimli kullanmak gerektiğini söylemektedir. Ayrıca küresel kamusal zararları kontrol etmekten ziyade,

küresel kamusal malları üretmeye odaklanılmasının doğru olacağını ifade eden Turan, küresel vergiler gibi ütöpik fikirler yerine kirlilik izinleri ticareti, vergi değişimi gibi uygulamalar ile yeni piyasalar ve düzenlemeleri içeren uygun bir sistemin kurulması gerekliliğine dikkat çekmiştir. Yıldırım (2009: 209), aynı görüşe ilaveten bu malların finansmanında doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi, IMF'nin altınlarının satılması, yeni özel çekme haklarının yaratılması gibi uygulamaların da rasyonel çözümler sunacağını söylemektedir.

Bu malların bazı kamusal malların temininde yararlanma ilkesine göre kısmi bir bedel alındığı gibi, aynı ilkeye göre finanse edilmesi de güçlü öneriler arasındadır. Ancak bu durumda ödeme gücü ilkesinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Zira küresel kamusal malın faydasından yararlandığı hâlde maliyetine katlanması mümkün olmayan ülkeler de bulunmaktadır. Dolayısıyla her iki ilkenin bu malların finansmanı için Barrett analizinde olduğu gibi yeniden yapılandırılması, küresel uzlaşımın sağlanması için ortak politikaların ve anlaşmaların belirlenmesi çözüm önerisi olarak değerlendirilebilir.

Günümüze kadar önerilen temel küresel vergi kaynağı önerileri aşağıda sıralanmaktadır (Jha, 2002: 4-5):

- i. Uluslararası finansal işlemlerin bir bölümünden ya da bütününden tobin vergisi alınması,
- ii. İthalat ve ihracat toplamı üzerinden genel bir vergi alınması,
- iii. Petrol gibi belirli ticaret malları üzerinden vergi alınması (genel anlamda karbon vergileri),
- iv. Uluslararası silah ticareti üzerinden vergi alınması,
- v. Posta ve telekomünikasyon gelirlerinden vergi alınması,
- vi. Küresel piyango uygulaması,
- vii. Yurtiçi vergilerden, özellikle çok yüksek geliri olan kişilerden ek bir gelir vergisi payı alınması,
- viii. Yerel ya da ulusal vergi gelirlerinin bir kısmının ayrılması,

- ix. Yörüngedeki uydulardan park yeri ücreti alınması,
- x. Uluslararası sulardan çıkarılan madenlerden ücret alınması,
- xi. Antartika Kıtası ile ilgili araştırmalardan ya da bu kıtanın kullanılmasından ücret alınması,
- xii. Elektromanyetik tayfın kullanımından ücret alınması,
- xiii. Uluslararası uçuşlardan ve uçak yakıtlarından ücret alınması,
- xiv. Uluslararası gemi taşımacılığından ücret alınması,
- xv. Kirliliğe ücret / vergi alınması (karbon vergisi / emisyon ticareti gibi)
- xvi. Pazarlanabilir kirlilik izinlerinin vergilendirilmesi,
- xvii. Özel çekme haklarının küresel kamusal mallarla ilgili acil ihtiyaçlara ya da en yoksul ülkelere hizmet verecek şekilde yeniden yapılandırılması,
- xviii. IMF'nin altın stoklarının bir kısmının satılması,
- xix. İnternet üzerinden BİT vergisinin alınması.

Küresel vergilemeyle ilgili düşünceler, vurgulandığı gibi AB'den ortak bir tavır sergilenmemesi, İngiltere, ABD gibi bazı gelişmiş ülkelerin karşı çıkmaları nedeniyle hayata geçirilememiştir. Örneğin ABD sera gazı salımlarını Kyoto Protokolü düzeyinde azaltması durumunda kalkınmasının sürdürülebilirliğini güvende görmediğinden Kyoto'ya taraf olmamaktadır (Zanbak, 2009: 20). Ayrıca hükümetler, kendilerini finansal veya politik olarak destekleyenlerin global vergilere karşı önemli bir direnişi olacağını bildiğinden ve hedeflerinde yeniden seçilmek olduğundan, böyle bir vergi uygulamasıyla kendilerini destekleyen grupların üzerlerindeki vergi yüklerini artırmaya sıcak bakmamaktadır (Eser ve Birinci, 2013: 190).

Görüş ayrılıklarına ilaveten dışsallıkların içselleştirilmesinde küresel vergilemenin uygulanması en başta gelişmiş ülkelerin yönelimini ve uluslararası işbirliğine giderek küresel ortak bir politika oluşturulmasını gerektirdiğinden mümkün görünmemektedir. Ayrıca bunda; ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile, bulundukları coğrafyaların ve toplumların sosyo kültürel yapılarının farklı olması dolayısıyla ülkelerin vergi

dolayısıyla katlanacağı maliyetlerin ve faydaların eşit dağılımının sağlanmasının güçlüğü, küresel bir merkezi otoritenin olmaması, vergi kaçakçılığı, vergiden kaçınma gibi teknik sorunların yaşanabilmesi ve hükümetlerin farklı görüşleri nedeniyle ortak hareket etmenin zorluğu gibi faktörler de etkilidir. Turan (2008: 179) çevreye zararlı ürünlerin üretimi üzerine vergi tabanının kaydırılması gerektiğini, böylece çevreye zararlı faaliyetlerin azalıp, bireylerin gelir vergisi yükünün düşürülmüş olacağını ifade etmektedir.

Susam (2008: 296) global düzeyde önerilen karbon vergisi, yakıt vergisi, hammadde vergisi, tobin vergisi vb. vergilerin küresel düzeyde negatif dışsallıkları önleyeceği gibi küresel mallar için yeterli finansman kaynağı da oluşturacağını bu nedenle de global vergileri uygulayacak ve toplayacak olan merkezi bir otoritenin olmamasının önemli bir sorun olduğunu ifade etmektedir. Diğer yandan bir dünya otoritesinin olmayışı nedeniyle, ülkeler, uluslar arası kuruluşlar ve devlet dışı diğer organizasyonlar (sivil toplum kuruluşları ve çok uluslu şirketler) tarafından belirlenen küresel kamusal malların sunum süreci; karar alıcıların çokluğu, çeşitliliği ve çıkarların farklılığı dolayısıyla, işbirliğinin sağlanamamasına ve yetersiz sunuma neden olmaktadır (Yalçın, 2009b: 227).

Küresel vergileme düşüncesinin uygulanmasında öncelikle hangi küresel kamusal malın, ne kadar ve ne şekilde üretileceğine karar verecek, üretiminin sağlanacağı küresel kamusal malın gerektirdiği faaliyetleri veya finansman ödevinin yerine getirilmemesi halinde uygulanacak yaptırımları belirleyecek ve tüm bunların yerine getirilmesi konusunda tek taraflı işlem yapma yeteneğine sahip merkezi bir kurumun bulunması gerekmektedir. Merkezi bir kurum, küresel kamusal malların anlaşmalar yoluyla sağlanmasında da tarafların faydalanma yönündeki endişelerini yok edebilecektir (Ortaç, 2004: 74-75). Stiglitz (2006: 162) küresel hükümet olmadan küresel kamusal malların finansmanından yüksek bir gelir elde etme imkânının olmadığını ifade etmektedir.

Kovancılar (2001: 18), örneğin adil bir küresel karbon vergisi uygulandığında yardımlar ya da transferler gibi destek mekanizmaları oluşturulup, vergi uygulanması sonucu mağdur olabilecek ülkelerin bunlar aracılığıyla desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bunun yanında bazı vergilerin toplanması için uluslararası gelir sisteminin ya da

çözümlerin geliştirilmesi ve koordinasyonuna yönelik “küresel bir vergi örgütünün” kurulması görüşleri de mevcuttur (Kargı ve Karayılmazlar, 2009: 30). Dolayısıyla adil bir küresel vergilemenin uygulanması için temel kalkınma sorunlarının çözülmesi ya da ülkelerin ödeme gücü dikkate alınarak küresel yasal çerçevelerin belirlenmesi, küresel bir hükümet gereksinimi, ülkelerin ortak politikalar benimsemeleri gibi birçok temel sorunların çözülmesine ihtiyaç vardır. Ancak bunun yerine yenilenebilir enerji kaynaklarının teşviki, doğrudan yatırımların desteklenmesi gibi uygulamaların küresel boyutta sürdürülebilirliğine öncülük ederek, konuyla ilgili teşviklerin artırılması daha pratik ve sonuç odaklı uygulamalar olacaktır.

Diğer yandan IMF, WWF, adalet ve yoksulluğa çözüm arayışlarıyla ilgili uluslararası bir konfederasyon olan Oxfam gibi kuruluşlar, Almanya, Fransa gibi AB ülkeleri, küresel yoksulluk, iklim değişikliği ve diğer küresel sorunlar için Tobin vergisinin yeni hâli olan Robin Hood vergisi önerisi doğrultusunda, dünya çapında bankalardaki finansal işlemler üzerinden cüzi bir vergi alınmasını istemektedirler (Ersoy, 2011: 237-238). Avrupa kamuoyunda destek gören bu öneriyle, tahviller üzerinde binde bir, türev menkul kıymetler üzerinde ise on binde bir uygulanacak bir vergi yüküyle AB genelinde yılda 55 milyar euro tutarında bir gelir elde edileceği düşünülmektedir (Ercan, 2012). Avrupa’daki krizin finans sektörünce ortaya çıkarıldığı ve halkın bu krizde çok büyük maliyetlere katlandığı düşüncesiyle ortaya çıkan bu vergiden tahsil edilecek gelirlerin krizden zarar gören vatandaşlara aktarılması planlanmaktadır. İsveç, İngiltere ve ABD gibi ülkeler küresel düzeyde uygulanamayacağından böyle bir vergiye, büyüme ve ticaret üzerinde olumsuz etkilere sebep olur endişesiyle karşı çıksalar da şu an büyük bir çoğunluğu oluşturan 11 Avrupa ülkesinin destek verdiği vergi (Yaşar, 2012), yürürlüğe girdiği takdirde vergi almayan gelişmekte olan ülkelere yoğun bir ticaret ve para akımı gerçekleştireceğinden bu ülkelerin kalkınmasına öncülük edilmiş olacaktır.

3.3. Kaynakların Katkısı

Küresel kamusal malların özel kaynaklarından kâr amaçlı kuruluşların bağış düzeyi oldukça düşüktür ve kâr amaçlı olmayan kuruluşların katkıları düzenli olmayan gönüllü yardımlar şeklindedir. Özel kaynaklar kritik öneme sahip olmakla birlikte enerji sektöründeki çoğu finansman akışı daha çok ‘özelden’ geldiği için özel yatırımcıların bazı bölgelerin riskli ya da geri dönüşümünün yavaş olduğu yönündeki kanıları bu akışı

etkileyebilmektedir (UNDP, 2011: 15). Küresel kamusal malların üretimi için en iyi teknolojinin yaratılması ve en düşük maliyetle en büyük faydanın sağlanması için kamu ve özel katılımcılar arasında bir ortaklık kurularak kaynakların birleştirilmesi halinde ise, özel sektör kuruluşlarının bu malların üretilmesi ve yaygın kullanılması noktasında ticari çıkarlarını gözetmeleri dolayısıyla etkinliğin azaltılması söz konusu olabilecektir (Ortaç, 2004: 78). Küresel kamusal malların finansmanı bu nedenle daha çok resmi kaynaklardan sağlanmaktadır. Ancak resmi kaynakların bu malları finansmanı da istenilen düzeyde değildir.

Diğer yandan kamunun çabaları özel yatırımlar için bir katalizör olduğunda; kamu fonlarının artırılması, aynı zamanda olumlu bir yatırım ortamının ve yerel kapasitelerin oluşmasını sağlayacaktır. Ancak köklü reformlar yapılmadığı takdirde, finansmanı sağlanan kaynağa erişim, ülkeler arasında eşit olmayan bir şekilde dağılıp mevcut eşitsizliklerin daha da ciddileşmesine neden olacaktır. Bu nedenle, kamu yatırımlarından gelecek akışın eşitlikçi ve gelecek özel yatırımları da çekecek nitelikte olmasının güvence altına alınması önemlidir (UNDP, 2011: 13-15). Bunun yanında küresel kamusal malların üretimi önemli ölçüde ülkelerden sağlanan resmi kaynaklara bağlı olduğundan resmi kaynakların gelecek dönemlerde arttırılması gerekmektedir. Aksi hâlde küresel kamusal hizmetlerde yaşanacak artışlar katkı sağlayan ülkeler için pahalı ve karşılanamaz hale gelecektir (Ortaç, 2004: 75-76).

Küresel kamusal malların sunumunda ve finansmanında sivil toplum kuruluşları, bireyler, uluslararası organizasyonlar, kâr amacı taşıyan ve taşımayan kuruluşların ulus devletler ile birlikte ortaklaşa rol alması gerekmektedir (Turan, 2008: 178). Kaynakların uluslararası ölçekte harekete geçirilmesiyle ilgili çabaların artırılması temel zorunluluktur (Pehlivan, 2010: 93). Çünkü kaynaklar genellikle ulusal düzeyde kullanılmaktadır. Oluşturulacak işbirliği ve destek mekanizmalarıyla daha verimli sonuçlar alınabilecek ve kaynaklar daha etkin kullanılabilir. Ayrıca kaynakların en çok ihtiyaç olan alanlara kaydırılması da önemlidir (Susam, 2008: 297). Bu konuda UNCDP (BM Kalkınma Politikası Komitesi) (2003: 22) önerileri ise şöyledir:

- i. Küresel kamu mallarının temin kaynaklarını arttırmak, özel sektör dahil olmak üzere hükümetler ve diğer aktörlere gerekli koşulları yaratmak için, küresel kamu malları hakkında halkın bilinçlendirilmesini ve farkındalığını arttırmaya

ihtiyaç vardır.

- ii. Kategorileriyle küresel kamusal malların temini için (örneğin, sağlık, eğitim, çevre) finansman gereksinimlerinin gerçekçi tahminlerini geliştirmek ve finansman açığını tespit edip tanımlamak gereklidir.
- iii. Finansman mekanizmaları, mevcut kaynakların daha iyi ve daha esnek kullanımını ve onların acil ihtiyaçlarla uyumunu sağlamalıdır
- iv. Küresel kamu mallarının teminini garanti altına almaya yardımcı olmak için mevcut kaynakların yanında yeni potansiyel kaynakların kullanımını düşünmek zorunludur. (örneğin karbon vergisi ve uluslararası finansal transferler)
- v. Küresel kamu mallarının temininde özel sektörün payı, teşviklerin değişimi ve piyasa aksaklıkların düzeltilmesi ile arttırılmalıdır.

3.4. Resmi Kalkınma Yardımları

Küresel kamusal malların finansmanının büyük ölçüde resmi kalkınma yardımlarından karşılanması birçok nedenden dolayı sakıncalı görülmektedir. Anand (2002: 22), bu malların kalkınma yardımlarıyla finansmanının daha az maliyetliymiş gibi görüldüğünü oysa sorumluluk yetersizliği, bağışçı ülkelerdeki politik dalgalanmalara duyarlılık, pozitif ortak malların negatif ortak mallarca dengelenmesinde fazla olup olmadığını belirlemede zorluk vb. gibi birçok olumsuz yönü olduğunu belirtmektedir. Diğer yandan ulusal düzeyde ülkeye olan ve kaynak transferinden ibaret olan bu yardımlar, küresel düzeyde verimli kaynak ayırımı ve fayda dağıtımı gibi küresel amaçlardan uzaktır. Ayrıca yardımların ekonomik kriz, çeşitli bütçe önlemleri gibi sebeplerle düşüşleri söz konusu olabileceği gibi sürekliliği de zorunlu değildir. İlaveten temel kalkınma problemleri, resmi kalkınma yardımlarından her ülkenin eşit derecede faydalanmasına engel teşkil etmektedir. Küresel kamusal malların finansmanı ise, farklı ülkelerde farklı stratejiler ve farklı destekler ile küresel bir uzlaşımın ve işbirliğinin sağlanmasını gerekli kılmaktadır. Bu noktada resmi kalkınma yardımları uluslararası işbirliğini gerektirecek yapılanmaları ve belli alanlara sürekli yoğunlaşmayı gerektirmediğinden bu tarz oluşumların inşasını da geciktirmektedir.

Resmi kalkınma yardımları ile küresel kamusal malların finansmanı arasında ayırma

gidilerek ülke yerine konuya odaklı yardım yapılması sağlanmalıdır. Ayrıca sosyal harcamalar için kaynak yaratmak, olası küresel zararların (savaş, salgın hastalıklar gibi) önüne geçmek ve çok borçlu ülkelerin borçlarının azaltılması için daha çok kaynak ayrılması gerekmektedir. Küresel kamusal malların üretim ve tüketimini sağlayan ülkelerin gelişme çabalarına katkıda bulunmaksızın, öncelikle küresel kamu mallarının finanse edilmesine odaklanmanın hiçbir anlamı olmayacağından güçlü ulusal ve yerel kuruluşların küresel kamusal malların tedarikine katkıda bulunmalarına ve geliştirmekte olan ülkelerin, küresel kamusal malların tedariki ve iç kapasiteyi inşa çabaları arasındaki süreci dengelemelerine destek verilmelidir (Turan, 2008: 173, 177). Diğer yandan resmi kalkınma yardımlarını yönlendirerek küresel kamusal malların finansmanının şimdiki yönetimi, küresel kamusal malları sağlamanın etkili yolu olmadığı için, yeni kurumsal ve finansal düzenlemeler oluşturulmalı (UNCDP, 2003: 22) veya bu yardımların küresel kamusal malların finansmanına hizmet etmesine süreklilik ve küresellik boyutu kazandıracak yapılanmalar ve yaptırımlarla desteklenmesi sağlanmalıdır.

3.5. Ulusal Düzeyde Uluslararası İşbirliği Faaliyetlerine Destek

Küresel kamusal malların finansmanına yönelik faaliyetlerin büyük bir çoğunluğu (yatırım kararları, ulusal düzeyde vergi uygulamaları, ulusal piyango vb.), ulusal seviyede gerçekleşmektedir. Ancak bu durum, söz konusu malların sınır ötesi faydalara ve maliyetlere sahip olması nedeniyle, önemli uluslararası problemlere yol açmaktadır (Turan, 2008: 153). Çünkü küresel kamusal malların üretimi hem ulusal hem de küresel düzeyde faaliyetleri gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla küresel kamusal malların üretimi, büyük ölçüde, hükümetlerin isteğine ve uluslararası hedeflere yönelik ulusal kaynak ayırma potansiyeline bağlıdır.

Küresel kamusal malların finansmanında yatay ve dikey ayarlama yöntemleriyle ulusal ve uluslararası düzeylerde denge sağlanmasına çalışılmaktadır. Yatay ayarlama yönteminde, uluslararası organizasyonlar, zengin ülkelerden kaynak toplayıp geliştirmekte olan ülkelerin projelerine direkt fon yaratmayı koordine etmekten, dikey ayarlama yönteminde, merkezi hükümet topladığı vergi gelirini, ihtiyacı olan bölgelerdeki küresel kamusal malların temel ya da tamamlayıcı faaliyetlerinin sunumu için aktarmaktadır. Dikey ayarlama, merkezi hükümet ile alt düzey bölgeler arasında küresel kamusal

malların yerel finansmanını teşvik etme amacıyla yapılmaktadır. Nadiren bu yardım ve teşvikler uluslararasıdır. Bu uygulamaya, ulus devletlerin uluslararası organizasyonlar tarafından direkt finansmana karşı isteksiz olmasından gidilmektedir. Çünkü ulus devletler, merkezi devletin aracılığı olmadan bireyler ile uluslararası yapı arasında direkt ilişki kurulmasını, egemenlik güçlerini azaltacak bir uygulama olarak görmektedirler (Turan, 2008: 115).

Küresel kamusal malların finansmanı konusunda yapılan çalışmalarda, ülke düzeyinin varlığı başlangıç noktası olarak alınmalıdır (Turan, 2008: 153). Bu noktada ulusal düzeyde kamusal malların üretimine karar veren parlamento temsilcileri ile küresel kamusal malların önceliklerinin belirlendiği kurum veya kurumlar arasında bir bağlantının kurulması sağlanmalıdır. Ülke bazında belirlenen küresel kamusal mal tercihlerinin yansıtılmasında parlamenterlerin küresel kamusal malın karar alma sürecine etkin katılımlarının sağlanması amacıyla (Ortaç, 2004: 81) tarafsız uluslararası bir örgüt himayesinde bu parlamenterlerden oluşturulacak bir kurul karar mercii olarak görev yapabilir.

Dolayısıyla küresel kamusal malların üretiminde ve finansmanında, uluslararası işbirliğini sağlamak için ulusal düzeyde örgütlenmekle işe başlanmalıdır. Bu doğrultuda küresel düzeyde işbirliği için; devlet kurumlarının yanısıra çeşitli kurumlar arasında işbirliğini de geliştirebilecek ulusal bir fon hazırlama kurulu (Kaul ve Goulven, 2003: 383-384), ulusal eş bakanlık bütçelerinden pay ayrılması (Kaul, 2003b: 55), küresel işbirliği kurumlarına benzer nitelikte uzman bireysel kurumların oluşturulmaya başlanması (Anand, 2002: 22-23), küresel kamusal malların öncelikleri ile ulusal politikalar arasındaki bağlantının kurulması, ulusal politikaların dikkate alınmaması hâlinde ülkelerin küresel kamusal malların üretimine olan ilgileri azalacağından ilgili politikaların oluşumunda bu etkileşimi sağlayacak modellerin belirlenmesi, etki alanları ve çeşitleri fazla olan küresel kamusal malların sağlanmasına destek verecek ülkelerin yönetim şekillerinin bu amaca uygun olarak yeniden yapılandırılması, bu malların sunumuna ilişkin bir bakanlık veya Dış İşleri Bakanlığı'nda konu ile ilgili bir birimin oluşturulması (Ortaç, 2004: 80-81) çözüm önerileri olarak sıralanabilir.

3.6. Uluslararası İşbirliği Faaliyetleri

Ülkelerin gerek gelişmişlik düzeylerinin gerek ise sosyal, kültürel ve siyasi yapılarının

farklı olması nedeniyle yaşanan asimetrik durum, küresel kamusal malların finansmanında küresel işbirliği imkânlarını azaltmaktadır (Yıldırım, 2009: 209; Kovancılar vd., 2007: 236). Genellikle uluslararası nitelikte kurulmuş olan kuruluşlar ve örgütler, resmi kalkınma yardımlarında da görüldüğü gibi ülke veya bölgesel odaklı olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Diğer yandan IMF, WB gibi küresel ekonomi yönetiminde işlevsel olan örgütler hâlâ özelde ABD dış politikasının, genelde ise gelişmiş ülkelerin küresel gereklerine hizmet eder bir görüntü taşımaktadır. Bu doğrultuda, örneğin WTO çerçevesinde, tarım ürünleri ticaretinin serbestleştirilmesi konusunda, dünyanın önemli tarım ürünü ihracatçılarından olan ancak tarımın toplam ulusal üretim içindeki payının çok düşük olduğu birçok gelişmiş ülkeler ile tarımın ulusal ekonomideki payının çok daha yüksek olduğu gelişme yolundaki ülkeler arasında benzer rekabet koşullarında bir anlaşmaya varılması mümkün olamamıştır (Ateş, D., 2011: 9-10).

Cepparulo ve Giuriato (2009: 10,35)'ya göre BM'nin 2015 yılına kadar gelişmiş ülkelerin GSMH'lerinin %0.7'si oranında yardımda bulunması hedefi gerçekleşmekten bir hayli uzaktır. Bu nedenle uluslararası hedefler ayrı tutularak bu oranın sadece insan refahının geliştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması ile ilgili harcamalara uygulanması gerekmektedir. Resmi kalkınma yardımlarında, 1990'lı yıllara kadar donörlerin stratejik ve politik yönlendirmelerinden etkilenildiğini de ifade eden Cepparulo ve Giuriato, küresel kamusal mallar için de benzer bir durum olduğunu ifade etmekte ve buna örnek olarak da küresel kamusal malların finansmanında daha büyük faydaları olan aktivitelere ayrıcalık tanınabildiğini veya koordinasyondaki zorluklar nedeniyle var olan hareketlere destek sağlamakla yetinilebildiğini belirtmektedirler.

ECDPM³⁰(2012: 11-15), Yeni Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Bildirgesi'nin güncellenmesi ve daha kapsamlı hale getirilmesi için 2015 yılının önemli olduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda 0,7 hedefi aynı zamanda bu konudaki çabaları ve kriterlere uyma yükümlülüklerini yerine getirme süreçlerini izlemek için getirilmiştir. Ayrıca bu hedef, "gelişmekte olan ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınmayla ilgili uluslararası kabul taahhütlerine uymasına hazırlık göstergesi" niteliğindedir. 2012 yılı itibâriyle, BM ve

³⁰ ECDPM (Avrupa Kalkınma Politikaları Yönetim Merkezi), kalkınmanın temel sorunlarına odaklanarak sosyal adalet, yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir kalkınma konularında öncü çalışmaları teşvik eden ve bu konuda çeşitli ülkelerle ve kuruluşlarla işbirliği faaliyetlerine girişen, aynı zamanda küresel kalkınma için geliştirmekte olan ülkelere destek veren bir kuruluştur (www.wikipedia.org).

AB üyesi devletler henüz 2015 sonrası hedefler üzerinde anlaşmamışlardır. Ancak küresel kalkınma adına 2015 sonrası gerçekleşecek bir zirve için mevcut konsensusta öne çıkan konulardan biri, küresel kamusal malların tanıtımına daha çok odaklanılabileceğidir. Çünkü son yıllarda siyasi arenada da önemi anlaşılan küresel kamusal mallar, herkes tarafından kullanılabilir olduğundan, her ülke, gerçekleşecek olan böyle bir tanıtımdan fayda görecektir. Ayrıca küresel kamusal malların finansmanına katkıda bulunacak bir faaliyet, gelişmekte olan ülkelerin olduğu gibi uluslararası toplumun da çıkarınadır (Kaul vd., 1999b: 452).

Kollektif eylemler olmadan, küresel kamusal malların sunumu genellikle yetersiz olmaktadır (veya küresel "istenmeyenler" fazlasıyla karşılanır). Bu nedenle küresel kamusal malların finansmanı için yapılacak olan işbirliği faaliyetlerinde, sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun azaltılması gibi temel küresel amaçlardan uzak olunmaması gerekmektedir (World Bank, 2007:2). Bunun yanında çok ülkeli işbirliği durumlarında da gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasında koordinasyon sorunları yaşanmaktadır. Özellikle borç yardımları konusunda büyük koordinasyon problemleri söz konusudur. Örneğin fakir ya da az gelişmiş ülkeler için borç yardımlarının küresel koordinasyonu (IMF ile ortak) zor şartlar altında gerçekleştirilmektedir. Örneğin tek bir borçlu ülkenin birden fazla alacaklısı varsa, her alacaklı önceliğin kendine verilmesini ya da kendi çıkarına karar alınmasını istemektedir (Kanbur, 2002:4).

Bazı borç konuları ise oldukça karmaşıktır. Söz gelimi, Rusya, batılı ülkelere borçluyken, Afrika ülkelerinin Sovyetler Birliği dönemi borcu Rusya'ya borçlandırılmıştır. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasında koordinasyon sorunlarının ikinci önde gelen örneği ise, çevre konusunda, özellikle hava kirliliğinde yaşanmaktadır. Bugün denizlerin kullanımına, balıkçılıkla ilgili anlaşmazlıklara vb. bağlı koordinasyon sorunları BM'nin ilgili uzman kuruluşları ve çeşitli ticaret organizasyonları tarafından çözülmeye çalışılmaktadır. Karbondioksit emisyonları veya ozon tabakasının incilmesi gibi sorunlar için de WB, UNDP ve UNEP gibi BM kuruluşları ile birlikte öncü rol oynamaktadır (Kanbur, 2002: 4).

Kaul vd. (2003b:55), küresel işbirliğine yönelik, uluslararası bir tahsis bileşeni kurulduğunda, küresel kamu mallarının finanse edilmesi için yeni ve ek kaynaklar tespit edilmiş olacağını ifade etmektedir. Bu, örneğin, bir malın ulusal bileşenlerinin

finansmanından sorumlu ulusal devlet kurumlarının bütçesindeki uluslararası işbirliği konusunda harcamaların sabit tutulmasıyla başarılabilir. Bu kurumlar, böylece, yurtiçinde küresel kamusal mallardan yararlanmak için zorunlu uluslararası işbirliğinin maliyetlerini de kaldırmış olacaktır. Kendiliğinden işleyen küresel kamu malları bu finansman modelini izlemektedir. Benzer olarak, çok taraflı organizasyonların düzenli bütçelerine ulusal katkılar genelde organizasyonların ulusal eş bakanlık organizasyonlarının bütçesinden gelmektedir.

Küresel güç ilişkileri daha büyük çok kutupluluğa dönüştükçe, bugün arzu edilen ve uygun görülen uluslararası işbirliği, karşılıklı yararı daha fazla bünyesinde barındıran işbirliği olmuştur (Kaul, 2010: 6). Sözgelimi kalkınma yardımları uluslararası donörlerin en önemli öncelikleri arasında olmadığına, donörler çekimser davranabilecek, yardımların bazı çeşitleri üzerinde yapılacak bir yenilik ise donörlerin ilgisini çekebilecektir. Buna karşılık, ulusları aşan sorunları, küresel kamusal malların merceğinden görebilmek, uluslararası işbirliğinin gelişimi için yeni bir temel teşkil edecektir. Bunun için ise, bu sorunlara tüm ülkeler bazında problem odaklı yaklaşmak gerekmektedir (Carbone, 2002: 40). Anand (2002: 22-23) ise, vergi toplama yetkileriyle küresel bir hükümetin yokluğunda, gönüllü işbirliği ve küresel veya bölgesel koalisyonların kurulması gerektiğini ifade etmektedir. Bunun için birkaç uzman kurumun geliştirilmesine ihtiyaç olabileceğini söyleyen Anand, ilaveten ilkeler, üyelik ve yükümlülük maddeleriyle tutarlı ve benzer organizasyonlar kullanılarak dizayn edilebilecek bu bireysel kurumların, belli bir zaman sonra ortak tek bir uluslararası organizasyona dönüşebileceğini belirtmektedir.

Küresel kamusal malların finansmanın uluslararası işbirliğiyle sağlanmasında, ülke veya bölgesel odaklı olmaktan çok küresel konulara yönelinmesine ihtiyaç vardır. Dönüşümün sağlanması için öncelikle ülkeye yönelik olarak hazırlanan programların global etkiler dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi, küresel kamusal malların araçlarının yeniden belirlenmesi ve bunlar içinde uluslararası kuruluşların kaynaklarını gözden geçirip çeşitlendirmesi ve güçlendirmesi gerekmektedir (Ortaç, 2004: 82-83).

Küresel işbirliği için geliştirilecek politikaların en temel fonksiyonu ülkelerin yönetim birimlerinin, kamu oyunun ve bireylerin küresel sorunların çözümü için karşılıklı bağımlılık içinde olduklarına ve bu nedenle de global işbirliğine ihtiyaç duyulduğuna

inanmalarını sağlamak olmalıdır (Ortaç, 2004: 79). Uluslararası organizasyonlar uluslararası çabaları koordine etme, işbirliğini kolaylaştırma, küresel değişimlerle ilgili farkındalık yaratma, ülkeler arasında güveni artırma konularında önemli rollere sahip olduğundan küresel kamusal malların sunumunda daha fazla görev almalıdırlar (Turan, 2008: 170).

Bu malların finansmanında karşılıklı yararlaraya dayanmakla birlikte, küresel hedeflere önceliklerinde yer veren ve ülkeleri bu yönde yönlendirebilecek, olabildiği kadar tarafsız, adil, dengeli ve tamamlayıcı politikalar izleyen uluslararası işbirliği faaliyetlerine ve yapılanmalarına ihtiyaç vardır. Ayrıca resmi kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, hükümetler, vakıflar, özel sektör kuruluşları ve uluslararası kuruluşların bir bütün hâlinde koordineli çalışmaları ve bu çalışmalarda yetersiz sunum düzeyi olan birimleri çekmek amaçlı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve sözkonusu birimlerin desteklenmesi uluslararası işbirliğinin etkinliği açısından önemlidir.

3.7. Kamusalılık Türü ve Toplama Teknolojilerine Göre Finansman

Küresel kamusal malların kamusalılık türlerine (tam küresel kamusal mal, yarı küresel kamusal mal, kulüp mal ve ortak ürünler) ve toplama teknolojilerine (toplama, en iyi vuruş, ağırlıklı toplam ve en zayıf halka) göre finansmanında genel olarak temel sorun küresel işbirliği ve bununla ilgili mevcut kurumların yetersizliğidir.

Dışlanmanın mümkün olduğu yerlerde küresel kulüp mallar (NATO, füze savunma sistemi vb.), küresel vergilemeye gitmeye ve ülkeler üstü merkezi bir otoriteye gerek duymayan yapılar olduğundan özellikle egemenlik yetkisinden vazgeçmek istemeyen ülkeler için çekici gelmektedir. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerin bu malların finansmanında katkılarının daha fazla olduğu düşünüldüğünde, kulüp benzeri üretim şekillerinin oluşturulması, diğer küresel kamusal malların sunumu ve finansmanına da örnek olacağı için önem teşkil etmektedir. Ayrıca ortak malların aşırı kullanımını engellemek için mülkiyet hakları tanımlanmalı, kirlilik izinleri sistemi geliştirilerek yaygınlaştırılmalıdır. Böylece ortak malların sürdürülebilir kullanımı sağlanacak ve çevreye duyarlı teknolojilerin üretilmesi teşvik edilmiş olacaktır (Anand, 2002: 21 ; Turan, 2008: 172). Dışlanamayan ve kısmi dışlanabilen tam küresel kamusal ve yarı küresel kamusal mallarda ise gönüllü eylemlerin ve mevcut faaliyetlerin koordineli olmaması ve yetersizliği, bu malların uluslararası bir organizasyon veya kuruluş

önderliğinde finanse edilmesini veya hedeflenen amaçlara hizmet edecek yeni uluslararası kurumların geliştirilmesini gerektirmektedir.

Küresel kamusal malların finansmanında her ülkenin katılımını gerektirdiğinden toplama tekniği ve bir ülkeye kaynak aktarımını gerektirdiğinden en zayıf halka tekniği en problemli tekniklerdir. En iyi vuruş tekniğinde de en zayıf halka tekniğinde olduğu gibi küresel kamusal malların sunumu tek bir ülkenin eylemlerine bağlıdır ve her iki teknikte, bu malların sunumuna "katkıda bulunanlar, yanlış aktörler olabilirler"; böyle bir durumda ise uygun bir yeniden dağıtım, dağıtım etkinliğini yükseltebilecektir (Acocella, 2006: 4). Dolayısıyla küresel bir işbirliği, toplama, en iyi vuruş, en zayıf halka veya ağırlıklı toplam teknikleri ile finansmanı sağlayan ülkelerin tanınması ve diğer ülkelerin bu malların sağlanma maliyetlerini paylaşması konusunda gerekli olmaktadır. Burada tekniğe göre sorunlara yaklaşmak da önemlidir. Örneğin toplama tekniğinde tüm ülkelerin katkıda bulunmasının nasıl sağlanacağı, ağırlıklı toplam tekniğinde hangi ülkelerin veya tarafların sunuma katılacağı önemlidir (Anand, 2002: 5, 21).

Toplama tekniğinde öncelikli sorun bedavacılık olduğundan yaptırım gücü yüksek uluslararası anlaşmalara ve destek mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Anand (2002: 22), diğer tekniklerin finansman sorunlarına yönelik çözüm önerilerini ise şöyle sıralamaktadır:

- i. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarıyla ilgili ağırlıklı toplam tekniğine uygun küresel kamusal malların finansmanının yetersiz düzeyde kalması muhtemel olduğundan küresel eylem için öncelik, bu malları daha güçlü ve etkili bir şekilde sağlayabilecek esnek bölgesel kurumların geliştirilmesiyle mümkündür.
- ii. En iyi vuruş veya en zayıf halka tekniğine uygun küresel kamusal malların sunumunda, küresel eylem için öncelik, bu malları sağlamanın en etkili yolunu tanımlayabilen, küresel katkıları koordine edebilen, bu kaynakları ilgili ülkeye kanallı edebilen ve o ülkenin sorumluluğuna sahip çıkmasını sağlayacak kurumları geliştirmektir.

Küresel kamusal malların türüne göre uygun sunum tekniklerinin seçilmesi de önemli

bir zorunluluktur. Buna göre, tam kamusal mal niteliğine sahip hava kirliliğinin önlenmesi için toplama tekniğinin uygulanması, kulüp mal niteliğine sahip uydu fırlatma sistemi hizmetinin en iyi vuruş tekniği ile üretilmesi, ortak üretim özelliği gösteren aile planlamasında, ülkelerden birinin bu hizmeti yetersiz sunması, diğer ülkelerin nüfus planlaması çabalarını aksatacağından en zayıf halkanın dikkate alınması ve bu ülkeye yönelik yardımların yapılması önem taşımaktadır (Turan, 2008: 112). Aksi hâlde aşırı üretim nedeniyle kaynak israfı tehlikesi olabileceği gibi, eksik üretim nedeniyle etkinsizlik sorunları da yaşanabilecektir.

3.8. Sunum

Küresel kamusal malların sunumunda, kamusal mallarda da olan rakip olmama, dışlanamazlık gibi özellikler dolayısıyla, üretim ve tüketim yanlı birçok sorunla karşılaşmaktadır. Küresel kamusal malların bir kez üretildikten sonra, üretime katkı sağlamayan toplumların da bu hizmetin faydasından yararlanıyor olması bedavacılık sorunu olarak ifade edilmekte ve böylece ülkelerin üretime katkısını engelleyici güdüler meydana gelmektedir. Bireysel aktörler açısından, mallara olan gerçek tercihlerini açıklamamak ve bu şekilde diğerlerini öne çıkararak mallardan bedava yararlanmak şeklindeki davranış biçimi ise rasyonel olmakta (Turan, 2008: 95-96) ve bu durumun sonucunda yetersiz sunum sorunu ortaya çıkmaktadır.

Küresel kamusal mallar bilinen ticari mal ve hizmetlerden ayrı bir konumdadır. Çünkü bu kavram içine giren mallar, çiçek, malarya, AIDS gibi hastalıkların ortadan kaldırılması, kirliliğin bertaraf edilmesi, su ve suyla bağlantılı sağlık hizmetlerine erişim gibi toplumun bazı istek ve ihtiyaçlarının karşılanmasını öngören sosyal unsurlarla doğrudan bağlantılı olmaktadır. (Ağca, 2003). Bu doğrultuda ticari mallarda olduğu gibi fiyat mekanizmasının işlememesi kamusal malların olduğu gibi küresel kamusal malların da sunum sorunlarının temel nedenidir.

Ayrıca ulusal kamu malları bir ülkenin siyasi yapılanmasına bağlı olarak merkezi otorite ile yerel yönetim kuruluşları tarafından yerine getirilmekteyken küresel kamu malları için böyle bir dağılım söz konusu değildir. Küresel kamu malları üretiminin kim tarafından ne şekilde yapılacağı bugünkü dünya düzeni içerisinde bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır (Ortaç, 2004: 17). Küresel kamusal malların sunumunda

karşılaşılan bedavacılık, tutuklunun ikilemi, samuelson koşulu, mali denklik ilkesi ve üretim-tüketim yanlı sorunlar aşağıda incelenmiştir.

3.8.1. Bedavacılık Sorunu

Küresel kamusal alanda var olan ay ışığı, açık denizler gibi kamusal malların faydasından herkes faydalanabilmektedir. Bireyleri bu tür malların faydasından dışlamak hem imkânsız, hem de çok zor veya maliyetlidir. Tüketicilerin fazla ya da az olmasının bir önemi yoktur. Örneğin kamuya sunulmuş bilimsel bir bilginin faydasından kimse dışlanamadığı gibi, bu bilgiden ilave bir kişinin faydalanması diğer bireylerin elde ettiği faydayı da azaltmamaktadır (Kaul, 2004: 12). İşte küresel kamusal malların da temel niteliklerinden olan ödeme yapmayanların dışlanmaması özelliği, bedavacılık sorununu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bu mallardan fayda sağlayanlar gönüllü bir işbirliği içinde üretim maliyetine katılmamaktadır (Uğurlu, 2010: 64). Bedavacılık sorunu, vatandaşlar ile devlet arasındaki ilişkinin en belirgin özelliklerinden biridir. Bu problemin ana kaynağı mükellefin ödediği vergi ile elde ettiği mal ve hizmet arasında bir ilişki kurulamıyor olmasıdır. Bu nedenle hiçbir kimse ceza korkusu olmadan, gönüllü olarak bu malların karşılanması için vergi ödemeye yanaşmamaktadır (Aktan ve Çoban, 2007: 7).

3.8.2. Tutuklunun İkilemi Sorunu

Tutuklunun ikilemi ya da mahkûm çıkmazı iyi bilinen oyun teorilerindendir. Normalde bir oyun bazı özel oyuncular seçerek bu oyuncuların davranış stratejilerini ve ödeme biçimlerini incelerken, bu oyun, oyuncuların eş zamanlı olarak tercihte bulunduğu durumları analiz etmektedir.

Tutuklunun ikilemi teorisi bir suç istinadı ile gözaltına alınan iki zanlının ifade verirken kaldıkları ikilemi ifade etmektedir. Tutuklular, suçu işlemediklerinde ısrar ederlerse serbest kalabileceklerdir. Bunun yanında birisi itirafçı olup diğerini ele verirse kendisi indirimden yararlanıp diğeri yüksek ceza alabilecektir. Diğer ihtimal, itiraf edip kolluk güçleri veya sonrasında yargının işini kolaylaştırırlarsa da ceza indiriminden faydalanabileceklerdir. İşte bu durumda ikilemde kalan mahkûmlar, kendi lehlerine olan çözüm olarak itiraf etme yolunu tercih edecek, böylece en yüksek cezayı almama ve

indirilmiş cezadan faydalanma çabası, ceza almadan kurtulma olasılıklarını engellemiş olacaktır (Savaşan, 2012: 194).

Tutuklunun ikilemi modeli, bireysel rasyonellikle kollektif rasyonelliğe varılamayacağını göstermesi bakımından önemlidir. Bu modelin kamu ekonomisine uygulanışında, bedavacılık davranışının baskın strateji olacağı ve bireylerin modele uygun davranışlarından bütün bireylerin zarar göreceği düşünülmektedir (Kirmanoğlu, 2007: 128). Öyle ki bireyler, faydanın en yüksek olacağı durumu seçerek bedavacılık yaparken, kendini faydanın en düşük olduğu sonuçtan korumaktadır. Ancak bireylerin bu davranışı sosyal refahı minimize etmektedir (Savaşan, 2012: 197). Tutuklunun ikilemi ortak faydadan/ hareketten ziyade (mahkumların birbirlerine güvenmemesinden dolayı) ortak olmayan davranışların (her bireyin kendi faydasını düşünmesi) yeğlendiğini göstermektedir. Ortak kullanılan mallarda ortaya çıkan tutuklunun ikilemi (ortakların trajedisi) sorununu azaltmak için ülkelerin bazı görevler üstlenmesi gerekmektedir (Arslan, 2012: 29).

3.8.3. Samuelson Koşulu

Kamu ekonomisi teorisinde ‘Samuelson koşulu’ ve ‘mali denklik ilkesi’ olarak anılan iki ilke, küresel kamu mallarının optimal sunum düzeyinin ne olması gerektiği yönünde araştırmalarda kullanılmaktadır. Ünlü iktisatçı Paul A. Samuelson tarafından ortaya atıldığından “Samuelson Koşulu” olarak anılan bu ilke, sosyal refahın maksimize edildiği noktada kaynakların optimal tahsisini öngörmekte ve bir kamu malının sunumunun optimal olması için, bu malın marjinal üretim maliyetinin, toplumun marjinal ödeme gücüne (istekliliğine) eşit olması gerektiğini ifade etmektedir (Arslan, 2006: 26-27).

Kamusal mallar teorisi içerisinde yer alan, optimal sunum ilkesi diye de geçen bu analizin küresel kamusal mallara uygulanmasında, öncelikle bir küresel refah maksimizasyonu varsayımı yapılmakta ve bu varsayım altında, dünyadaki bireylerin bir küresel kamu malından elde ettikleri marjinal faydaların veya bu malın sunumuna ilişkin marjinal ödeme güçlerinin toplamının, bu malın marjinal üretim maliyetine eşit olması gerektiği üzerinde durulmaktadır (Yalçın, 2009b: 101).

Temelde kamusal mallar için ortaya konulmuş olan Samuelson koşulu, uluslararası ortamda başka varsayımlara da ihtiyaç duymaktadır. Bunun nedenleri arasında uluslararası düzeyde devlete eşdeğer bir kurumun olmaması, birçok farklı gerekçeye bağlı olarak ülkelerarası transferlerin varlığı ve küresel bir vergilemenin söz konusu olmaması sayılabilmektedir. Ayrıca bu koşul, her ülkenin farklı bir küresel kamu malına öncelik vermesi durumunda, ülkelerin tercihlerinin tek bir ortak paydada toplanması zorlaşacağından, ülkelerin faaliyetlerinin küresel kamu mallarının toplam arzına nasıl katılacağı konusunun bilinmesine de açıklık getirememektedir. Dolayısıyla bütün bu sorunlar teorik olarak Samuelson koşulunun küresel düzeyde sağlanmasını güçleştirmektedir. Diğer yandan bu koşulun küresel kamusal mallar açısından geçerli olabilmesi için tüm bu sorunlara çözüm olabilecek varsayımların ortaya konması gerekmektedir (Yalçın, 2009b:102; Arslan, 2006: 27). Dolayısıyla teoride küresel kamusal mallar için optimal sunum ilkesi yerine, yeterli sunumun hedef olarak belirlenmesi gerekmektedir. Sandler, küresel kamusal malların optimal sunumunu, bu nedenle “kutsal kaseyi” aramaya benzetmiştir (Turan, 2008: 92-93).

3.8.4. Mali Denklik İlkesi

Olson tarafından ortaya konulan mali denklik (yerindenlik) ilkesine göre, sunulan kamusal maldan ortaya çıkan faydalar ile hizmeti sunacak birimin yetki alanının eşleştirilmesi gerekmektedir. Bu sayede malların dışsallığından etkilenenlerin bu malın sunumu ile ilgili alınacak kararlara katılımları mümkün olabilecektir. Buna göre, yerel kamusal mallar yerel düzeyde, küresel kamusal mallar ise küresel düzeyde sunulmalıdır. Örneğin, Afrika Kıtası’nda ya da kıtanın küçük bir bölgesine yayılan dışsallıkların varlığı halinde, bu hizmetin WB yerine Afrika Kalkınma Bankası tarafından sunulması, Latin Amerika ile ilgili dışsallıkların varlığı halinde ise Inter Amerikan Kalkınma Bankası’nın bu görevi üstlenmesi, mali denklik ilkesi gereğine uygundur (Yalçın, 2009b:102).

Bunun yanında, küresel bir kuruma ihtiyaç bulunmaması nedeniyle birçok örgütsel yapının oluşturulması, işlem maliyetlerini arttırmış olacaktır. İlâveten küresel kamusal mallar, sektörel bazda tanımlanan dar alanda sunulduğunda da mali denklik ilkesi gereği sorunlarla karşılaşmaktadır. Örneğin sağlık sorunlarıyla ilgilenen tek bir kurum (WHO gibi) ve su sorunlarıyla ilgilenen sektörel bazda ayrı bir kurumun oluşturulması

maliyetleri arttırmaktadır. Bu nedenle küresel kamusal sorunlarla ilgili BM gibi tek bir organizasyonun oluşturulması, üretim maliyetlerini düşürmesi açısından daha uygun olacaktır (Turan, 2008: 94-95).

Uluslararası ortamda mali denkliğin sağlanabilmesi için, başka bir ifadeyle küresel kamu mallarının sunumuna ilişkin kararların bu kararlardan doğrudan etkilenenler tarafından alınabilmesi için, ya küresel bir devletin söz konusu olması ya da tam tersine, küresel kamu malı üretiminde adem-i merkezileştirilmiş bir sürecin desteklenmesi gerekmektedir. Bunlardan küresel bir devlet önerisi yakın gelecekte gerçekleşebilecek bir öneri gibi görünmemektedir. Diğer seçenek ise tamamen piyasa çözümlerini içeren bir yaklaşımdır. Böyle bir süreç ülkelerin ve tekil ajanların küresel kamusal mallardan faydalanabilmeleri için alınıp satılabilen kullanıcı hakları oluşturulmasını ve karşılıklı değiştirilebilir balıkçılık kotaları, kirlilik izinleri gibi yöntemlerle negatif dışsallıkların sınırlandırılmasını gerektirmektedir. Bu süreçte küresel kamusal malların sunumunda devletlerin oynadığı rolün, yetki ikamesi ilkesi gereği özel firmalara devredilmesi öngörülmektedir. Ancak bu tür bir piyasacı yaklaşım da bazı açılardan sorunlu görünmektedir. Örneğin, özel firmaların ekonomik faaliyetlerinin yan ürünü olarak ortaya çıkmayan küresel kamusal mallar ve üretimi özel sektöre devredilemeyen küresel kamusal mallar için bu yaklaşımın ne gibi çözümler getirdiği konusunda bir açıklık bulunmamaktadır (Arslan, 2006: 28)

3.8.5. Arz -Tüketim Yanlı Sorunlar

Küresel kamusal malların sunumunda yaşanan arz ve tüketim yanı sunum sorunlarını başlıca dört başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar, küresel kamusal malların tüketimine yönelik; eksik kullanım ve yanlış kullanım sorunu ile arzına yönelik; aşırı sunum ve eksik sunum sorunlarıdır.

Aşağıda tablo 11’de ise küresel kamusal malların arz ve tüketim yanı sunum sorunlarından bahsedilmektedir.

Tablo 11

Küresel Kamusal Malların Sunumunda Arz ve Tüketim Yanlı Sorunlar

Tüketim Yanlı Sunum Sorunları		Arz Yanlı Sunum Sorunları	
Eksik Kullanım	Yanlış Kullanım	Eksik Sunum	Aşırı Sunum
Küresel kamusal mal üretilmekte ancak kısmen tüketilmekte veya hiç bir zaman tüketilmemektedir. <u>Erişim sorunları:</u> Gelir yetersizliği Resmi kısıtlamalar (Örneğin; internet)	Küresel kamusal mal üretilmekte ve arz edilmektedir. Ancak kullanımından kaynaklanan sorunlar ortaya çıkmaktadır. <u>Kullanım sorunları:</u> Bilinçsiz kullanım. (Örneğin; bilgiyi yanlış amaçlarda kullanım)	Küresel kamusal mal üretilmemekte ya da eksik üretilmektedir. <u>Nicel:</u> Eksik arz Aşırı kullanım <u>Nitel:</u> Kötü Sunum (Örneğin; kanseri yok etme çalışmaları)	Küresel kamusal mal üretilmekte ancak üretiminde aşırı kaynak dağıtımı söz konusu olmaktadır. (Ulusal savunma hizmeti boyutunu aşan nükleer silahlanma yarışı buna örnek verilebilir)

Kaynak: (Pedro ve Mendoza, 2006: 329; akt. Turan, 2008: 96).

Sunum sorunlarının başlıca küresel kamusal mal türlerine göre sınıflandırılması da mümkündür. Tablo 12’ de küresel kamusal mal türlerine göre sunum sorunları yer almaktadır. Bu tabloya göre, eksik kullanım sorunu yaşayan küresel iletişim ağları ve internet dışında, iklim dengesi, barış ve güvenlik, çocuk felcini yok etme, çok taraflı ticaret rejimleri, uluslararası finansal denge gibi diğer tüm küresel kamusal mallar eksik sunum sorunu ile karşı karşıyadır. Diğer bir ifade ile resmi kısıtlamalar nedeniyle küresel kamusal mal üretilmekte ancak kısmen tüketilmekte ya da hiç tüketilememektedir.

Arz yanlı sunum sorunları incelendiğinde, sunumun aşırı ya da eksik yapılmasından kaynaklanan sorunlar dikkati çekmektedir. Eksik sunumun olası nedenleri eksik arz, aşırı kullanım ya da kötü sunum olabilmektedir. Eksik sunum durumunda, küresel kamusal mallar ya üretilmemekte ya da üretim yetersiz kalmaktadır. Aşırı sunumda ise küresel kamusal mallar üretilmesine karşın, aşırı kaynak dağıtımına neden olmaktadır. Daha organize ve daha eşitlikçi bir sunumla eksik sunum sorunsalı bazı durumlarda çözülebilmektedir. Aşırı sunum sorunlarında ise daha düzenli bir sunum çerçevesinin oluşturulması sorunu çözecek yaklaşımı sunabilecektir.

Tablo 12

Küresel Kamusal Mal Türlerine Göre Sunum Sorunları

Küresel Kamusal Mallar	Sunum Sorunları
İklim Dengesi	Eksik Sunum (Aşırı Kullanım)
Küresel İletişim Ağları ve İnternet	Eksik Kullanım (Erişim Sorunları)
Barış ve Güvenlik	Eksik Sunum (Eksik Arz)
Çocuk Felcini Yok Etme	Eksik Sunum (Eksik Arz)
Çok Taraflı Ticaret Rejimleri	Eksik Sunum (Kötü Sunum)
Uluslararası Finansal Denge	Eksik Sunum (Eksik Arz)

Kaynak: (Pedro, 2003: 155; akt. Turan, 2008: 98).

Kaul, Grunberg ve Stern (1999b: 453-456), küresel kamusal malların arz yanlı sunum sorunlarından aşırı kullanıma; ozon tabakası ve atmosferi, eksik üretime; barış, sağlık, serbest ticaret, yoksulluktan kurtuluş, çevresel sürdürülebilirlik, eşitlik ve hukuğu örnek vermiştir. Buna göre insanoğlunun ortak kullanımına konu olan ve yaşamın sürmesi için gerekli olan atmosfer, ozon tabakası, su kaynakları, okyanuslar, hava, biyolojik varlıklar vb. gibi doğal küresel ortak mallar, nüfus artışı ve insan faaliyetleri sonucu aşırı kullanıma maruz kalarak yok olma tehlikesiyle karşılaşmakta ve nitelikleri değişime uğramaktadır.

Bunun yanında global ölçekte yeterli arza sahip olmayan barış, sağlık, finansal istikrar gibi küresel kamusal malların tüketiminde rekabet ve dışlama genellikle söz konusu değildir ancak yetersiz sunulması halinde, hastalık, mali kriz, ekosistemde bozulma, yoksulluk vb. küresel zararlar ortaya çıkmaktadır. Bu gruptaki mallar, akım değişken olarak sunumlarında sürekli bir çaba istemektedir. Tam tersi insan yapımı küresel ortak/kamusal mallar ise, stok değişkenlerdir ve halihazırda üretilmiş durumdadır. Tablo 13’de Kaul, Grunberg ve Stern’in çalışmasında küresel kamusal malların arz ve tüketim yanlı sorunlarına örnekler gösterilmiştir.

Tablo 13’de de görüldüğü gibi özellikle küresel koşullarda etkisini gösteren ve küresel kamusal malların sunumunda en fazla karşılaşılan sorun olan eksik sunum, ülkeler arasında kamusal malların farklı miktar ve kalitede üretilmesine yol açan başlıca dört faktörün etkisiyle gerçekleşmektedir. Bunlar; yoksulluk, politik analiz ve düzenleme

kapasitesinin yetersizliği, negatif sınır ötesi dışsallıkların varlığı, ülkelerin tercih yapılarının farklılığı faktörleridir (Turan, 2008: 177).

Tablo 13

Küresel Kamusal Malların Arz ve Tüketim Yanlı Sorunlarına Örnekler

KKM'ların Türü ve Sınıfı		Faydalar		Arz Yapısı Ya da Kullanım Sorunu***	İlgili Global Kötü (Zarar)
		Dışlanamaz*	Rekabet Yok**		
Doğal küresel ortak mallar	<i>Ozon tabakası</i>	Evet	Hayır	Aşırı kullanım	Tükenme ve radyasyon artışı
	<i>Atmosfer (iklim)</i>	Evet	Hayır	Aşırı kullanım	Küresel ısınma riski
İnsan yapımı küresel ortak mallar	<i>Evrensel norm ve prensipler (örneğin evrensel insan hakları)</i>	Kısmen	Evet	Eksik kullanım (baskı altında tutma)	Kötü muamele ve adaletsizlik
	<i>Bilgi</i>	Kısmen	Evet	Eksik kullanım (ulaşım eksikliği)	Eşitsizlik
	<i>İnternet (Altyapı Açısından)</i>	Kısmen	Evet	Eksik kullanım (giriş engelleri)	Dışlama ve eşitsizlik (bilgiye sahip olan ve olmayanlar arasında)
Küresel koşullar	<i>Barış</i>	Evet	Evet	Eksik sunum	Savaş ve çatışma
	<i>Sağlık</i>	Evet	Evet	Eksik sunum	Hastalık
	<i>Finansal istikrar</i>	Kısmen	Evet	Eksik sunum	Finansal krizler
	<i>Serbest ticaret</i>	Kısmen	Evet	Eksik sunum	Kırılgan piyasalar
	<i>Yoksulluktan kurtulma</i>	Hayır	Hayır	Eksik sunum	Sivil çatışma, suç ve şiddet
	<i>Çevresel sürdürülebilirlik</i>	Evet	Evet	Eksik sunum	Dengesiz ekosistemler
	<i>Eşitlik ve adalet</i>	Kısmen	Evet	Eksik sunum	Sosyal gerilim ve çatışmalar

Kaynak: (Kaul vd., 1999b: 454).

* Burada dışlanamama, birisi için küresel kötünün maliyetlerinden kaçınmanın zor olması anlamına gelmektedir.

** Burada rakip olmama, örneğin herhangi bir kişinin hastalıktan etkilenmesinin diğerlerinin hastalanma riskini azaltmamasını ifade etmektedir.

***Bu mallar için talep, doğal küresel ortak malların aşırı kullanımı ya da insan yapımı küresel ortak malların eksik kullanımının tehlikeli oranlarda olduğunun düşünülmesi sonucunda ortaya çıkmıştır (Kaul vd., 1999b: 454).

Küresel kamusal malların arz yanlı sunum sorunlarından bir diğeri ölçek ekonomileriyle³¹ ilgilidir. Küresel kamusal malların üretiminde ölçek ekonomilerinin avantajlarından faydalanılması konusunda karşılaşılan iki sorun bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ölçek ekonomilerinin avantajına karşılık küresel kamusal malların üretimi fayda sağlayanlara mümkün olduğunca yakın yerlerde düzenlenmektedir. İkincisi yine ölçek ekonomilerinin avantajlarına karşı küresel kamusal mal üretimi sektörel çizgilerle birlikte tanımlanan dar bir çerçevede gerçekleştirilmektedir (Kanbur, 2001: 6). Dolayısıyla küresel kamusal malların sunumu için organizasyonların oluşturulmasında ölçek ekonomilerinin avantajlarından yararlanılmalı ve bu amaçla bölgesel ve küresel düzeyde sorumlu tek bir kurum oluşturulmalıdır (Turan, 2008: 170). Küresel kamusal malların daha fazla fayda sağladıkları yerde ve biçimde üretilmeleriyle piyasa başarısızlıklarının da önüne geçilmiş olacaktır (Ortaç, 2004: 89).

Tüketim yanlı sorunlar ise eksik ya da yanlış kullanımdan ileri gelmektedir. Eksik kullanımda küresel kamusal mal üretilmekte ancak kısmen tüketilmekte ya da hiç tüketilememektedir. Yanlış kullanımda, küresel kamusal malların bilinçsiz olarak amacına uygun kullanılamaması söz konusudur. Sözgelimi küresel kamusal malların tüketim yanlı sunum sorunlarından eksik kullanıma bilgi ve internet örnek olarak verilebilir. Çünkü insan yapımı küresel kamusal mal olan bilgi ve internet erişiminden faydalanmak, bir takım şartlardan dolayı (bilgisayar alacak imkânın olmaması, okuma yazma bilinmemesi gibi) ulaşılmaz olabilmektedir. Ayrıca bu malların eksik kullanımı eşitsizlik, adaletsizlik gibi küresel zararlara neden olmaktadır. Gelir yetersizliği, ilaç teknolojisine ulaşımı sınırlayan patentler gibi resmi kısıtlamalar da eksik kullanım kapsamına girmektedir (Kaul vd., 1999b: 453-454; Kovancılar vd., 2007: 170). Diğer yandan hem bilgi, hem internet, olumsuz dışsallık etkisi yayacak şekilde bilinçsizce kullanıldığında yanlış kullanım örneği olarak da düşünülebilmektedir.

Görüldüğü gibi sunum sorunlarından ulusal düzeyde maliyetlere katılmadığı halde faydadan yararlanmayı ifade eden “bedavacılık” sorunu (Güler, 2011: 248) küresel kamusal malların en önemli finansman sorunlarından biridir. Çünkü uluslararası karmaşık bir hâl alan bu sorun, küresel kamusal malların üretiminin ve finansmanının yetersiz

³¹ Ölçek ekonomileri, iki veya daha fazla çıktının birlikte üretilmesi hâlinde oluşan üretim maliyetinin, bu çıktıların her birinin ayrı ayrı üretilmesi durumunda oluşacak üretim maliyetinden daha düşük olması durumunda söz konusu olmaktadır (Kovancılar vd., 2007: 169).

düzeyde gerçekleşmesine yol açmaktadır (Susam, 2008: 295). Bedavacılık, sadece tüketimde dışlama olmamasından kaynaklı değildir, üretim ve finansmana katılacak ülkelerin birbirlerini ve politikalarını tanımamalarından da ortaya çıkabilmektedir. Küresel kamusal mallardan faydalanan çeşitli bölgelerdeki insanların çıkarlarındaki ve değerlerindeki farklılıklar ve aralarındaki iletişim noksanlığına dair sorunlar, işbirliğini ve dolayısıyla güven ortamının kurulmasını engellemektedir (Turan, 2008: 156, 169).

Bedavacılık, aynı zamanda da tutuklunun ikilemi sorunlarından kurtulmak için, karar birimleri arasında iletişim noksanlığı ortadan kaldırılmalıdır. Bu konuda uluslararası organizasyonların verdikleri bilgiler çok önemlidir. Çünkü finansmana katılacak tüm aktörler yapılacak harcamaların yüksek geri dönüşümü olacağına inanmak istemektedir. Dolayısıyla uluslararası organizasyonlar, diğer ülkelerin tercih, niyet, davranışları hakkında önemli bilgi sağlayıp, katılımcılar arasında güven kurarak işbirliğini kolaylaştıran (Turan, 2008: 156, 169) ve küresel kamusal malların işbirliği içerisinde üretilmesinin gerekliliğinin ortaya konmasıyla ilgili, söz hakkı ve sosyal hesap verebilirliğe olanak tanıyan çalışmalar yapmalıdırlar (UNDP, 2011: 15). Aynı zamanda küresel kamusal malların özellikle toplama tekniğiyle üretiminde karşılaşılan bedavacılık sorununun önlenmesinde, çeşitli teşvik mekanizmalarının geliştirilmesi, dışlanabilme koşullarında faydalanmaya dayalı küresel kulüp oluşumlarının desteklenmesi, küresel düzeyde güçlü ve sürdürülebilir işbirliği politikalarının ve yaptırım gücü yüksek anlaşmaların geliştirilmesi de yararlı uygulamalar olacaktır.

Ülkeler arasındaki sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel farklılıklar nedeniyle her ülkenin küresel kamusal mal talebi arasında zaman ve miktar uyumsuzlukları görülebilmektedir. Küresel kamusal malların finansmanı, malın niteliği tam kamusaldan özel mala, küresel düzeyden yerel düzeye, doğrudan yarar sağlayan maldan kapasite arttırıcı mala doğru yöneldikçe daha kolay sağlanabilmektedir. Günümüzde küresel kamusal malları sunan örgütlerin finansmanı üye ülkelerin katkıları ve faaliyetlerinden elde ettikleri diğer gelirler ya da bağış ve yardımlar yolu ile sağlanmakta, ancak üye devletlerin aidatlarını geç ödemeleri veya ödeyememeleri durumunda örgütler büyük mali sıkıntılar içine girmekte ve fonksiyonlarını yerine getirmeleri güçleşmektedir. Özellikle ABD ve Rusya gibi büyük devletler BM'ye ödemeleri gereken aidatlarını örgütün tüm girişimlerine rağmen ödememektedirler. Bu devletler ödeyecekleri aidatları örgüt üzerinde baskı

unsuru olarak kullanmak istediklerinden, küresel kamusal malların gerekli miktar ve nitelikte sunulmasını da engellemektedirler (Ortaç, 2004: 40-41).

Küresel kamusal malların yetersiz sunumu, ekonomik, sosyal vb. bir çok konuda çeşitli sorunlar meydana getirmektedir. Bu sorunların en önemlilerinden biri küresel yoksulluk (global poverty) sorunudur. Çünkü yeryüzünde kendi kendine işleyen ve dünya kaynaklarının optimum dağılımını sağlayacak bir düzen mevcut değildir. Küreselleşme süreci genel manada bilgi ve sermaye gibi temel değerler etrafında şekillenmekte olduğundan, bu değerlere sahip olan toplum kesimleri ancak bu süreçten kazançlı çıkabilmektedir. Özellikle, Çin ve Hindistan gibi yoğun nüfuslu ülkelerin dünya piyasalarına entegre olmasından sonra bölge, dünya üretiminin en önemli merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Bu yeni durum gelişmiş ülkelerde de işsizliğin artmasının en önemli nedenlerinden biridir. Küresel işsizlik ve yoksulluk sadece işsiz ve fakirleri ilgilendirmemekte, bu kesimleri küresel talep zincirinin dışına ittiği için, dünya ekonomisinde eksik istihdamda genel fiyat seviyesinin yüksekliği durumlarına da neden olmakta ve hükümetleri zor durumda bırakmaktadır (Ay ve Pehlivan, 2011: 6).

Bu doğrultuda, karar alma, üretim ve finansman süreçlerinde (Yalçın, 2009b: 230) uluslararası işbirliği, her küresel kamusal malın önceliği olan, uygun üretim düzeyi ve onun net faydalarının belirlenmesinde, gelişmekte olan ülkeler dahil olmak üzere tüm ilgili paydaşları içererek, bugün var olan eksik temin sorunlarının üstesinden gelmek amacıyla güçlendirilmelidir (UNCDP, 2003: 22). Aynı zamanda resmi olmayan aktörlerin (sivil toplum kuruluşları ve çok uluslu şirketler gibi) küresel ve bölgesel kamusal mal sunum süreçlerine daha fazla dâhil olması gerekmektedir (Yalçın, 2009b: 230). Uluslararası kuruluşlar, daha adil ve kapsayıcı bir küreselleşme amacıyla daha dengeli ve birbirini tamamlayıcı politikalar geliştirmek için politika tutarlılığı girişimlerini başlatmalıdırlar (Ay ve Pehlivan, 2011: 14). Diğer yandan küresel alanda ülkelerin, tercihlerini açıklamaya teşvik edilmesi ve ödeme gücünün ölçülmesi karmaşık bir hâl aldığından ve ülkeler arasında tercihler ve ödeme güçleri arasında farklılıklar olduğundan, küresel kamusal malların optimal sunumu yerine, yeterli sunumu hedef olarak belirlenmelidir (Turan,2008: 169).

3.9. Diğer Finansman Sorunları

Bu bölümde diğer finansman sorunları olarak; eşit yararlanma, adalet, yenilenebilir

enerji kaynaklarının ve çevre dostu ürünlerin teşviki, bedavacılığın önlenmesi, yeterli sunum, gelecek nesillere yük aktarmama ve doğrudan yatırımlar konuları incelenmiştir.

3.9.1. Eşit Yararlanma

Gelişmekte olan ülkelerin kaynakları öncelikle küresel kamusal malların sunumu için gerekli ulusal ve yerel tamamlayıcı nitelikteki mal ve hizmetlerin maliyetlerini karşılamaya yöneliktir. Bunun yanında az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin temel kalkınmayla ilgili sorunları ve farklı sosyo-kültürel ya da gelişmişlik yapıları küresel kamusal malların finansmanından diğer ülkelerle eşit yararlanmalarına engel teşkil etmektedir. Bu doğrultuda temel ve tamamlayıcı faaliyetlerle küresel kamusal mal sunumuna destek vermeye çalışan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin diğer ülkelerle aralarındaki eşitsizliğin artmaması adına kaynaklarına aşırı yüklenmemeli ve bu kaynakları iç gelişme amaçlarından ayrı düşmemelidir. Ayrıca ülkelerin ekonomik, sosyal yapıları analiz edildikten sonra (Turan, 2008: 170, 178) uygun finansman arayışlarına gidilmesi gerekmektedir.

3.9.2. Adalet

Küresel kamusal malların finansmanı bilindiği gibi büyük ölçüde uluslararası kuruluşlar veya organizasyonlara üye, gelişmiş ülkelerin katkılarıyla sağlanmaktadır. Dolayısıyla finansmanın önemli bir kısmının gelişmiş ülkelere sağlanıyor olması, benzer şekilde uluslararası kuruluşların yapılanmalarında yoksul ülkelerin yer alamaması, gelişmiş ülkelerin daha çok söz sahibi olmasına, küresel kamusal malların türlerinin ve niteliklerinin gelişmiş ülkelerin tercihleri doğrultusunda şekillendirilmesine ve uluslararası kuruluşların bu ülkelerin ekonomik ve siyasi çıkarlarını gözeterek yapılar hâline dönüşmesine neden olmaktadır. Bu eğilim ise küresel kamusal malın etkinliğini azaltmakta, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerin küresel kamusal mallara ilişkin görüşlerini olumsuz yönde etkilemekte ve global adalet ve eşitlik kavramlarını tartışılır hale getirmektedir (Ortaç, 2004: 76-82). Arslan (2007: 135), dünyadaki tüm bireylerden (ülkelerden), vergi alma gücüne sahip, merkezi bir otoritenin olmamasından dolayı, küresel kamusal malların finansmanının herbiri kendi çıkarlarına göre hareket eden ülkelerin, gönüllü finansmanları ve uluslararası örgütlere ödedikleri aidatlarla karşılandığını belirtmektedir.

Ortaç (2004: 82), genel bir finansman kaynağının tedarik edilmesi ve pratik olarak uygulanması zor olduğundan bu malların finansmanının elde edilen faydaya dayandırılması diğer bir ifadeyle faydalanmanın ücrete tabi olması, dışsallığın yoğun olduğu durumda ise devlet bütçesinden ayrılan paylarla veya o alana yönelik yerel nitelikli harcamaların bir yüzdesi olarak ilgili bakanlık bütçesinden sağlanmasının tercih edilmesi gerektiğini söylemektedir.

Ayrıca merkezi bir hükümet oluşturulmasına yönelik finansman kararlarının çeşitli ülke temsilcilerinden oluşturulabilecek tarafsız bir kuruluşun denetimine tabi olması, oluşturulacak böyle bir ülke temsilcileri grubunun / kuruluşunun yaptırım gücü yüksek anlaşmalara ve kararlarda oyçokluğu esasına dayanması gibi uygulamalar adil politikaların izlenmesine öncülük edebilecektir.

3.9.3. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının ve Çevre Dostu Ürünlerin Teşviki

Az gelişmiş ülkelerin dış borçları ve ihrac endüstrisine yaptıkları yatırımlar bugün gelişmiş ülkelerin ucuz ürünlere sahip olmasını sağlamaktadır. Kısa dönemde kâr edilemeyecek olması nedeniyle, güneş, rüzgar enerjisi, dalgalar gibi yenilenebilir enerji kaynakları teknolojisine yatırım sayısı ise sınırlıdır (Kilim ve Kilim, 2008). Daha fazla karbon salınımını yapan daha ucuz olan yakıtlar ile, daha pahalı ancak daha az salınımı olan enerji kaynakları arasındaki fiyat farkının dengelenmesine yönelik amaca da henüz ulaşılabilmiş değildir. Bunda en önemli etken siyasi kaygılar vb. ile bu kaynaklardaki vergi miktarının düşük tutulmasıdır. Dolayısıyla vergi toplamaktan ya da bedel ödetmekten ziyade, daha az salınımına neden olan enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmek amacı öncelikler arasına koyulamamıştır (Alıcı ve Yıldız, 2012: 63).

Enerjide dışa bağımlılığın azaltılmasında önemli kaynaklardan bir tanesi biodizeldir. Ülkemizde uygulanan yüksek vergiler, biodizel alanında beklenen gelişmeyi henüz sağlayamamıştır. Çevreci araçlar bakımından ülkemizde henüz bir vergi teşviki de bulunmamaktadır. Özel tüketim vergisi nedeniyle benzin ve mazotla rekabet edilememesi sonucunda üretim tesisleri de kapanmaya başlamıştır. Gelişmiş ülke uygulamaları incelendiğinde, bu ülkelerin çoğunda biodizel üretiminin teşvik edildiği ve biodizelin vergi indirimleri ile kullanıldığı görülmektedir. Avusturya, Fransa, Almanya, İtalya, İrlanda, Norveç, İsveç, Polonya, Slovakya ve Çek Cumhuriyeti'nde biodizel vergiden muaf tutulmaktadır. Ayrıca ABD Kyoto Protokolü'nü imzalamayan ülke

olmasına rağmen biodizel kullanımını teşvik etmektedir. Diğer yandan AB tarafından 2020 senesinde iklim değişimine sebep olan sera gazlarının %20 oranında düşürülmesi, böylece fosil yakıtların kullanımının azaltılması planları, bazı ülkelerdeki uygulamalarda sıkıntılar yaratmaktadır. Örneğin Birleşik Krallık’da bu amaçla fosil yakıtlara daha yüksek vergiler uygulanmaktadır (Üzeltürk, 2008: 77-78, 105)

Çevreci araçlar bakımından dünya ülkelerinde çeşitli vergi teşvikleri mevcuttur: Örneğin; ABD’de her melez araca 3400 \$ vergi indirimi, yıllık gelir vergisinde de % 50 indirim vardır. Almanya’da salınım oranına göre satış vergisinden 307 - 614 Euro arası, Fransa’da yıllık gelir vergisinden 2000 Euro’ya kadar ve Hollanda’da yakıt ve salınım durumu dikkate alınarak çevreci araçlara 6000 Euro’ya kadar indirim yapılmaktadır. Ayrıca İsveç, 2020 yılına kadar petrole ve fosil yakıtlara bağımlılığı tamamen sona erdirmek niyetindedir. İzlanda 2050 yılına kadar tüm otomobiller ve teknelerde yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen hidrojen kullanmayı amaçlamaktadır (Üzeltürk, 2008: 78-79).

Küresel boyutta yenilenebilir enerji kaynaklarına ve çevre dostu ürünlere geçiş sağlanması için çeşitli teşvikler ve yaptırımların uygulanması gerekmektedir. Bunun için çevre dostu ürünlerin yaygınlaştırılması için eko etiketlenmeye gidilmeli (Turan, 2008: 173), gerek enerji arz güvenliğinin temini, gerek ekonomik büyümenin yeşil ve sürdürülebilir kılınması amacıyla en başta enerji karışımı, düşük karbonlu (temiz) enerji seçenekleriyle zenginleştirilmeli, enerji kullanımında enerji verimliliği yükseltilmeli ve CCS (Karbon Yakalama ve Depolama) gibi yeni teknolojiler seferber edilmelidir. “Carbon capture and storage” in yanında “carbon capture and sequestration” da denen CCS, fosil yakıtlar kaynaklı salımların küresel ısınmaya etkilerini gidermenin bir yolu olup, fosil yakıtlarla çalışan elektrik santralleri de dâhil olmak üzere, geniş ölçekli tesislerden salınan CO₂’i yakalama ve bunun atmosfere girişini önleyecek şekilde depolama mantığı üzerine kurulmuş bir teknolojidir (Ateş, Z., 2011: 61,69).

Çeşitli yatırımların yanında enerjide yaşanan dışa bağımlılığın azalmasında enerji tasarrufu da önemlidir. Binalarda yalıtım sistemlerinin güçlendirilmesi, çeşitli elektronik aletler bakımından enerji kullanım miktarına göre sınıflandırma yapılması, enerji fiyatlarının kullanım miktarına göre belirlenmesi ve bu uygulamada adaletli davranılması, havayı kirletmeyen bir yöntem olarak çöpten enerji üretilmesi, jeotermal,

güneş ve rüzgar enerjilerine daha fazla yatırım yapılması gibi öneriler bu konuda düşünülebilir (Üzeltürk, 2008: 104). Ayrıca UNDP İnsani Gelişme Raporu (2011: 15), çevresel bozulmayla mücadele çabalarının desteklenmesine yönelik mali kaynak akışlarına erişimin sağlanması için eşitlik ve söz hakkının geliştirilmesi konusunda önlemlerin alınması, ülkeler bazında temiz enerjinin desteklenmesi, ilgili konuda farkındalık yaratılması ve savunulan faaliyetlerin yürütülmesi için küresel ve üst düzey bir “Evrensel Enerji Erişim Girişimi” oluşturulması isteğini dile getirmektedir.

3.9.4. Gelecek Nesillere Yük Aktarmama

Dünya sadece bir nesil tarafından kaynakları tüketilecek bir alan değildir. Gelecekteki nesillere de bırakılacak bir mirastır. Bu mirasın korunması ise tüm bireylerin ve yönetimlerin ortak sorumluluğuna girmektedir (Susam, 2008: 300). Oysa günümüzde bu sorumluluk sık sık gözardı edilebilmektedir. Örneğin nükleer enerji şimdiki neslin refahını arttırmakta, ancak gelecek nesillere telafisi zor negatif dışsallıklar bırakmaktadır.

Gelecek nesiller sunum kararlarına katılamadığından, biyolojik çeşitliliğin korunması, salgın hastalıkların yok edilmesi, yoksulluğun azaltılması gibi onları da ilgilendiren konularda, her iki neslin çıkarları göz önünde bulundurulmalı ve şimdiki neslin çıkarları uğruna gelecek nesillere aşırı yük aktarılmamalıdır (Turan, 2008: 171, 179).

3.9.5. Doğrudan Yatırımlar

Küresel kamusal malların finansmanında doğrudan yatırımların önemi büyüktür. Ancak doğrudan yatırımların amacına uygun kullanılmadığı durumlarda küresel kamusal zararlar meydana geldiğinden finansman için arzulanan hedeflerden uzaklaşmaktadır. Söz gelimi dünya CO₂ tüketiminin %60’ını gerçekleştiren sanayileşmiş OECD ülkeleri, kendi ülkelerinde çevre bilinci yükselip, çevre politikaları sertleştikçe kirlilik yaratan endüstrilerini başka ülkelere kaydırmaktadır. Bu bir anlamda, zengin olanın daha çok kirlileme hakkı olduğu gibi bir ikilemin de ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Sanayileşmiş ülkeleri yakalamaya çalışan gelişmekte olan ülkelerin, bu yarışta kirli endüstrilere kucak açması ise, olumsuz gelişmeleri daha da beslemektedir. Dolayısıyla 1990’lı yıllardan bu yana kirli endüstrileri doğrudan yabancı yatırımlar aracılığıyla

çeken Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin birçoğu CO₂ salınımindaki paylarını hızla arttırmaktadır (Yılmaz ve Ersoy, 2009: 1455).

Diğer bir sorun da bu yatırımların özel sektörü çekecek boyutta atılımlar gerçekleştirememesidir. Örneğin enerji, haberleşme (telekom) ve diğer fiziki altyapı açılarından küçümsenmeyecek yatırımlar yapıldığı halde bu, özel sektörde bir "crowding-in" (özel sektörü çekme) etkisi yaratarak bütün sektörlerde büyümeyi tetikleyici başarılı adımların atılmasını sağlayamamıştır (Pinar ve Arıkan, 2003: 110).

Küresel kamusal malların finansmanında bu yatırımlara ağırlık verilmesi ve spekülative nitelikli sermaye yerine doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını teşvik eden politikaların tercih edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede geçici ve ihtilaflı çözümler yerine ekonomideki yapısal sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik politikalara önem verilmesi esas bakış açısı olarak benimsenmelidir (Çelik, 2008: 76). Uluslararası finansal sistemin doğrudan yatırımlara ağırlık veren bir yapıya kavuşturulması durumunda ise, sistemde yapılacak olan düzenlemelerin tüm tarafların güvenilir, sağlam ve etkin bir şekilde çalışmalarına hizmet edecek nitelikte olmasına özen gösterilmelidir (Açıkgöz, 2008: 117).

Ayrıca doğrudan yatırımların küresel kamusal malların finansman amacına uygun ve bu amaca odaklanacak aktörleri çekecek boyutta yapılandırılması gerekmektedir. Bu malların sınırötesi etkileri dolayısıyla finansmanında da ortak hedeflerin ve çıkarların gözetilmesi zorunludur. Örneğin küresel ısınmayla mücadele amacıyla kendi kirli endüstrilerini geliştirmekte olan ülkelere kaydıran sanayileşmiş bir ülke, bu amaçtan kendi çıkarı için uzaklaştığı gibi o ülkeye de telafisi zor maliyetler yüklemiş olacaktır. Oysa geliştirmekte olan ülkeye yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilgili yatırımlar yaptığı ve gerektiğinde uluslararası işbirliğine giderek bu yatırımların sunumunu teşvik ettiğinde hem amaca yönelmiş hem de konuyla ilgili ortak politikalar geliştirilmiş olacaktır.

Diğer yandan geliştirmekte olan ülkeler çeşitli vergi indirim ve teşvikleri ile çok uluslu kuruluşların davranışlarını fayda ve maliyet bakımından inceleyerek küresel sermayenin serbest dolaşımının zararlarından kendilerini korurken, faydalarından yararlanmaya çalışmalıdırlar. Bu şekilde, ülkelerin yabancı doğrudan yatırımların kaynağı olan küresel sermayenin güçlü temsilcileri uluslararası kuruluşlar ve gelişmiş ekonomilere

karşı birlikte hareket edebilme kabiliyeti kazanmaları, zararları faydalara dönüştürmeleri veya faydaların ülkeleri için katlandıkları maliyetten daha fazla olmasına çalışmaları yönünde önemli bir adım olacaktır (Özer, 2006: 103).

SONUÇ

Küresel kamusal malların optimum kullanımı ve tarafların bu malların olası faydalarından en adil şekilde yararlanmaları için geliştirilen bir takım sınıflandırmalara istinâden, çalışmada bu mallar, kamu ekonomisi açısından kamusalılık türüne ve hizmet alanlarına göre sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Ancak sınır ötesi etkileri sebebiyle bu malların gerek tanımı ve sınıflandırılmasında, gerek finansmanı konusunda paylaşımın sınır ve kurallarını, tarafların bu mallardan ne derece ve ne yönde yararlanacaklarını belirlemek güçtür.

Bu malların sunumunda kullanılan dört teknik bulunmaktadır. Bunlar; her birey veya ülkenin katkılarının toplamının sunum miktarını belirlediği toplama tekniği, en çok katkıda bulunacak olanın sunum miktarını belirlediği en iyi vuruş tekniği, her bireyin veya ülkenin yaptığı katkının ağırlıklı oranlarının toplamının sunum miktarını belirlediği ağırlıklı toplam tekniği ve en küçük katkıda bulunanın sunum miktarını belirlediği en zayıf halka tekniğidir. Küresel kamusal malların sunumunda uygun tekniğin seçiminde küresel kamusal malın ne olduğu, hangi türe ait olduğu, yayılma alanı gibi faktörler göz önünde bulundurulmalıdır.

Küresel kamusal malların sunum sorunları bedavacılık, tutuklunun ikilemi, samuelson koşulunun ve mali denklik ilkesinin uygulanamaması, tüketim yanlı; eksik kullanım ve yanlış kullanım ile arz yanlı; aşırı sunum ve eksik sunum sorunlarıdır. Bunlardan bedavacılık ve tutuklunun ikilemi sorunları, kollektif hareketle rasyonel sonuçlara ulaşamayacağını ifade etmekte, samuelson koşulu ve mali denklik ilkesi teoriden ibaret kalmakta, eksik kullanımda üretilen küresel kamusal mal hiç tüketilememekte veya kısmen tüketilmekte, yanlış kullanımda bilinçsiz, amacına uygun olmayan tüketim gerçekleşmekte, aşırı sunumda aşırı kaynak dağıtımının olumsuz etkileriyle zarar görülmekte ve eksik sunumda ise üretimin hiç gerçekleşmemesi veya yetersiz gerçekleşmesi durumu söz konusu olmaktadır. Sunum sorunlarına karşı ölçek ekonomilerinin avantajlarından faydalanılmalıdır ve ülkelerarası küresel işbirliğine gidilmelidir.

Küresel kamusal malların merkezi bir otorite kavramından soyutlanarak ifade edilmesi, küresel kamusal mal tercihinin kim tarafından, nasıl, ne şekilde yapılacağı ve

finansmanının nasıl sağlanacağı sorununu gündeme getirmektedir. Diğer yandan küresel kamusal mal olgusunun sınırlarının tam olarak çizilememesi, bu malların finansman yöntemlerinin kullanılmasında da yeni yaklaşımların gelişmesini sağlamıştır. Tek tek ülkelerin refah artışları yerine, küresel toplumun refah artışının sağlanması gerektiği, bu malların sunumunda merkezi bir otoriteye ihtiyaç duyulduğu gibi çeşitli yaklaşımlar, küresel kamusal malların en etkin sunumu ve finansmanı için gelecekte de katkılarını devam ettirecek gibi görünmektedir.

Küresel kamusal malların finansman mekanizmalarından öne çıkan pazar oluşturma, kirlilik sertifikaları, emisyon ticareti gibi uygulamalarla finansmana katkısı belli bir düzeyle sınırlı kalırken, diğer önemli bir finansman mekanizması olan küresel vergileme uygulanmadığından ülkeler bu yolla kamu gelirlerine sahip olamamakta ve küresel vergi düşüncesi öneriden ibaret kalmaktadır. Küresel vergileme, en başta gelişmiş ülkelerin buna sıcak bakmamasına ilaveten, ülkelerin sosyo-kültürel yapıları ve gelişmişlik düzeyleri farklılıklarından, merkezi bir otoritenin bulunmamasından, ülkeler arası fayda maliyet eşitliğini sağlamanın zorluğundan ve hükümetler arası ortak bir politika belirlenmesinin güçlüğünden hayata geçirilememektedir. Ancak karbon vergisinin uygulanması gibi ulusal düzeyde bu vergilerin başarılı örnekleri mevcuttur. Dolayısıyla finansman mekanizmalarının etkinleştirilmesi için en azından gelişmiş ülkelerin büyük bir çoğunluğunca kabul görüp uygulanması, buna ilâveten katılımın artırılması için belli teşviklerin ya da uygulamaların yürürlüğe girmesi sağlanmalıdır.

Küresel kamusal malların finansmanında önemli bir yer tutan resmi kalkınma yardımları, BM'ye üye 192 ülkenin küresel zirvede görüşüp karara bağladığı “Milenyum Kalkınma Hedefleri”ne uyum içerisinde faaliyetlerini sürdürmeye çalışmaktadır. Milenyum kalkınma hedeflerinin, 2015 yılına kadar belirlenen, “fakirlik ve açlığın yeryüzünden silinmesi, temel eğitimin evrensel düzeyde yaygınlaştırılması, cinsler arası eşitliğin sağlanarak kadınların güçlendirilmesi, bebek ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının geliştirilmesi, HIV / AIDS, Malarya vb. hastalıklarla mücadele edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğe ulaşılması ve kalkınma için küresel işbirliğinin geliştirilmesi” sekiz ana hedefe ulaşması için, BM gibi uluslararası kuruluşlar çerçevesinde, gerek bu tür yapıların kuruluş amaçlarına ve felsefesine, gerekse küresel kamusal malların tanımına uygun ülkelerarası küresel işbirliğinin

geliştirilmesi ve bu yapılanmaların tavsiyelerinin dikkate alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda milenyum kalkınma hedeflerinde son maddede yer alan “kalkınma için küresel işbirliğinin geliştirilmesi” amacı için resmi kalkınma yardımlarının GSMH’ye oranında hedef olarak belirlenen % 0.7 oranının üzerine çıkan Danimarka, Lüksemburg, Hollanda, İsveç ve Norveç ülkeleri örnek olarak değerlendirilmeli, ülkelerin bütçe açığına neden olmayacak şekilde küresel düzeyde hedeflenen bu gibi politikalara katılımlarının artırılması için düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Diğer yandan küresel kamusal malların, fonksiyonel sınıflandırmasında yer alan genel, ekonomik ve sosyal hizmetlerin de, milenyum kalkınma hedefleri gibi uluslararası küresel işbirliği yapılanmalarına imkân sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Küresel kamusal malların üretiminde ve finansmanında, etkin bir uluslararası işbirliğinin sağlanması için uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, bireyler, vakıflar, özel sektör ve kamu kuruluşları bir bütün olarak hareket etmelidir. Bu doğrultuda özellikle katılım oranının artmasını sağlayan uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarının varlığı desteklenmelidir. En kabul gören ve uygun uluslararası işbirliği ise, ulusal düzeyden başlayan, karşılıklı faydalara dayanan, sürekli ve düzenli bir uluslararası işbirliğine giden örgütlenme yapılanmasıdır.

Kamusallık türlerine göre küresel kamusal malların finansmanında en zor olan, işbirliği yetersizliği ve tam ikâme durumlarının varlığı nedeniyle bedavacılık davranışının yoğun olarak gözlemlendiği tam küresel kamusal malların finansmanıdır. Kısmi dışlanabilirlik ve rekabet özellikleri nedeniyle yarı küresel kamusal mallarda gönüllü finansman teşvik edilmekte ve kulüp benzeri oluşumlara imkân verilmektedir. Diğer yandan küresel kulüp mallarda gerekli finansman kararı tıkanıklık durumları, ölçek ekonomileri gibi faktörlere göre belirlenirken küresel ortak mallarda dışlanabilir faydaların payına göre yapılacak ödemeler şekillenmektedir. Bu doğrultuda bu malların kamusallık türü dolayısıyla mâruz kaldığı finansman sorunlarına uygun çözüm önerileri geliştirilmelidir.

Toplama teknolojilerine göre küresel kamusal malların finansmanında ise; tam küresel kamusal mal özelliğine uygunluğundan dolayı tam ikame durumu ve bedavacı davranışların görüldüğü toplama tekniği, küresel işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Sunum miktarının küresel kamusal malı en iyi sunacak aktör tarafından belirlendiği en iyi vuruş tekniği ise küresel kulüp mal niteliğine uygunluğundan finansmanı üstlenecek aktör ya

da aktörlerin en azından katlandıkları maliyet kadar bir fayda elde etmelerini gerektirmektedir. Ağırlıklı toplam tekniğinde, bu tekniklerden farklı olarak, bazı ülkeler/aktörler için daha belirgin faydalar veya maliyetler söz konusu olduğundan finansman için güçlü ve esnek bölgesel kurumların gelişimine yardımcı olacak küresel eylemlerin önceliğine ihtiyaç vardır. En zayıf halka tekniği ise küresel ortak malların yapısına uygunluğundan ve bir aktörün veya ülkenin bu hizmeti yetersiz sunduğunda bunun zararı diğer aktör veya ülkeleri de etkileyeceğinden genellikle resmi kalkınma yardımlarıyla finanse edilmelidir. Ancak burada resmi kalkınma yardımlarının süreklilik arz etmesi veya etkin ve devamlılığı olan uluslararası işbirliği yapılanmalarının desteklenmesi gerekmektedir.

Bu değerlendirmeler ışığında, küresel kamusal mal ve kamu ekonomisi içinde bu malların finansmanının nasıl karşılanacağı konusunun, sürdürülebilir kalkınma süreçleriyle birlikte sürekli olarak gelişen bir konu olduğu söylenebilir. Uygulamada hâlen küresel kamusal malların korunması ve ülkelerin bu anlamdaki ihtiyaçlarının karşılanması için uzlaşmış küresel bir finans mekanizması bulunmamaktadır. Bu kapsamda aşağıdaki maddeler önerilebilir:

- i. Küresel kamusal malların finansmanında; küresel işbirliğinin güçlendirilmesi adına ulusal düzeyden başlayarak yeni yapılanmalara veya mevcut yapılanmalarda yeni düzenlemelere gidilmeli,
- ii. Adalet ve etkin çözüm arayışlarına yanıt verecek ve finansman hedefine en uygun şekilde hizmet edecek tarafsız, yeni uluslararası kurumlar ve organizasyonlar meydana getirilmeli,
- iii. Konu odaklı yaklaşımlar izlenmeli, temel kalkınma problemleri için yeni teşvikler ve destek mekanizmaları geliştirilmeli,
- iv. Sivil toplum kuruluşları, bireyler, özel sektör kuruluşları, resmi kuruluşlar, uluslararası organizasyonlar gibi tüm finansman aktörlerinin koordineli bir şekilde katılımları gerçekleştirilmeli,
- v. Piyasa temelli çözümlerde kamu desteği ve amaca uygunluk gözetilmeli ayrıca finansmanda yenilenebilir enerji kaynakları, çevre dostu ürünler, doğrudan yatırımlar, gelecek nesillere zarar getirmeyecek teknolojiler, SDR kullanımı vb. uygulamalar teşvik edilmelidir.

Bunlara ilâveten ÷lkelerin küresel düzeyde fayda sağlayacak ulusal kamusal mal kapasitelerini arttırıcı faaliyetlerde bulunmaları da (bor örneğinde olduğu gibi) küresel kamusal malların sunumu ve finansmanına en temel katkıyı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Arslan, M. O. (2012). Kamu Maliyesinin İşlevleri. Ş. Tosunoğlu ve Y. T. Ergül (Ed.). *Kamu Maliyesi* içinde. 1. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No 2570, 2012, 22-41.
- Arslan, M. O. (2007). “Uluslararası Sağlık Sorunları”, *Uluslararası Mali İlişkiler*. A. Herekman (drl.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No 1742.
- Atabey, S. E. (2010). Birleşmiş Milletlerin Küresel Kamu Mali Yönetimindeki Rolü. N. T. Saruç, T. Gürdal ve N. Altun (Ed.). *Prof. Dr. Aytaç Eker’e Armağan, Kamu Maliyesinde Seçme Yazılar* içinde. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2010, 417-432.
- Barrett, S. (2002). Supplying International Public Goods: How Nations can Cooperate. M. Ferroni ve A. Mody (Ed.). *International Public Goods, Incentives, Measurement and Financing* içinde. London: Kluwer Academic Publishers and The World Bank, 2002, 47-79.
- Çankaya, A. (2007). Kalkınma Yardımlarında Sivil Toplum Kuruluşları ve Kapasite Geliştirme Eğitim Programı; Kalkınma Yardımları, Kalkınma Yardımlarının Ülkeler Arası İşbirliğinin Geliştirilmesine Etkileri, Türkiye’nin Kalkınma Yardımları Çalışmaları. A. İsina (Ed.). *Kalkınma Yardımlarında Sivil Toplum Kuruluşları ve Kapasite Geliştirme* içinde. İstanbul: Tasam Yayınları, 2007, 31-35.
- Dileyici, D. ve T. Vural. (2006). Kamusal Mallar Teorisinde Yeni Gelişmeler. C. C. Aktan, D. Dileyici ve İ. Y. Vural (Ed.). *Kamu Ekonomisi ve Kamu Politikası* içinde. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2006, 37-57.
- Dileyici, D. (2006). Devletin Mali Alandaki Rol ve Fonksiyonlarındaki Değişim. C. C. Aktan, D. Dileyici ve İ. Y. Vural (Ed.). *Kamu Maliyesinde Çağdaş Yaklaşımlar* içinde. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004, 29-49.
- Durmuş, M. (2008). *Kamu Ekonomisi*. 2. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Edizdoğan, N. (1995). *Kamu Maliyesi*. 1. Baskı. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Ferroni, M. ve A. Mody. (2002). Global Incentives for International Public Goods: Introduction and Overview. M. Ferroni and A. Mody (Ed.). *International Public Goods: Incentives, Measurement and Financing* içinde. London: Kluwer Academic Publishers and World Bank, 2002, 1-29.
- Edwards, M. ve S. Zadek. (2002). Governing the Provision of Global Public Goods: The Role and Legitimacy of Non-State Actors. I. Kaul (Ed.). *Providing Global Public Goods* içinde. Oxford: Oxford University Press, 2002, 200-224.

- Eker, A. (2009). Küreselleşme Sürecinde Kamu Maliyesinde Yaşanan Dönüşüm. A. Eker ve H. A. Şimşek (Ed.). *Küreselleşme ve Kamu Maliyesinde Yaşanan Dönüşüm* içinde. Ankara: Ümit Ofset Matbaacılık, 2009, 1-24.
- Eker, A. (2004). *Kamu Maliyesi*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Gür, F. (2007). Sivil Toplum Kuruluşları Kalkınma Yardımları Raporları. A.İsina (Ed.). *Kalkınma Yardımlarında Sivil Toplum Kuruluşları ve Kapasite Geliştirme* içinde. İstanbul: Tasam Yayınları; 33, 2007, 49-54.
- Güvenç, Ö. (2007). Kalkınma Yardımları, Proje Oluşturma ve Geliştirme Prosedürü. A.İsina (Ed.). *Kalkınma Yardımlarında Sivil Toplum Kuruluşları ve Kapasite Geliştirme* içinde. İstanbul: Tasam Yayınları; 33, 2007, 37-47.
- Jayaraman, R. ve R. Kanbur. (1999). International Public Goods and the Case for Foreign Aid. I. Kaul, I. Grunberg ve M. A. Stern (Ed.). *Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century* içinde. New York: Oxford University Press, 1999, 418-435.
- Kaul, I. ve K. L. Goulven (2003). Institutional Options for Producing Global Public Goods. I. Kaul, P. Conceicao, K. Le Goulven, and R. U. Mendoza (Ed.). *Providing Global Public Goods: Managing Globalization* içinde. Oxford: Oxford University Press, 2003, 371-409.
- Kaul, I., I. Grunberg ve M. A. Stern. (1999a). Defining Global Public Goods. I. Kaul, I. Grunberg ve M. A. Stern (Ed.). *Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century* içinde. Oxford: Oxford University Press, 1999, 2-19.
- Kaul, I., I. Grunberg ve M. A. Stern. (1999b). Global Public Goods Concepts, Policies and Strategies. I. Kaul, I. Grunberg ve M. A. Stern (Ed.). *Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century* içinde. Oxford: Oxford University Press, 1999, 450-508.
- Kaul, I., I. Grunberg ve M. A. Stern. (1999c). Global Public Goods: Introduction Part. I. Kaul, I. Grunberg ve M. A. Stern (Ed.). *Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century* içinde. Oxford: Oxford University Press, 1999, 19-38.
- Kaul, I. ve R. U. Mendoza (2003). Advancing The Concept of Public Goods. I. Kaul, P. Conceicao, K. L. Goulven ve R. U. Mendoza (Ed.). *Providing Global Public Goods: Managing Globalization* içinde. Oxford: Oxford University Press, 2003, 78-111.
- Kaul, I, P. Conceição, K. L. Goulven ve R. U. Mendoza. (2003a). Why Do Global Public Goods Matter Today?. I. Kaul, P. Conceicao, K. Goulven ve R.U. Mendoza (Ed.). *Providing Global Public Goods: Managing Globalization* içinde. Oxford: Oxford University Press, 2003, 2-20.
- Kaul, I., P. Conceição, K. L. Goulven ve R. U. Mendoza. (2003b). How to Improve the

- Provision of Global Public Goods?. I. Kaul, P. Conceicao, K. Goulven ve R.U. Mendoza (Ed.). *Providing Global Public Goods: Managing Globalization* içinde. Oxford: Oxford University Press, 2003, 21-58.
- Kayıhan, Ş. ve H. Yıldız. (2004). *Elektronik Ticaretin Hukuki ve Vergi Boyutu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kirmanoglu, H. (2007). *Kamu Ekonomisi Analizi*. 1. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Kovancılar, B., M. Miynat ve S. A. Bursalıoğlu. (2007). *Kamu Maliyesinde Küresel Değişimler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Leicester, A. (2006). *The UK Tax System and the Environment*. London: The Institute for Fiscal Studies.
- Martin, L. L. (1999). The Political Economy of International Cooperation. I. Kaul, I. Grunberg ve M. A. Stern (Ed.). *Global Public Goods International Cooperation in the 21th Century* içinde. Oxford: Oxford University Press, 1999, 51-64.
- Mendez, R. P. (1999). Peace as a Global Public Good. I. Kaul, I. Grunberg ve M. A. Stern (Ed.). *Global Public Goods: International Cooperation in the 21 st Century* içinde. Oxford: Oxford University Press, 1999, 382-416.
- Morrissey, O., D.W. Velde ve A. Hewitt. (2002). Defining International Public Goods: Conceptual Issues. M. Ferroni ve A. Mody (Ed.). *International Public Goods: Incentives, Measurement and Financing* içinde. Netherlands: Kluwer Academic Publishers and the International Bank for Reconstruction and Development ve The World Bank, 2002, 31-46.
- Ortaç, F. R. (2004). *Global Kamu Malları ve Finansmanı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Pehlivan, O. (2008). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Derya Kitabevi.
- Repetto, R., R. C. Dower, R. Jenkins, J. Geoghegan. (1992). *Green Fees: How a Tax Shift Can Work for the Environment and the Economy*. Washington: World Resources Institute.
- Sagasti, F. ve K. Bezanson. (2001). *Financing and Providing Global Public Goods: Expectations and Prospects*. Stockholm: Ministry for Foreign Affairs.
- Sandler, T. (1999). Intergenerational Public Goods (Strategies, Efficiency And Institutions). K. Inge, I. Grunberg ve M. A. Stern (Ed.). *Global Public Goods: International Cooperation In The 21.Century* içinde. Oxford: Oxford University Press, 1999, 20-50.
- Saruç, N. T. ve E. Karakaya. (2008). Emisyon Ticareti ve Karbon Piyasası. E. Karakaya (hızl.). *Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü: İklim Değişikliğinin Bilimsel*,

- Ekonomik ve Politik Analizi* içinde. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2008, 197-224.
- Saruç, N. T. (2009). Global Çevre Vergilerinin Kalkınma Amaçlı Uygulanabilirliği. A. Eker ve H. A. Şimşek (Ed.). *Küreselleşme ve Kamu Maliyesinde Yaşanan Dönüşüm* içinde. Ankara: Ümit Ofset Matbaacılık, 2009, 110-124.
- Savaşan, F. (2012). *İki Başarısızlık Arasında Kamu Ekonomisi*. 1. Baskı. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Stiglitz, J. E. (2006). Global Public Goods and Global Finance: Does Global Governance Ensure that the Global Public Interest is Served?. J.P. Touffut (Ed.). *Advancing Public Goods* içinde. Paris: Edward Elgar Publishing, 2006, 149-164.
- Susam, N. ve B. E. Yılmaz. (2007). Diğer Uluslararası Kamu Malları. A. Herekman (Ed.). *Uluslararası Mali İlişkiler* içinde. Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2007, 105-132.
- Şenatalar, B., H. Kirmanoğlu ve O. Şener. (2003). *Kamu Ekonomisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şener, O. (2007). *Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Üzeltürk, H. (2008). *Enerjinin Zamanda Yolculuğu Vergi Etkisi*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Vural, İ. S. (2006a). Ekolojik Değişimin Kamu Maliyesine Etkileri: İklim Değişikliği, Sürdürülebilir Kalkınma ve Karbon Vergileri. C. C. Aktan, D. Dileyici ve İ. Y. Vural (Ed.). *Kamu Maliyesinde Çağdaş Yaklaşımlar* içinde. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, 153-168.
- Vural, İ. S. (2006b). Dış İstikrarın Sağlanması ve Kalkınmanın Finansmanında Global Vergi Önerisi: Tobin Vergisi. C. C. Aktan, D. Dileyici ve İ. Y. Vural (Ed.). *Kamu Maliyesinde Çağdaş Yaklaşımlar* içinde. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, 91-110.
- Wyplosz, C. (1999). International Financial Instability. I. Kaul, I. Grunberg ve M. A. Stern (Ed.) *Global Public Goods: International Cooperation in the 21. Century* içinde. Oxford: Oxford University Press, 1999, 152-189.
- Yıldırım, Z. (2009). Global Kamusal Mallar: Sunum ve Finansmanı. N. Edizdoğan (Ed.). *Güncel Mali Konular* içinde. Bursa: Dora Yayıncılık, 2009, 181-212.
- Yıldız, H. (2005). *Küreselleşmenin Vergileme Üzerindeki Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zanbak, C. (2009). Enerji Verimliliği-Ekonomik Gelişme İlişkileri Bağlamında Kyoto Protokolü'nün Sera Gazı Azaltım Mekanizmaları. *Kyoto Protokolü ve Karbon*

Emisyonları Tartışma Toplantıları Kocaeli-İzmir içinde. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayın No 184, 2009, 17-26.

Sürekli Yayınlar

- Akdemir, A. ve M. Şahin. (10-14 Mayıs 2006). Küresel Kamusal Malların Üretim Ve Yönetim Dinamikleri Bağlamında Tasnif Edilmesi. *21. Türkiye Maliye Sempozyumu: Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler*. Antalya, 117-142.
- Aktan, C. C. ve H. Çoban. (2007). Kamu Maliyesine Güven ve Ekonomik Anayasa. *Çimento İşveren Dergisi*. 21.6, 4-11.
- Akyol, S. ve S. Varlık. (2010). Bir Küresel Kamu Malı Olarak Finansal İstikrar: Eleştirel Değerlendirmeler. *Ekonomik Yaklaşım*. 21.75, 141-162.
- Akyol, S. ve S. Ulutürk. (10-14 Mayıs 2006). Küresel Kamu Malı, Hegemonya ve İstikrar'ın Küresel Ekonomi Politikası. *21. Türkiye Maliye Sempozyumu: Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler*. Antalya, 259-272.
- Arsan, H. Ü. (1992). Kamu Maliyesi Alanında Yeni Bir İnceleme Konusu: Uluslararası Kamusal Mallar. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Gündüz Ökçün'e Armağan)*. 47. 1-2, 403-426.
- Ateş, D. (2011). Ekonomik Kriz Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşmenin Geleceği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 12.1, 1-16.
- Ateş, Z. (2011). Küresel Enerji Sisteminde Köklü Dönüşüm İhtiyacı. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*. 42, 43-70.
- Ay, A. ve F. Mangır. (2007). Uluslararası Finansal Entegrasyon Bağlamında Sermayenin Vergilendirilmesi: Tobin Vergisi. *Maliye Dergisi*. 153, 123-141.
- Ay, H. ve M. Pehlivan. (2011). Küresel Kamu Malları Bağlamında Küresel Yoksulluğun Analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*. 48. 554, 5-16.
- Ay, M. H., Ü. Şahin, ve H. Soylu. (2010). Mükellef İle Vergi Dairesi İlişkilerinde Yönetişimin Rolü ve Karaman İli Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 11. 1, 271-288.
- Başaran, F. (2007). Küresel Bir Kamu Malı Olarak Çevrenin Artan Önemi ve Sayıştay Denetimi. *Sayıştay Dergisi*. 65, 89-111.
- Carbone, M. (2002). Global Public Goods: A New Frontier In Development Policy?. *The ACP-EU Courier No 191*: 38-40.
- Ceran, Y. ve R. Çiçek. (2007). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesine İlişkin Türk Vergi Sisteminde Katma Değer Vergisi Açısından Bir Değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi*. 14.1, 291-304.
- Çalışkan, A. (1999). Ekolojik Vergi Reformu. *Maliye Dergisi*. 132, 97-105.

- Çaşkurlu, E. ve H. Ünsal. (10-14 Mayıs 2006). Global Kamu Malı Perspektifinden Finansal İstikrarın Sağlanması ve IMF'nin Rolü. *21. Türkiye Maliye Sempozyumu: Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler*. Antalya, 274-299.
- Çelebi, A. K. ve A. Z. Yalçın. (2008). Kamusal Mallar Teorisinin Değişimi: Bölgesel Kamusal Mallar. *Yönetim ve Ekonomi*. 15. 2, 1-18.
- Çelikkol, H. ve N. Özkan. (2011). Karbon Piyasaları ve Türkiye Perspektifi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 31, 203-222.
- Çikot, Ö. (2009). Avrupa'da Karbon ve Enerji Borsaları. *TSPAKB Sermaye Piyasalarında Gündem Dergisi*. 82, 9-24.
- Durmuş, M. (2006). Sosyal (Kamusal) Malların Yeniden Tanımlanması Gereği. *Ekonomik Yaklaşım*, 17.59, 65-97.
- Edwards, S. (1999). How effective are Capital Controls?. *Journal of Economic Perspectives*. 13.4, 65-84.
- Erdoğan, M. (2006). Küresel Kollektif Varlıklar, Finansman Problemleri ve Düzeltici Vergileme Temelli Çözüm Yolları. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 21.1, 269-295.
- Ergül, Y. T. ve M. O. Arslan. (2009). Finansal İstikrarsızlık Hipotezi, Tobin Vergisi ve Uluslararası Finansal Sistem: Post Keynesyen Bir Çerçeve. *Ekonomik Yaklaşım*. 20.72, 21-42.
- Ersel, H. (2010). Bir Küresel Kamusal Mal Olarak Mali İstikrar ve G20. *İktisat ve Toplum Dergisi*. 2, 16-24.
- Eser, L. Y. ve N. Birinci. (2013). Global Vergi Önerileri ve Uygulanabilirlikleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 27.1, 177-195.
- Gökbunar, R. (2003). Siber Uzayda BİT Vergisi Üzerine. *Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 22. 2, 35-49.
- Göker, Z. (2009). Küresel Kamusal Bir Mal: Finansal İstikrar. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*. 9. 17, 7-22.
- Güler, H. (2011). Küresel Kamusal Malların Finansmanına Bir Model Olarak Avrupa Birliği Bütçesi Öz Kaynaklar Sistemi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 30.1, 243-261.
- Hotunluoğlu, H. ve R. Tekeli. (2007). Karbon Vergisinin Ekonomik Analizi ve Etkileri: Karbon Vergisinin Emisyon Azaltıcı Etkisi Var mı?. *Sosyo-Ekonomi*. 6.2, 107-126.
- Karagöz, F. (2010). Yoksulluk Tuzağı ve Dış Yardım: Eleştirel Bir Yaklaşım. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 4, 1-13.

- Kargı, V. ve C. Yüksel. (2010). Çevresel Dışsallıklarda Kamu Ekonomisi Çözümleri. *Maliye Dergisi*. 159, 183-202.
- Kargı, N. ve E. Karayılmazlar (2009). Küreselleşmenin Vergi Politikaları Üzerindeki Etkinsizlik Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 14. 3, 21-37.
- Keskin, N. (2009). Sermaye Kontrolleri: Nedenleri, Türleri ve Ülke Deneyimleri. *Sosyo-Ekonomi Dergisi*. 1, 147-166.
- Kindleberger, C. P. (1986). International Public Goods without International Government. *The American Economic Review*. 76.1, 1-13.
- Kirmanoglu, H., B. E. Yılmaz ve N. Susam. (10-14 Mayıs 2006). Maliye Teorisi'nin Çıkmazı: Küresel Kamusal Mallar (Kalkınma Yardımları İçinde Küresel Kamusal Malların Finansmanı). 21. *Türkiye Maliye Sempozyumu: Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler* içinde. Antalya, 169-193.
- Kovancılar, B. (2001). Küresel Isınma Sorunun Çözümünde Karbon Vergisi ve Etkinliği. *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 8.2, 7-19.
- Kulaklıkaya, M. (2008). Kalkınma Yardımında Dünyadaki Son Trendler ve TİKA. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar*. 31, 14-29.
- Ma, S. (2011). Çocuk Felcini Yok Etme Küresel Girişimi. *Rotary Dergisi*. 135-123, 19-26.
- Meriç, M. (10-14 Mayıs 2006). Küresel Kamu Mallarının Yönetiminde Uluslararası Kurumsal Oluşumların Önemi. 21. *Türkiye Maliye Sempozyumu: Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler* içinde. Antalya, 143-161.
- Miynat, M., E. Kömürcüler ve A. Uğur. (2010). Bir Küresel Dışsal Maliyet Örneği Olarak Finansal İstikrarsızlıklarla Mücadele Yöntemleri. *Maliye Dergisi*. 159, 119-136.
- Møller, B. (2004). Peace as a Global Public Good. *Aalborg University, DIR & Institute for History, International and Social Studies*. Development Research Series Working Paper No 127: 1-41.
- Mutlu, A. (10-14 Mayıs 2006). Küresel Kamusal Mallar Bağlamında Sağlık Hizmetleri ve Çevre Kirlenmesi: Üretim, Finansman ve Yönetim Sorunları. 21. *Türkiye Maliye Sempozyumu: Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler* içinde. Antalya, 195-216.
- Öktem, A. U. (13-14 Mart 2008a). Küresel Isınma ve İklim Değişikliğine Global Bir Önlem: Karbon Dioksit Vergisi. *Küresel İklim Değişimi ve Türkiye*. Ankara: TMMOB İklim Değişimi Sempozyumu, 351-356.
- Öktem, A. U. (2008b), Avrupa Birliği İklim Değişikliği Politikasında Yeni Bir Politika Aracı: Emisyon Ticareti. *Akademik İncelemeler*. 3.1, 19-29.

- Pamukçu, K. (2006). Küresel Isınmaya Karşı Küresel İşbirliği. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*. 3.10, 181-215.
- Pınar, A. ve S. İ. Arıkan. (2003). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Bağlamında Devlet Yardımları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. 3.1, 93-111.
- Saraçoğlu, F. ve Ö. Şahan. (2004). Tobin Vergisi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. *Sayıştay Dergisi*. 55, 71-82.
- Saruç, N. T. (2007). Financing Of The United Nations Peace Operations As A Public Good. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 9.2, 139-165.
- Sipahi, E. B. (2010). Küresel Çevre Sorunlarına Kolektif Çözüm Arayışları ve Yönetişim. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 24, 331-344.
- Susam, N. (2008). Kamu Maliyesinde Sınır Ötesi Bir Kavram: Küresel Kamusal Mallar. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 12.1-2, 277-303.
- Şahin, M. (2006). Ekonomi Gündemi: Kamu Ekonomisinin Yeni Gündemi: Küresel Kamusal Mallar. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 4.1, 22-26.
- Şimşek, H. A. (2008). Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Maliye Politikaları: Teorik Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 13.1, 183-208.
- Tanzi, V. (2004). Ulus Devletlerin Sonu Mu Geliyor. H. Ay (çev.). *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6.1, 50-64.
- Taşçı, K. ve E. Demirbaş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesi: Tobin Vergisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. 2.2, 78-109.
- Tekin, A. ve İ. Y. Vural. (2004). Global Kamusal Malların Finansman Aracı Olarak Global Vergi Önerileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12, 323-337.
- Turan, D. ve A. Yurdakul. (30-31 Ekim-1 Kasım 2009). Küresel Kamusal Mal Olarak Bilginin Küresel Kamusal Malların Sunumundaki Rolü Ve Önemi. *Uluslararası 7. Bilgi, Ekonomi Ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı*. Yalova, 749-762.
- Uyar, S. ve E. Cengiz. (2011). Karbon (Sera Gazı) Muhasebesi. *Mali Çözüm Dergisi*. 105, 47-70.
- Yalçın, A. Z. (2009a). Küresel Çevre Politikalarının Küresel Kamusal Mallar Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12. 21, 288-309.

- Yalçın, A. Z. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Düşük Karbon Ekonomisinin Önemi ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13.24, 186-203.
- Yerlikaya, G. K. (2003). Karbon Vergisi. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*. 7.1-2, 685-700.
- Yıldız, H. (2006). Kirliliğin Önlenmesinde Çevre Vergilerinin Rolü. *İktisat, İşletme Finans Dergisi*. 245, 103-122.
- Yılmaz, B. E. (2010). Barış ve Güvenlik: Küresel Kamu Malı Olarak Sunumu ve Finansman Mekanizmaları. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10.1, 137-158.
- Yılmazer, M. ve B. A. Ersoy. (2009). Kirlilik Sığmağı Hipotezi, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Kamu Politikaları. *Ege Akademik Bakış*. 9.4, 1441-1462.
- Yumuşak, İ. G. ve M. Aydın. (2005). Bilgi Kamusal Bir Mal mıdır?. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 10.2, 104-122.

Diğer Yayınlar

ABD Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri. (t.y.)

http://tr.wikipedia.org/wiki/ABD_Hastal%C4%B1k_Kontrol_ve_Korunma_Merkezleri (12 Ekim 2012).

Acar, İ. A. ve H. Gül. (2007). 1980 Sonrasında Kamusal Mal ve Hizmet Sunumunda Yaşanan Dönüşüm.

http://www.sdu.edu.tr/sempozyum/2006/maliye/PDF/acar_gul.pdf (11 Temmuz 2011).

Acocella, N. (2006). Distributive Issues in The Provision and Use of Global Public Goods. *Studi Economici Issues* 88: 1-21.

<http://www.memotef.uniroma1.it/newdip/utenti/acocellanicola/english/77%20gpgrevised2.pdf> (20 Ağustos 2011).

Açıkgöz, Ş. (2008). Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerini Kontrol Etmede

Kullanılabilecek Araçlar. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE.

Ağca, B. (2003). Küresel Kamu Malları, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar* 11: 21-24.

<http://www.mfa.gov.tr/kuresel-kamu-mallari.tr.mfa> (1 Aralık 2011).

Aids (t.y.) <http://tr.wikipedia.org/wiki/AIDS> (1 Eylül 2012).

Akdiş, M. (2004). Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Yol Açtığı Finansal Krizler ve Bu Krizleri Önlemede Kullanılabilecek Araçlar: Tobin Vergisi. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi* 36: 36-48.

<http://makdis.pamukkale.edu.tr/Mak24.htm> (20 Ağustos 2011).

Alıcı, B. ve H. Yıldız. (2012). Küresel Kamusal Bir Mal Olan Çevrenin Korunmasında Karbon Vergisi ve Etkinliği. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* 4.1: 55-64.

http://www.sobiad.org/eJOURNALS/dergi_HIA/arsiv/2012/birgul_alici.pdf (1 Eylül 2012).

Altan, R. (2008). Birleşmiş Milletler'in Kalkınma Faaliyetleri ve Türkiye'ye

Yansımaları. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.

Anand, P. B. (2002). Financing the Provision of Global Public Goods. *United Nations University, WIDER Discussion Paper No 110*.

http://www.wider.unu.edu/publications/working-papers/discussion-papers/2002/en_GB/dp2002-110/_files/78091805351807051/default/dp2002-110.pdf (20 Ağustos 2011).

Arslan, M. O. (2006). Küresel Kamu Malı Olarak Sağlık ve Kuş Gribinin Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi SBE.

- Aydın, M. (2006). Yerel Kamu Hizmetlerinin Finansman Yöntemleri: Bir Yerel Kamu Malı Olarak Suyun Finansmanı ve Afyon Belediyesi Uygulaması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE.
- Barış, A. (2008). Kamu Maliyesi Teorisinde Küresel Kamusal Mallar. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi SBE.
- Baysan, S. (1999). Siber Mekânının Vergilendirilmesinin Gerekli Olup Olmadığı Üzerine Bir Deneme. [Elektronik Versiyon] *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2.3: 1-15 (5 Mart 2012).
- Bill & Melinda Gates Vakfı*. (t.y.)
http://tr.wikipedia.org/wiki/Bill_%26_Melinda_Gates_Vakf%C4%B1 (12 Ekim 2012).
- Binger, A. (7-11 April 2003). Global Public Goods and Potential Mechanism for Financial Availability, *Background Paper Prepared For The Fifth Session Of The Committee For Development Policy Meeting*. New York.
http://www.un.org/esa/policy/devplan/al_binger.pdf (30 Ağustos 2011).
- Birdsall, N. (2012). The World Bank and Climate Change Forever a Big Fish in a Small Pond?. *CGD Policy Paper 007*: 1-31.
http://www.cgdev.org/files/1426335_file_Birdsall_Big_Fish_Small_Pond_final.pdf (1 Ekim 2012).
- Birdsall, N. ve B. Leo. (2011). Find Me the Money:Financing Climate and Other Global Public Goods. *CGD Working Paper No 248*: 1-50.
http://www.cgdev.org/files/1424979_file_Birdsall_Leo_Find_Me_the_Money_FINAL.pdf (1 Ekim 2012).
- Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi*. (t.y.)
http://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler_%C4%B0kli_m_De%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi_%C3%87er%C3%A7eve_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi (12 Ekim 2012).
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı* (t.y.)
http://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler_Kalk%C4%B1nma_Program%C4%B1 (1 Eylül 2012).
- Brandt Raporu*. (t.y.) http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/brandt_raporu (12 Ekim 2012).
- Bretton Woods Anlaşması*. Vikipedi. (t.y.)
http://tr.wikipedia.org/wiki/Bretton_Woods_Anla%C5%9Fmas%C4%B1 (12 Ekim 2012).
- Caldari, K. ve F. Masini. (2010). National Autonomy, Regional Integration and Global Public Goods: The Debate on The Tobin Tax (1978-2008). *CREI Working Paper No 1*: 1-23.
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2015638 (1 Ekim 2012).

- Cepparulo, A. ve L. Giuriato. (2009). Aid Financing of Global Public Goods: An Update. *MPRA Paper* 22625: 1-42. http://mpra.ub.uni-muenchen.de/22625/1/MPRA_paper_22625.pdf (1 Ekim 2012).
- Çakmak, H. (2007). Türkiye’de Uygulanan Çevresel Vergilerin Eleştirel İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi SBE.
- Çelik, F. Ş. (2008). Uluslararası Piyasalarda Spekülatif Para ve Sermaye Hareketliliği Ve Tobin Vergisi Carry Trade, Hedge Fonlar ve Diğer Spekülatif Hareketler. *Yayınlanmamış Maliye Uzmanlığı Yeterlilik Tezi*. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2012). *Türkiye’de Karbon Piyasası*. http://www.eie.gov.tr/iklim_deg/document/karbon_piyasasi.pdf (1 Ekim 2012).
- Çevre ve Orman Bakanlığı. (2011). *Karbon Piyasalarında Ulusal Deneyim ve Geleceğe Bakış*. <http://www.karbonkayit.cob.gov.tr/Karbon/Files/Karbon%20Piyaslar%C4%B1nda%20Ulusal%20Deneyim%20ve%20Gelece%C4%9Fe%20Bak%C4%B1%C5%9F.pdf> (1 Ekim 2012).
- Çoban, O. ve N. Şahbaz. (24-26 Mayıs 2012). Karbon Salınımı, Milli Gelir ve Yenilenebilir Enerji Tüketimi İlişkisi: Türkiye Örneği. *13. Uluslararası Ekonometri, Yöneylem Araştırması ve İstatistik Konferansı*. Gazimağusa, http://eyi.emu.edu.tr/Conference_CD/info/full%20articles/RT289.doc (4 Kasım 2012).
- Dabrowski, M. ve A. Radziwill. (2007). Regional vs. Global Public Goods: The Case of Post-Communist Transition. *CASE-Center for Social and Economic Research: CASE Network Studies and Analyses* 0336,1-41. http://mpra.ub.uni-muenchen.de/11967/1/MPRA_paper_11967.pdf (30 Ağustos 2011).
- Danacıoğlu, A. (2011). Ülkemizdeki Sivil Toplum Kuruluşlarının Yurtdışındaki Faaliyetleri ve Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının Ülkemizdeki Faaliyetleri. *İdarecinin Sesi*. http://www.tid.web.tr/ortak_icerik/tid.web/148/16-%20Ayhan%20Danac%C4%B1oglu.pdf (15 Temmuz 2012).
- Demirbaş, E. (2008). Ülke Uygulamaları Işığında Tobin Vergisi ve Uluslararası Finansal İstikrarsızlıkları Önlemedeki Rolü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi SBE.
- Demireli, E. ve A. Hepkorucu. (2010). Çevre Finansmanı Kavramsal Bir Yaklaşımla Karbon Finans Borsası. [Elektronik Versiyon] *Ekonomi Bilimleri Dergisi*. 2.2:37-48.
- Deneulin, S. ve N. Townsend. (2007). Public Goods, Global Public Goods and The Common Good, *International Journal of Social Economics*. 34:1-2. <http://opus.bath.ac.uk/13782/1/dentownsendfinal.pdf> (16 Temmuz 2012).

DPT. (2007). Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013. *Fikri Mülkiyet Hakları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: DPT Yayın No 2728.

Dünya Bankası nedir?. (t.y.) <http://www.merakname.com/dunya-bankasi-nedir/> (12 Ekim 2012).

Dünya Ticaret Örgütü. (t.y.) http://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_Ticaret_%C3%96rg%C3%BCt%C3%BC (12 Ekim 2012).

ECDPM. (2012). *Reporting on Development: ODA and Financing for Development. Final Report*. [http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/C3FF9A6B12CEDEF1C1257A09006081E3/\\$FILE/Reporting_on_Development_2012_0107452_final.pdf](http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/Download.nsf/0/C3FF9A6B12CEDEF1C1257A09006081E3/$FILE/Reporting_on_Development_2012_0107452_final.pdf) (9 Ekim 2012).

ECDPM (t.y.) [http://en.wikipedia.org/wiki/European_Centre_for_Development_Policy_Management_\(ECDPM\)#Thematic_programmes](http://en.wikipedia.org/wiki/European_Centre_for_Development_Policy_Management_(ECDPM)#Thematic_programmes) (10 Eylül 2012).

Ercan, M. (7 Ocak 2012). Avrupa Birliği'nde 'Tobin Vergisi' Planı. *Radikal*. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1074827&Yazar=METIN-ERCAN&CategoryID=101> (15 Şubat 2012).

Erkal, B. (2012). Özel Çekme Hakları (SDR). <http://www.borsahocam.com/icerik-ozel-cekme-haklari-sdr-157.html> (10 Ekim 2012).

Eroğlu, Ö. (1998). Kamu Harcamalarının Enflasyon Üzerindeki Etkilerinin Ekonometrik Bir Model Yardımıyla İncelenmesi ve Bir Uygulama (1980-1996). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.

Ersoy, B. A. (2011). Globalization and Global Public Goods. P. Pachura (Ed.). *New Knowledge in a New Era of Globalization* içinde. Rijaka: InTech, 2011, 225-242. <http://www.intechopen.com/books/new-knowledge-in-a-new-era-of-globalization/globalization-and-globalpublic-> (5 Ekim 2012).

Eser, K. A. (2012). Finansal Serbestleşme Sürecinde Artan Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri: Türkiye Ekonomisine Etkileri, Riskler ve Politika Araçları. *Yayınlanmamış Maliye Uzmanlığı Yeterlilik Tezi*. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.

Feachem, R. ve J. Sachs. (2002). Global Public Goods for Health. *The Report of Working Group 2 of WHO Commission on Macroeconomics and Health*. Geneva.

Ferhatoğlu, E. (2003). Avrupa Birliği'nde Ortak Çevre Politikası Çerçevesinde Çevre Vergileri. *e-yaklaşım* 3: 1-7. http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/cevre_vergisi.pdf (15 Ekim 2011).

- Filarya Enfestasyonu (Filariasis ve Nehir Körlüğü)*. (t.y.) <http://www.seyahatsagligi.gov.tr/hastaliklar/filariasis.aspx>(12 Ekim 2012).
- Gardiner, R. ve K. L. Goulven. (2002). Sustaining our Global Public Goods. *Towards Earth Summit 2002; Economic Briefing No 3*: 1-12. <http://www.earthsummit2002.org/es/issues/GPG/gpg.pdf> (7 Aralık 2011).
- Gef Nedir?*. (t.y.) <http://www.gefsgp.net/destekprograminedir.asp?id=2> (12 Ekim 2012).
- Gençay, E. (2005). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Sorunlar ve Çözüm Arayışları, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi SBE.
- Gps Nedir ve Nasıl Çalışır?*. (t.y.) <http://www.bilgiustam.com/gps-nedir-ve-nasil-calisir/> (12 Ekim 2012).
- Gül, A. (2009). Kamu Harcamalarının Sınıflandırılması. Makaleler. <http://www.makaleler.com/bilim-makaleleri/kamu-harcamalarinin-siniflandirilmasi.htm> (1 Ağustos 2012).
- Güngör, G. (2011). Ekonomik Krizlerin Önlenmesinde Vergi Politikalarının Rolü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE.
- Güngör, B. (2009), Global Yönetişim ve Yoksulluk. http://www.cesran.org/index.php?option=com_content&view=article&id=716%3Aglobal-yoenetiim-ve-yoksulluk&Itemid=111&lang=tr (18 Temmuz 2011).
- Holcombe, R. G. (1997). A Theory Of The Theory Of Public Goods. *Review Of Austraian Economics* 10.1: 1-22. http://mises.org/journals/rae/pdf/RAE10_1_1.PDF (11 Temmuz 2012).
- Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli. Vikipedi*. (t.y.) http://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCk%C3%BCmetleraras%C4%B1_%C4%B0klim_De%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi_Paneli (12 Ekim 2012).
- Işık, İ. (2004). Küreselleşme Sürecinde Vergi Politikası. *Ege Görüş*. <http://www.egegorus.com/ismail-isik/kuresellesme-surecinde-vergi-politikasi> (1 Temmuz 2012).
- IMF, Parayı Nereden Temin Ediyor?*. (2012). <http://www.imf.org/external/country/tur/rr/2012/022712f.pdf> (21 Temmuz 2012).
- İntelsat*. (t.y.) <http://www.uludagsozluk.com/k/intelsat/> (1 Eylül 2012).
- Jaeger, W. K. (2003). Environmental Taxation and the Double Dividend. *Online Encyclopedia of Ecological Economics (OEEE)*. 1-13. <http://arec.oregonstate.edu/jaeger/personal/DDHencyclopedia.pdf> (1 Temmuz 2012).

- James, P. A. ve K. Wahlberg. (2002). Global Taxes for Global Priorities. *The World Economy, Ecology and Development Association (WEED) and the Heinrich Böll Foundation Global Policy Forum*
<http://www.worldsummit2002.org/texts/GlobalTaxPaper.pdf> (5 Eylül 2011).
- Jha, R. (2002). Innovative Sources of Development Finance- Global Cooperation in the 21st Century. *Australian National University Division of Economics Working Paper*. 1-45.
<http://www.crawford.anu.edu.au/acde/publications/publish/papers/wp2002/wp-econ-2002-09.pdf> (5 Eylül 2011).
- Kanbur, R. (2002). International Financial Institutions and International Public Goods: Operational Implications for the World Bank. *G-24 Discussion Paper Series No 19*: 1-10. <http://www.g24.org/Dpseries/Kanbur.pdf> (5 Eylül 2011).
- Karakaya, E. ve M. Özçağ. (6-9 Eylül 2003). Türkiye Açısından Kyoto Protokolü'nün Değerlendirilmesi ve Ayırıştırma (Decomposition) Yöntemi İle CO₂ Emisyonu Belirleyicilerinin Analizi. *VII. ODTÜ İktisat Konferansı*. Ankara.
http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/odtu_paper.pdf (1 Ağustos 2011).
- Kaul, I. (2010). Towards A Global Public Policy: Matching The Demand For And Supply Of International Cooperation. *February 2010 Discussion Draft*.1-7.
http://www.ingekaul.net/pdf/101220/TOWARDS_A_GLOBAL_PUBLIC_POLICY1_2_.pdf (5 Temmuz 2012).
- Kaul, I. (2004). Financing Global Public Goods: Trends and Challenges. *Fiscal Policy Conference Discussion Draft*. 1-15.
http://www.sdn.org/gpgn/pdfs/Financing_GPGs.pdf (1 Temmuz 2011).
- Kaya, Ö. (2007). Tüketim Vergileri Boyutunda Elektronik Ticaret. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.
- Kilim, E. ve Y. Kilim. (2006). Tüketim Toplumu ve Çevre Bilinci, *Evrensel Kültür*
<http://esrakilim.blogcu.com/tuketim-toplumu-ve-cevre-bilinci/3292941> (5 Ağustos 2011).
- Kibritçioğlu, A. (2012). Küresel Ekonomi ve Türkiye Açısından G20'nin Bugünü ve Geleceği. *Türkiye Siyasi Analiz ve Araştırma Merkezi (Analiz Türkiye)-Londra: Analiz Türkiye*. 1.4: 1-11.
<http://researchturkey.org/wp/wordpress/?p=1379&lang=tr> (10 Temmuz 2012).
- Küçükkaya, A. (2008). Avrupa Birliği Ortak Çevre Politikası Çerçevesinde Çevre Vergileri ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi SBE.
- Nafta*. (t.y.) <http://www.kisaltmalar.net/nafta.html> (1 Eylül 2012).
- Nato*. (t.y.) <http://nedir.antoloji.com/nato/> (1 Eylül 2012).

- Nordhaus, W. D. (2005). Paul Samuelson and Global Public Goods. *A commemorative essay for Paul Samuelson*. 1-15. <http://nordhaus.econ.yale.edu/PASandGPG.pdf> (5 Ekim 2012).
- OECD. (2012a). *Development Aid At A Glance Statistics By Region 1. Developing Countries*. <http://www.oecd.org/investment/aidstatistics/42139479.pdf> (1 Eylül 2012).
- OECD. (2012b). *Development aid: Net Official Development Assistance (ODA)*. http://www.oecd-ilibrary.org/development/development-aid-net-official-development-assistance-oda_20743866-table1 (1 Eylül 2012).
- Ongun, T. (2006). Küreselleşme Bağlamında Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Ömür, S. (2006). Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal SBE.
- Özdemir, B. (2009). Küresel Kirlenme Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme ve Çevre Vergileri. [Elektronik Versiyon] *Maliye Dergisi*. 156:1-36.
- Özel Çekme Hakları (SDR). (2009). <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/sdrt.pdf> (21 Temmuz 2012).
- Özer, M. L. (2006). Vergilendirmede Global Eğilimler ve Uluslararası Vergi Anlaşmaları. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Palabıyık, H. (2004). Yönetimden Yönetişime Geçiş ve Ötesi Üzerine Kavramsal Açıklamalar. [Elektronik Versiyon] *Amme İdaresi Dergisi*. 37:1, 63-85.
- Parry, I. W. H. ve R. C. Williams. (2011). Moving U.S. Climate Policy Forward: Are Carbon Taxes the Only Good Alternative?. *Resources for the Future Discussion Paper*. 1-34. <http://www.rff.org/RFF/Documents/RFF-DP-11-02.pdf> (1 Kasım 2012).
- Pehlivan, M. (2010). Küresel Kamu Malları ve Finansmanı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.
- Prada, F. (2005). Mechanisms For Financing The Information Society From A Global Public Goods Perspective. *Instituto Del Tercer Mundo (ITeM)*, [WSIS Papers.choike.org](http://www.choike.org/documentos/financing_is_gpgs.pdf). http://www.choike.org/documentos/financing_is_gpgs.pdf (15 Temmuz 2012).
- Reisen, H. (2004). Innovative Approaches to Funding the Millennium Development Goals. *OECD Development Centre Policy Brief No 24*: 1-38. <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/519t4hmmflxv.pdf?expires=1356370109&id=id&accname=guest&checksum=472E1AA4FE50DB5B0A06D5867C3F797F> (1 Ekim 2012).

- Sandler, T. (2001). On Financing Global And International Public Goods. *World Bank Policy Research Working Paper No 2638*: 1-49.
<http://elibrary.worldbank.org/docserver/download/2638.pdf?expires=1355547147&id=id&accname=guest&checksum=E97553BEE803FF69C7024BB8AE6437E9> (1 Ağustos 2011).
- Sankar, U. (2008). Global Public Goods. *Madras School of Economics Working Paper No 28*: 1-20.
http://www.eaber.org/sites/default/files/documents/MSE_Sankar_2008.pdf (1 Ağustos 2011).
- Saraç, Ö. (2006). Küresel Vergi Rekabeti Sorunsalı ve Ulusal Vergi Politikaları: Türkiye Değerlendirmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.
- Sars Nedir?. (t.y.) <http://www.turkcebilgi.org/saglik/hastaliklar/sars-nedir-29958.html> (12 Ekim 2012).
- Saygın, E. (2009). Bir Küresel Kamu Malı Olarak Küresel Finansal İstikrarın Sağlanmasında IMF'nin Rolü ve Yeniden Yapılandırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Sevilmiş, G. (2011). İklim Değişikliği, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Kyoto Protokolü ve Türkiye. *İzmir Ticaret Odası Ar&Ge Bülten*.
http://www.izto.org.tr/portals/0/iztogenel/dokumanlar/iklim_degisikligi_birlesmis_milletler_g_sevilmis_4-17-2012%206-54-08%20pm.pdf (5 Eylül 2012).
- Soete, L. ve K. Kamp. (1996). The "BIT TAX": The Case for Further Research. *University Of Maastricht Draft Paper*: 1-14.
<http://www.merit.unu.edu/publications/rmpdf/1996/rm1996-019.pdf> (5 Ağustos 2011).
- Teknik Terimler Sözlüğü*. (2008). "Brandt Komisyonu", Ankara: Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı.
- TİKA*. (2010). Kalkınma Yardımlarına İlişkin Tanımlar ve Örnekli Açıklamalar. Ekim. Ankara.
- TİKA*. (2011). Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2011. Ankara.
- Topçu, F. H. (2007). Küreselleşme ve Uluslararası Çevre Politikaları: Yönetimden "Yönetişim"e Geçiş Sorunu. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Turan, D. ve A. Yurdakul. (30-31 Ekim-1 Kasım 2009). Küresel Kamusal Mal Olarak Bilginin Küresel Kamusal Malların Sunumundaki Rolü Ve Önemi. *Uluslararası 7. Bilgi, Ekonomi Ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı*. Yalova, 749-762.

Turan, D. (2008). Küresel Kamusal Mallar ve Finansmanı. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı. (t.y.)

http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi_ve_Koordinasyon_Ajans%C4%B1_Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1 (12 Ekim 2012).

Uğurlu, A. (2010). Kamusal Mallarda Bedavacılık Sorunu. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE.

Uluslararası Barış ve Güvenlik. (t.y.) <http://www.unicankara.org.tr/today/2.html> (1 Eylül 2011).

Uluslararası Enerji Ajansı. (t.y.)

http://www.ekodialog.com/ekonomi_kurumlari/uluslararasi_enerji_ajansi.html (12 Ekim 2012).

Uluslararası Genetik Mühendisliği ve Biyoteknoloji Merkezi (ICGEB). (t.y.)

<http://rgp.sabanciuniv.edu/tr/uluslararasi-genetik-muhendisligi-ve-biyoteknoloji-merkezi-icgeb> (5 Ekim 2012).

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası. (t.y.)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Uluslararası%C4%B1_%C4%B0mar_ve_Kalk%C4%B1nma_Bankası%C4%B1 (12 Ekim 2012).

Uluslararası Kalkınma Birliği - IDA. (t.y.)

<http://www.hazine.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Hazine%20Web/Arastirma%20Yayin/Raporlar/Uluslararası%C4%B1%20%C4%B0li%C5%9Fkiler/%C4%B0hale/ULUSLARARASIKALKINMABIRLIGI.pdf> (5 Ekim 2012).

Unaids. (t.y.) <http://www.uludagsozluk.com/k/unaids/> (12 Ekim 2012).

UNCDP. (2003). *Local Development and Global Issues Report of The Committee for Development Policy On The Fifth Session.*

http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/cdp_publications/2003cdpreport.pdf (5 Temmuz 2012).

Unctad Nedir, Unctad Ne Demek. (t.y.) <http://www.nedirnedemek.com/unctad-nedir-unctad-ne-demek> (12 Ekim 2012).

UNDP. (2011). *İnsani Gelişme Raporu 2011.*

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_TR_Summary.pdf (1 Ekim 2012).

UNDP. (2002). Providing Global Public Goods: Managing Globalization. *25 Questions & Answers.* <http://web.undp.org/globalpublicgoods/globalization/pdfs/questions.pdf> (30 Ağustos 2011).

Uzman Portal. (2010). Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) Nedir, Ne Demektir? Gayri Safi Milli Hasıla Neyi Gösterir, Ne Anlama Gelir?.

- <http://www.uzmanportal.com/gayri-safi-milli-hasila-gsmh-nedir-ne-demektir-gayri-safi-milli-hasila-neyi-gosterir-ne-anlama-gelir.html/> (1 Ekim 2011).
- Vural, T. (2007). Yerel Kamusal Malların Sunumunda Alternatif Yöntemler. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.
- Watson, J. ve T. Wang. (2008). Mitigation and New Sources of Development Finance. *DSADFID Policy Forum on Climate Change, Discussion Group Notes, Questions and Readings*.
http://climateanddevelopment.nri.org/background_papers/watson_and_wang_mitigation.pdf (7 Temmuz 2012).
- World Bank. (2007). Global Public Goods: A Framework For The Role Of The World Bank, *Global Programs and Partnerships*. 109-135.
[http://siteresources.worldbank.org/DEVCOMMINT/Documentation/21510685/DC2007-0020\(E\)GlobalPublicGoods.pdf](http://siteresources.worldbank.org/DEVCOMMINT/Documentation/21510685/DC2007-0020(E)GlobalPublicGoods.pdf) (2 Temmuz 2012).
- World Bank. (2001b). Effective Use of Development Finance for International Public Goods. *Global Development Finance*. pp. 109-135.
<http://siteresources.worldbank.org/GDFINT/Resources/334952-1257197824814/CH5--108-135.pdf> (12 Eylül 2011).
- World Bank. (2001a). Poverty Reduction and Global Public Goods: *A Progress Report*.
[http://siteresources.worldbank.org/DEVCOMMINT/Documentation/90015291/DC2001-0007\(E\)-GPG.pdf](http://siteresources.worldbank.org/DEVCOMMINT/Documentation/90015291/DC2001-0007(E)-GPG.pdf) (12 Eylül 2011).
- World Bank. (2010). *State and Trends of the Carbon Market Report 2010*.
http://siteresources.worldbank.org/INTCARBONFINANCE/Resources/State_and_Trends_of_the_Carbon_Market_2010_low_res.pdf (21 Ekim 2012).
- WWF. (2009). *İklim Çözümleri: 2050 Türkiye Vizyonu*.
<http://www.wwf.org.tr/pdf/WWF-iklim-cozumleri.pdf> (21 Ekim 2012).
- Yalçın, A. Z. (2009b). Küresel ve Bölgesel Kamusal Malların Küresel Yoksulluğu Önlemedeki Rolü. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi SBE.
- Yar, F. (2008). Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri, Tobin Vergisi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.
- Yaşar, S. (11 Ekim 2012). Avrupa'ya Robin Hood Vergisi Mi Geliyor?. *Sabah Gazetesi*.
<http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/yasar/2012/10/11/avrupaya-robin-hood-vergisi-mi-geliyor> (17 Kasım 2012).
- Yeniçağ Gazetesi*. (6 Nisan 2012). Kalkınma Yardımlarını En Çok Artıran Ülke Türkiye. <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/yg/habergoster.php?haber=65717> (7 Temmuz 2012).

- Yılmaz, C. (2002). Döviz Kuru İstikrarının Sağlanması Vergi Politikasından Yararlanılması: Tobin Vergisi. [Elektronik Versiyon] *Active Finans Dergisi*. 24: 1-18.
- Yılmaz, B. E. ve S. Yaraşır. (2011). Bir Küresel Kamusal Mal Olarak Sağlık ve Finansmanında Resmi Kalkınma Yardımlarının Rolü. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Seri No 55*: 1-33. <http://www.iudergi.com/tr/index.php/iktisatmaliye/article/view/18823/17982> (20 Kasım 2012).
- Yüksel, C. (2006). Dışsallıklarda Kamusal Çözümler: Türkiye Uygulaması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi SBE.

EKLER

Ek 1: 2008-2009 Yılları Arasında Küresel Karbon Piyasalarında Gerçekleşen İşlemler ve CO₂ Azaltım Miktarları

Piyasa Aktörleri	2008		2009	
	CO ₂ Azaltım Miktarı Milyar Ton	Gerçekleşen İşlem Miktarı Milyar Dolar	CO ₂ Azaltım Miktarı Milyar Ton	Gerçekleşen İşlem Miktarı Milyar Dolar
AB-Emisyon Ticaret Sistemi	3,93	101	6,326	118,5
Yeni Güney Galler	31	0,18	34	0,11
Bölgesel Sera Gazları Azaltım Girişimi	62	0,3	805	2.179
Sözleşmeli Girişimler	23	276	155	2.003
Ara Toplam	3.278	101,5	7.362	122,8
Chicago İklim Borsası (CCX)	69	0,3	41	0,5
Spot Karbon Piyasaları	1.072	26.277	1.055	17.543
Temiz Kalkınma Mekanizması Projeleri	404	6.511	211	2.678
Ortak Uygulamalar	25	367	26	354
Emisyon Ticareti	57	419	46	338
TOPLAM	4.836	135.066	8.700	143.735

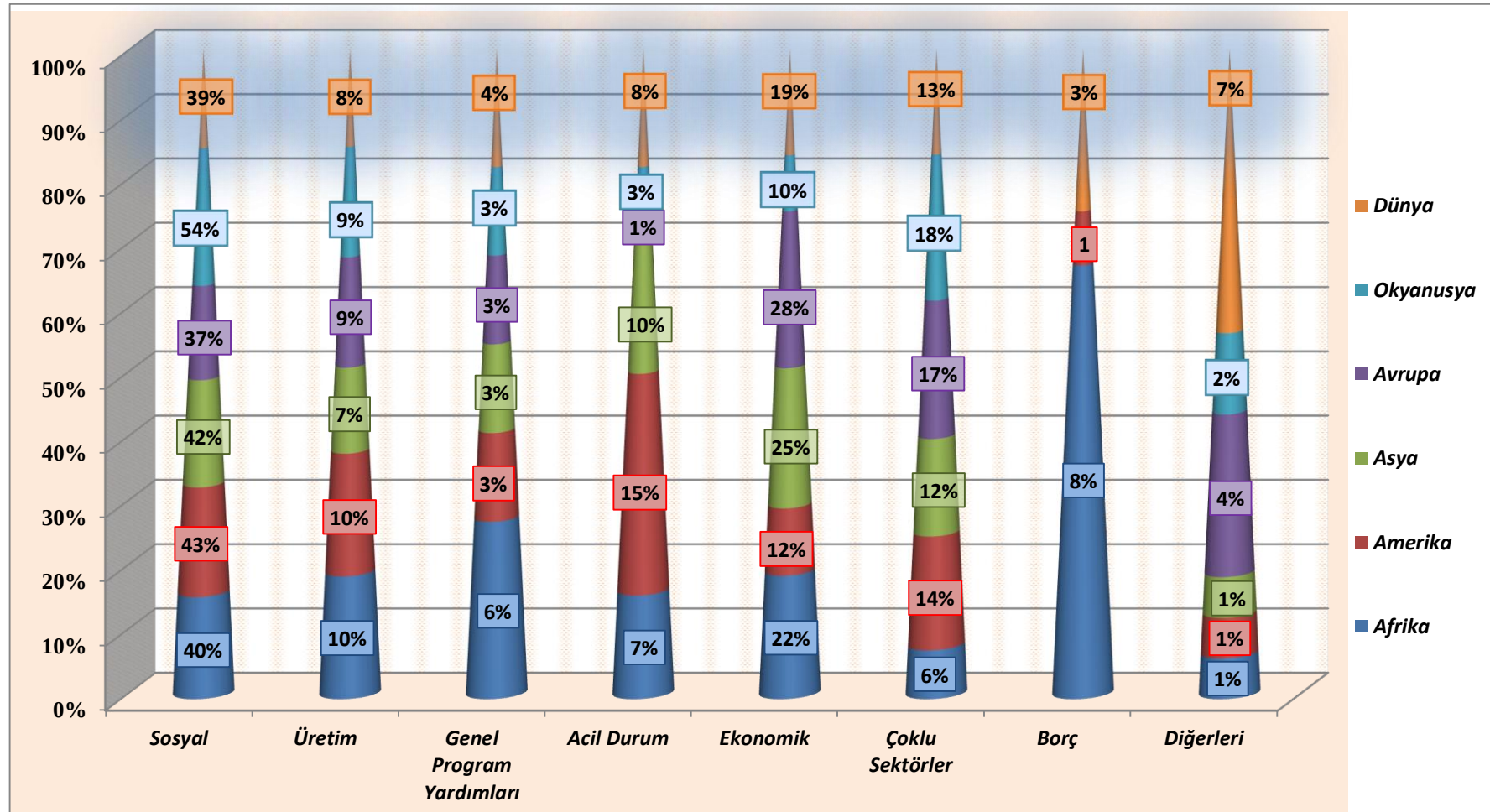
Kaynak: (World Bank, 2010: 1).

Ek 2: Küresel Kamusal Malların Sunumu ve Finansmanında İş Bölümü

Aktörler						
Görevler	Özel Sektör	Vakıflar ve STK'lar	Gelişmekte Olan Ülkeler	Gelişmiş Ülkeler	Uluslararası Finansal Kurumlar	BM ve Bölgesel Organizasyonlar
Küresel kamusal malların dağıtımını belirleme ve düzenleme	*	*	*	*	**	***
Küresel kamusal malların dağıtım sistemlerinin temel bileşenlerini destekleme	*	**	*	****	**	**
Küresel kamusal mal dağıtım sisteminde tamamlayıcı bölgesel, ulusal ve yerel faaliyetleri destekleme (kapasite yaratma, kurumsal gelişim, bilgi acentalığı)	**	**	****	**	***	**
*Küçük rol ** Orta Derecede Rol ***Büyük Rol						

Kaynak: (Sagasti ve Bezanson, 2001: 64).

Ek 3: 2010 Yılı Kıtalarda Sektörel ODA Yardımlarının Dağılımı

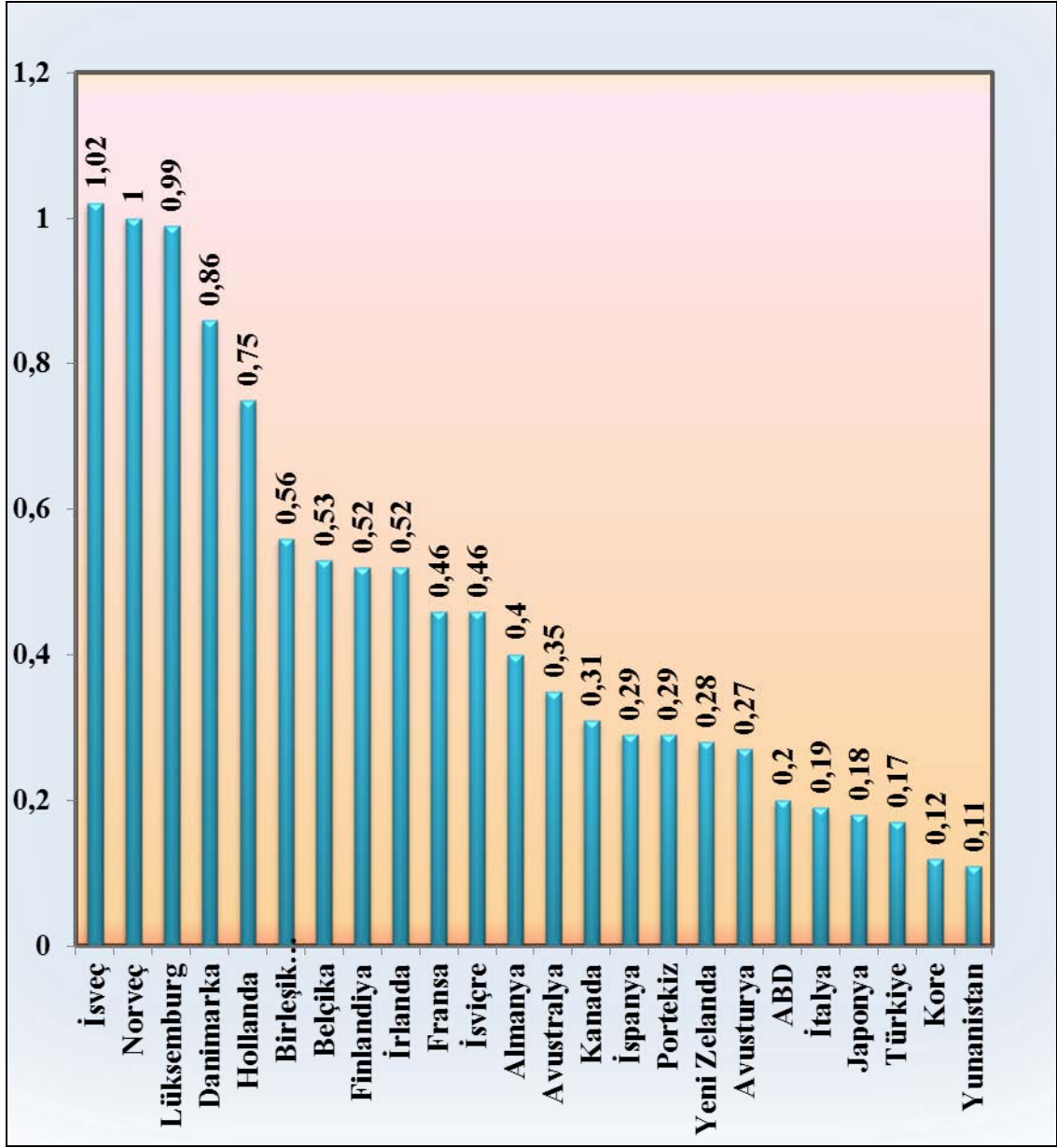
Kaynak: (OECD, 2012a: 10).

**Ek 4: 2009 Yılı İtibariyle Tahmini Yıllık Küresel Kamusal Malı Fonları İçin Katkı
Ve / Veya Harcamalar**

Küresel Kamusal Malların Finansmanında Geliştirilen Küresel Programlar/Faaliyetler	Tahmini Finansman Katkıları (Milyon Dolar)
EITI (Madencilik Sanayisinde Şeffaflık Girişimi)'nin Çeşitli Fonları	25
CGIAR (Uluslararası Tarımsal Araştırmalar Danışma Grubu)'ın Katkıları	606
Birleşmiş Milletler Barışı Koruma	8,968
Ülkelerin ikili yardım ajanslarının katkıları (Hollanda dışında DAC üyeleri)	13
2009 Yılı İçin Yeniden Yapılandırılan GEF 4'ün Toplam Planlanan Tahsili	332
Birleşmiş Milletler Uyum Fonu'nun Geçici İdari/ Operasyonel Harcamaları	3
Pnömonokok Aşısı İçin Önceden Tedarik Sistemi Programı Çalışmaları	125
Montreal Protokolü	113
Aşılar İçin Uluslararası Finansman İmkânları	291
İklim Yatırım Fonları	1,159
IMF Denetim/ Gözetim Faaliyetleri	363
Toplam Küresel Kamusal Mallar Finansmanı	11,998

Kaynak: (Birdsall, 2012: 5).

Ek 5: 2011 Yılı Donör Ülkelerin ODA/GSMH Oranları

Kaynak: (TİKA, 2011: 14).

**Ek 6: 2002-2011 Yılı Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları (Milyon Dolar/
Cari Fiyatlarla)**

Kaynak: (TİKA, 2011: 20).

Ek 7: 2004-2011 Yılları Arası Net Resmî Kalkınma Yardımlarının Dağılımı (Milyon \$ / 2012 Yılı Döviz Kuru ve Güncel Fiyatlarda Net Harcamalar)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
DAC Ülkeleri , Toplam	79 854	107 838	104 814	104 206	121 954	119 778	128 465	133 526
Avustralya	1 460	1 680	2 123	2 669	2 954	2 762	3 826	4 799
Avusturya	678	1 573	1 498	1 808	1 714	1 142	1 208	1 107
Belçika	1 463	1 963	1 977	1 951	2 386	2 610	3 004	2 800
Kanada	2 599	3 756	3 683	4 080	4 795	4 000	5 209	5 291
Danimarka	2 037	2 109	2 236	2 562	2 803	2 810	2 871	2 981
Finlandiya	680	902	834	981	1 166	1 290	1 333	1 409
Fransa	8 473	10 026	10 601	9 884	10 908	12 602	12 915	12 994
Almanya	7 534	10 082	10 435	12 291	13 981	12 079	12 985	14 533
Yunanistan	321	384	424	501	703	607	508	331
İrlanda	607	719	1 022	1 192	1 328	1 006	895	904
İtalya	2 462	5 091	3 641	3 971	4 861	3 297	2 996	4 241
Japonya	8 922	13 126	11 136	7 697	9 601	9 457	11 021	10 604
Kore	423	752	455	696	802	816	1 174	1 321
Lüksemburg	236	256	291	376	415	415	403	413
Hollanda	4 204	5 115	5 452	6 224	6 993	6 426	6 357	6 324
Yeni Zelanda	212	274	259	320	348	309	342	429
Norveç	2 198	2 794	2 945	3 735	4 006	4 081	4 580	4 936
Portekiz	1 031	377	396	471	620	513	649	669
İspanya	2 437	3 018	3 814	5 140	6 867	6 584	5 949	4 264
İsveç	2 722	3 362	3 955	4 339	4 732	4 548	4 533	5 606
İsviçre	1 545	1 772	1 646	1 685	2 038	2 310	2 300	3 086

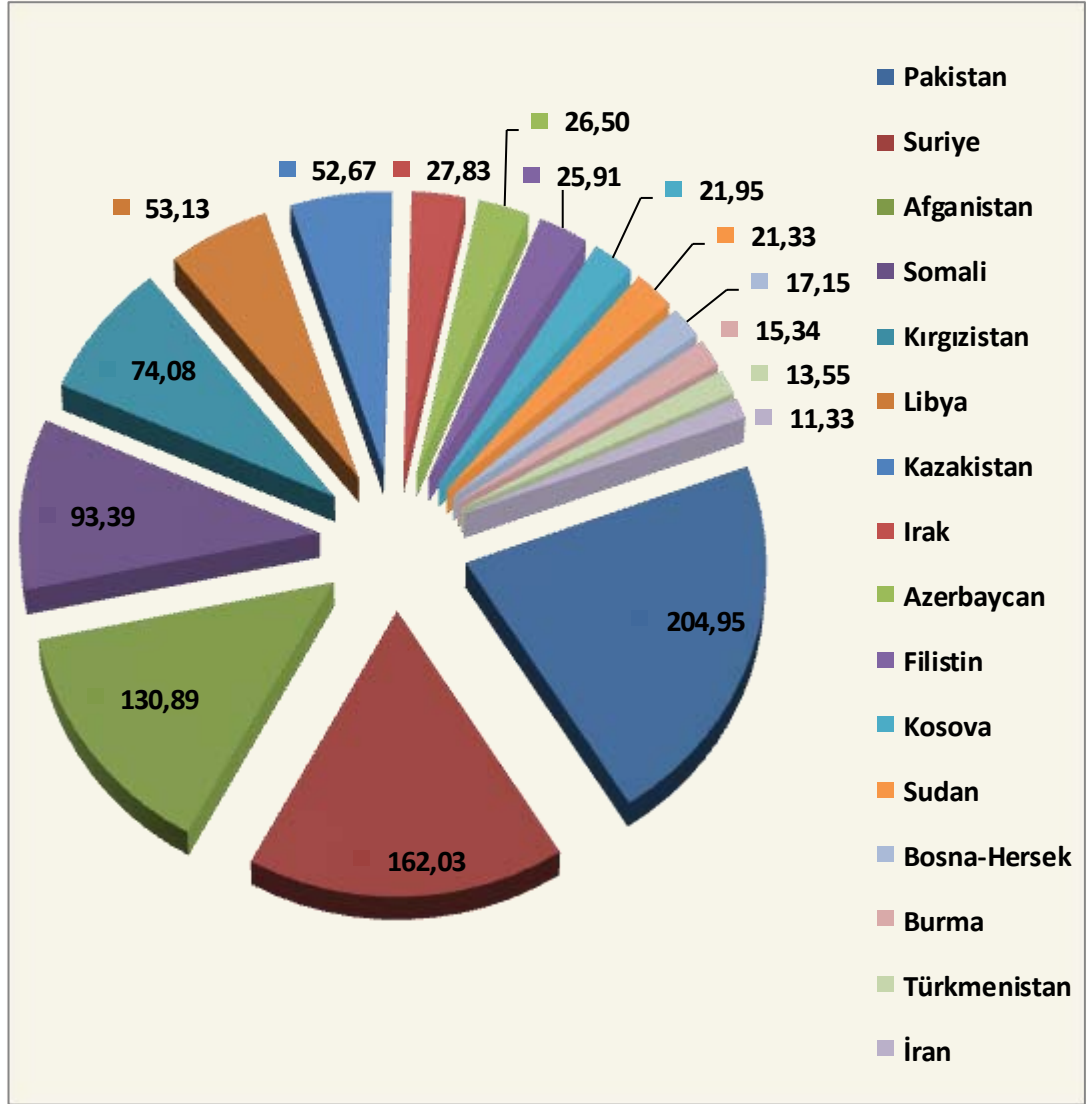
Ek 7'nin devamıdır.

İngiltere	7 905	10 772	12 459	9 849	11 500	11 283	13 053	13 739
Amerika	19 705	27 935	23 532	21 787	26 437	28 831	30 353	30 745
G7, Toplam	57 600	80 788	75 487	69 557	82 081	81 549	88 533	92 148
DAC Avrupa Birliği Üyeleri, Toplam	42 789	55 750	59 034	61 538	70 974	67 211	69 661	72 315
DAC Üyesi Olmayan Ülkeler, Toplam	3 591	3 544	5 181	6 329	9 271	6 672	7 235	2 509
Avrupa Birliği Kuruluşları	8 704	9 390	10 245	11 634	13 197	13 444	12 679	12 627
Çek Cumhuriyeti	108	135	161	179	249	215	228	256
Macaristan	70	100	149	103	107	117	114	140
İzlanda	21	27	42	48	48	34	29	26
İsrail	84	95	90	111	138	124	145	176
Polonya	118	205	297	363	372	375	378	417
Slovakya Cumhuriyeti	28	57	55	67	92	75	74	87
Slovenya	..	35	44	54	68	71	59	63
Tayland	..	..	74	67	178	40	10	..
Türkiye	339	601	714	602	780	707	967	1 320
Birleşik Arap Emirliği	485	510	783	2 426	1 266	834	412	..
Arap Ülkeleri	..	..	..	..	..	..	..	..
Diğer Yardım Yapan Ülkeler, Toplam	..	..	..	..	..	..	..	..

Kaynak: (OECD, 2012b).

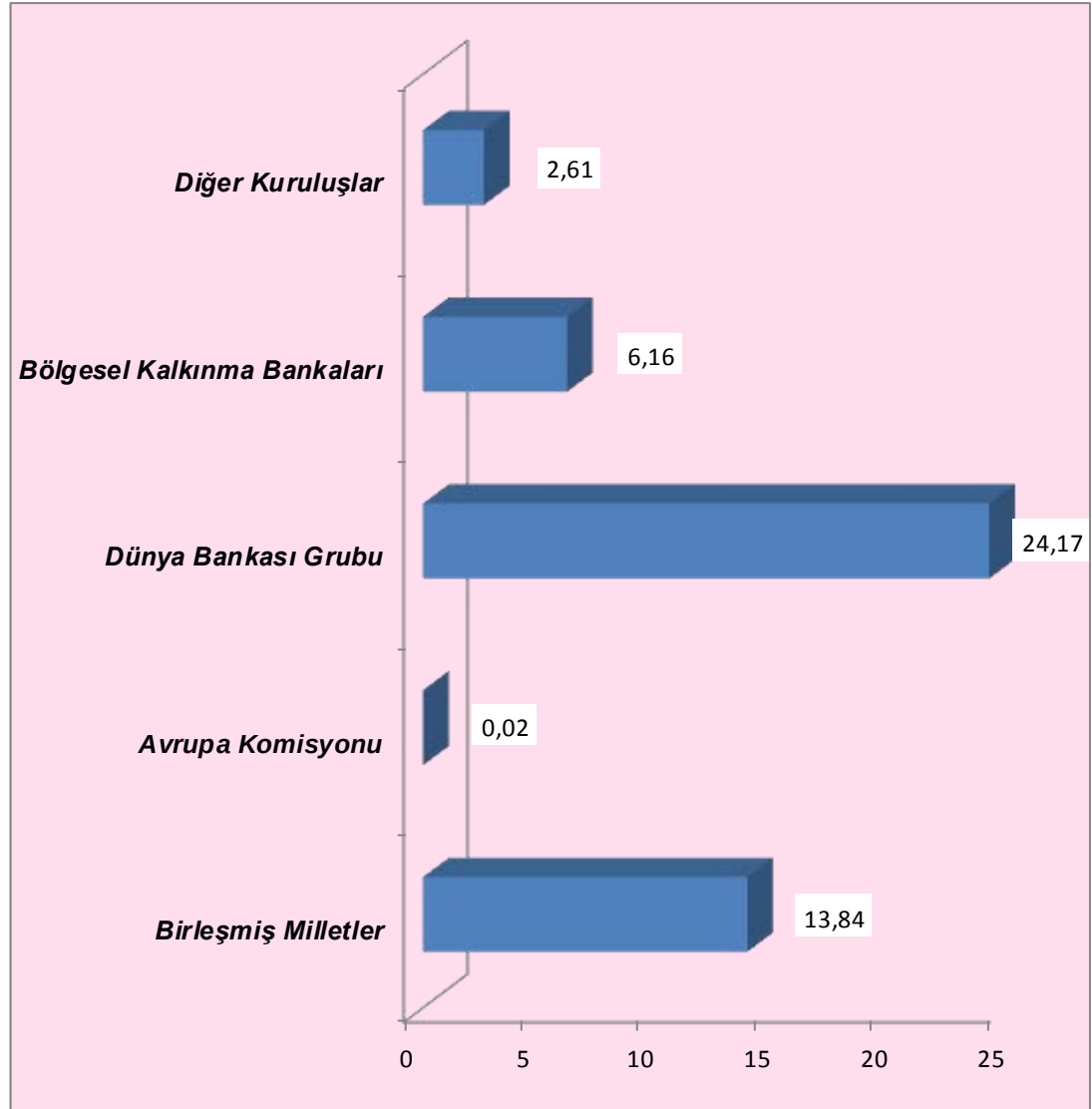
.. Erişilememiş veri

Ek 8: Türkiye’den En Fazla Yardım Alan Ülkeler (2011 Yılı / Milyon Dolar)

Kaynak: (TİKA, 2011: 83).

Ek 9: 2011 Yılı Türkiye'nin Uluslararası Kuruluşlara Yaptığı Çok Taraflı Resmi Kalkınma Yardımları (Cari Fiyatlarla Milyon Dolar)

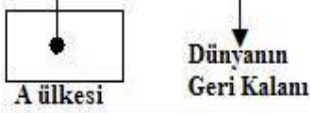
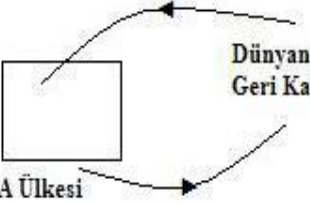
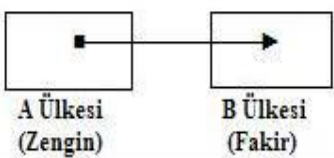
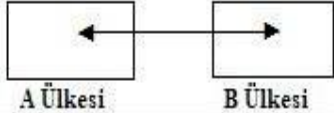
Kaynak: (TİKA, 2011: 60).

Ek 10: (2008-2012) G 20 Gündemi ve Başlıca Uluslararası Örgütlerin İlgi/Faaliyet Alanları

Uluslararası Örgütler & Platformlar			G20 Gündeminin Seçilmiş Ana Konuları (2008-2012)											
Adı	Kuruluş Yılı	Üye / Taraf Sayısı	Finansal Düzenlemeler	Finansal Mimari Reformu	Ticaretin Serbestleştirilmesi ve Konumculuğun Önlenmesi	Küresel Ticaret Dengesizlikleri	İklim Değişikliği	Sürdürülebilir Kalkınma	Yeşil Büyüme	Gıda Güvenliği	Enerji Arz Güvenliği	Yolsuzluk	Yoksulluk	Küresel Yönetişim
İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)	1960	34												
Dünya Bankası (WB/IBRD)	1944	188												
Uluslararası Para Fonu (IMF)	1944	188												
Dünya Ticaret Örgütü (WTO)	1995	155												
BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD)	1964	194												
BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansına (UNCSD, Rio+20)	1992	193												
BM Çevre Programı (UNEP)	1972	193												
BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC)	1992	194												
Hükümetlerarası İklim Paneli (IPCC)	1988	195												
Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)	1974	28												
BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)	1943	191												
Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)	1930	60												

Kaynak: (Kibritçiöglü, 2012: 6).

Ek 11: Ulusal Düzeyden Uluslararası Düzeye İşbirliği Türleri

İşbirliği Türleri	Neden	Açıklayıcı Resim	Örnekler
Dışa Dönük İşbirliği	Bir Malın Ülke İçinde Üretimi İçin İşbirliği Gereklidir		Finansal Dengeyi Artırmak İçin Finansal Piyasalarda Kanun Ve Standartları Geliştirmek
İçe Dönük İşbirliği	Ulusal Politik Ayarlamalar İçin Küresel Rejim Gereklidir		Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi
Devletler Arası Üretime Katılım	Bir Uluslar Arası Organizasyon Tarafından Tahsis Edilen Kaynakla Bir Malın Üretilmesi		Bilgi Paylaşımının Ahenkleştirilmesi Ve İstatistikleri Standartlaştırma
Şebeke İşbirliği	Bir Şebekeye Katılmak Amacıyla Giriş Şartlarını Karşılama Ve Faydalarından Yararlanmak İçin Ulusal Politik Ayarlamalar		Uluslararası Sivil Havacılık Sistemi Uluslar Arası Ticaret Rejimi
Yardım *	Bir Zengin Ülkeden Fakir Bir Ülkeye Kaynak Transferi		Kalkınmakta Olan Ülkede Okul Kurulması İçin Verici Ülke Tarafından Bir Projenin Desteklenmesi
Uluslararası Ticaret ve Yatırım	Mal Ve Hizmetlerin El Değiştirilmesi		Mal Ve Hizmetlerin Ticareti Yabancı Yatırım

Kaynak: (Kaul, Goulven ve Schnupf, 2002: 333; akt. Turan, 2008: 155).

* Yardımlar ve uluslararası ticaret, karşılaştırma yapmak amacıyla tabloda yer almaktadır. Aslında bunlar, uluslararası işbirliğinin bir şekli olmasına karşılık, küresel kamusal malların üretiminin ve finansmanının desteklenmesinde kullanılan uluslararası işbirliğinden ayrı tutulmaktadır.

Ek 12: Küresel Kamusal Malın Türüne Göre Finansman Şekilleri

Malın Türü	Örnekler	Finansman Şekilleri	Notlar
Tam Küresel Kamusal Mal	* Küresel ısınmanın engellenmesi *Temel araştırmalar *Hastalıkların yayılmasının önlenmesi *Ozon tabakasının koruyuculuğunu artırmak	Genellikle ödeme gücü ilkesi üzerinde temellendirilerek kamu zorlaması ile finanse edilmelidir. Finansmanın, uluslararası bir vergileme ya da ücret düzenlemesi aracılığıyla uluslar üstü bir organizasyon tarafından koordine edilmesi sağlanmalıdır. Yeterli bir net fayda elde edilecekse, lider bir ülke ya da ülkeler tarafından da bu gerçekleştirilebilir.	Gönüllü katılımlar kollektif katılımlar tarafından dışlanacağı için tarafsızlık endişeleri vardır. Finansmanda yeterli katılım olmazsa, kısmi işbirliği bedavacılık sorununu yaratır. Bu yüzden bir zorlama mekanizması gereklidir.
Yarı Küresel Kamusal Mal (Sınırlı rekabet var fakat dışlanma yok)	*Okyanus balıkçılığı *Haşarelerin kontrolü *Organize suçların azaltılması *Asit yağmurlarının azaltılması	Yine uluslar üstü kuruluşlar ve bir takım ortak düzenlemelerden faydalanılabilir. Tam küresel kamusal malların aksine rekabet, daha bağımsız eylemlere neden olabilir.	Finansmana katılımı özel teşvikler daha fazla katkıda bulunmaktadır. Rekabet, tarafsızlık kaygılarını azaltmaktadır ancak kamunun zorlayıcılığı yine gereklidir.
Yarı Küresel Kamusal Mal (Sınırlı dışlama var)	*Füze savunma sistemleri *Bilginin dağıtımı *Afet yardımları *Hizmetlerin artırılması	Dışlama, gönüllü finansmanı ve kulüp benzeri yapıları teşvik eder. Kamu sektörünün, özel sektörün küresel kamusal mal sunumunu kolaylaştırıp, ona yardımcı olması gerekebilir. Bunun için de malın pazarlanmasında girişimci veya lider bir ülke olabilir.	Tam bir dışlama olmadığı için üretimde optimalin altında durumlarla karşılaşılabilir. Bunun için herhangi bir kamu müdahalesi ya da resmi teşviğe gerek olup olmadığı sorusuyla karşılaşmaktadır.
Kulüp Mal	*Uluslararası doğa parkları *İNTELSAT *Uzaktan kumandalı hizmetler *Kanallar, su yolları	Kalabalıklaşmaya göre her kullanıcıya bir sorumluluk yüklenir. Ücret ödemeyenler dışlanır. Dışsal tıkanıklığı içselleştirmek için her kullanıcının ödediği bedel, marjinal kalabalıklaşma maliyetine eşit olmalıdır. Beğeni farklılıkları toplam kullanımlara ödenen bedeller vasıtasıyla yansıtılabilir. Daha büyük talepleri olan ülkeler, düşük talepleri olanlardan daha fazla ödeyeceklerdir.	Etkin bir sonuç olabilir. Kulüpler işlem maliyetlerini sınırlandırır. Tam finansmanı, ölçek ekonomileri, tıkanıklık fonksiyonlarının biçimi, piyasa çıktıların veya faktörlerin rekabetçiliği gibi özelliklere bağlıdır. Hiçbir kamusal müdahaleye gerek yoktur.
Ortak Mal	*Tropik ormanlar *Dış yardım *Barışı koruma *Müttefikler arası savunma harcamaları	Ortak mallar arasında, gerek ulusa özgü gerekse kulüp malları faydaları daha yaygın olduğundan, piyasalar ve kulüp düzenlemeleri, bu malların finansmanında daha etkin olarak kullanılabilir. Dışlanabilir faydaların oranı arttıkça, ödemeler, yararlanmaya bağlı olarak artabilir.	Dışlanabilirlik oranının toplam faydaya oranı dikkate değer bir düşüncedir. Bu çerçevede dışlanabilirlik oranı bire yaklaştıkça, piyasalar ve kulüpler daha etkin çalışır. Kurumsal düzenlemeler, bu dışlanabilir faydaları geliştirebilme potansiyeline sahiptir.

Kaynak: (Sandler, 2001:45).

Ek 13: Sunum Tekniklerine Göre Küresel Kamusal Malların Finansmanı

Sunum Teknikleri	Örnekler	Stratejik Düşünceler	Kurumsal İçerik ve Finansman Gereksinimleri
*Toplama: Küresel kamusal malın miktarı, ülkelerin katkılarının toplamına eşittir.	* Hava kirliliğini sınırlama * Küresel ısınmayı azaltma * Canlı türlerinin sınıflandırılması	Tutuklunun ikilemi ya da korkak tavuk oyunu tarafından özellikleri ortaya konmaktadır. İlk önce bedavacılık ve katkıda bulunmama eğilimi, daha sonra ise zenginlerin, meydana gelebilecek kötü sonuçları ortadan kaldırması için güçlü bir teşvik vardır.	Yardım kapsamında, çok taraflı bir organizasyonun ya da zengin ülkelerin liderliği üstlenmesine ve küresel kamusal malı sunmasına ihtiyaç vardır. Ulusal düzeyde gönüllü katkılara güvenilemez.
*En Zayıf Halka: Sadece en düşük çaba küresel kamusal malın üretim düzeyini belirlemektedir.	* Nehir körlüğü hastalığının yayılmasının durdurulması * Şebeke bütünlüğünün korunması * İsyanların yayılmasının sınırlandırılması	Denge ile uyumlu davranışların eşleştiği sigorta oyunu ile karakterize edilmektedir. İyi durumda olan oyuncular, daha az iyi durumda olanlara yardım etmek için teşvik edilmektedir.	Çok taraflı organizasyonlar, küresel kamu malı sunumunu kabul edilebilir standart düzeye yükseltmek için doğrudan faaliyette bulunup kaynak aktarırlar. Fakir ülkelerde kapasite inşası gereklidir. Zengin ülkeler, fakir ülkelerde küresel kamu malı üretiminin artırılması için direkt olarak katkı sağlayabilir. Ortaklıklar uygulanabilir
*En İyi Vuruş: Sadece en fazla küresel kamusal malın üretim düzeyini belirlemektedir.	* AIDS'e çare bulunması * Haşaratları etkisiz hâle getirme * Genetik mühendisliği ürünleri	Sadece tek bir sağlayıcının gerekli olduğu durumda koordinasyon oyunları devreye girmektedir. Koordinasyon oyununda, küresel kamusal malın sunumunu üstlenecek birden fazla aday arasından sunumu yapacak kurumun tespit edilmesi ve tanımlanması gerekmektedir. Bunun yanında en çok katkı yapabilecek ülkelerin, var olan sunumdan az yararlanması durumunda çeşitli endişeler ve sorunlar ortaya çıkmaktadır.	Beklentilerin ve kaynakların sunum için başarı şansının en fazla olduğu yere yönlendirilmesi konusunda çabalar gösterilmektedir. Çok taraflı organizasyonlar ya da lider bir ülke sunum için gerekli çabalar ve kaynaklar üzerine odaklanıp onları birleştirmeye hizmet edebilir. Değişik katılımcılar arasındaki ortaklıklar, kollektif hareket problemlerini önleyebilir.
*Ağırlıklı Toplam: Her ülkenin katkısı toplam üretim miktarına farklı bir ilave etki yapmaktadır.	* Kükürt emisyonlarını temizleme * Gezegenleri farklı üstünlüklerine göre izleme * Haşerelerin kontrolü	Özel durumlar olarak tam kamusal ve özel mal temsilleri görülebildiğinden birçok alternatif oyun türüne ev sahipliği yapmaktadır. Bazı katılımcılar daha fazla özel fayda elde ederler ve bu nedenle katkıda bulunmak için daha çok sebepleri vardır.	Sadece daha az kendilerine özgü fayda sağlayan ülkeler arasında çabaları desteklemek için çok taraflı organizasyonlara ihtiyaç vardır. Bağımsız finansmanı teşvik etmek için ağırlık matrisi üzerinde bilgi toplanır ve sağlanır.

Kaynak: (Sandler, 2001: 46).

ÖZGEÇMİŞ

06.05.1980 İzmit doğumlu olan Birgül ALICI, ilk ve orta öğrenimlerini başarıyla tamamladıktan sonra, lise eğitimini aldığı İzmit İnkılâp Lisesi'ni birincilikle bitirmiş ve aynı zamanda lise tarafından Yüksek Onur Belgesi'ne lâyık görülmüştür. 2000 yılında Erciyes Üniversitesi Sinema ve Televizyon Bölümü'nü kazanan ve 2004 yılında 3.ncülükle bölümden mezun olan ALICI, bu tarihten sonra çeşitli kurumlarda editörlük, yapım koordinatörlüğü, halkla ilişkiler yetkilisi ve muhasebe elemanlığı gibi görevlerde bulunmuştur. 2008 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Bilimsel Hazırlık Programı'na kabul edilen ve 2009 yılında yüksek lisans eğitimine başlayan ALICI, aynı zamanda Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü'nün son sınıfında okumaktadır. ALICI'nın ayrıca yayınlanmış iki ve yayın aşamasında olan bir olmak üzere toplam üç adet makalesi bulunmaktadır.

